

Монгол Улсын
Үндэсний статистикийн газар

**2000 оны хүн ам, орон
сууцны тооллого:**

ҮНДСЭН ҮР ДҮН

**Эхийг бэлтгэж, эмхтгэсэн: Чагнаадоржийн Баатарчулуун, ҮСГ-ын ХАТСТ-ны
мэргэжилтэн**

**Орчуулсан: Даншцэрэнгийн Ариунаа, ҮСГ-ын ХАТСТ-ны сургалт хариуцсан
зохицуулагч**

**Монгол эхийг хянасан: Рэндэндэвийн Ойдовданзан, Монгол Улсын гавъяат эдийн
засагч**

Батсүхийн Батмөнх, ҮСГ-ын дэд дарга

**Англи эхийг хянасан: Лорэнс Лиус, НҮБ-ын СХ, НҮБ-ын ХАС-гийн тооллогын
зөвлөх**

Линда Демерс, НҮБ-ын ХАС-гийн суурин төлөөлөгч

**Санал хүсэлт байвал доорхи
хаягаар холбоо барина уу.**

Үндэсний статистикийн газар
Улаанбаатар 11, Бага тойруу 44,
Засгийн газрын III байр,

E-mail: SSO@magicnet.mn
Факс: 976-1-324518

**Энэхүү илтгэл нь англи
хэлээр хэвлэгдсэн болно.**

**Үндэсний статистикийн газар
Улаанбаатар, Монгол Улс**

2001 оны 7-р сар

МОНГОЛ УЛСЫН 2000 ОНЫ ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ ТООЛЛОГО: ҮНДСЭН ҮР ДҮН

Монгол Улсын
Үндэсний
статистикийн газар

НҮБ-ын
Хүн амын
сан

НҮБ-ын
Статистикийн
ХЭЛТЭС

АГУУЛГА

	<i>Хуудас</i>
ТАЙЛАН БИЧИХЭД ОРОЛЦОГСОД	iii
ХҮСНЭГТ, ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ	v
ХАВСРАЛТ ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ	xi
ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ	xii
ТАЛАРХАЛ	xv
ӨМНӨХ ҮГ	xvii
<i>Бүлэг 1. ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2000 ОНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГЫГ ЗОХИОН БАЙГУУЛЖ ЯВУУЛСАН ТУХАЙ</i>	1
1.1. Монгол Улсын хүн амын тооллогын түүжээс	2
1.2. Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын төлөвлөлт, удирдлага, зохион байгуулалт	2
1.3. Сургалт	6
1.4. Газрын зураг, ерх, хүн амын бүртгэл	8
1.5. Ужуулга, сурталчилгаа	9
1.6. Асуулгын сорилт, туршилтын тооллого, тоолох үе, тооллогын чанарын шалгалт	12
1.7. Мэдээлэл боловсруулалт	14
1.8. Тооллогын үр дүнг хэвлэн нийтлэх, хэрэглэгчдэд таржаах	16
1.9. Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт болон тооллогын хуудасны боловсруулалт	18
<i>Бүлэг 2. ХҮН АМЫН ТОО, СУУРЬШИЛТ, НЯГТРАЛ</i>	27
<i>Бүлэг 3. ХҮН АМ ЗҮЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД</i>	37
<i>Бүлэг 4. УЛСЫН ХАРЪЯАЛАЛ, ЯС ҮНДЭС</i>	47
<i>Бүлэг 5. ДОТООД ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, ХОТЖИЛТ</i>	53
<i>Бүлэг 6. БОЛОВСРОЛ, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ</i>	71
<i>Бүлэг 7. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХИ</i>	81
<i>Бүлэг 8. ӨРХ, ОРОН СУУЦ, ОРОН СУУЦНЫ НӨХЦӨЛ</i>	97
ДҮГНЭЛТ	111
<i>Хавсралт ХҮСНЭГТҮҮД</i>	115
1.	
<i>Хавсралт ТООЛЛОГЫН ҮР ДҮНГЭЭР ХЭВЛЭГДЭН ГАРСАН</i>	167
2. БОЛОН ЦААШИД ХЭВЛЭГДЭХ МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ	
<i>Хавсралт ТООЛЛОГЫН ХУУДАС</i>	169
3.	

Тайлан бичихэд оролцогсод

Чүлтэмжамцын Даваасүрэн

Эдийн засагч-статистикч, Эдийн засгийн ухааны дэд доктор (ОХУ)

Олон улсын харилцааны мастер (Колумбын их сургууль, АНУ)

ҮСГ-ын дарга, Тооллогын улсын комиссын орлогч дарга

Батсүхийн Батмөнх

Эдийн засагч-статистикч, Эдийн засгийн ухааны дэд доктор

(Москвагийн эдийн засаг, статистикийн дээд сургууль)

ҮСГ-ын дэд дарга, Хүн амын тооллого, судалгааны товчооны дарга, Тооллогын улсын комиссын нарийн бичгийн дарга

Лорэнс Луис

Хүн ам зүйч

НҮБ-ын СХ, НҮБ-ын ХАС-гийн тооллогын зөвлөх

Линда Демерс

Хүн ам зүйч

НҮБ-ын ХАС-гийн Монгол Улс дахь суурин төлөөлөгч

ХҮН АМЫН ТООЛЛОГО, СУДАЛГААНЫ ТОВЧОО

Лувсанцэрэнгийн Зулцэцэг

Эдийн засагч-статистикч-хүн ам зүйч, Эдийн засгийн ухааны мастер

(Монгол Улсын Их Сургууль)

Товчооны орлогч дарга

Мэргэжилтнүүд

Аръяагийн Гэрэл

Математикч (Монгол Улсын Их Сургууль)

Цэнджавын Бадрах

Эдийн засагч (Монгол Улсын Их Сургууль)

Чагнаадоржийн Баатарчулуун

Хөдөлмөрийн эдийн засагч (Хөдөлмөрийн дээд сургууль)

Лхагвасүрэнгийн Мөнхтуяа

Эдийн засагч, Эдийн засгийн ухааны мастер

(Ташкентийн их сургууль)

Поолойн Мөнхцэцэг

Эдийн засагч (Техникийн их сургууль)

Шаалуугийн Наранцэцэг

Эдийн засагч-хүн ам зүйч (Монгол Улсын Их Сургууль)

Маширын Оюунцэцэг

Хөдөлмөрийн эдийн засагч (Хөдөлмөрийн дээд сургууль)

Цэрэндуламын Цэвээнням

Эдийн засагч-статистикч, Эдийн засгийн ухааны мастер
(Монгол Улсын Их Сургууль)

Мэдээлэл боловсруулалт, программ хангамжийн газар

Гомбожавын Оюунбаяр

Электроникийн инженер

(Харьковын техникийн их сургууль)

Газрын дарга

Биндэръяагийн Цэрэнханд

Программ зохиогч, Тооцоолох техникийн инженер

(Прагийн техникийн их сургууль)

Ахлах мэргэжилтэн

Мэргэжилтнүүд

Элдэв-Очирын Эрдэнэсан

Эдийн засагч-кибернетикч

(Казаны улсын их сургууль)

Зундуйгийн Нансалмаа

Программ зохиогч (Техникийн их сургууль)

Оюунцэцэгийн Тодгэрэл

Математикч (Монгол Улсын Их Сургууль)

MON/97/P10 төслийн сургалт хариуцсан зохицуулагчид

Дашцэрэнгийн Ариунаа

Эдийн засагч-статистикч, Хүн ам зүйн мастер

(Лондонгийн эдийн засгийн их сургууль)

Баатарын Байгалмаа

Англи хэлний багш, орчуулагч

Мэдээллийн технологийн дипломын сургалт

(Окландын Их Сургууль, Шинэ Зеланд)

ХҮСНЭГТ, ЗУРГИЙН ЖАГСААЛТ

		<i>Хуудасн Ы дугаар</i>
Хүснэгт 1.1	Тооллогын үр дүнгээр хэвлэгдэн гарсан болон цаашид хэвлэгдэх материалын жагсаалт	17
Хүснэгт 1.2	Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт, 2000 он	21
Хүснэгт 1.3	1989, 2000 оны тооллогын хуудсанд орсон хүн амын талаархи сэдэв болон асуултын ялгаа	25
Хүснэгт 2.1	Монгол Улсын хүн ам, 1918-2000 оны хүн амын тооллогоор	28
Хүснэгт 2.2	Монгол Улсын хот, хөдөөгийн хүн ам, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	32
Хүснэгт 2.3	Хот, хөдөөгийн хүн ам, бүс нутгаар, 2000 он	33
Хүснэгт 2.4	Хүн амын нягтрал, бүс нутгаар, 2000 он	33
Хүснэгт 2.5	Хүн амын тоо болон нягтрал, аймаг, нийслэлээр, 1989 болон 2000 он	35
Хүснэгт 3.1	Аймаг, нийслэлийн хүн амын өсөлт, хувиар, 1979-1989, 1989-2000 он	39
Хүснэгт 3.2	Хүн амын нас, хүйсний бүтэц, хүйсийн харьцаа, мян.хүн, 2000 он	41
Хүснэгт 3.3	Хүн амын насны бүтэц, хувиар, 1979, 1989, 2000 он	43
Хүснэгт 3.4	15, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, 1979, 1989, 2000 он	43
Хүснэгт 3.5	Гэрлэлтийн байдал, хүйсээр, 2000 он	44
Хүснэгт 3.6	Анхны гэрлэлтийн дундаж нас, 1989 болон 2000 он	44
Хүснэгт 3.7	Гэрлэлтийн байдал, насны бүлэг, хүйсээр, мян.хүн, 2000 он	45
Хүснэгт 4.1	Гадаадын иргэд, харъяат улс орноор, 1989 болон 2000 он	49
Хүснэгт 4.2	Монгол Улсад байнга оршин суугаа гадаадын иргэд, зарим аймаг, нийслэлээр, 2000 он	49
Хүснэгт 4.3	Гадаадын харъяат иргэд болон нийт хүн амын эзлэх хувийн жин насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	50

Хүснэгт 4.4	Монгол Улсын иргэд, яс үндсээр, 1989 болон 2000 он	50
Хүснэгт 4.5	Хүн амын эзлэх хувь яс үндэс, насны бүлгээр, 2000 он	52
Хүснэгт 5.1	Шилжигсдийн тоо, цаг хугацаа, орон зайгаар, мян.хүн, 2000 он	56
Хүснэгт 5.2	Төрснөөс хойшхи шилжигсэд, бүс нутгаар, 2000 он	57
Хүснэгт 5.3	Хүн амын тоо, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он	58
Хүснэгт 5.4	Хүн амын эзлэх хувь, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он	60
Хүснэгт 5.5	Таван жилийн өмнөхтэй харьцуулсан шилжих хөдөлгөөнд оролцогсод, бүс нутгаар, 2000 он	61
Хүснэгт 5.6	Тав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, 1995 оны 1-р сард болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он	61
Хүснэгт 5.7	Хүн амын эзлэх хувь, 1995 оны 1-р сард болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он	62
Хүснэгт 5.8	Шилжих хөдөлгөөний жилийн дундаж коэффициент, 1995 оны 1-р сараас 2000 оны 1-р сар	63
Хүснэгт 5.9	Сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөн, бүс нутгаар, 2000 он	64
Хүснэгт 5.10	Хүн амын тоо, сүүлийн нэг жилд болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он	65
Хүснэгт 5.11	Хүн амын эзлэх хувь, сүүлийн нэг жилд болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он	65
Хүснэгт 5.12	Сүүлийн нэг жилд шилжигсэд, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	67
Хүснэгт 6.1	Арав, түүнээс дээш насны хүн амын эзлэх хувь, боловсролын түвшин, хүйсээр, 1989 болон 2000 он	72
Хүснэгт 6.2	Арав, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшин, хүйс, байршил, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он	73
Хүснэгт 6.3	Арав, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшин, насны бүлэг, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он	74

Хүснэгт 6.4	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он	76
Хүснэгт 6.5	7-29 насны хүн амын сургуульд суралцаж байгаа эсэх, нас, хүйсээр, 2000 он	78
Хүснэгт 6.6	Сургуульд суралцаж байгаа 7-29 насны хүн амын эзлэх хувь, насны бүлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он	78
Хүснэгт 7.1	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, байршил, хүйсээр, 2000 он	84
Хүснэгт 7.2	Эдийн засгийн идэвхи, насны бүлэг, хүйс, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он	84
Хүснэгт 7.3	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, хүйс, байршлаар, 2000 он	87
Хүснэгт 7.4	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	87
Хүснэгт 7.5	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, эрхэлдэг ажил, хүйсээр, 2000 он	88
Хүснэгт 7.6	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, хүйсээр, 2000 он	89
Хүснэгт 7.7	Ажил эрхэлдэг хүн амын ажил эрхлэлтийн байдал, хүйсээр, мян.хүн, 2000 он	90
Хүснэгт 7.8	Ажилгүйчүүд, хүйс, байршлаар, 2000 он	92
Хүснэгт 7.9	Ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он	93
Хүснэгт 7.10	Арван тав, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам, ажил эрхлээгүй шалтгаан, хүйсээр, 2000 он	94
Хүснэгт 7.11	Арван тав, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам, насны бүлэг, ажил эрхлээгүй шалтгаанаар, мян.хүн, 2000 он	95
Хүснэгт 7.12	Тохирох ажил олдохгүй байгаагийн улмаас ажил эрхлээгүй хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, мян.хүн, 2000 он	95
Хүснэгт 7.13	Ажиллах хүч, өргөжүүлсэн ойлголтоор, мян.хүн, 2000 он	96
Хүснэгт 8.1	Өрхийн тоо, байршлаар, 1989 болон 2000 он	98
Хүснэгт 8.2	Өрхийн тоо, байршил, өрхийн хэлбэрээр, 2000 он	99

Хүснэгт 8.3	Өрхийн тоо, дүнд эзлэх хувь, байршил, ам бүлийн тоогоор, 2000 он	100
Хүснэгт 8.4	Өрхийн эзлэх хувь, ам бүлийн тоогоор, 2000 он	100
Хүснэгт 8.5	Өрхийн тоо, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйс, байршил, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он	101
Хүснэгт 8.6	Өрх, сууцны төрөл, байршлаар, 2000 он	102
Хүснэгт 8.7	Өрх, сууцны зориулалтаар, 2000 он	102
Хүснэгт 8.8	Өрх, сууцны зориулалт, байршлаар, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он	103
Хүснэгт 8.9	Өрх, сууцны төрөл, өмчийн хэлбэрээр, 2000 он	104
Хүснэгт 8.10	Өрх, сууцны өмчлөлийн хэлбэр, байршлаар, 2000 он	104
Хүснэгт 8.11	Өрх, цахилгаан болон телефон утасны хангамж, байршлаар, 2000 он	105
Хүснэгт 8.12	Гэрт суудаг өрх, ам бүлийн тоо, гэрийн ханын тоогоор, 2000 он	105
Хүснэгт 8.13	Гэрт амьдарч байгаа өрхийн эзлэх хувь, ахуйн нөхцлийн үзүүлэлт, байршлаар, 2000 он	106
Хүснэгт 8.14	Байшинд суудаг өрх, ам бүлийн тоо, сууцны талбайгаар, 2000 он	107
Хүснэгт 8.15	Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, ам бүл, өрөөний тоогоор, 2000 он	108
Хүснэгт 8.16	Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, халаалт, байршлаар, 2000 он	108
Хүснэгт 8.17	Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, усан хангамж, байршлаар, 2000 он	109
Хүснэгт 8.18	Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, орон сууцны нөхцөл, байршлаар, 2000 он	109
Хүснэгт 8.19	Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, гал тогооны өрөөтэй эсэх, байршлаар, 2000 он	109
Зураг 1.1	Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын зохион байгуулалтын бүтэц	5
Зураг 2.1	Хүн амын суурьшилт, 2000 он	30
Зураг 2.2	Нийт хүн амд аймаг, нийслэлийн хүн амын эзлэх хувь, 1989, 2000 он	31

Зураг 2.3	Хүн амын нягтрал, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	34
Зураг 3.1	Хүн амын жилийн дундаж өсөлт, хувиар, 1918-2000 он	38
Зураг 3.2	Аймаг, нийслэлийн хүн амын жилийн дундаж өсөлт, хувиар, 1989-2000 он	40
Зураг 3.3	Хүн амын нас, хүйсний суврага, 1989, 2000 оны тооллогоор	42
Зураг 3.4	Салсан хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	45
Зураг 3.5	Бэлбэсэн хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	46
Зураг 4.1	Улсын харъяалал, яс үндэс, 2000 он	48
Зураг 4.2	Казах иргэдийн суурьшилт, 2000 он	51
Зураг 5.1	Төрснөөс хойшхи дотоод шилжих хөдөлгөөн, 2000 он	54
Зураг 5.2	Сүүлийн нэг жилийн дотоод шилжих хөдөлгөөн (байнга оршин сууж байгаа хугацаан дээр үндэслэсэн), 2000 он	55
Зураг 5.3	Сүүлийн таван жилийн дотоод шилжих хөдөлгөөн, 2000 он	56
Зураг 5.4	Сүүлийн нэг жилд шилжигсэд, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	67
Зураг 5.5	Нийт хүн ам болон шилжигсдийн эзлэх хувь, насны бүлгээр, 2000 он	68
Зураг 5.6	Улаанбаатар хот уруу цэвэр шилжин ирэгсэд, бүс нутгаар, мян.хүн, 1995-2000 он	68
Зураг 5.7	Шилжих хөдөлгөөний жилийн дундаж коэффициент, аймаг, нийслэлээр, 1995-2000 он	69
Зураг 6.1	Дээд боловсролтой хүн амын эзлэх хувь, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	75
Зураг 6.2	Бичиг үсгийн мэдлэгийн талаархи асуулт, 2000 он	76
Зураг 6.3	Арван тав, түүнээс дээш насны бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь, насны бүлгээр, 2000 он	77
Зураг 6.4	Сургуульд суралцагч 100 эрэгтэйд ногдох эмэгтэйчүүд, насны бүлгээр, 2000 он	79
Зураг 7.1	Эдийн засгийн идэвхийн ойлголт, 2000 он	82

Зураг 7.2	Ажил эрхлэлтийн ойлголт, 2000 он	82
Зураг 7.3	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хувиар, 2000 он	83
Зураг 7.4	Ажиллах хүчний асуулт, 2000 он	85
Зураг 7.5	Эдийн засгийн идэвхийн байдал, 2000 он	85
Зураг 7.6	Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	86
Зураг 7.7	Ажиллагсдын тоо, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийн бүлгээр, хот, хөдөөгөөр, мян.хүн, 2000 он	90
Зураг 7.8	Ажилгүйчүүдийн талаархи асуулт, 2000 он	92
Зураг 7.9	Ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, хувиар, 2000 он	93
Зураг 8.1.	Өрх, нийтийн байранд тоологдсон хүн ам, 2000 он	98
Зураг 8.2.	Өрхийн хэлбэр, 2000 он	99
Зураг 8.3.	Өрхийн орон сууцны төрөл, 2000 он	101
Зураг 8.4.	Гэрт амьдардаг өрх, усан хангамжаар, 2000 он	106
Зураг 8.5.	Байшинд суудаг өрх, хог зайлуулалтын төрлөөр, 2000 он	110

ХАВСРАЛТ ХҮСНЭГТИЙН ЖАГСААЛТ**Хуудасны
дугаар**

Хүснэгт 1.	Монгол Улсад байнга оршин суудаг хүн амын тоо, насны бүлэг, хүйс, байршлаар, 2000 он	116
Хүснэгт 2.	Байнга оршин суудаг хүн ам, аймаг, нийслэл, насны бүлэг, хүйс, байршлаар, 2000 он	117
Хүснэгт 3.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	128
Хүснэгт 3А.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он	129
Хүснэгт 4.	Байнга оршин суудаг хүн амын тоо, харьяалал, яс үндэс, хүйс, байршлаар, 2000 он	130
Хүснэгт 5.	Хүн амын төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	133
Хүснэгт 6.	Хүн амын тоо, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин суугаа аймаг, нийслэлээр, 2000 он	134
Хүснэгт 7.	Тав, түүнээс дээш насны хүн амын сүүлийн 5 жилийн шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он	136
Хүснэгт 8.	Хүн амын сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он	137
Хүснэгт 9.	Долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	138
Хүснэгт 10.	Долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	139
Хүснэгт 10А.	Долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он	140
Хүснэгт 11.	Арав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэг, насны бүлэг, хүйс, байршлаар, 2000 он	141
Хүснэгт 12.	Арав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэг, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он	142
Хүснэгт 13.	7-29 насны хүн амын сургуульд хамрагдалт, насны бүлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он	143
Хүснэгт 14.	7-15 насны хүн амын сургуульд хамрагдалт, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он	144
Хүснэгт 15.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	145

Хүснэгт 15А.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он	146
Хүснэгт 16.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	147
Хүснэгт 16А.	Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он	148
Хүснэгт 17.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, эрхэлдэг ажил, хүйс, байршлаар, 2000 он	149
Хүснэгт 18.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, хүйс, байршлаар, 2000 он	150
Хүснэгт 19.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, ажил эрхлэлтийн байдал, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он	151
Хүснэгт 19А.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, ажил эрхлэлтийн байдал, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он	152
Хүснэгт 20.	Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын боловсролын түвшин, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	153
Хүснэгт 21.	Ажилгүйчүүдийн боловсролын түвшин, аймаг, нийслэлээр, 2000 он	154
Хүснэгт 21А.	Ажилгүйчүүдийн боловсролын түвшин, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он	155
Хүснэгт 22.	Өрхийн тоо, ам бүл, байршил, өрхийн хэлбэрээр, 2000 он	156
Хүснэгт 23.	Өрхийн тоо, аймаг, нийслэл, ам бүлээр, 2000 он	157
Хүснэгт 24.	Өрхийн тоо, аймаг, нийслэл, сууцны төрлөөр, 2000 он	158
Хүснэгт 25.	Долоо, түүнээс дээш насны орон гэргүй хүн амын тоо, аймаг, нийслэл, насны бүлгээр, 2000 он	159
Хүснэгт 26.	Гэрт суудаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, байршлаар, 2000 он	160
Хүснэгт 27.	Байшинд суудаг өрхийн тоо, ам бүл, байршил, ерөөний тоогоор, 2000 он	161
Хүснэгт 28.	Байшинд суудаг өрхийн тоо, аймаг, нийслэл, ерөөний тоогоор, 2000 он	162
Хүснэгт 29.	Байшинд суудаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, сууцны төрөл, байршлаар, 2000 он	163

ТОВЧИЛСОН ҮГСИЙН ЖАГСААЛТ

ҮСГ	Үндэсний статистикийн газар
НҮБ	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага
НҮБ-ын ХАС	Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хүн амын
НҮБ-ын СХ	сан Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын
ХАТСТ	Статистикийн хэлтэс
МБПХГ	Хүн амын тооллого, судалгааны товчоо Мэдээлэл боловсруулалт, программ
ХАНҮЭМС	хангамжийн газар
ТЕК	Хүн амын нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн
GPS	судалгаа Төрөлтийн ерөнхий коэффициент
IMPS	Global Positioning System (Байрлал тодорхойлох нэгдсэн систем)
ГБ	Integrated Microcomputer Processing System (Мэдээлэл боловсруулах нэгдсэн систем) Гарах боломжгүй

Талархал

Монгол Улсын хүн ам, орон сууцны 2000 оны ээлжит улсын тооллого нь төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжих шилжилтийн үед хийгдсэн анхны тооллого болсоны хувьд Нэгдсэн Үндэстний Байгууллага (НҮБ)-аас зөвлөмж болгосон зарчим, аргачлалыг мөрдлөг болгон тооллогын ойлголт, тодорхойлолт, зарчмыг өмнөхөөс ихээхэн өөрчлөн ашигласан болно. Үүнээс гадна, энэ удаагийн тооллого нь 1-р сард буюу байгаль, цаг уурын таагүй, зарим нутгаар цас их орж, хүйтний эрч чангарсан нөхцөл байдалд явагдсан тул тооллогын ажилчид үлэмж хүндрэл бэрхшээлтэй тулгарч байв. Хэдийгээр тооллогыг явуулахад бэрхшээл, хүндрэл гарч байсан ч тооллого товлосон хугацаандаа амжилттай явагдлаа. Тооллогыг амжилттай явуулахад төр засгийн байгууллагууд болон НҮБ-ын агентлагууд ялангуяа НҮБ-ын Хүн амын сан (ХАС), НҮБ-ын Статистикийн хэлтэс болон Австралийн Засгийн газрын Олон улсын хөгжлийн агентлагийн дэмжлэг туслалцаа ихээхэн нөлөөлсөн. Төв, орон нутгийн статистикийн ба аймаг, нийслэл, сум, дүүрэг, баг, хорооны тооллогын ажилтнуудын хүчин чармайлтын үр дүнд тооллого товлосон хугацаандаа чанартай сайн явагдаж, одоо түүний эцсийн дүнг Та бүхэнд танилцуулж байгаадаа бид их баяртай байна.

Энэ удаагийн тооллого нь хамтын хүч чартайлтын үр дүн юм. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, УИХ-ын дарга, Ерөнхий сайд нараас эхлэн манай улсын бүх иргэд энэ удаагийн тооллогод идэвх, санаачлага гарган оролцсныг зориуд тэмдэглэж байна.

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогыг амжилттай явуулахад бидэнд дэмжлэг, туслалцаа үзүүлсэн олон улсын байгууллага, тооллогыг удирдан зохион байгуулах улсын комисс, түүний гишүүд, төр, засгийн байгууллага, ялангуяа Сангийн яам, Батлан хамгаалах яам, Гадаад харилцааны яам, Хууль зүйн яам, Дэд бүтцийн хөгжлийн яам, Цагдаагийн ерөнхий газар, Шүүхийн шийдвэр биелүүлэх ерөнхий газар, Монголын радиогийн "Хурд", Монгол телевизийн "ММ" агентлагууд, Монголын иргэний агаарын тээврийг удирдах газар, Нефть импорт концерн, Улаанбаатар төмөр замын хэрэг эрхлэх газар, Автотээврийн газар, олон нийтийн байгууллага бүх шатны Засаг дарга нар, Засаг даргын тамгийн газрын ажилтнууд, болон нийт ард иргэд эцэст нь энэхүү тооллогыг амжилттай явуулж дуусгасан бүх шатны тооллогын комисс, түр товчооны ажилтнуудад Үндэсний Статистикийн газар гүн талархлаа илэрхийлье.

Энэ удаагийн тооллогын асуулгыг олон улсын жишгээр боловсруулахад үнэтэй санал, зөвлөмж өгсөн НҮБ-ын Статистикийн хэлтсийн ажилтан, ноён Икбал Алам, Сэм

Сухарто, төслийн суурин зөвлөх ноён Алберт Макбардт, зөвлөх ноён Лоренс Луис, тооллогын материалыг боловсруулах компьютерийн программаар сургалт явуулж, туршилт хийхэд үнэтэй зөвлөлгөө, сэтгэл харамгүй туслалцаа үзүүлсэн ноён Карлос Иллис, Нюри Озеров нарт чин сэтгэлийн талархал илэрхийлье.

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогыг олон улсын стандарт, арга зүйгээр амжилттай явуулж, дүнг гаргахад бидэнд зайлшгүй шаардлагатай байсан зөвлөхүүдийг урьж ажиллуулах, техник тоног төхөөрөмж худалдан авах, үндэсний мэргэжилтнүүдийг сургахад санхүүгийн бүхий л талын дэмжлэг үзүүлж байсан НҮБ-ын Хүн амын сан, түүний Монгол дахь суурин төлөөлөгч, хатагтай Линда Демерс, суурин төлөөлөгчийн газрын ажилтан Каори Адачи нарт талархлаа дэвшүүлж байна.

Ч. ДАВААСҮРЭН

ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ГАЗРЫН ДАРГА, ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ
ТООЛЛОГЫН УЛСЫН КОМИССЫН ОРЛОГЧ ДАРГА

Өмнөх үг

Улс орны өнөөгийн байдлын талаар шинэчлэгдсэн, үнэн зөв тоо, мэдээлэлгүйгээр Засгийн газраас тодорхой шийдвэр гаргах ямарч боломжгүй юм. Хүн амын талаархи мэдээлэл, ялангуяа хүн амын тоо, тархан суурьшилт, нийгэм, эдийн засгийн байдал болон орон сууцны нөхцөл зэрэг нь өнөөгийн эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийг дүгнэх, түүнийг цаашид хөгжүүлэх бодлого боловсруулахад нэн чухал юм. Дэлхийн ихэнх улс оронд ийм мэдээллийг бүрдүүлдэг гол эх үүсвэр нь 10 жил тутамд явагддаг хүн ам, орон сууцны тооллого билээ.

Монгол Улсад 2000 оны эхээр явагдсан хүн ам, орон сууцны ээлжит тооллого нь XXI зууны эхэн дэх Монгол Улсын хүн амын талаархи маш дэлгэрэнгүй мэдээллийг бүрдүүлсэн. Хүн амын тооллого нь 10 жил тутамд явагддаг учраас эдгээр мэдээлэл нь 2010 он хүртэл эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн бодлого боловсруулах, төлөвлөлтөнд ашиглах тулгуур материал болох юм. Энэ тооллогын үр дүн нь өмнөх жилүүдэд Монгол Улсын төр, засгаас явуулсан хүн амын талаархи бодлого, үйл ажиллагааны үр дүнг дүгнэх бололцоо олгож, улмаар уг бодлогод нэмэлт өөрчлөлт оруулах үндэслэл болж чадна. Үүнд хүн ам, хүүхэд, эмэгтэйчүүд, ахмад настан, эрүүл мэнд, боловсрол, хотжилт, ажиллах хүч, орон сууц болон ядуурлыг бууруулах зэрэг эдийн засаг, нийгмийн чухал асуудлууд хамрагдана.

Энэхүү тооллогын дүнг төр, засгийн байгууллага, төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, эрдэм шинжилгээ, бизнесийн байгууллагууд болон өргөн олон хэрэглэгчдэд хүргэх явдал Үндэсний статистикийн газар (ҮСГ)-ын гол зорилт бөгөөд тооллогын дүнгээр гаргаж байгаа анхны томоохон материал нь энэхүү тайлан болж байна.

Энэ тайлан нь 3 үндсэн хэсгээс бүрдэнэ. Эхний хэсэг нь 2000 оны хүн ам, орон сууцны тооллогыг зохион байгуулж явуулсан тухай тодорхой мэдээллийг агуулсан бөгөөд энэ хэсэгт тооллогын төлөвлөлт, тоолох ажиллагаа болон тооллогын мэдээлэл боловсруулалтын талаар товч дүгнэлтийг багтаасан. Тооллогын зохион байгуулалттай холбоотой эхний хэсгээр тусгайлсан дэлгэрэнгүй тайлан монгол, англи хэл дээр хэвлэгдэн гарсан тул энэ асуудлыг сонирхсон хэрэглэгчид түүнийг ашиглаж болно.

Тооллогын үр дүнгийн талаархи 2-р хэсэг хүн амын тоо, түүний тархан суурьшилт, хүн ам зүйн үзүүлэлт, ястан үндэстэн, боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэг, шилжих хөдөлгөөн, хотжилт, ажил эрхлэлт, өрхийн үзүүлэлт гэсэн 7 бүлгээс бүрдэнэ. Тооллогын үр дүнгийн гол хүснэгтүүдийг уг тайлангийн 3-р хэсэгт эмхтгэв.

Тооллогын үр дүнгээр гарсан их хэмжээний мэдээлэл болон үр дүнгийн хүснэгтүүдийг ганцхан тайланд бүгдийг хамруулан дүгнэн бичих боломжгүй юм. Мөн олон тооны хүснэгтүүдийг улс, аймаг, нийслэл, сум, дүүргээр боловсруулан гаргасан. Эдгээр хүснэгтийн ихэнх нь хот, хөдөө болон хүйсээр ангилагдсан. Энэ бүх хүснэгтийг тайланд бүрэн хавсаргах боломжгүй юм. Иймд энэ тайлангийн зэрэгцээ тооллогын үр дүнгийн гол хүснэгтүүдийг багтаасан тусгайлсан ботиудыг аймаг, хот бүрээр болон улсын дүнгээр албан ажлын хэрэгцээнд зориулан бэлтгэснээс гадна тэдгээрийг үндэслэн бүх аймаг болон нийслэл Улаанбаатар хотын дүнгээр хүн амын тооллогын тусгайлсан эмхтгэл, орон сууцны нөхцөлийн талаар бие даасан эмхтгэлийг хэвлэж нийтийн хүртээл болгож байна. Цаашдаа энэ тооллогын үр дүнгээр "Монгол Улс ХХ зуунд" гэсэн хүн амын эмхтгэл, тооллогын асуулганд орсон сэдвүүдээр тусгай бие даасан товхимолууд хэвлүүлэхээр төлөвлөж байна. Үүнээс гадна ҮСГ-ын WEB хуудаснаас тооллогын тухай мэдээллийг авч болно.

Тайланг Австрали Улсын Засгийн газар болон НҮБ-ын Хүн амын сангаас үзүүлсэн санхүүгийн болон мэргэжилтний дэмжлэгтэйгээр бэлтгэн, монгол, англи хэл дээр хэвлүүлэв.

Энэхүү тайланг бэлтгэхэд үнэтэй хувь нэмэр оруулсан төслийн тооллогын зөвлөх ноён Лоренс Луис, ҮСГ-ын дэд дарга, Хүн амын тооллого, судалгааны товчоо (ХАТСТ)-ны дарга Б. Батмөнх, уг товчооны орлогч дарга, Л. Зулцэцэг, мэргэжилтэн Д. Ариунаа, Ч. Баатарчулуун, Ц. Бадрах, Б. Байгальмаа, А. Гэрэл, П. Мөнхцэцэг, Л. Мөнхтуяа, Ш. Наранцэцэг, Ц. Цэвээнням болон тус газрын Мэдээлэл боловсруулалт, программ хангамжийн газар (МБПХГ)-ын ажилтнуудад талархсанаа илэрхийлье.

Ч. ДАВААСҮРЭН

ҮНДЭСНИЙ СТАТИСТИКИЙН ГАЗРЫН ДАРГА, ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ
ТООЛЛОГЫН УЛСЫН КОМИССЫН ОРЛОГЧ ДАРГА

Бүлэг 1. ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2000 ОНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГЫГ ЗОХИОН БАЙГУУЛЖ ЯВУУЛСАН ТУХАЙ

1.1. Монгол улсын хүн амын тооллогын түүхээс

Хүн амын орчин үеийн тооллогын түүх харьцангуй богино боловч хүний нийгэм үүссэн цагаас хойш хүн амаа бүртгэн тоолж байсан байна. Үнэхээр, цэрэг дайчилгаа болон албан татвар хураах зорилгоор хүн амаа тоолдог байсан тухай олон орны түүхийн эх сурвалжид тэмдэглэн үлдээсэн байдаг.

Хүн амын тооллого нь 200 гаруй жилийн тэртээгээс тодорхой давтамжтайгаар, нэгдсэн хөтөлбөрөөр явагдаж, үр дүн нь албан ёсоор тэмдэглэгдэж иржээ. Гэхдээ, Монгол Улсад хүн амын тооллого ХХ зууныг хүртэл тогтмол явагдаж байгаагүй бөгөөд ХХ зууны анхны тооллого 1918 онд явагдсан байна. Дараа нь 1935, 1944, 1956, 1963, 1969, 1979, 1989, 2000 онуудад ээлжит тооллогуудыг явуулсан юм.

Хүн амын 1956 оны тооллогыг статистикийн байгууллага явуулсан бөгөөд тэр үедээ аргачлал, хөтөлбөрийн хувьд нэлээд боловсронгуй болсон гэж тооцогддог. 1963 оны тооллогод шинэ ахиц дэвшил гарсан. Тухайлбал тооллогын материал боловсруулалтыг улам сайжруулах зорилгоор анх удаа цахим тооцоолуур машиныг ашигласан байна. Эдийн засгийн харилцан туслалцах зөвлөлийн аргачлалын дагуу 1969, 1979, 1989 оны тооллогыг явуулсан. Түүнчлэн НҮБ-ын зөвлөмжийн дагуу эдгээр тооллогыг 10 жилд нэг удаа явуулснаас гадна орон сууцны фондыг хамтад нь тоолсон байна.

Монгол Улсын хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллого нь өмнөх тооллогуудаас ихээхэн онцлогтой болж өнгөрсөн. Энэхүү тооллого нь Монгол Улс төвлөрсөн төлөвлөгөөт эдийн засгийн харилцаанаас зах зээлийн эдийн засгийн харилцаанд шилжиж байгаа үед хийгдсэн анхны тооллого болсны хувьд нийгэм, эдийн засгийн үзүүлэлтүүдийг шинэчлэн өөрчлөх шаардлагыг тусгасан. 2000 оны тооллого нь НҮБ-ын удирдамж, зөвлөмжүүдийг голчлон удирдлага болгосон тул олон улсын стандартад нийцсэн, Монгол Улсад явагдсан анхны орчин үеийн тооллого болсон гэж үзэж болно.

1.2. Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын төлөвлөлт, удирдлага зохион байгуулалт

Тооллогын төлөвлөлт

Хүн ам, орон сууцны тооллого нь Үндэсний статистикийн газрын зохион байгуулж явуулдаг статистикийн хамгийн том хэмжээний үйл ажиллагаа мөн. Тооллогын өөрийн үйл ажиллагааны цар хүрээ, ур чадвартай мэргэжилтнүүдийн хүрэлцээ, тооллогын бэлтгэл ажлыг сайн зохион байгуулах, тооллогын төлөвлөгөөг боловсруулах, удирдлагын багийг бүрдүүлж, сайн зохион байгуулалт бий болгох зэрэг шаардлагыг бүрэн гүйцэд хангах шаардлагаар хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллого 11 жилийн дараа болж өнгөрлөө.

Тооллогыг амжилттай явуулах нэг чухал урьдчилсан нөхцөл бол хүн амын тооллогыг оновчтой төлөвлөх асуудал байдаг. Тооллогын төлөвлөлтөд ажлын

нарийн хуваарь, сайн бодож боловсруулж, үндэслэлтэй тооцсон хугацаа, зардал болон гарах үр дүн, бэлтгэл ажил, зохион байгуулалт, сургалт, тоолох ажиллагаа, мэдээлэл боловсруулалт, дүн шинжилгээ, тооллогын үнэлгээ болон тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд хүргэх зэрэг бүхий л үе шатны ажил хамрагдах учраас энэхүү төлөвлөгөө нь тооллогын үйл ажиллагаанд их чухал үүргийг гүйцэтгэв.

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын анхны төлөвлөгөөг 1997 онд боловсруулж, Үндэсний статистикийн газрын дарга 1998 оны эхээр баталсан. Энэ төлөвлөгөөг үндэслэн 1998 оны сүүлчээр ажлын нарийвчилсан график төлөвлөгөөг боловсруулан тооллогын бүх шатны комисс, түр товчоодод хүргүүлэв.

Тооллогыг явуулах хууль, эрх зүйн үндсийг бүрдүүлсэн нь

Хүн амын тооллого явуулах хууль, эрх зүйн үндсийг бүрдүүлэх нь тооллогыг явуулах үндсэн бөгөөд шийдвэрлэх нөхцөл болж өгдөг. Хүн амын тооллого явуулах тухай холбогдох хууль тогтоомжгүйгээр тооллого явуулах ямар ч боломжгүй юм.

Монгол Улсын хувьд одоогоор хүн амын тооллогын тухай бие даасан хууль байхгүй боловч Статистикийн тухай Монгол Улсын хуульд Үндэсний статистикийн газар нь улсын хэмжээний хүн ам, орон сууцны тооллогыг 10 жил тутам удирдан явуулна гэсэн заалт байдаг. Энэ хуульд тооллого явуулах хугацааны товыг Засгийн газар тогтооно, зааснаас өөр хугацаанд тооллого явуулах зайлшгүй шаардлага гарвал Засгийн газар, Улсын Их Хуралтай энэ талаар зөвшилцөн хугацааг нь тухай бүр тогтооно гэж заасан. Дор дурдсан хууль, Улсын Их Хурал, Засгийн газрын тогтоол, шийдвэр нь хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллого явуулах хууль, эрх зүйн үндэс болсон юм. Үүнд:

- Статистикийн тухай Монгол Улсын хуулийн (1994 онд батлагдаж, 1997 онд нэмэлт өөрчлөлт орсон) 7 дугаар зүйлийн 1, 3 дугаар заалт, 22, 23 дугаар зүйлийн 1, 2 дугаар заалт,
- Захиргааны хариуцлагын тухай Монгол Улсын хуулийн (1992 оны 11-р сарын 27) 43 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг,
- Хүн ам, орон сууцны улсын тооллого явуулах хугацааг зөвшөөрөх тухай Монгол Улсын Их Хурлын 1998 оны 1 дүгээр сарын 8-ны өдрийн 06 дугаар тогтоол,
- Хүн ам, орон сууцны улсын тооллого явуулах тухай Монгол Улсын Засгийн газрын 1998 оны 2 дугаар сарын 25-ны өдрийн 28 дугаар тогтоол,
- Комисс байгуулах тухай Монгол Улсын Их Хурлын 1999 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдрийн 39 дүгээр тогтоол,
- Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын хуудсыг батлах тухай ҮСГ-ын даргын 1999 оны 7 дугаар сарын 21-ны өдрийн 125 тоот тушаал,

- Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллого явуулах журам, тооллогын хуудасны асуултыг нөхөх зааврыг батлах тухай ҮСГ-ын даргын 1999 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн 171 тоот тушаал.

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын удирдлага, зохион байгуулалт

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогын бэлтгэл ажил ҮСГ дээр 1996 оны эхээр эхэлсэн. ҮСГ нь ээлжит тооллогыг явуулахад шаардагдах санхүү болон техникийн дэмжлэг туслалцаа авах талаар олон улсын нэлээд хэдэн байгууллагуудад хандах ажлыг санаачилсан. Удалгүй олон улсын хандивлагч байгууллагуудад хандсан төслийн баримт бичгийг боловсруулсан. 1998 оны эхээр Статистикийн тухай Монгол Улсын хуульд заасны дагуу тооллого явуулах талаар Улсын Их Хурлаас шийдвэр гарсан.

ҮСГ-ын даргын тушаалаар 1998 оны 3 сард Хүн ам, нийгмийн статистикийн хэлтсийг татан буулгаж Хүн амын тооллого судалгааны газар (ХАТСГ), Нийгмийн статистикийн хэлтсийг байгуулав. ХАТСГ нийтдээ 8 хүнтэйгээр байгуулагдаж, 2000 оны улсын тооллогын бэлтгэл ажлыг удирдан зохион байгуулах үүрэгтэйгээр ажлаа эхэлсэн.

ХАТСГ-ыг 1999 оны 2 сард Хүн амын тооллого судалгааны товчоо (ХАТСТ) нэртэйгээр нийт 15 хүний бүрэлдэхүүнтэйгээр дахин өөрчлөн зохион байгуулж ажиллууллаа. ХАТСТ тооллогын бэлтгэл ажлыг хангах, тооллогын хуудас, түүнийг нөхөх зааврыг боловсруулах, тооллогын бүх шатны комисс болон түр товчоодын ажлын удирдамжийг бэлтгэхээс эхлээд тооллогыг үндсэн газар дээр зохион байгуулж явуулах зэрэг бүх шатны ажлыг гүйцэтгэв.

НҮБ-ын ХАС-гаас 1997 оноос ҮСГ-т хэрэгжүүлж байгаа “ҮСГ-ын мэдээлэл боловсруулах, дүн шинжилгээ хийх, тархаах чадавхийг сайжруулах” MON/97/P10, “Монгол улсын хүн амын болон нөхөн үржихүйн мэдээллийн баазыг сайжруулах” MON/97/P04 төслийн хүрээнд санхүүгийн болон мэргэжилтний туслалцааг үзүүлэв. Мөн эдгээр төслийн шугамаар ҮСГ-т ирж ажилласан гадаадын зөвлөхүүд энэ удаагийн тооллогыг олон улсын нийтлэг зарчим, аргачлалын дагуу зохион байгуулж явуулахад үнэтэй санал зөвлөгөө өгсөн юм. Энэ үед Улаанбаатар хотод НҮБ-ын ХАС-ын суурин төлөөлөгчийн газар байгуулагдаж, идэвхтэй үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн нь ҮСГ-аас хүн ам, орон сууцны тооллогыг зохион байгуулж явуулахад чухал дэмжлэг үзүүлэв.

Хүн ам, орон сууцны тооллогыг амжилттай явуулах нэг чухал үндэс нь төр засгийн зүгээс тодорхой дэмжлэг туслалцааг авах явдал юм. Улсын Их Хурлын 1999 оны 6 дугаар сарын 3-ны өдрийн 39 дүгээр тогтоолоор хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогыг удирдан зохион байгуулах улсын комиссыг батлуулав. Уг комиссын даргаар Монгол Улсын Ерөнхий Сайд Р. Амаржаргал, орлогч даргаар ҮСГ-ын дарга Ч. Даваасүрэн, нарийн бичгийн даргаар ҮСГ-ын дэд дарга, ХАТСТ-ны дарга Б. Батмөнхийг тус тус томилсон. Тооллогын улсын комиссын гишүүдэд Батлан хамгаалахын сайд, Гадаад харилцааны сайд, Дэд бүтцийн хөгжлийн сайд, Сангийн сайд, Хууль зүйн сайд, Эрүүл мэнд, нийгмийн хамгааллын сайд нар томилогдсон.

Тооллогын улсын комиссыг байгуулахын зэрэгцээ тооллогын бүтэц зохион байгуулалтыг орон даяар бий болгох шаардлага гарсан юм. Тооллогын бүтэц

зохион байгуулалтыг 2 хэсэгтэйгээр, тухайлбал тооллогын улсын комиссын шууд удирдлагын дор бүх шатны тооллогын комиссыг, Үндэсний статистикийн газрын удирдлагын дор өдөр тутмын ажлыг эрхлэх тооллогын түр товчоог шат шатанд нь байгуулсан болно (**Зураг 1.1**).

Тооллогын бүх шатны комисс нь тухайн шатны Засаг дарга нараар толгойлуулан байгуулагдаж, хариуцсан засаг захиргааны нэгжийн хэмжээнд тооллогын нийт ажлыг удирдан зохион байгуулж, шаардагдах хөрөнгө, хүн хүч, унаа, шатахуунаар хангах, тооллогыг чанарын өндөр түвшинд бүрэн хамралттай явуулах үндсэн үүрэгтэйгээр ажиллав.

Бүх шатны тооллогын комиссын дэргэд өдөр тутмын ажлыг эрхлэх тооллогын түр товчоодыг байгуулж ажиллуулсан юм. Тооллогын түр товчоог статистикийн хэлтсийн даргаар ахлуулж, гол төлөв статистикийн хэлтсийн болон тамгын газрын гүйцэтгэх ажилтнуудын бүрэлдэхүүнтэйгээр байгуулжээ. Тооллогын түр товчоод нь тооллогын комиссын удирдлагын дор тооллогын бэлтгэл ажлыг хангах, сургалт зохион байгуулах, тооллогын явцын мэдээг гаргах, хяналтын тооллого явуулах, тооллогын материал, урьдчилсан дүнг шалгаж хүлээн авах, түүнийг засаг захиргааны хэмжээнд нэгтгэн дүгнэж, ҮСГ-т хүлээлгэн өгөх зэрэг үндсэн үүргийг гүйцэтгэв.

Зураг 1.1. Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогын зохион байгуулалтын бүтэц

1.3. Сургалт

Хүн амын тооллого нь олон байгууллага, янз бүрийн боловсрол, мэргэжлийн олон хүмүүсийг оролцуулсан статистикийн томоохон үйл ажиллагаа учраас тооллогын бүх шатны ажилд оролцох хүмүүсийг нэг ойлголттой болгох үүднээс сургалтад их анхаарал тавьж байлаа.

ҮСГ-ын ажиллагсдын сургалт

ҮСГ-ын өмнө тулгамдсан олон зорилтын нэг нь тооллогын төслийг гаргах, тооллогын төлөвлөгөөг бэлтгэх, тооллогын бэлтгэл ажлыг хангах чадвар бүхий өндөр мэргэшсэн ажилтнуудыг бэлтгэх явдал байв. ҮСГ-ын ажилтнууд тооллогын бэлтгэл ажлын үед олон улсын сургалтад оролцож байсан нь их ач холбогдолтой болсон. Эдгээр сургалтын ихэнхийг НҮБ-ын ХАС, НҮБ-ын СХ, Европын холбооны "ТАСИС" хөтөлбөр болон Австрали Улсын Засгийн Газар санхүүжүүлсэн болно.

ҮСГ дээр зохиогдож байсан бүх төрлийн сургалтууд хамгийн чухал байв. 1999 оны туршид гадаадын зөвлөхүүд, ялангуяа НҮБ-ын зөвлөхүүд ирж шинээр байгуулагдсан ХАТСТ-д сургалт, мөн НҮБ-ын СХ-ийн ажилтан ноён Карло Еллис, НҮБ-ын ХАС-гийн Бангконг дахь Улс орныг дэмжих багийн ажилтан ноён Нури Озевер нар ирж мэдээлэл боловсруулалтаар сургалтыг тус тус явуулсан юм. НҮБ-ын ХАС-гийн шугамаар ҮСГ-т ажиллаж байсан НҮБ-ын зөвлөх ноён М.А.Марквардт, мэдээлэл боловсруулалтын сайн дурын ажилтан ноён Мариан Залцман байнгын туслалцаа үзүүлж байв. ХАТСТ-ны ажилтнуудыг тооллогын ажлыг явуулах чадварыг дээшлүүлэх зорилгоор НҮБ-ын СХ-ийн ажилтан ноён Виллям Селтзер, ноён Сэм Сухарто, ноён Икбал Алам нар ҮСГ-т ирж ажилласан. Австрали Улсын Статистикийн газрын ажилтан ноён Жон Пайс, ноён Пол Виллям нар ҮСГ-т ирж ажиллаж, тооллогын үнэлгээ, тархаалтаар сургалт явуулсан.

ХАТСТ-ны ажиллагсдыг мастер багшаар бэлтгэх зэрэг зорилгоор ҮСГ-т сургалт, семинарыг тогтмол явуулж байв. 1999 оны 9-р сарын сүүлчээр НҮБ-ын СХ, НҮБ-ын ХАС-гийн тооллогын зөвлөх Лоренс Луис сургалтын арга зүй, тоологч нарт сургалтыг яаж явуулах, мэдээллээ хүргэх (тоологч нарын сургалт ямар байх талаар) зэрэг асуудлаар хоёр өдрийн сургалт явуулсан.

Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарын сургалт

Аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарыг тооллогын комиссын даргаар томилсон тул тэд нарт зориулж ҮСГ 1998 оны 8-р сард нэг өдөр, 1999 оны 10-р сард Улаанбаатар хотод гурван өдрийн эрчимтэй сургалт зохион явуулсан. Тэдний үндсэн үүрэг нь удирдах, зохион байгуулах, нөхцөл бололцоог бүрдүүлэх явдал байсан тул сургалтаар тооллогын хэрэгцээ, шаардлага, тооллогын үр дүнг хэрэглэх, бэлтгэл ажил, зохион байгуулалт болон санхүүгийн талаархи ерөнхий мэдээллийг өгсөн.

Тооллогын ажилтнуудад сургалт явуулах багш нарын сургалт

1999 оны 10-р сараас хойш сургалтын хөтөлбөрийн анхаарал татсан гол зүйл бол газрын зургийн зураглаач, хүн амын бүртгэл хөтлөгч, тоологч, шалгагч зэрэг тооллогын үндсэн газар дээр ажиллах хүмүүсийг сургах багш нарыг

бэлтгэх, сургалтын материалыг боловсруулах асуудал байв. ХАТСТ-ны ажилтнууд сургалтын материал бэлтгэн, туршиж, тоологч нарт сургалт явуулах тусгай сургалтад оролцсон тул бүх түвшний сургалтыг явуулах чадвартай болсон байв.

Үндсэн газар дээр ажиллах тоологч, шалгагч нарыг сургах багш нарыг бэлтгэх сургалтад аймаг, нийслэлийн статистикийн хэлтсийн дарга нар оролцсон бөгөөд уг сургалтыг хоёр шаттайгаар 1999 оны 10-р сарын 12-14, 11-р сарын 17-19-ний хооронд явуулав. Сургалтад тооллогын удирдлага, зохион байгуулалт, тооллогын бэлтгэл ажил, тооллогод хэрэглэх ойлголт, тодорхойлолт, тооллогын хуудасны бүтэц, тооллогын асуултыг асуух арга, хуудсыг нөхөх зэрэг сэдвийг заалаа. Үүний зэрэгцээ тооллогын ажлыг газар дээр зохион байгуулах, ажлын чанарыг шалгах зэрэг асуудлыг хамрав. Тус сургалтаар тооллогын ерөнхий хөтөлбөр, аймаг, нийслэл нэг бүрийн тооллогын бэлтгэл ажлын явцыг хэлэлцэж, тулгарч байгаа болон цаашид тулгарч болзошгүй хүндрэлтэй асуудлыг хэлэлцэж, зөвлөгөө өгч байв. Эдгээр сургалтад ҮСГ-ын бусад газар, хэлтсээс сонгогдсон хүмүүсийг мөн хамруулав.

Аймаг, нийслэлийн статистикийн хэлтсийн дарга нар орон нутагтаа очоод тооллогын комисс, түр товчооны ажилтан нарт тооллогын зохион байгуулалт, удирдан явуулах талаар сургалт явуулсан.

Тоологч, шалгагч нарын сургалт

Тооллогын чанар бүхэлдээ ямар байх нь тоологч тоолох ёстой өрх, хүн амаа бүрэн гүйцэд тоолж, ярилцлага авч, үнэн зөв мэдээлэл цуглуулж, ажлаа хэр зэрэг гүйцэтгэсэнээс асар их хэмжээгээр шалтгаалдаг. Тооллого явуулж байсан хүмүүсийн өмнө тулгарсан хамгийн хүнд асуудал бол санхүү болон цаг хугацааны хувьд хомс, давчуу байсан үед тоологч нарт аль болох хамгийн сайн сургалт хийх явдал байв.

ҮСГ-ын багш нар тоологч, шалгагч нарт зориулсан гурав дахь шатны буюу үндсэн сургалтыг аймгуудад зохион явуулав. Энэ сургалт 1999 оны 11-р сарын 20-ноос эхэлсэн болно.

ҮСГ-ын багш нарын ур чадварыг зөв зохистой ашиглахын тулд тооллого явуулахад хамгийн хүндрэлтэй хөдөөгийн зарим сум, аймгийн төвд тэд очиж тоологч, шалгагч нарын сургалтыг явуулав. Бусад сумдад аймгийн тооллогын түр товчоо болон комиссын гишүүд очиж сургалт явуулсан. Багш нарын тоо нэгэнт хангалтгүй байсан тул нэг багш дунджаар 3-5 сумаар орж сургалт явуулсан.

Нийслэлийн хороодод ҮСГ-ын үндсэн багш нараар сургалт явуулах илүү боломжтой байв. Нийслэл хотын тоологч, шалгагч нарын сургалт 1999 оны 12-р сарын 20-нд эхэлсэн. Дийлэнхи хорооны сургалтыг, ялангуяа шаардлагатай гэж үзэж байсан хороонд тоологч, шалгагч нарын сургалтыг ҮСГ-ын ажилтнууд хийсэн. Үлдсэн хороодын тоологч, шалгагч нарын сургалтыг дүүргийн тооллогын түр товчооны ажиллагсад хийсэн хэдий ч ҮСГ-ын ажилтнууд шаардлагатай үед очиж тусалж байв.

Тооллогын сургалтын стратеги бол тоологч нарт дэмжлэг үзүүлэхийн тулд тооллогын ажилд оролцож байгаа бусад түр ажиллагсдыг сургах явдал байлаа. Жишээлбэл, тооллогод хүн амыг бүрэн хамруулах нь тухайн нутаг дэвсгэрийн хүн амыг урьдчилан сайн бүртгэж, судалсан байхаас их шалтгаална. Нэгдүгээрт, байшин, орон сууц бүрийн дугаар, байрлалыг зураг дээр үзүүлсэн байх шаардлагатай. Хоёрдугаарт, тооллогын хэсгийн орон сууц нэг бүрт оршин суудаг өрхийн тоо, өрх нэг бүрт амьдарч байгаа хүний нэрсийн жагсаалтыг хийсэн байх шаардлагатай. Эдгээр газрын зураг болон өрх, хүн амын жагсаалтыг газрын зургийн зураглаач, хүн амын бүртгэл хөтлөгч нар хийсэн.

Газрын зургийн зураглаач, хүн амын бүртгэл хөтлөгч нарын сургалт

1999 оны 12 сард тооллого эхлэхийн өмнө сүүлийн сургалтыг явуулсан. Газрын зургийн зураглаачаар ажиллах хамгийн тохиромжтой хүмүүсийг хороо болон сумын тооллогын түр товчооноос сонгож, сургасан. Газрын зургийн зураглаач нар өөрсдийн зурсан хэсэг дээр боломжийнхоо хирээр ажиллаж, тоологч, шалгагч нарт тооллого явуулах үед газрын зургаа тайлбарлаж өгч байв.

1. 4. Газрын зураг, өрх, хүн амын бүртгэл

Тооллогыг чанарын өндөр түвшинд сайн явуулахад газрын зураг чухал үүрэг гүйцэтгэдэг. Энэ нь нэгдүгээрт, тооллогыг удирдан явуулж байгаа хүмүүс өөрсдийнхөө ажлыг тухайн засаг захиргааны нэгжийн зургийн дагуу төлөвлөж, тооллогын үйл явцыг зохицуулахад илүү хялбар болгодог, хоёрдугаарт, тоологдох орон сууцыг тоологч нарт бүрэн оноож өгснөөр тоологч нарын гүйцэтгэх ажлын хуваарийг тооллогын хэсгийн хил хязгаартай яв цав нийцүүлснээр бүх өрхийг тооллогод хамруулахад гол үүрэг гүйцэтгэдэг, гуравдугаарт, системтэйгээр зохион байгуулж, шаталсан газар зүйн тогтолцоо нь сэдэвчилсэн газрын зураг ашиглах боломжийг олгож, ингэснээр тооллогын үр дүнгээс гарах бүтээгдэхүүний төрөл, тоог баяжуулдаг юм.

Хүн ам, орон сууцны улсын тооллого явуулах тухай Монгол Улсын Засгийн газрын 1998 оны 28 дугаар тогтоолд нэг тоологч хотод 300-350 хүн, хөдөөд 30-35 өрх тоолно гэж заасан. Энэ заалтын дагуу 12,7 мянган тооллогын хэсгийг байгуулсан бөгөөд тооллогын хэсэг бүрт тооллогод зориулсан газрын зураг шаардлагатай байлаа.

Тооллогын комиссууд нийслэл, аймгийн төв, тосгоны газрын зургийг бэлтгэж, 1999 оны 9-р сард, сум, багийн газрын зургийг 1999 оны 11-р сард ҮСГ-т ирүүлэх байв. Нийслэл, аймгийн төвийн газрын зургийг тогтоосон хугацаа өнгөрсний дараахан бэлэн болгож, 1999 оны 10-р сард ҮСГ-т ирүүлжээ. Харин хөдөөгийн хувьд хүн хүч, бусад эх үүсвэрийн хүндрэлтэй байсны улмаас тооллогын газрын зураг, өрх, хүн амын бүртгэлийг малын тооллоготой хамтруулан хийх нь зүйтэй гэж үзээд 1999 оны 12-р сарын 8-наас эхэлсэн мал тооллогын ажилтай хамт өрх, хүн амын бүртгэлийг хийх шийдвэр гаргасан. Өрх, хүн амын бүртгэл хийсний дараа газрын зураг зурах ажлыг эхэлсэн юм. Хөдөөгийн газрын зургийг 1999 оны 12-р сарын 25 гэхэд хийж, бэлэн болгосон.

Хот суурин газарт зураглал хийх хөдөөгийнхөөс ихээхэн өөр нөхцөл байдалд байсан. Тооллогын хэсэг хоорондын хил хязгаарыг тодорхой болгож, өрхийг тооллогод бүрэн хамруулах нөхцлийг хангахын тулд хотод газрын зургийг тооллогын хэсгээс эхлээд бүх түвшинд хийв. Нийслэлийн хувьд тооллогын газрын зургийг тооллогын хэсэг, хороо, дүүрэг, нийслэлийн гэсэн түвшинд, аймгийн төвийн хувьд аймгийн төвийн сум, баг, тооллогын хэсэг гэсэн түвшинд зурсан юм.

Тооллогын хэсгийн газрын зургийг ашиглах нь тоологдох орон сууцыг бүгдийг тооллогод хамруулсан эсэхийг бүрэн гүйцэд сайн хянахад төдийгүй, тэдгээр орон сууцанд байгаа хүн нэг бүрийг тооллогод хамруулахад чухал юм. Ийм зорилгоор орон сууц болгонд сууж байгаа өрх нэг бүрийг бүртгэх маягт боловсруулж ашигласан. Бүртгэл хийж байх үед тухайн өрхөд байнга болон түр хугацаагаар сууж байсан хүн нэг бүрийг маягтад бүртгэсэн юм. Өрх, хүн амын бүртгэлийн маягтад орон сууцны дугаар, орон сууцны төрөл, өрхийн хаяг, өрхийн гишүүдийн овог нэр, суурьшил зэрэг үзүүлэлтийг оруулсан. Энэхүү маягыг хөдөөд мал тооллогын үед багийн ажилтан, хотод өрх, хүн амын бүртгэлийг хороо хийсэн.

1. 5. Ухуулга, сурталчилгаа

Тооллогыг амжилттай явуулахад улс орны төр, засаг захиргааны бүх түвшний байгууллагын зүгээс туслалцаа авч чадсанаас ихээхэн шалтгаалдаг. Санхүүгийн бэрхшээлтэй байдал 2000 оны тооллогын сурталчилгааны төлөвлөгөөнд тусгагдсан зорилтыг бүрэн биелүүлэхэд нөлөөлсөн юм.

Тооллогын ухуулга

Тооллого бол ҮСГ дангаараа амжилттай хийж чадахааргүй үндэсний хэмжээний үйл ажиллагаа гэдгийг нийтэд мэдүүлэх явдал нь ҮСГ-аас хийх хамгийн гол ажил байсан учраас үндэсний хэмжээний энэ ажилд бүх нийтийг өргөн оролцуулах, тэдний оролцоог улам бүр өргөжүүлэх шаардлагатай байв. Төр, засаг захиргааны бүх түвшинд тооллогын ажилд асар их хэмжээний дэмжлэг үзүүлсэн юм. Улсын түвшинд Ерөнхий сайд өөрөө тооллогын улсын комиссын дарга байсан бөгөөд тооллогын гол ухуулагчийн үүрэг гүйцэтгэсэн.

Өргөн хүрээтэй туслалцаа авах, тооллогын ухуулгыг үр ашигтай явуулахын тулд тооллогын комиссын албан ёсны сүлжээг байгуулсан. Гол гол яамны сайд нар тооллогын улсын комиссын гишүүнээр, ҮСГ-ын дарга тооллогын улсын комиссын орлогч дарга, ҮСГ-ын дэд дарга комиссын нарийн бичгийн даргаар томилогдон ажилласан нь тооллогын улсын комиссын гишүүд зөвхөн хэрэглэгчийн зүгээс биш, харин ухуулагч болж тооллогын бүх үйл ажиллагаанд тусламж, дэмжлэг үзүүлэх үүргээ ухамсарлан ажиллах нөхцлийг хангасан юм. Тооллогын бүх шатны комисс, түр товчоод нь үндэсний хэмжээний ухуулга, сурталчилгааны сүлжээг бүрдүүлж байлаа.

Улсын яам, агентлаг, сайн дурын байгууллага, хандивлагч орнуудтай хэд хэдэн уулзалт зохиосон нь тооллогын талаар мэдээлэл өгөх, тооллого явуулах шаардлагын талаархи ойлголтыг бий болгоход ҮСГ-т их туслалцаа үзүүлсэн. Энэ ажлын хүрээнд 1999 оны 6-р сард тооллогын асуудлаар хандивлагчдын уулзалтыг зохион явуулсан юм.

Тооллогын сурталчилгаа

Тооллогын хөтөлбөрийн бусад хэсгийн нэгэн адил тооллогын сурталчилгаа хийх санхүүгийн эх үүсвэр хүрэлцээгүй байсан тул сурталчилгааны гол стратеги бол байгаа нөөцөө ашиглан аль болох нааштай үр дүн гаргахад оршиж байв.

Дорнод аймагт хийсэн туршилтын тооллогын үеэр түүнийг явагдаж байгаа талаар Монгол телевиз, радиогоор, мөн сонгосон газруудад хүмүүс биечлэн очиж мэдээлэл түгээж байсан хэдий ч түүнээс илүү сурталчилгааны ажил хийсэн бол тустай байх байсан гэдэг нь харагдсан юм. Сурталчилгааны ажил 1999 оны 5-р сард нийслэлийн Чингэлтэй дүүрэгт явуулсан туршилтын тооллогын үед сайжирсан. Телевиз, радиогоор сурталчилахаас гадна "Өнөөдөр" сонинд тусгай ярилцлага нийтлүүлж, туршилтын тооллогод оролцохыг уриалсан зурагт хуудас зэргийг бэлтгэж, сонгогдсон хороонуудын гол гол үйлчилгээний төвүүдэд байрлуулсан.

Тооллогын эмблемийг хийж, 1999 оны 5-р сард батлуулсан. Энэ эмблемийг аль болох олон хүнд хүргэж, түүгээр тооллогыг мэддэг болоход зориулж сурталчилгааны ажилд хэрэглэсэн юм.

Тооллогын сурталчилгааны хүндрэлтэй тал нь хувийн болон олон нийтийн бүх хэсгийг төлөөлсөн янз бүрийн бүлэг хүмүүст хүрэх явдал байв. Тооллогын талаар мэдээлэл өгөх хэмжээ болон бүтцийн хувьд ялгаатай хэд хэдэн цуврал илтгэлийг бэлтгэж, олон нийтэд тарааж, янз бүрийн сэтгүүл, сонинд хэвлүүлж, мөн телевиз, радиогийн сурталчилгаанд ашигласан. НҮБ-ын ХАС-гийн тусламжтайгаар тооллогын талаар телевизийн цуврал хөтөлбөр бэлтгэж явуулав. 1999 оны 11-р сараас эхлэн эдгээр хөтөлбөрийг тооллогын янз бүрийн лоозонгийн хамт сар бүрийн хоёр, дөрөв дэх долоо хоногт нэвтрүүлж, тооллогын талаар сонирхолтой мэдээлэл хийж, тооллогын эмблемийг сурталчилсан байна.

1999 оны 5, 6, 10-р саруудад болон 2000 оны 1-р сарын эхэнд ҮСГ-ын ахмад ажиллагсад оролцсон асуулт, хариултын нэвтрүүлгийг 4 удаа зохион явуулсан. Эдгээр нэвтрүүлэг дээр үндэслэн бичсэн илтгэлүүдийг *Зууны мэдээ*, *Өнөөдөр*, *Монголын мэдээ*, *Өдрийн сонин*, *Үнэн* сонинд хэвлэжээ. Үүнээс гадна 1999 оны 11-р сард асуулт, хариултын шууд нэвтрүүлгийг телевизээр, 2000 оны 1-р сард радиогоор явуулсан. Монгол телевизийн *Цагийн хүрд* нэвтрүүлэг, Монголын радиогийн *Хурд*, мөн радио хөтөлбөрөөр тооллогын тухай, ялангуяа тооллого явуулахад хэдэн хоног үлдэж байгаа, тооллогод хүмүүсийг идэвхитэй оролцохыг уриалсан мэдээллийг тогтмол явуулж байсан. Тооллогын өмнөх 7 хоногт тооллогын сурталчилгааны богино хэмжээний телевизийн рекламьг өдөрт гурван удаа нэвтрүүлж байв. Тооллогын асуултыг яаж асуух, хариулахыг харуулсан жижиг хэмжээний жүжигчилсэн үзүүлбэрийг 1999 оны 12-р сарын 27-нд телевизээр үзүүлсэн юм.

Аймаг, нийслэлд зориулж сурталчилгааны материал бэлтгэсэн. Дөрвөн мянган ширхэг 60*40 см-ийн хэмжээтэй өнгөт зурагт хуудас, түүнээс жижиг А4-ийн хэмжээтэй 10000 зурагт хуудас, 2000 дугтуй, 1000 ил захидлыг хэвлүүлж, аймаг, нийслэлийн тооллогын комисст тараасан. Аймаг, нийслэлийн комисс эдгээр материалыг хүлээж аваад зах, дэлгүүр, захиргааны байр, банк,

шуудангийн газар, эмнэлэг, сургууль зэрэг хүмүүс цуглардаг төвлөрсөн үйлчилгээний газар байрлуулахад зориулж сум, дүүргийн тооллогын комисст хүргүүлсэн байна. Үүнээс гадна олон илтгэл, тооллогын талаархи мэдээлэл болон бусад сурталчилгааны материалыг бүх тооллогын комисст орон нутгийн сурталчилгааны ажил явуулахад зориулж илгээсэн юм.

Ерөнхий сайд аймгийн Засаг дарга нартай радио хурал хийж тооллогын сурталчилгаа, бэлтгэл ажлын явцын талаар ярилцаж, хэлэлцсэн зарим асуудлыг шийдвэрлэх чиглэл өгсөн юм. Энэ радио хурлыг улс орон даяар нэвтрүүлж, дараа нь телевизээр мэдээлсэн нь өргөн хүрээг хамарсан сурталчилгааны том хэлбэр болжээ. Монгол Улсын Ерөнхий сайд тооллогын ажилд анхаарч ийнхүү идэвхитэй ажиллагаа явуулсныг үзүүлсэн нь ард иргэдийг тооллогод оролцоход түлхэц өгсөн сайхан үлгэр дууриалал болов. Монгол Улсын Ерөнхийлөгч Н.Багабанди 2000 оны 1-р сарын 4-нд нийт иргэдэд хандаж тооллогод идэвхитэй оролцохыг уриалсан билээ.

Тооллогын үед FM радиогоор тооллогод оролцохын ач холбогдлын тухай лоозонгуудыг тогтмол явуулж байсан. Монгол телевизийн "Цагийн хүрд" нэвтрүүлгээр тооллогын ажлын явцын талаар тогтмол мэдээлж байлаа. Өдөр тутам телевиз, FM радиогийн сувгаар тооллогын талаархи мэдээлэл, тайланг үргэлж нэвтрүүлж, ихэнхи сонинд нийтэлж байсан болно. Тооллого явагдах 7 хоногт Улаанбаатар хотын төв гудамжинд тооллогын талаархи мэдээлэлтэй хоёр том самбар байрлуулсан. Үүнд дараахь мэдээллийг бичсэн байв.

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллого 2000 оны 1-р сарын 5-11 ний өдрүүдэд улс орон даяар явагдаж байна.

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогод оролцож тоолуулах нь иргэн таны үүрэг мөн.

Тооллогын эхний өдөр тоологч Монгол Улсын Ерөнхийлөгч, Улсын Их Хурлын дарга, Ерөнхий сайд нараас ярилцлага авч байгааг телевизээр үзүүлж, сурталчилгааны ажилд ашиглав. Эдгээр бүх үйл ажиллагаа иргэдийг тооллогод өргөн оролцуулах, тооллогыг дотноор хүлээн авах, тоологч нарт туслалцаа, дэмжлэг үзүүлэхэд чухал байсан гэж тоологч нар мэдээлж байсан.

Тооллого явуулж дууссаны дараа ч гэсэн тооллогод хандах олон нийтийн сонирхлыг хадгалах, тооллого улс орны сайн сайханд яаж нөлөөлөх талаархи мэдээллийг тэдэнд хүргэж байх нь чухал юм. Тооллого хэрхэн явагдсан, иргэд тооллогод яаж оролцсон, тооллогын нөхсөн хуудас болон бусад материалыг хэрхэн шалгаж, хүлээж аваад мэдээлэл боловсруулах төвд хэдийд шилжүүлсэн, тооллогын материалыг боловсруулах янз бүрийн шатны ажилд юу хийж байсан тухай мэдээллийн хэрэгслэлээр нэвтрүүлж байснаас гадна 2000 оны тооллогын тухай богино хэмжээний баримтат киног хийлээ.

1. 6. Асуулгын сорилт, туршилтын тооллого, тоолох үе, тооллогын чанарын шалгалт

Асуулгын сорилт, туршилтын тооллого

Тооллогыг чанарын өндөр түвшинд явуулахын тулд тооллогын үйл ажиллагаа нэг бүрт зориулж туршилт хийх эсвэл үр ашиг, үр дүнгийн цуврал туршилт хийх нь зайлшгүй чухал. Хамгийн түгээмэл боловсронгуй туршилт бол тооллогын сорилт, туршилтын тооллого мөн. Тооллогын сорилтыг хийснээр шийдвэрлэх зарим асуудалд тооллогоор асуух асуултыг турших, асуултын хэллэгийг оновчтой болгох, тооллого явуулах багийн хамгийн боломжийн хэмжээ, ярилцлага авах норм тогтоох, тоологч нарын сургалтын хэлбэр зэрэг орно. Тооллогын сорилтын үр дүн нь үндсэн газар дээрх үйл ажиллагааны хөтөлбөрийг боловсруулахад чухал нөлөө үзүүлдэг. Харин туршилтын тооллого гэдэг нь тайзан дээр гарахын өмнөх сургуулилалттай адил тооллогын бүхий л үйл ажиллагааг нэг зэрэг туршихыг хэлнэ. Иймд туршилтын тооллогоор жижиг аргачлалын чанартай асуудлыг бус, харин тооллогын өргөн хүрээтэй ойлголт болох тооллогын ерөнхий зохион байгуулалтын асуудлыг туршина.

Анхны албан ёсны бус асуулгын сорилтыг 1998 онд Хүн амын нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн судалгаа (ХАНҮЭМС)-тай хамт хийсэн. Энэ нь өрхийн төрөл, хувь хүний асуулгын хуудсыг, өөрөөр хэлбэл тооллогын хуудас хэр оновчтой болсныг турших хязгаарлагдмал зорилготой байлаа.

Орон нутаг дахь анхны албан ёсны туршилтын тооллогыг 1999 оны 1-р сарын 5-11-нийг дуустал Дорнод аймгийн төвийн Хэрлэн сумын 2, 9-р баг, Сэргэлэн суманд хийв. Энэ туршилтад 12466 хүн ам, 2850 өрх (Хэрлэн сумын хоёр баг, Сэргэлэн сум бүхлээрээ) хамрагдсан. Туршилтын тооллогын гол зорилго нь өмнө хийсэн албан бус сорилтын үндсэн дээр дахин хянасан хүн ам, орон сууцны тооллогын хуудсанд байгаа тодорхой сэдвүүдийг тооллогод оруулах эсэх, асуултуудын дэс дараалал, хэллэг зэргийг туршихад оршиж байв. Мөн түүнчлэн энэхүү туршилтын тооллого нь үндсэн газар дээр ажиллах багийн зохимжтой хэмжээ, ажиллах хүмүүсийг сонгох шалгуур, сорилтын явцад тоологч нарын хийж гүйцэтгэх ярилцлагын дундаж хугацаа, сургалт хангалттай байгаа эсэх зэрэг тооллогын үндсэн газар дээрх ажлын зохион байгуулалттай холбоотой асуудлыг турших боломж олгосон.

Хамгийн сүүлийн гол туршилтын тооллогыг нийслэлийн Чингэлтэй дүүрэгт 1999 оны 5-р сард явуулав. Туршилтын тооллогод 2609 өрх, 11439 хүн хамрагдсан. Туршилтын тооллогоор өмнө явуулсан туршилтын тооллогын үед болон түүний дараа хэлэлцэж байсан аргачлалын чанартай асуудлаас гадна зохион байгуулалтын хариулт өгөх шаардлагатай зарим нэг чухал асуудалд илүү анхаарал тавьсан юм. Хамгийн чухал зүйл бол нийслэл хотын засаг захиргааны янз бүрийн түвшний, тухайлбал нийслэл, дүүрэг, хорооны тооллогын комисс, түр товчоог жинхэнэ тооллого явуулах үеийн ажилд татан оролцуулах, тэдний үйл ажиллагааг зохицуулахад оршиж байлаа. Мөн түүнчлэн тооллогын мэдээлэл боловсруулах системийг туршиж сайжруулах, туршилтын тооллогын хуудасны үндсэн дээр тооллогын үр дүнгийн хүснэгтүүдийг гаргаж авахад туршилтын тооллогыг ашигласан юм.

Энэ туршилт нь асуултуудын дэс дараалал, үг хэллэг найруулагатай холбоотой асуудлуудыг олж илрүүлэхэд хэрэгтэй байв. Тоологч нарын зааврын дагуу ярилцлага авах, асуулгын хуудсыг нөхөх чадавхийг турших боломж өгсөн юм. Кодлох, мэдээлэл оруулах заавар хэр зэрэг болсныг эргэж хянах боломжийг бас олгов. Зарим засвар хийх тохиромжтой арга, засвар хийгдэхгүй байгаа тохиолдлын тоо зэрэг зохион байгуулалтын чухал мэдээллийг илрүүлсэн. Тооллогын олон төрлийн үр дүнгийн хүснэгтийг гарган авч болох мэдээллийн баазыг мөн бүрдүүлсэн байна.

Тоолох үе

Тооллого 2000 оны 1-р сарын 5-ны өглөөний 8 цагаас эхэлж, 12-ны шөнийн 12 цаг хүртэл 7 хоног үргэлжилсэн. Тооллогын эхний хоёр өдөрт хотын хүн амын 42.3 хувь, дөрөв дэх өдрийн төгсгөлд 84.0 хувийг тоолсон байв. Тооллогын өдрүүдэд ХАТСТ-ны ажилтан нар өдөр бүр өглөөний 9 цагаас оройн 11 цаг хүртэл жижүүрлэн ажиллаж, урьдчилан зарласан утсаар лавласан бүх асуулт болон үндсэн газар дээр гарч байсан хүндрэлтэй асуудлуудын талаар тооллогын комисс, түр товчоодод хариулт өгч байсан.

Хүн амыг орхигдуулах, давхар тоолохоос сэргийлж тооллогын хамралтын зарчим боловсруулж, мөн хүн амын тодорхой хэсэг бүлгийг тодорхойлох зарим арга хэмжээг авсан. Хүмүүсийн тоолуулсан эсэхийг шалгах зорилгоор нисэх онгоц, хот хоорондын автобус, төмөр замын буудал, гааль, зочид буудал, гол зам гэх зэрэг газарт шалгалтын тусгай хэсэг ажиллуулж байв. Тооллогын шөнө гэрээсээ хол явах хүн байвал тэр хүнийг тооллогод урьдчилан тоолж, давхар тоолуулахаас зайлсхийх зорилгоор тооллогын үнэмлэх олгож байсан. Зорчин явах билет бичдэг хүмүүс билет бичихдээ тооллогын үнэмлэхтэй эсэхийг шалгах хэрэгтэй гэсэн заавар авсан байлаа.

Илүү хүндрэлтэй асуудал бол байнга оршин суудаг газаргүй, дээвэр, хонгил, дулааны шугам сүлжээ, уул, ой зэрэг газраар түр орогнодог гудамжны хүүхдүүд, гэр оронгүй хүмүүсийг тоолох юм. Ийм хүмүүсийг 1-р сарын 7 болон 10-ны өдрүүдэд цагдаагийн байгууллагын тусламжтайгаар тоолсон.

Чанарын шалгалт

Тооллогын хамралт, хариултын үнэн зөв байдлыг сайжруулах зорилгоор үндсэн газар дээр, өөрөөр хэлбэл яг тооллого явах үед зориулж чанарын шалгалтын системийг бүрдүүлсэн. Тооллогын үйл явцыг заавар журмын дагуу явуулах, хүндрэлтэй асуудлуудыг хурдан шийдвэрлэх зорилгоор чанарын шалгалтын арга хэмжээг авч байв.

Чанарын шалгалтын зарим чухал арга хэмжээнд тооллогод зориулж хийсэн тооллогын янз бүрийн түвшний газрын зураг, ялангуяа тооллогын хэсгийн газрын зураг (тооллого явуулах үед зориулж хийсэн), мал тооллоготой хамт хийгдсэн өрх, хүн амын бүртгэл орно. Үүнээс гадна тооллогод туслах материал болгон ашиглаж болох орон нутгийн оршин суугчдын бүртгэлийг шинэчилсэн.

Хамгийн чухал зүйл бол тооллого явуулах үед үе шаттай заавар өгөх, туслалцаа үзүүлэх зарчмыг бий болгосон явдал юм. ҮСГ-ын ажиллагсад аль болох олон тооллогын түр товчоодод туслах, заавар өгөх зорилгоор ялангуяа

аймгийн түвшинд олон газраар явсан. Мөн түүнчлэн нийслэл, дүүргийн тооллогын товчоодтой өдөр бүр холбоотой ажиллаж, шаардлагатай гэсэн үед туслалцаа үзүүлж байв. Тооллогын комисс, түр товчоод хамгийн доод нэгжид хүрч, тэнд ажиллах ажиллагсдыг дагаж явж, газрын зураг, ажил үүргээ гүйцэтгэсэн эсэхийг шалгах, ажлыг удирдан чиглүүлэх, иргэдийн оролцох идэвхийг өндөр түвшинд байлгахын тулд орон нутгийн ухуулагчаар ажиллах зэрэг үйл ажиллагааны сүлжээг бий болгож ажилласан. Тооллого явагдах эхний үед төв суурин газарт тоологч нар ажлын явцаа тайлагнах, хүндрэлтэй асуудлаа хэлэлцэж тохирохоор хоногт ядаж хоёр удаа тооллогын түр товчоон дээр ирэх ёстой байв.

Шалгагч нар тоологч нарын ажилд туслах, тоологчийн авсан ярилцлагыг шалгах, тэдэнд зөвлөгөө өгч, ажил дээр давтан сургалт явуулсан нь тооллогын ерөнхий чанарыг сайжруулахад их хувь нэмэр болж байв. Ялангуяа шалгагч нар тоологч нарын тоолсон өрхөөр орж, дахин ярилцлага авах системтэй хөтөлбөр бий болгосон нь тоологч нарыг өөрсдийнхөө ажлыг сайн хийхэд чухал үүрэг гүйцэтгэсэн юм.

Үндсэн газар дээрх ажил дууссаны дараа тооллогын комисс, түр товчооны ажиллагсад тооллогын хамралтыг шалгах ажилд туслалцаа үзүүлсэн. Тоологдсон өрхийг газрын зураг, өрх, хүн амын бүртгэлтэй тулган шалгаж, ямар нэгэн эргэлзээтэй асуудал гарвал тухайн газар, айл өрхөд дахин очиж тодруулж байсан. Мөн түүнчлэн тооллогын түр товчоо тоологч ажлаа хангалттай сайн гүйцэтгэсэн гэдгийг батлахаасаа өмнө тооллогын хуудаснаас түүвэрлэн авч шалгалт явуулсан байна. Хүн амын суурьшлын байдлыг үнэн зөв тодорхойлсон эсэхийг шалгах оролдлого хийсэн. Энд түр эзгүй байгаа хүмүүсийг баг, хороо, сум, дүүрэг, аймгийн түвшинд тооллогын хуудсанд бичсэн одоогийн байгаа хаягтай нь тулгаж их хэмжээний ялгаа байгаа эсэхийг шалган тогтоож байв.

1. 7. Мэдээлэл боловсруулалт

Мэдээлэл боловсруулах систем

Тооллого явуулахаар төлөвлөж байсан эхний үед ҮСГ-т байгаа тооцоолох тоног төхөөрөмж, бусад хэрэгсэл, программ хангамж орчин үеийн тооллогын материалыг боловсруулахад хангалттай биш байв. НҮБ-ын ХАС болон Статистикийн хэлтсийн тусламжтайгаар ҮСГ-т хэрэгжсэн “ҮСГ-ын мэдээлэл боловсруулах, дүн шинжилгээ хийх, тархаах чадавхийг сайжруулах” MON/97/P10 төсөл, “Монгол улсын хүн амын болон нөхөн үржихүйн мэдээллийн баазыг сайжруулах” MON/97/P04 төслийн хүрээнд 1998 оны 1-р улирлаас эхлэн ҮСГ шинэ тоног төхөөрөмж, программ авч эхэлсэн юм. Ингэснээр 2000 оны тооллогод шаардлагатай тооцоолох техникийн хүчин чадлыг бэхжүүлэх үндсийг бий болгосон. Эхний ээлжинд ҮСГ 38 Compaq компьютер, 2 ACER толгой компьютер болон бусад тоног төхөөрөмж авсан болно.

Программ хангамжийн хувьд ҮСГ IMPPS багц программыг ашиглан тооллогын мэдээллийг боловсруулахаар шийдсэн. ҮСГ IMPPS-ээс гадна программчлалын CLIPPER болон VISIAL BASIC хэлийг ашиглан тооллогод зориулж программ, мөн кодлох ажлыг түргэвчилэх зорилгоор Windows-ийн орчинд хайлт хийх программыг зохиосон юм. Кодлох, мэдээ оруулах, шалгах,

засварлах зэрэг мэдээлэл боловсруулах бүх төрлийн үйл ажиллагаанд зориулан Windows NT Server V4.0-ийг хянах төв болгон дотоод сүлжээг ашиглав. Түүнчлэн ҮСГ мэдээллийг хадгалах, архивлах системийг дотоод сүлжээг ашиглан боловсруулсан байна. Энэ нь мэдээлэл боловсруулах, архивлах, шалгах үүргийг толгой компьютер дээр хийх боломжийг олгосон. Өдөр бүр ажлын явцын тайланг мэдээлэл хянах системд оруулж байв.

Мэдээллийг кодлох, шивэх

Тооллогын бүх материалыг аймаг, дүүрэг шалгаж, хүлээн аваад, графикийн дагуу ҮСГ-т хүргүүлсэн. Мэдээллийг тоологч бүрээр багцлан боловсруулалтын нэгж болгон ҮСГ хүлээж авахдаа дахин шалгаж, баримт бүрдүүлсэн. Мэдээллийг бэлтгэх хамгийн чухал ажил бол тооллогын асуултын хариултуудыг кодлох байв. Кодлох, мэдээлэл шивэх ажил 3-р сараас эхэлсэн. Кодлогч операторууд үзүүлэлтүүдийн код зөв эсэхийг шалгаж, ажил эрхлэлт болон үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийн ангиллыг “Хайлт” программын тусламжтайгаар компьютерээр шалгаж, кодлосон юм. Энэ нь цаг хугацаа хожих, кодлолт жигд, чанарын өндөр түвшинд хийгдэх нөхцлийг бүрдүүлсэн.

Мэдээлэл шивэлт 2000 оны 4-р сарын 24-нд эхэлсэн. Энэ үйл ажиллагааг сааталгүй явуулахын тулд олон тооны шалгалтын системийг бий болгов. Мэдээлэл шивж оруулах ажлын явцыг бүртгэх, операторчийн ажлыг хянах компьютерийн программ боловсруулсан. Мэдээллийн үнэн зөв байдлыг хангах, мөн үр ашгийг зохицуулах зорилгоор нийслэл хот, аймгийн төвүүдийн тооллогын материалыг дахин шивсэн юм.

Мэдээлэл шивэх үйл ажиллагааны явцад 49 хүн мэдээлэл шивэх оператороор, 9 хүн дахин шивэлтийн оператороор, 8 хүн шалгагч буюу ахлагчаар ажилласан юм. 2000 оны 7-р сар дуустал бүх оператор хоёр ээлжээр, ажлын 6 хоногоор ажиллаж байв. 2000 оны 7-р сарын сүүл гэхэд Гадаад харилцааны яам, Батлан хамгаалах яам, Хууль зүйн яамны шугамаар тоолсноос бусад бүх материалыг шивж дуусгасан. Эдгээр яамны шугамаар тооллогыг тусгай зарчмаар явуулсан тул шалгалт, засвар хийх мөн тусгай зарчмыг бий болгох хэрэгтэй байсан.

Засварлах

Засварыг хоёр шаттайгаар үйлдлээ. Эхний шатанд бичилтийн алдааг гараар засч, хоёр дахь шатанд IMPPS болон Concor-ын засварын модулийг ашиглан автомат засвар хийсэн. Бүх засварын ажлыг ХАТСТ-ны ажиллагсад зохицуулж байсан ба 2000 оны 9-р сарын 10 гэхэд засварын ажил бүхэлдээ дууссан юм.

Тооллогын үр дүнгийн хүснэгт

Тооллогын үр дүнгийн 36 хүснэгтийн анхны хувилбарыг Чингэлтэй дүүрэг, Дорнод аймагт явагдсан туршилтын тооллого, НҮБ-ын зөвлөмж, мэдээлэл боловсруулах болон тооллогын талаар ирсэн зөвлөхүүдийн зөвлөмж дээр үндэслэн боловсруулсан.

Тооллогын урьдчилсан дүнг 6 хүснэгтээр гаргаж, 2000 оны 3-р сарын 25-нд тооллогын улсын комисст танилцуулсан бөгөөд тус комисс урьдчилсан үр дүнг нийтэд тархахыг зөвшөөрсөн юм.

2000 оны тооллогын үр дүнгийн хүснэгтийн төлөвлөгөөнд нийт 92 хүснэгт, үүнээс хүн амтай холбоотой 58 хүснэгт, орон сууцтай холбоотой 34 хүснэгт гаргахаар тусгасан. 2000 оны 6-р сард Өмнөговь, Дундговь аймаг, нийслэлийн Хан-Уул дүүргийн тооллогын материалаар үр дүнгийн хүснэгтийг боловсруулж, эдгээр хүснэгтийн хоорондын уялдаа холбоо, программын болон бусад алдааг шалгаж, засварласны үндсэн дээр дахин гаргаж авсан. Энэхүү гарган авсан хүснэгтийг дахин шалгаж, тооллогын үр дүнгийн хүснэгтийн эцсийн хувилбарыг 2000 оны 10-р сард гарган авлаа.

1.8. Тооллогын үр дүнг хэвлэн нийтлэх, хэрэглэгчдэд тархах

ҮСГ-ын хувьд тооллогын дараахь үеийн хамгийн чухал зорилт бол хүн ам, орон сууцны тооллогын үр дүнг гаргаж хэрэглэгчдэд богино хугацаанд хүргэх, хэвлэн нийтлэх, гүнзгийрүүлсэн судалгаа, шинжилгээ хийх явдал бөгөөд тооллогын ажлын төлөвлөгөөний нэг үндсэн хэсэг нь тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд хүргэх, тархах төлөвлөгөө байв. Энэ төлөвлөгөөний дагуу Засгийн газрын яам, агентлагууд зэрэг гол хэрэглэгчдээс тооллогын үр дүнгээс ямар мэдээллийг авах сонирхолтой байгааг судлах зорилгоор хэрэглэгчдээс санал авах семинарыг 2000 оны 10-р сараас эхлэн зохион байгуулж, тэдгээрийн эрэлт хэрэгцээг судалсан болно. Эдгээр семинарын үеэр ҮСГ нь тооллогыг хэрхэн зохион байгуулж явуулсан, үр дүнг ямар үзүүлэлт, ангиллаар гаргаж авахаар бэлтгэж байгаа болон тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд хүргэх төлөвлөгөөг танилцууллаа. Энэ уулзалт, ярилцлагын үр дүнд гол хэрэглэгч яам, газруудаас албан бичгээр хүсэлт ирсэн бөгөөд тэдгээрийн дагуу тооллогын үр дүнгээс гарган авах 100 гаруй хүснэгтэд нэмэлт өөрчлөлт оруулж, шинэ хүснэгт гарган авахаар болсон. Бодлогын даалгаварт холбогдох нэмэлт өөрчлөлт оруулж, яамдын хүссэн зарим мэдээллийг гаргаж хүргүүлсэн. Энэ ажлыг цаашид ч үргэлжлүүлэн гүйцэтгэсээр байна.

Тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд хүргэх төлөвлөгөөний эхний үе шат нь урьдчилсан дүнг гаргаж, нийтэд хүргэх ажил байв. Тооллогын урьдчилсан дүнг тооллогыг удирдан зохион байгуулах улсын комисст 2000 оны 3 дугаар сарын 25-нд танилцуулж, дараа нь сэтгүүлчдэд зориулсан хэвлэлийн бага хурал хийж нийтэд зарласан. Мөн хүн ам, өрхийн тоо, өсөлт, нас, хүйсний бүтэц зэрэг үзүүлэлт, тооллогын зохион байгуулалт, тооллогод хэрэглэсэн ойлголт тодорхойлолтыг багтаасан тооллогын урьдчилсан дүнгийн тайланг монгол, англи хэл дээр хэвлүүлэн, гол хэрэглэгчдэд хүргүүлэв.

Тооллогын эцсийн үр дүнг 2000 оны 12-р сарын эхээр гаргаж, олон нийтэд албан ёсоор зарласан билээ. Тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд тархах төлөвлөгөөний дагуу хүн ам, орон сууцны 2000 оны улсын тооллогыг зохион байгуулж явуулсан тухай тайланг 2000 оны сүүлийн хагаст бэлтгэж, эхний ботийг 2001 оны 3-р сард монгол, англи хэлээр хэвлэн гаргав. Эхний ботид 2000 оны хүн ам, орон сууцны улсын тооллогыг удирдан зохион байгуулж явуулахад хуримтлуулсан туршлага, дараагийн тооллогыг зохион байгуулж явуулахад анхаарах асуудал, сайжруулах чиглэлийг оруулсан болно. Энэ нь дараа дараагийн хүн амын тооллогыг явуулахад мэргэжилтнүүд, тооллогын

талаар сонирхож буй эрдэмтэд, багш, оюутан сурагч, судлаач нарт тооллого явуулахад тулгарч байсан хүндрэлтэй асуудлуудыг яаж шийдвэрлэж байсныг бодит туршлагаас суралцах боломж олгож, улмаар тооллогыг илүү чанартай явуулахад үнэ цэнэтэй материал болсон.

Хоёр дахь ботийг зөвхөн монгол хэлээр албан хэрэгцээнд хэвлүүлэхээр бэлтгэв. Энэ ботид тооллого явуулахтай холбогдсон хууль эрх зүйн баримтаас эхлээд тооллогыг явуулах удирдамж, гарын авлага, сургалтын материал, тооллогын үе шатны ажлын төлөвлөгөө, тооллогын асуудлаар яам, агентлаг, орон нутагтай харьцсан албан бичиг, ҮСГ-аас гаргасан тушаал, бусад баримт бичиг зэргийг оруулсан бөгөөд тэдгээр нь дараагийн тооллого явуулахад чухал шаардлагатай эх үүсвэр юм.

Тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд хүргэх төлөвлөгөөнд тусгагдсан нэг гол ажил бол тооллогын үндсэн үр дүнгийн тайлан юм. Энэхүү тайлан та бүхний гар дээр очиж байгаа нь энэ бөгөөд түүнийг монгол, англи хэлээр хэвлэн гаргаж байна. Энэ нь тооллогын эцсийн үр дүнгийн хүснэгтүүдийг багтаасан албан ёсны нэлээд дэлгэрэнгүй тайлан болж байна. Цаашид бүх аймаг, нийслэл хотын хэмжээнд тооллогын тайланг тус тусад нь бэлтгэж хэвлүүлэх болно. Эдгээрээс гадна статистикийн эмхтгэл, сэдэвчилсэн судалгаа, тооллогын үр дүнгийн хүснэгтүүдээр аймаг, нийслэл, улсын хэмжээний ботиудыг 2001 онд багтаан хэвлүүлж, хэрэглэгчдэд хүргүүлэхээр бэлтгэж байна. Тооллогын үр дүнг тархаах, хэвлэн нийтлэх төлөвлөгөөнд тусгагдсан зарим гол ажлыг харуулав.

Хүснэгт 1.1. Тооллогын үр дүнгээр хэвлэгдэн гарсан болон цаашид хэвлэгдэх материалын жагсаалт

Гарах бүтээгдэхүүн	Хугацаа	Тайлбар
1. Тооллогын урьдчилсан дүнгийн танилцуулга	2000 оны 4-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдсэн
2. Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогыг зохион явуулсан тухай тайлан	2001 оны 3-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдсэн
3. Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллого: Үндсэн үр дүн		
-Улсын	2001 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
-Улаанбаатар	2001 оны 9-р сар	монгол хэлээр хэвлэгдэнэ.
-21 аймаг	2001 оны 9-р сар	
4. Тооллогын үр дүнгээр улс, аймаг, нийслэлийн эмхтгэл хэвлүүлэх		
-Улсын дүн	2001 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр
-Улаанбаатар хот		
-21 аймаг		
-Орон сууцны нөхцөл		
5. Тооллогын үр дүнгийн сэдэвчилсэн товхимолууд		
Монгол Улсын эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүд	2001 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Орон сууц, түүний нөхцөл	2001 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Шилжих хөдөлгөөн, хотжилт	2001 оны 9-р сар	монгол, англи хэлээр

		тусдаа хэвлэгдэнэ.
Эдийн засгийн идэвхи	2001 оны 12-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Гэрлэлт	2002 оны 4-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Боловсрол	2002 оны 5-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Өндөр настан	2002 оны 6-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Ястан үндэстэн	2002 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
Хүүхэд залуучууд	2002 оны 10-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
6. Хүн амын хэтийн тооцоо	2001 оны 9-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
7. “Монгол Улсын хүн ам XX зуунд” эмхтгэл	2001 оны 10-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
8. Тооллогын ойлголт, тодорхойлолт, нэр томъёоны лавлах	2001 оны 11-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
9. Монгол Улсын хүн ам, нийгэм, эдийн засгийн гол үзүүлэлтийн атлас (GIS)	2002 оны 10-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
10. Улаанбаатар хотын хүн ам, нийгэм, эдийн засгийн гол үзүүлэлтийн атлас (GIS)	2003 оны 2-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.

Тооллогын үр дүнг хэрэглэгчдэд хүргэх өөр нэг хэлбэр нь хэрэглэгчдийн захиалга хүсэлтээр тусгайлсан мэдээлэл, судалгааг бэлтгэж өгөх ажил юм. Энэ ажил дээрх төлөвлөсөн ажлуудын зэрэгцээ тогтмол хийгдэх болно (Хавсралт 2-ыг харна уу).

ҮСГ-ын ажилтнууд тооллогын мэдээллийг тархаах сургалтад оролцсон бөгөөд өнөөгийн байдлаар тус газрын өмнө тавигдаж байгаа гол зорилго бол мэдээлэл тархаалтын шинэ технологи болох газар зүйн мэдээллийн системийг бий болгон тооллогын дүнг хэрэглэгчдэд түгээх юм. Үүний зэрэгцээ тооллогын үр дүнг ҮСГ-ын ВЭБ хуудсаар дамжуулан гадаад, дотоодын хэрэглэгчдэд хүргэнэ.

1. 9. Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт болон тооллогын хуудасны боловсруулалт

Тооллогын хуудасны боловсруулалт нь тооллогыг амжилттай явуулах үндэс болдог. Тооллогын хуудас болон тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт хамтдаа тооллогын хамралт, өөрөөр хэлбэл хэнийг тооллогод хамруулах, мөн тооллогын хүрээг, хэрэглэгчид тооллогоос юу авах вэ гэдгийг тогтоож өгнө. Иймд тооллогын хуудсанд орсон ойлголт, тодорхойлолт, сэдэв болон тэдгээрт агуулагдах асуудлуудыг боловсруулахад анхаарал тавьж ажиллах нь чухал байдаг бөгөөд ялангуяа 2000 оны тооллогын мэдээллийг цуглуулахад олон улсын нийтлэг жишгийг дагаж, олон төрлийн аргыг шинээр хэрэглэсэн тул илүү анхаарал тавих шаардлагатай байв.

Тооллогын хамралт, байнгын оршин суугч

2000 оны тооллогод хэрэглэсэн байнгын оршин суугчийн үндсэн тодорхойлолтоор тухайн хүн тоологдож байгаа өрхдөө (сум эсвэл дүүрэгтээ) зургаа, түүнээс дээш сарын хугацаанд амьдарсан байх ёстой. Гэхдээ тухайн хүн тооллогын үед оршин сууж байгаа өрхдөө (сум эсвэл дүүрэгтээ) өнгөрсөн зургаан сарын дотор шилжин ирсэн боловч цаашид эндээ зургаа, түүнээс дээш сараар амьдрах бол түүнийг байнгын оршин суугч гэж үзсэн. Үүний эсрэгээр тухайн хүн өөрийнхөө өрхөөс (сум, дүүргээс) шилжин яваад зургаан сар хүрээгүй ч гэсэн цаашид ядаж зургаан сар тэндээ амьдрах бол байнгын оршин суугч гэж үзэхгүй бөгөөд түүнийг тухайн өрхөд (сум, дүүрэгт) тоолоогүй юм.

Тооллогын хамралтыг тодорхойлоход хэрэглэгдэх өөр нэг чухал ойлголт бол тооллогын хугацааны тов юм. Тооллогыг 2000 оны 1-р сарын 5-11-ний хооронд 7 хоногийн хугацаанд явуулсан хэдий ч тооллогын үр дүнг тайлбарлахдаа тооллого хатуу тогтоосон нэг хугацаанд хамааралтай гэдгийг анхаарах нь чухал. 2000 оны 1-р сарын 4-ний шөнийг тооллогын шөнө гэж тогтоосон. Ерөнхийдөө энэ ойлголт ярилцлага өгч байгаа хүн болон тоологч нарт ямар нэгэн хүндрэл учруулаагүй. Харин цөөн тохиолдолд тооллогын шөнө тухайн хүн хаана байснаас шалтгаалж хүндрэл учирч байсан. Жишээлбэл, тухайн хүн тооллогын шөнө замд явж байсан бол цагийг тооллогын шөнийн (2000 оны 1-р сарын 4-ний шөнө) 12 цаг буюу тооллогын товтой харьцуулан илүү нарийн гаргаж суурьшлыг тодорхойлж байсан.

Тооллогын асуулгын хүрээ

Хүн амын 2000 оны тооллого 1989 оныхоос хэд хэдэн үндсэн зарчмаар ялгаатай байсан. Энэ тооллого зах зээлийн эдийн засагт шилжиж байгаа үеийн анхны тооллого байсан тул эдийн засаг, нийгмийн талаархи шинэ төрлийн мэдээллийг хэрэглэгчдийн зүгээс шаардаж байв. НҮБ-ын Статистикийн Комиссын баталсан хүн ам, орон сууцны тооллогын тухай зөвлөмж, зарчмыг тооллогын хуудас боловсруулахад чухал гарын авлага болгон ашигласан.

Тооллогын хуудсыг батлахаас өмнө сайн хэлэлцэж тохиролцох, газар дээр нь турших шаардлагатай байв. 2000 оны тооллогын хуудсыг боловсронгуй болгох, ингэхдээ өмнөх тооллогуудынхтай харьцуулахуйц байлгах гэсэн хоорондоо зөрчилтэй зарим асуудлыг нэгтгэн шийдвэрлэсэн болно. Олон улсын зарчим болон НҮБ-ын зөвлөхүүдийн санал, зөвлөмжийг баримтлан, хүн амын тооллогод хамруулах сэдвүүдийн талаар олон дахин хэлэлцэн, ярилцсаны эцэст дараахь сэдэв, асуултуудыг тооллогод хамруулахаар тогтсон.

1 Нийгэм, хүн ам зүйн үзүүлэлтүүд

Нэр

Өрхийн тэргүүлэгчтэй ямар хамааралтай болох

Төрсөн, он, сар

Нас

Хүйс

Гэрлэлтийн байдал

Харъяалал

Яс үндэс

2 Газар зүй, шилжих хөдөлгөөний үзүүлэлтүүд

Суурьшлын байдал

Байнга суудаг газраа оршин сууж байгаа хугацаа

Төрсөн газар

Таван жилийн өмнө оршин сууж байсан газар

3 Боловсролын үзүүлэлтүүд

Боловсролын түвшин

Бичиг үсгийн мэдлэг

Сургуульд суралцаж байгаа эсэх

4 Эдийн засгийн үзүүлэлтүүд

Ажил эрхэлдэг эсэх (сүүлийн 7 хоногийн байдлаар)

Эрхэлдэг ажил

Аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл

Ажил эрхлэлтийн байдал

Ажил эрхлээгүй шалтгаан

Хүн ам, орон сууцны тооллогын хуудасны эхний хувилбараар 1998 оны 10-12-р сард явагдсан ХАНҮЭМС-гаар 1500 орчим өрхөд албан бус байдлаар сорилт хийсэн. Энэ сорилтоор асуултууд ерөнхийдөө боломжийн болсон хэдий ч цаашид сайн нарийвчлан судалж үзэх шаардлагатай, хүндрэлтэй асуудал нэлээд байгааг харуулсан юм. Үүнээс гадна зарим асуулт, ялангуяа эдийн засгийн үйл ажиллагаатай холбоотой асуултуудыг зах зээлийн эдийн засгийн үеийн хэрэглэгчдийн хэрэгцээг хангахын тулд дахин эргэж харах шаардлагатай гэдэг нь харагдсан. Орон нутаг дахь анхны албан ёсны туршилтын тооллогыг 1999 оны 1-р сард Дорнод аймгийн төвийн Хэрлэн сумын 2, 9-р баг, Сэргэлэн суманд явуулсан.

Дорнод аймгийн туршилтаар тооллогын хуудсанд орох нэлээд олон асуултыг туршсан хэдий ч бүгдээрээ тооллогын жинхэнэ хуудсанд ороогүй болно. Дорнодын туршилтын тооллогын хуудсанд байсан шашин шүтлэг, анх гэрлэсэн нас, сүүлийн нэг жилийн нас баралт, төрөлттэй холбоотой хэд хэдэн асуултыг туршсан боловч жинхэнэ тооллогод оруулаагүй. Эдгээр асуултыг хассан үндсэн шалтгаан нь тооллогын хуудасны багтаамжид баригдах, тооллогод хамрагдах сэдвүүд тодорхой болсон зэрэгт оршино. Үүнээс гадна дээрх асуултын заримыг 1998 онд явуулсан ХАНҮЭМС-гаар (тооллоготой адил засаг захиргааны нэгжээр гаргаж чадахгүй ч гэсэн) илүү нарийн асууж, магадгүй илүү үнэн зөв үр дүн гаргасан тул тооллогод хамруулахгүй байх бас нэг шалтгаан болсон.

Төв, суурин газар дахь туршилтын тооллого нь нийслэлийн Чингэлтэй дүүрэгт 1999 оны 5-р сард явагдсан. Энэ туршилт нь тооллогод оруулахаар

сонгосон 19 асуултыг сайжруулах боломж олгосон байна. Тус туршилтын тооллогоор илрүүлсэн алдаа, дутагдал болон эдгээрийг эргэн хянасны үндсэн дээр тооллогын хуудсанд нэлээд өөрчлөлт орсон.

Хийгдсэн бүх өөрчлөлтөөс хамгийн чухал нь эдийн засгийн идэвхийн (хүн амын ажил эрхлэлт) талаархи асуултад орсон өөрчлөлтүүд юм. ҮСГ-ыхны дунд тооллогоос хүн амын эдийн засгийн идэвхийг ямар аргаар тооцох талаар чухал ярилцлага хийсэн. Зарим хүмүүс сүүлийн жилийн ажил эрхлэлтийн түүх дээр үндэслэсэн ажил эрхлэлтийн байнгын идэвхи гэсэн ойлголтыг ашиглаж эдийн засгийн идэвхийг тодорхойлох сонирхолтой байхад зарим нь улирлын чанартай ажлын хувьд зарим хүндрэл учирдагийг үл харгалзан тухайн үеийн идэвхи гэсэн ойлголтыг тохиромжтой гэж үзэж байв. Асуулгын хуудасны анхны хувилбар дээр ажил эрхлэлтийг тодорхойлоход байнгын болон тухайн үеийн идэвхи гэсэн хоёр аргын аль алиныг нь хэрэглэхээр оруулсан байснаа туршилтын тооллогын дараа өөрчилсөн.

Туршилтын тооллогоор нэлээд тооны хүндрэлтэй асуудлыг илрүүлсэн. Тухайн үед мөрдөж байсан хуулиар тогтоосон тэтгэврийн насыг үндэслэн эдийн засгийн идэвхийн талаархи асуултыг асуух насны дээд хязгаарыг эрэгтэй хүний хувьд 59, эмэгтэй хүний хувьд 54 гэж тогтоосон байсан нь ядаж өндөр настны талаархи судалгаа хийх боломжгүй болгох зэргээр тохиромжгүй тул 15, түүнээс дээш настай бүх хүмүүсээс асуухаар өөрчлөв. Хүн амын эдийн засгийн идэвхийг тодорхойлох хугацаа мөн тодорхойгүй байв. Туршилтын үед сүүлийн 12 сард ядаж 7 хоног ажилласан уу гэж асууж байсан нь байнгын болон тухайн үеийн идэвхи гэсэн хоёр өөр ойлголтыг хольсон мэт байв. Туршилтын тооллогын энэ асуулт бол ажил эрхлэлтийг илүү, ажилгүйдлийг дутуу тооцоход хүргэсэн нь тодорхой болсон. Ийм учраас эдийн засгийн идэвхийг тодорхойлох хугацааг сүүлийн 7 хоног болгож өөрчилсөн юм.

Хүснэгт 1.2. Тооллогод хэрэглэсэн ойлголт, тодорхойлолт, 2000 он

Ойлголт	Тодорхойлолт	Насны хязгаар
Монгол Улсад байнга оршин суудаг хүний тоо	Тооллого явагдах үед Монгол Улсад байнга оршин суудаг хүн ам, өөрөөр хэлбэл байнга оршин суугч болон түр эзгүй хүний нийлбэр юм. (энд гадаадад зургаагаас дээш сараар амьдарч байгаа зарим хүмүүсийг түр эзгүй гэж оруулсан)	Бүх насны
Тооллогын шөнө	2000 оны 1-р сарын 4-нөөс 5-нд шилжих шөнө	-
Тооллогын тов	2000 оны 1-р сарын 4-ний шөнийн 12 цаг	-
Байнга оршин суугч	Тухайн үеийн байнга оршин суугаа газартаа 6 сар, түүнээс дээш хугацаагаар амьдарсан, эсвэл 6 сар, түүнээс дээш хугацаагаар амьдрах хүн	Бүх насны
Түр эзгүй хүн	Байнга оршин суудаг газраасаа өөр газарт 6 сараас илүүгүй хугацаагаар явсан хүн	Бүх насны
Түр суугаа хүн	Тухайн өрхөд (засаг захиргааны нэгж) 6 сар, түүнээс бага хугацаагаар амьдарч байгаа хүн	Бүх насны
Өрх	Нэг орон байранд хамт амьдардаг, нэгдмэл төсөвтэй, хүнс, амьдралын наад захын бусад хэрэгцээгээ хамтран хангадаг нэг буюу хэсэг бүлэг хүмүүсийг өрх гэнэ. Өрхийн гишүүд нь хоорондоо хамааралтай эсвэл хамааралгүй байж болно.	Бүх насны

Ам бүлээрээ байгаа өрх	Ам бүлээрээ байгаа өрх дангаараа амьдрахыг хэлнэ. Өөрөөр хэлбэл, эхнэр, нөхөр хүүхдийн (хүүхдүүдийн) хамт, мөн эцэг эсвэл эх нь хүүхдийн (хүүхдүүдийн) хамт өрх үүсгэн амьдрахыг хэлнэ.	-
Нийлмэл өрх	Нийлмэл өрхөд дараахь бүтэцтэй өрх хамрагдана. Үүнд: (а) нэг ам бүл бусад хамаатан садантайгаа хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. Жишээлбэл, эцэг нь хүүхдүүдтэйгээ, бусад хамаатан садантайгаа; гэр бүл хосууд хамаатан садантайгаа амьдарч байж болно. (б) хоёр, түүнээс дээш, хоорондоо хамааралтай ам бүл дангаараа хамтран өрх үүсгэн амьдарч байж болно. Жишээлбэл, хоёр гэр бүл хос хүүхдүүдтэйгээ, бусад хамаатан садангүйгээр амьдарч байж болно. (в) хоёр, түүнээс дээш, хоорондоо хамааралтай ам бүл, аль нэгэнтэй нь хамааралтай хүнтэй хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. Жишээлбэл, хоёр, түүнээс дээш гэр бүл хос нэг хамаатангийн хүнтэйгээ хамт амьдарч байж болно. (г) хоёр, түүнээс дээш хоорондоо хамааралтай боловч нэг ам бүлийн биш хүмүүс өрх үүсгэн амьдарч байж болно.	-
Холимог өрх	Холимог өрхөд дараахь бүтэцтэй өрх хамрагдана. Үүнд: (а) нэг ам бүл бусад хамаатан садан эсвэл хамааралгүй хүмүүстэй хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. Жишээлбэл, эх нь хүүхдүүдтэйгээ, хамаатан садантайгаа болон хамааралгүй хүмүүстэй хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. (б) нэг ам бүл, хамааралгүй хүмүүстэй хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. Жишээлбэл, эцэг нь хүүхдүүдтэйгээ мөн хамаатангийн биш нэг хүнтэй өрх үүсгэн амьдарч байж болно. (в) хоёр, түүнээс дээш, хоорондоо хамааралтай ам бүл, аль нэгнийх нь хамаатан садан, хамааралгүй хүмүүстэй хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. (г) хоёр, түүнээс дээш, хоорондоо хамааралтай ам бүл эдгээр ам бүлийн алинд ч хамааралгүй хүмүүстэй хамт өрх үүсгэн амьдарч байж болно. (д) хоёр, түүнээс дээш, хоорондоо хамааралгүй ам бүл бусад хүмүүстэй эсвэл хүмүүсгүйгээр амьдарч байж болно. (е) хоорондоо хамааралтай боловч ам бүлийн биш хоёр, түүнээс олон хүмүүс бусад хамааралгүй хүмүүстэй өрх үүсгэн амьдарч байж болно. (ё) хоорондоо хамааралгүй хүмүүс өрх үүсгэн амьдарч байж болно.	-
Нийтийн байранд тоологдсон хүн ам	Хүн амын тооллогын үед өрхөд тоологдоогүй цэрэг, хоригдол, цагдан хоригдогсад, албадан саатуулагсад, урьдчилан хорих байранд хоригдогсад, эмнэлэг, сургуулийн дотуур байранд амьдарч байгаа хүмүүс	Бүх насны
Хотын хүн ам, өрх	Нийслэл – Улаанбаатар хотын 9 дүүрэгт оршин суугаа бүх хүн ам, өрх Аймгийн төв - 21 аймгийн төвийн сумдад оршин суугаа бүх хүн ам, өрх Тосгон – Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогод зориулж ҮСГ-ын газраас гаргасан тосгоны жагсаалтад бичигдсэн суурин газарт оршин суугаа бүх хүн ам, өрх	Бүх насны

Тосгон	Хот, тосгоны эрх зүйн байдлын тухай Монгол Улсын хуульд зааснаар 500-15000 оршин суугчтай, хөдөө аж ахуй, үйлдвэрлэл, аялал жуулчлал, амралт, сувилал, тээвэр, худалдаа зэрэг салбарын аль нэг нь хөгжсөн, өөрийн удирдлага бүхий суурин газрыг тосгон гэнэ.	-
Хөдөөгийн хүн ам, өрх	Сумын төв - Аймгийн төв, тосгонд ороогүй бусад сумын төвд оршин суугаа бүх хүн ам, өрх Хөдөө - Хөдөө эсвэл тосгоны жагсаалтанд ороогүй хөдөөгийн жижиг суурин газарт оршин суугаа бүх хүн ам, өрх	-
Өрхийн тэргүүлэгч	Өрхийн бусад гишүүд өрхийн тэргүүн гэж өргөмжилсөн хүн.	16, түүнээс дээш настай
Нас	Төрсөн он, сар, өдөр, тооллогын он, сар, өдрийн хоорондох бүтэн жилээр илэрхийлэгдэх зай	Бүх насны
Харъяалал	Тухайн хүний тооллого явагдах үеийн хууль ёсны харъяалагдах улс	Бүх насны
Яс үндэс	Тухайн хүний тооллого явагдах үеийн хамаарагддаг гэж хэлж байгаа яс үндэс (Зөвхөн Монгол Улсын харъяат хүнээс асуусан.)	Бүх насны
Төрсөн газар	Монголд төрсөн бол төрсөн аймаг, нийслэлийн нэр, гадаадад төрсөн бол төрсөн улсын нэр	Бүх насны
Байнга оршин сууж байгаа хугацаа	Тухайн хүний байнга оршин суудаг аймаг, нийслэлдээ тасралтгүй амьдарсан бүтэн жилийн тоо	Бүх насны
Өмнө нь байнга оршин сууж байсан газар	Тооллогын үед байнга оршин суудаг газартаа хамгийн сүүлд шилжин ирэхээс өмнө байнга оршин сууж байсан аймаг, нийслэл, гадаадад байсан бол улсын нэр	Бүх насны
1995 оны 1-р сарын 1-нд байнга оршин сууж байсан газар	1995 оны 1-р сарын 1-нд байнга оршин сууж байсан аймаг, нийслэл, гадаадад байсан бол улсын нэр.	5 ба түүнээс дээш
Гэрлэлтийн байдал	Гэр бүлийн тухай Монгол Улсын хууль болон уламжлалт ёсны дагуу тухайн хүний тооллогын үе дэх гэрлэлтийн байдал	15 ба түүнээс дээш
Боловсролын түвшин	Монгол Улсын боловсролын тогтолцоо, эсвэл түүнтэй адилтгах сургууль дүүргэсэн боловсролын хамгийн дээд түвшин	7 ба түүнээс дээш
Одоо суралцаж байгаа хүн ам	Боловсрол олгох ямар нэг шатны сургуульд үнэмлэх авах болон мэргэжил эзэмшихээр суралцаж байгаа хүмүүс	7-29 насны
Бичиг үсгийн мэдлэг	Аль нэгэн хэлээр энгийн богино өгүүлбэрийг ойлгож, унших, бичих чадвар	7 ба түүнээс дээш
Ажил эрхэлдэг хүн ам	Сүүлийн 7 хоногт ядаж нэг өдөр ажил эрхэлсэн хүмүүс	15 ба түүнээс дээш
Ажилгүйчүүд	Сүүлийн 7 хоногт ажил хийгээгүй, тооллогын үед ажил хайж байгаа болон тохирох ажил олдохгүй байгаа хүмүүс	15 ба түүнээс дээш
Тохирох ажил олдохгүй байгаа хүмүүс (итгэл алдарсан ажилчид)	Урд нь ажил идэвхтэй хайж байгаад тохирох ажил олдохгүй итгэл алдарсны улмаас тооллогын өмнөх сүүлийн 7 хоногт ажил идэвхтэй хайгаагүй, өөрөө тохирох ажил олдохгүй гэж үзэж байгаа хүмүүс	15 ба түүнээс дээш
Эдийн засгийн идэвхитэй хүн ам	Тооллогын үед ажил эрхэлж байгаа хүн ам болон ажилгүйчүүд	15 ба түүнээс дээш
Эдийн засгийн	Эдийн засгийн идэвхгүй хүн амд тооллогын өмнөх	15 ба

идэвхигүй хүн ам	7 хоногт дараахь шалтгааны улмаас ажил эрхлээгүй хүн ам хамрагдана. <ul style="list-style-type: none"> • Сургуульд сурдаг • Тэтгэвэр, нөхөн олговорт • Өвчтэй, тахир дутуугийн группт • Гэрийн ажилтай • Бусад 	түүнээс дээш
Сууц	Тооллогын үед айл, өрх амьдарч байсан, бүтцийн хувьд тусдаа, биеэ даасан орон байр (амьдрах зориулалтгүй байж болно).	-
Байшин	Бүтцийн хувьд нэг өрх амьдрах зориулалттай, нэг болон хэд хэдэн өрөөтэй сууц. Байшинд тусдаа байшин, нийтийн сууцны байшин, оюутан бусад хүмүүс амьдрах нийтийн байр болон бусад байшинд байгаа хүн амьдрах зориулалттай сууц орно.	-
Сууцны тусдаа байшин	Нэг болон түүнээс олон өрөөтэй, айл, өрх амьдрах зориулалттай баригдсан, зарим нь дэд бүтцийн хангамжтай (халаалтын систем, усан хангамж, дотроо бие засах газар зэрэг).	-
Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	Хоёр, түүнээс олон айл, өрх амьдрахаар, тус тусдаа хаалгатай баригдсан байшин доторхи нэг өрх амьдрах сууц. Тохилог орон сууцанд хоёр, түүнээс олон айл, өрх амьдрах боломжтой, дэд бүтцийн хангамжтай (халаалтын систем, усан хангамж, дотроо бие засах газар зэрэг).	-
Оюутан, сурагчдын нийтийн байр	Боловсролын аль ч түвшинийн оюутан, сурагчид хамтран амьдрахад зориулсан байшин.	-
Нийтийн байр	Ажиллагсад, цэрэг болон нийтээрээ амьдардаг хүмүүсийг хамт амьдрахад зориулсан байшин.	-
Сууцны бус	Анхнаасаа хүн суух зориулалтын бус байшин, түүний нэг хэсэг буюу өрөө тасалгаанд (зориулалтаараа аж ахуйн нэгж, байгууллага байрлахад зориулагдсан гэх мэт) болон вагончик гэх зэрэгт өрх айл, хүн сууж байгаа бол сууцны бус байшин гэж үзнэ.	-
Бусад орон сууц	Тооллогын үед өрх, айл, хүн амын сууж байгаа, сууцны тусдаа байшин, нийтийн сууцны байшин доторх сууц, оюутан сурагчдын нийтийн байр, ажиллагчдын нийтийн байр, нийтийн эзэмшлийн бусад байрнаас бусад байр, сууцыг хэлнэ.	-
Өрөөний тоо	Нийт өрөөний тоонд унтлагын өрөө, амрах болон ажлын өрөө орно.	-
Сууцны талбай	Орон сууцны унтах, амрах, зочин, ажлын өрөөнүүдийн талбайн нийлбэрийг Сууцны талбай гэнэ.	-
Төрийн өмчийн сууц	Төрийн болон төрийн өмч давамгайлсан (төрийн өмч нь 51 хувиас дээш) аж ахуйн нэгж, байгууллагын мэдлийн сууц (сууж байгаа өрх сууцаа хувьчилж аваагүй), гэр, байр үүнд хамрагдана.	-
Хувийн өмчийн сууц	Хүмүүс өөрөө барьсан хувийн орон сууц, нийтийн сууцны байшин дахь хувьчилж авсан орон сууц, мөн хувийн хэвшлийн аж ахуйн нэгж, байгууллагын (Өмчийнх нь 51 хувиас дээш хувийн өмчтэй) мэдлийн сууц, гэр үүнд хамрагдана.	-
Холимог өмчийн сууц	Төрийн, хувийн холимог өмч(адилхан 50 хувийн өмчтэй)-ийн аж ахуйн нэгж, байгууллагын мэдлийн байр, сууц, гэрийг үүнд хамруулна.	-

Эдгээр шинэчилсэн болон цоо шинээр бий болгосон тодорхойлолтоос шалтгаалан хүн амын 2000 оны тооллого олон талаар 1989 оныхоос ялгаатай байв.

Гол өөрчлөлтийн нэг нь судалгаа хийхэд чухал сэдэв болох шилжих хөдөлгөөний сэдвийг 2000 оны тооллогод оруулсан явдал юм. Эдийн засгийн идэвхийг тооцож гаргахад шинэ арга хэрэглэсэн тул хоёр тооллогын ажил эрхлэлтийн тоог тайлбарлахад маш анхааралтай хандах хэрэгтэй.

1989 онд асуусан мөртлөө 2000 онд асуугаагүй асуултууд байгаа гэдгийг тэмдэглэх хэрэгтэй. Эдгээрт эзэмшсэн мэргэжил, амьдралын эх үүсвэр, төрөлтийн асуултууд орно.

Хүснэгт 1.3. 1989, 2000 оны тооллогын хуудсанд орсон хүн амын талаархи сэдэв болон асуултын ялгаа

Сэдэв	Асуулт	1989	2000	Тайлбар
Шилжих хөдөлгөөн	1. Төрсөн газар	Асуусан	Асуусан	Төрсөн газраас шилжсэн байдлыг гаргана.
	2. Байнга оршин суугаа хугацаа, тооллогын өмнө байнга оршин сууж байсан газар	Асуугаагүй	Асуусан (Байнга суудаг аймаг, нийслэлдээ хэдийнээс сууж байна вэ?) (шилжиж ирсэн аймаг, нийслэл, улс, он)	Шилжих хөдөлгөөнд орсон хүмүүсийн байнга оршин суусан хугацаа, шилжих хөдөлгөөний урсгалыг тодорхойлно.
	3. Таван жилийн өмнө байнга оршин сууж байсан газар	Асуугаагүй	Асуусан	Сүүлийн таван жилийн цэвэр шилжих хөдөлгөөн болон шилжих хөдөлгөөний урсгалыг тодорхойлно.
Бичиг үсгийн мэдлэг, боловсрол	1. Боловсрол болон бичиг үсгийн мэдлэг	Нэг асуултаар асуусан	Салгаж асуусан	1989 онд боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэгийг нэг асуултаар асууж байсан; дунд боловсролоос доошхи түвшинг бага боловсрол, бичиг үсэг мэддэг, бичиг үсэг мэддэггүй гэж хуваажээ. 2000 онд боловсрол, бичгийн үсгийн мэдлэгийг хоёр өөр асуултаар асуусан тул боловсролгүй хүмүүсийн бичиг үсэг мэдэж байгаа эсэхийг тодорхойлж болно.
	2. Сургуульд суралцаж байгаа эсэх	Асуусан	Асуусан (Та одоо сургуульд сурдаг уу)	1989 онд та сургууль сурдаг уу гэж асуугаагүй. Ажлын газар, суралцдаг сургууль гэж асуусан.

	3. Эзэмшсэн мэргэжил	Асуусан	Асуугаагүй	Шаардлагагүй гэж үзсэн.
Гэрлэлтийн байдал	Гэрлэлтийн байдал	Асуусан	Асуусан	1989 оны гэрлэлтийн байдлын асуултын хариулт нь огт гэрлээгүй, батлуулсан гэр бүлтэй, бэлбэсэн, салсан гэж өгөгдсөн 2000 онд батлуулаагүй гэр бүлтэй, тусгаарласан гэсэн хоёр хариултыг нэмсэн.
Эдийн засгийн идэвхи (2000 онд эдийн засгийн идэвхийн талаархи асуултыг 15 ба түүнээс дээш насны хүнээс асуусан. Харин 1989 онд эдгээр асуултыг зөвхөн 16-59 насны эрэгтэй, 16-54 насны эмэгтэйгээс асуусан.)	1. Өнгөрсөн 7 хоногт ажилласан байдал	Асуугаагүй	Асуусан (Та сүүлийн 7 хоногт ажил эрхэлсэн үү?)	2000 онд энэ асуултыг тухайн хүн тухайн үед ажиллаж байгаа эсэхийг мэдэх зорилгоор асуусан. (Үүнээс гадна тухайн хүн ажлаасаа түр хугацаагаар чөлөөлөгдсөн эсэхийг мэдэх зорилгоор нэмэлт лавлагаа авахыг тоологч нарт зааварласан.)
	2. Эрхэлдэг ажил	Асуусан	Асуусан	Ижил төрлийн асуулт асуусан. Гэхдээ 2000 оны ангилалд өөрчлөлт орсон.
	3. Нийгмийн гарал, үүсэл /анги	Асуусан	Асуугаагүй	Ийм ойлголт үгүй болсон тул шаардлагагүй гэж үзсэн.
	4. Орлогын эх үүсвэр	Асуусан	Асуугаагүй	Шаардлагагүй гэж үзсэн.
	5. Эдийн засгийн үйл ажиллагаа	Асуусан (ажлын газар)	Асуусан (үйл ажиллагааны чиглэл)	1989 онд ажлын газар, суралцдаг сургууль гэж асуужээ. 2000 онд аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг асуусан. Гэхдээ ангилалд өөрчлөлт орсон.
	6. Ажил эрхлэлтийн байдал	Асуугаагүй	Асуусан	2000 онд гэрээгээр ажиллагч, ажил олгогч, хувиараа ажиллагч, хоршооллын гишүүн, гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч, бусад гэж асуусан.
Төрөлт	Төрүүлсэн хүүхдийн нийт тоо болон амьд байгаа хүүхдийн тоо	Асуусан	Асуугаагүй	ҮСГ нь 1998 онд ХАНҮЭМС явуулсан тул 2000 оны тооллогоор төрөлтийг тооцохыг зориогүй.

Энэ удаагийн тооллогын хуудас **Хавсралт 3**-т өгөгдсөн.

Бүлэг 2. ХҮН АМЫН ТОО, СУУРЬШИЛТ, НЯГТРАЛ

Монгол Улсын хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогоор тус улсын байнга оршин суудаг хүн ам (суурин хүн ам)-ыг тоолсон. Байнга суудаг хүн амыг байнга оршин суугч болон түр эзгүй хүн амын нийлбэрээр тооцсон бөгөөд үүнд тооллогын үед гадаадад 6 сараас дээш хугацаагаар амьдарч байсан зарим хүмүүсийг түр эзгүй гэж оруулсан болно. (Ойлголт, тодорхойлолтуудыг **Бүлэг 1-ээс** харна уу.)

Хүн амын тоо төрөлт, нас баралт, шилжих хөдөлгөөнөөр тодорхойлогддог. Монгол Улсын хүн амын нягтрал газар зүйн бүс нутгаар нилээд ялгаатай байна. Улс төр, соёл, түүх, засаг захиргаа, цаг агаар, газар зүй зэрэг олон хүчин зүйлс хүн амын суурьшилт, мөн үүнээс үүдээд хүн амын нягтралд нөлөөлжээ. Монгол Улсын хүн амын нягтралд хамгийн чухал нөлөө үзүүлсэн хүчин зүйлст шилжих хөдөлгөөн, засаг захиргааны төвийг бий болгох, хил хязгаарыг тогтоох, уламжлалт зан заншил, байгаль орчны нөхцөл орно.

Хүн амын тоо, хүйсийн харьцаа

2000 оны 1-р сарын 5-ны байдлаар 2373493 хүн Монгол Улсын байнгын оршин суугчаар тоологдсоны дотор 1177981 нь эрэгтэйчүүд, 1195512 нь эмэгтэйчүүд байна. 1989 оны тооллогоор суурин хүн амын тоо 2043954 байв. 1989-2000 оны хоорондох 11 жилд хүн ам 16,1 хувиар өссөн нь жилийн дундаж өсөлт нь 1,4 хувь болж байна. Өсөлтийн энэ хувь урд өмнөх тооллого хоорондын өсөлтийн хувьтай харьцуулахад ихээхэн доогуур байгаа юм. 1956 оноос хүн амын жилийн дундаж өсөлт огцом нэмэгдэж, 1989 он хүртэл жилийн дундаж өсөлт 2.5 хувиас дээш байлаа. Одоогийн энэ өсөлтийн хувь 1944 оноос хойшхи хугацаанд хамгийн бага нь юм. Хүн амын өсөлтийн талаар илүү дэлгэрэнгүй мэдээлэл **Бүлэг 3-т** байгаа.

Хүснэгт 2.1-ээс харахад хүйсийн харьцаа (100 эмэгтэйд ногдох эрэгтэй) бага багаар буурч байгаа бөгөөд энэ нь эмэгтэйчүүдийн дундаж наслалт эрэгтэйчүүдийнхтэй харьцуулахад илүү байгааг харуулж байна. Гадаад шилжин явагсдын дунд эрэгтэйчүүд давамгайлж байгаагаас хүйсийн харьцааны бууралт нь зарим талаар шалтгаалсан байж болно. Гэхдээ гадаадад шилжин явагсдыг 2000 оны тооллогоор гаргаагүй болно.

Хүснэгт 2.1. Монгол Улсын хүн ам, 1918-2000 оны хүн амын тооллогоор					
Тооллого явагдсан он	Хүн ам (мян.хүн)			Хүйсийн харьцаа	
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй		
1918	647.5	330.2	317.3	104.1	
1935	738.2	370.8	367.4	100.9	
1944	759.1	371.3	387.8	95.7	
1956	845.5	420.3	425.2	98.8	
1963	1017.1	508.0	509.1	99.8	
1969	1197.6	597.4	600.2	99.5	
1979	1595.0	798.9	796.1	100.4	
1989	2044.0	1020.7	1023.3	99.7	
2000	2373.5	1178.0	1195.5	98.5	

Хүн амын суурьшилт

Газар зүйн бүс болон засаг захиргааны нутаг, дэвсгэрт хөгжлийн түвшин ихэнхи тохиолдолд тэгш бус байдаг. Хүн амын суурьшилтын судалгаа нь хүн амын байршил, хүн амын суурьшлын хот, хөдөөгийн шинж төрх, бүс нутгийн хүн амын нягтралыг тодорхойлсноор төлөвлөгчид, бодлого боловсруулагч нарт нэн чухал мэдээлэл өгдөг. Иймээс хүн амын суурьшлын судалгаа нь тухайн нутаг дэвсгэрийн нийгэм, эдийн засгийн байдлыг цаашид гүнзгийрүүлэн судалж, бүс нутгийн болон орон нутгийн хэмжээний тохиромжтой бодлого боловсруулах үндэс болно.

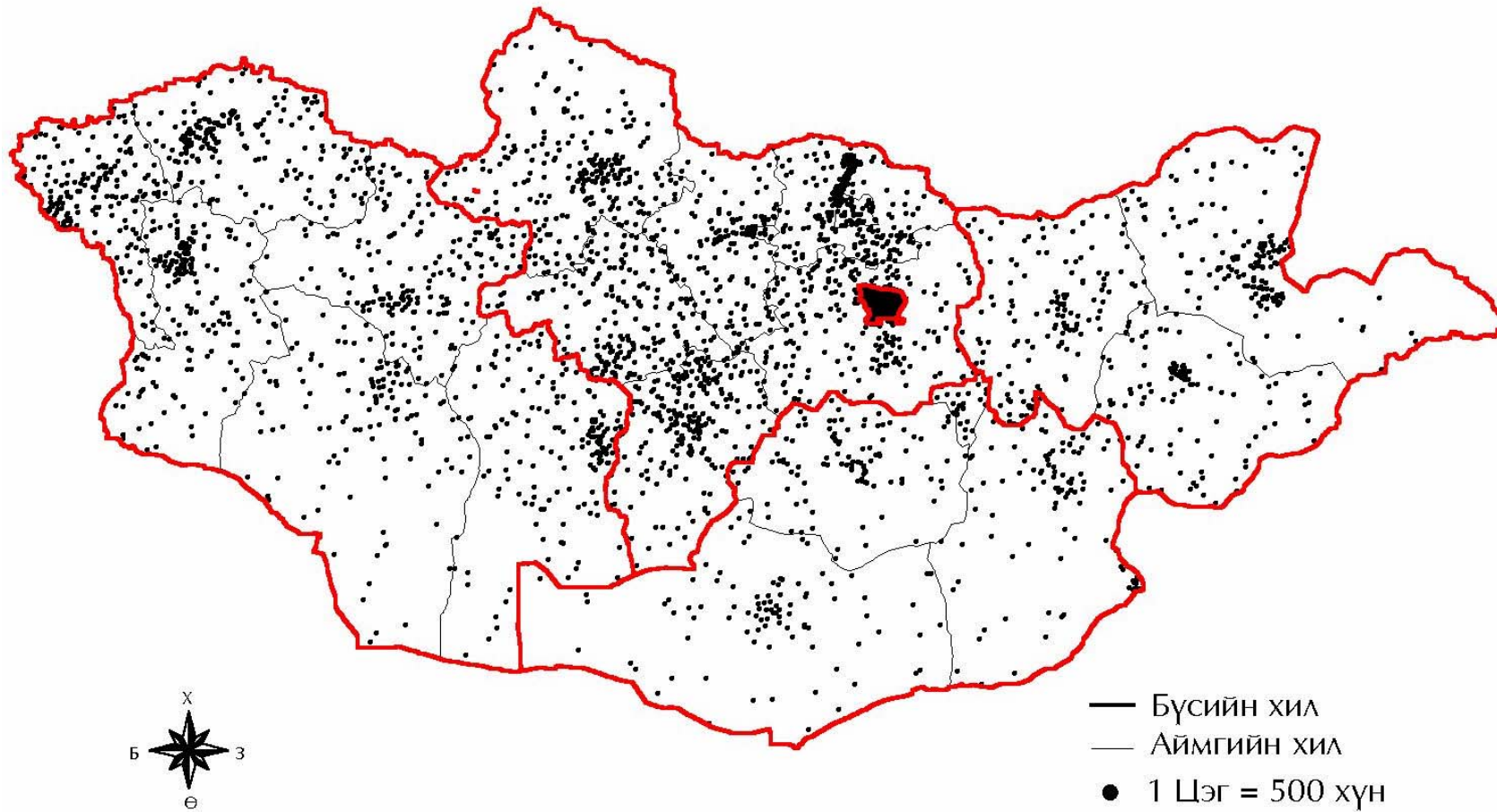
Хүн амын суурьшилтыг **Зураг 2.1**-д харуулав. Ерөнхийд нь авч үзвэл Өмнөд болон Зүүн бүс нутгийг бодвол Улаанбаатар хот, Төвийн болон Баруун бүс нутагт хүн ам илүү нягт суурьшсан байна. Нийт хүн амын бараг гуравны нэг нь Улаанбаатар хотод, 60-аас илүү хувь нь Төвийн бүс нутагт (Улаанбаатар хот ороод) амьдарч байна. Хүн амын нягтрал арай өндөр нутагт Улаанбаатар хотоос гадна Дархан-Уул, Орхон, Архангай, Өвөрхангай аймаг, мөн Төв болон Сэлэнгэ аймгийн төмөр зам дайрч гардаг харьцангуй хөгжсөн газар багтаж байна. Нийт хүн амын бараг 18 хувь нь Баян-Өлгий, Увс, Ховд, Завхан, Говь-Алтай, Баянхонгор аймгуудыг багтаасан Баруун бүс нутагт амьдарч байна. Харин нийт хүн амын 20-иос бага хувь нь хүн ам сийрэг суурьшсан Өмнөд болон Зүүн бүс нутагт амьдарч байна.

Бүс нутгийн ангилал*

Төвийн бүс	- Архангай, Булган, Өвөрхангай, Сэлэнгэ, Төв, Хөвсгөл, Дархан-Уул, Орхон
Зүүн бүс	- Дорнод, Сүхбаатар, Хэнтий
Баруун бүс	- Баян-Өлгий, Баянхонгор, Говь-Алтай, Завхан,

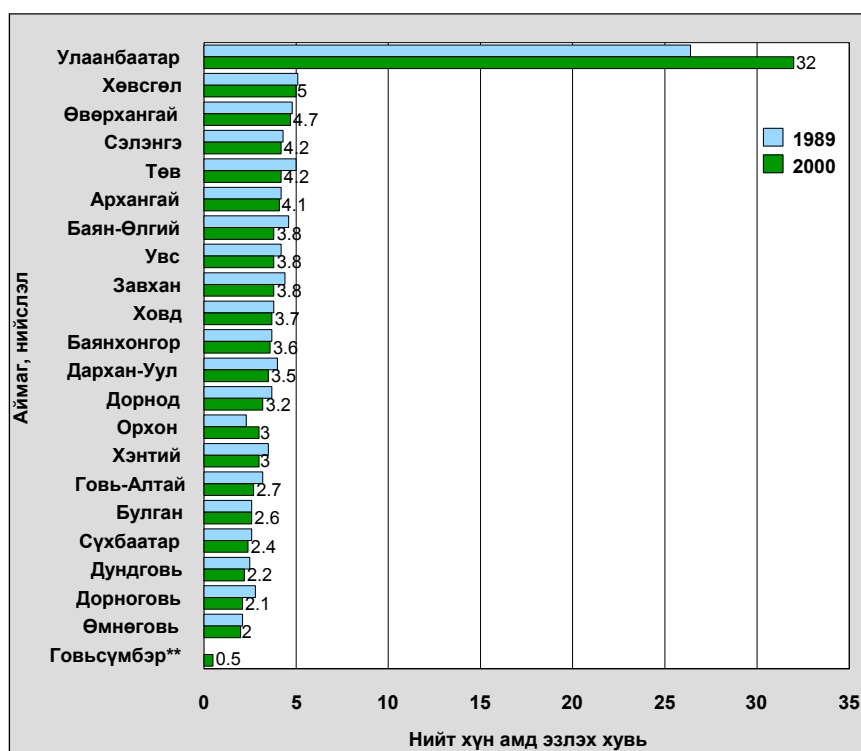
*Энэхүү ангилалыг 1998 онд явагдсан Хүн амын нөхөн үржихүйн эрүүл мэндийн судалгаа, Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогын мэдээллийг судлах зориулалтаар ашигласан болно.

Зураг 2.1. Хүн амын суурьшилт, 2000 он

Нийслэл хот, Төвийн бүс нутагт хүн ам харьцангуй шигүү суурьшсан нь дараахь зургаас (**Зураг 2.2**) илүү тодорхой харагдаж байна. Улаанбаатар хот бол хамгийн том хот бөгөөд Монгол Улсын хүн амын 32 хувь буюу 3 хүн тутмын нэг нь байнга оршин суудаг газар болжээ. Өөр ямар ч аймагт нийт хүн амын 5-аас илүү хувь оршин суухгүй байна. Нийслэл хотоос гадна Хөвсгөл, Өвөрхангай, Сэлэнгэ, Төв, Архангай аймаг хамгийн олон хүн амтай байгаа бөгөөд бүгд Төвийн бүсэд оршдог. Харин хүн амынхаа тоогоор хамгийн бага аймагт Говьсүмбэр, Өмнөговь, Дорноговь, Дундговь зэрэг Өмнөд бүсэд багтдаг аймгууд орж байна.

Зураг 2.2. Нийт хүн амд аймаг, нийслэлийн хүн амын эзлэх хувь, 1989, 2000* он

*Эх үүсвэр: Хүснэгт 2.5.

**Говьсүмбэр 1994 онд Дорноговь аймгаас тасарч байгуулагдсан.

Сүүлийн хоёр, гурван арван жилд Монгол Улс улам бүр хотжих шинж чанартай болж, хотжилт нэмэгдсээр байна. Бусад улс орны нэг адил Монгол Улс хөдөө аж ахуйгаас үйлдвэржилт рүү шилжих үйл явцын улмаас нийслэл хот болон бусад томоохон хот, суурин газрын хөгжиж байгаа нь хүн амын суурьшилтад хүчтэй нөлөө үзүүлэв. Эдгээр хот, суурин газар нь эрүүл мэнд, боловсрол болон бусад үйлчилгээ, хамгийн гол нь ажлын байр бий болгох төв болж, бусад газраас хүмүүсийг татаж, хотжилтын үйл явцыг улам бүр өргөжүүлсээр байна.

2000 онд нийт хүн амын 57 хувь буюу 1345 мянган хүн хотод, өөрөөр хэлбэл нийслэл Улаанбаатар хот, 21 аймгийн төв, 22 тосгонд (**Бүлэг 1**-д тодорхойлолт өгөгдсөн) амьдарч байна.

Аймгууд хотжилтын түвшний хувьд хоорондоо нилээд ялгаатай байна. Хотын дэд бүтэц, жишээлбэл янз бүрийн түвшний сургууль, үйлдвэр, харилцаа холбоо аймагт илүү хөгжиж, тооллого хоорондын хугацаанд шилжигсдийн сонирхлыг

татаж, аймгийн хүн амд хотын хүн амын эзлэх хувийн жинг өсгөжээ. Хамгийн хотжилт өндөртэй аймгуудад төмөр замын дагуу Орхон, Дархан-Уул, Говьсүмбэр, Сэлэнгэ, Дорнод аймгууд орж байгааг харж болно. 2000 оны байдлаар эдгээр аймгийн хүн амын талаас илүү хувь нь хотод амьдарч, хотжих үйл явц үргэлжилж байгааг харуулж байна.

Хамгийн олон хүн амтай бүс нутаг заавал хотжилт хамгийн өндөртэй байх албагүй юм. Хүн ам ихтэй Архангай, Өвөрхангай зэрэг аймгийн хүн амын 80 гаруй хувь хөдөөд амьдарч байна. Энэ нь эдгээр аймгийн байгаль, нутаг дэвсгэрийн таатай нөхцөлтэй холбоотой бөгөөд эдгээр аймаг төмөр зам байхгүй юм. Төв аймаг өөрийн гэсэн онцлогтой. Нийслэл хот өргөжих тутам түүний хил хязгаар өөрчлөгдсөн ч Төв аймгийн хөдөөгийн шинж төрх хэвээрээ хадгалагдсан байна.

Хүснэгт 2.2. Монгол Улсын хот, хөдөөгийн хүн ам, аймаг, нийслэлээр, 2000 он				
Аймаг, нийслэл	Хот		Хөдөө	
	Хүн ам	Эзлэх хувь	Хүн ам	Эзлэх хувь
Бүгд	1344516	56.6	1028977	43.4
Улаанбаатар	760077	100.0	-	-
Орхон	68310	95.5	3215	4.5
Дархан-Уул	65791	79.0	17480	21.0
Говьсүмбэр	8983	73.5	3247	26.5
Сэлэнгэ	56446	56.5	43504	43.5
Дорнод	41714	55.3	33659	44.7
Дорноговь	25210	49.8	25365	50.2
Хэнтий	27853	39.3	43093	60.7
Баян-Өлгий	28060	30.8	63008	69.2
Өмнөговь	14183	30.3	32675	69.7
Ховд	26023	30.0	60808	70.0
Увс	26319	29.2	63718	70.8
Говь-Алтай	18023	28.3	45650	71.7
Дундговь	14517	28.2	37000	71.8
Завхан	24276	27.0	65723	73.0
Сүхбаатар	15133	26.9	41033	73.1
Хөвсгөл	31489	26.4	87574	73.6
Булган	16239	26.3	45537	73.7
Баянхонгор	22066	26.0	62713	74.0
Архангай	18519	19.1	78572	80.9
Өвөрхангай	19058	17.1	92362	82.9
Төв	16227	16.3	83041	83.7

40000-с дээш хүн амтай дөрвөн хотод 2000 оны байдлаар нийтдээ 936 мянган хүн буюу нийт хүн амын 39 хувь нь амьдарч байна. Энд Улаанбаатар (760 мянга), Эрдэнэт (68 мянга), Дархан (66 мянга), Чойбалсан (42 мянга) орж байгаа юм.

Хүн амын тооллого нь хүн амын тоо, хотжилтын хоорондын ярвигтай харилцааг харуулж байна. Хэдийгээр хүн амын суурьшилт сийрэг, цөөн хүн амтай боловч Зүүн бүс нутаг нь Улаанбаатар хотын зэрэгцээ хотжилт хамгийн өндөртэй бүс нутаг болж байна. Баруун бүс нутаг харьцангуй олон хүн амтай, суурьшлын хувьд тийм сийрэг биш ч гэсэн хотжилтоор хамгийн доогуур байна. Төвийн болон Өмнөд бүс нутаг хүн амын тоо болон суурьшлын төрхөөрөө өөр хоорондоо адилгүй ч, хотжилтын түвшингээрээ адил байна. Аймгууд хот, суурин газар шинж чанарын хувьд нэлээд ялгаатай байгаа бөгөөд түүнд тодорхой тайлбар болохуйц шалтгаан байгаа юм. Төвийн бүсийн томоохон аймгийн төв, хот, суурин газраас Өмнөд болон Зүүн бүс нутгийн дэд бүтэц болон бусад нөхцөл муутай жижиг аймгийн төв, тосгон ялгаатай байгаа юм. Жишээлбэл, Өмнөговь, Дорноговь, Дундговь аймгийн төвийн хүн ам аймгийнхаа нийт хүн амын 28-аас илүү хувийг бүрдүүлж байна. Эдгээр аймгийн төвүүд хотод хамрагддаг ч нөхцөл, бололцооны хувьд нийслэл хот болон бусад том хоттой адил байж чадахгүй байна.

Хүснэгт 2.3. Хот, хөдөөгийн хүн ам, бүс нутгаар, 2000 он					
Бүс нутаг	Хот			Хөдөө	
	Хот, тосгоны тоо	Хүн ам, мян.хүн	Тухайн бүсийн хүн амд эзлэх хувь	Хүн ам, мян.хүн	Тухайн бүсийн хүн амд эзлэх хувь
Бүгд	44	1344.5	56.6	1029.0	43.4
Төв	16	292.0	39.3	451.3	60.7
Зүүн	8	84.7	41.8	117.8	58.2
Баруун	12	144.8	28.6	361.6	71.4
Өмнөд	7	62.9	39.0	98.3	61.0
Улаанбаатар	1	760.1	100.0	-	-

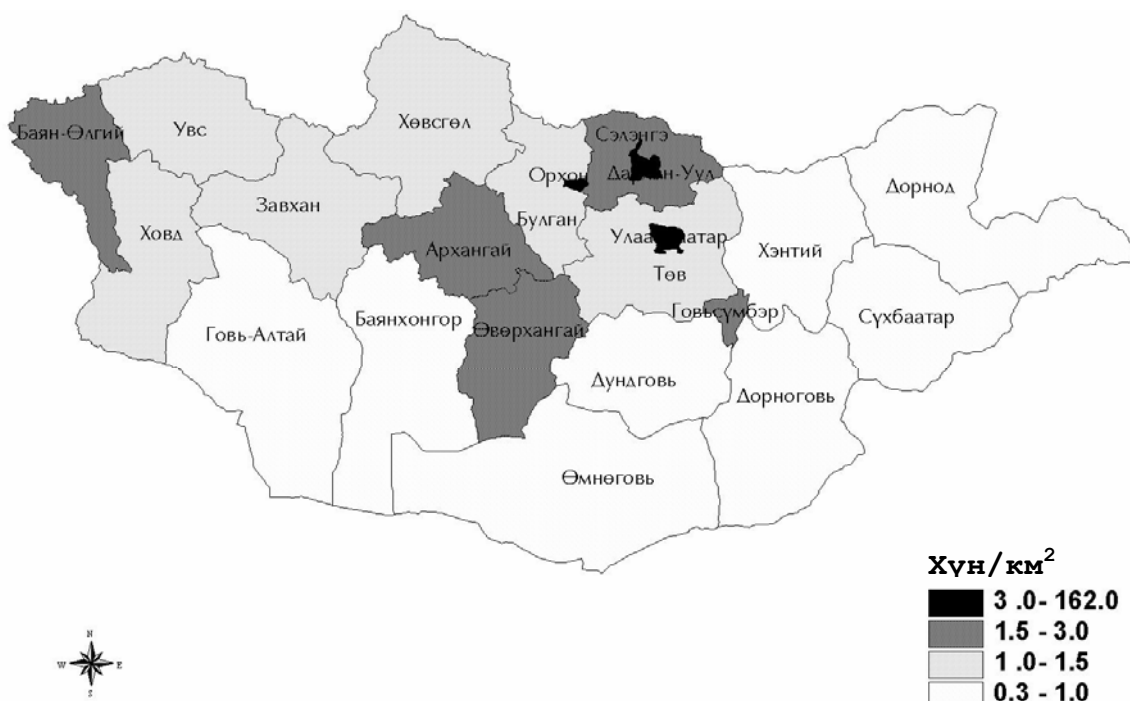
Хүн амын нягтрал

2000 онд Монгол Улсын нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт 1.5 хүн ногдож (хүн амын нягтрал), Монгол Улс дэлхийн хамгийн сийрэг суурьшилтай орнуудын тоонд орж байна.

Хүснэгт 2.4. Хүн амын нягтрал, бүс нутгаар, 2000 он					
Бүс нутаг	Хүн ам		Нутаг дэвсгэр		1 км ² -т ногдох хүн
	мян. хүн	Эзлэх хувь	мян.км ²	Эзлэх хувь	
Монгол Улс	2373.5	100.0	1564.2	100.0	1.5
Төвийн	743.3	31.3	386.8	24.7	1.9
Зүүн	202.5	8.5	286.2	18.3	0.7
Баруун	506.4	21.4	531.3	34.0	1.0
Өмнөд	161.2	6.8	355.1	22.7	0.5
Улаанбаатар	760.1	32.0	4.7	0.3	161.7

Монгол Улсын хувьд Улаанбаатар хот хүн амын нягтралаараа хамгийн өндөр юм. **Хүснэгт 2.4**-өөс харахад Улаанбаатар хотын нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт 162 хүн ногдож байна. Улаанбаатар хотын хүн амын нягтрал өндөр гэдгийг харуулж байгаа өөр нэг зүйл бол Улаанбаатар хот Монгол Улсын бүх нутаг дэвсгэрийн дөнгөж 0.3 хувийг эзэлдэг атлаа хүн амын 32 хувь нийслэл хотод амьдардаг юм. Бусад бүс нутгийн хүн амын нягтрал харьцангуй сийрэг байгаа ч хоорондоо нилээд ялгаатай. Ерөнхийдөө Монгол Улсын Төвийн болон Баруун бүс нутаг Өмнөд болон Зүүн бүс нутгийг бодвол харьцангуй нягтрал ихтэй байна. Жишээлбэл, Төвийн бүс нутаг хот, хот маягын суурин олонтой, хүн амын нягтралаараа хамгийн өндөр бөгөөд нэг квадрат километр нутагт 1.9 хүн ногдож байна. Энэ нь нягтралаараа түүний дараагийн байранд орж, нэг квадрат километр нутагт нь нэг хүн ногдож байгаа Баруун бүс нутгаас хоёр дахин их байна. Хүмүүсийн сонирхолыг бага татдаг Зүүн, Өмнөд бүс нутагт нягтрал сийрэг, нэг квадрат километр нэг хүн ч ногдохгүй байна.

Зураг 2.3. Хүн амын нягтрал, аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Эх үүсвэр: Хүснэгт 2.5.

Аймгийн түвшний хүн амын нягтрал нь суурьшлын нэн сонирхолтой дүр төрхийг харуулж байна. Улаанбаатар хотоос гадна Орхон (нэг квадрат километр 85 хүн), Дархан-Уул аймгийн (нэг квадрат километр 25 хүн) нягтрал бусад аймгаас хамгийн өндөр байна. Хотжилтын түвшин нь аймаг, нийслэл хот доторхи асар их ялгааг далдалж байгаа нь мэдээж юм.

Хүн амын нягтралаар дээрх хот, аймгийн дараа тэдгээртэй харьцуулахад хамаагүй бага нягтралтай, нэг квадрат км нутаг дэвсгэрт 2.4 хүн ногдож байгаа Сэлэнгэ аймаг орж байна. Өмнө тэмдэглэснээр Сэлэнгэ аймгийн нутгаар төмөр зам дайран өнгөрдөг бөгөөд энд хотжилт өссөөр байгаа юм. Архангай, Өвөрхангай аймгууд хүн амын нягтралаар улсын дунджаас дээгүүр байна. Говьсүмбэр аймгийн хүн амын нягтрал дээрх хотуудтай харьцуулахад тийм өндөр биш ч газар нутгийн хувьд жижиг учраас дунджаас дээш нягтралтай

байна. Казах үндэстэн голлон оршин суудаг Баян-Өлгий аймгийн хүн амын нягтрал мөн дунджаас дээгүүр байна. Харин Зүүн болон Өмнөд бүс нутагт орших Өмнөговь, Дорноговь, Дорнод болон Баруун бүсийн Говь-Алтай аймагт хүн амын нягтрал хамгийн сийрэг, нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт нэг хүн ногдохгүй байна.

Хүн амын нягтралын өөрчлөлт, 1989, 2000 он

Монгол Улсын хүн амын нягтрал 1989 онд нэг квадрат километр нутаг дэвсгэрт 1.3 хүн ногдож байсан бол 2000 онд 1.5 болж өссөн байна. Үндэсний түвшинд ийнхүү гарсан өөрчлөлтөд хүн амын ердийн цэвэр өсөлт болон гадаад шилжих хөдөлгөөн нөлөөлсөн юм. **Хүснэгт 2.5**-д үзүүлсэн хүн амын нягтралын өөрчлөлтөд дээр дурдсан хүчин зүйлсээс гадна дотоод шилжих хөдөлгөөн нөлөөлсөн байна. Үүнийг Улаанбаатар хот, Орхон аймгийн 1989, 2000 оны тооноос харж болно. 1989-2000 оны хооронд Улаанбаатар хотын хүн амын нягтрал 39 хувь, Орхон аймгийнх 27 хувиар тус тус өсчээ. Улаанбаатар хот, Орхон аймгийн хүн амын нягтралын энэ өсөлт тооллого хоорондын хүн амын өсөлтөөс харьцангуй өндөр байгаа нь эдгээр аймаг, хотод хүмүүс бусад аймгаас шилжиж ирж байсныг харуулж байна. Дотоод шилжих хөдөлгөөний талаархи бүлэг энэ тайлбарыг баталж, тэнд сүүлийн үеийн шилжих хөдөлгөөний чиглэл, дүр төрх, түвшингийн талаар илүү тодорхой бичигдсэн болно.

Хүснэгт 2.5. Хүн амын тоо болон нягтрал, аймаг, нийслэлээр, 1989 болон 2000 он						
Аймаг, нийслэл	1989			2000		
	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	Хүн/км ²	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	Хүн/км ²
Монгол Улс	2044.0	100.0	1.3	2373.5	100.0	1.5
Архангай	84.5	4.1	1.5	97.1	4.1	1.8
Баян-Өлгий	90.9	4.4	2.0	91.1	3.8	2.0
Баянхонгор	74.6	3.6	0.6	84.8	3.6	0.7
Булган	51.9	2.5	1.1	61.8	2.6	1.3
Говь-Алтай	62.8	3.1	0.4	63.7	2.7	0.5
Дорноговь	57.1	2.8	0.5	50.6	2.1	0.5
Дорнод	81.1	4.0	0.7	75.4	3.2	0.6
Дундговь	49.3	2.4	0.7	51.5	2.2	0.7
Завхан	88.5	4.3	1.1	90.0	3.8	1.1
Өвөрхангай	96.5	4.7	1.5	111.4	4.7	1.8
Өмнөговь	42.4	2.1	0.3	46.9	2.0	0.3
Сүхбаатар	50.8	2.5	0.6	56.2	2.4	0.7
Сэлэнгэ	87.0	4.3	2.1	100.0	4.2	2.4
Төв	100.1	4.9	1.4	99.3	4.2	1.3
Увс	84.0	4.1	1.2	90.0	3.8	1.3
Ховд	76.6	3.7	1.0	86.8	3.7	1.1
Хөвсгөл	101.8	5.0	1.0	119.1	5.0	1.2
Хэнтий	73.8	3.6	0.9	70.9	3.0	0.9
Дархан-Уул	85.7	4.2	26.1	83.3	3.5	25.4
Улаанбаатар	548.4	26.8	116.7	760.1	32.0	161.7
Орхон	56.1	2.7	66.8	71.5	3.0	85.1
Говьсүмбэр	-	-	-	12.2	0.5	2.2

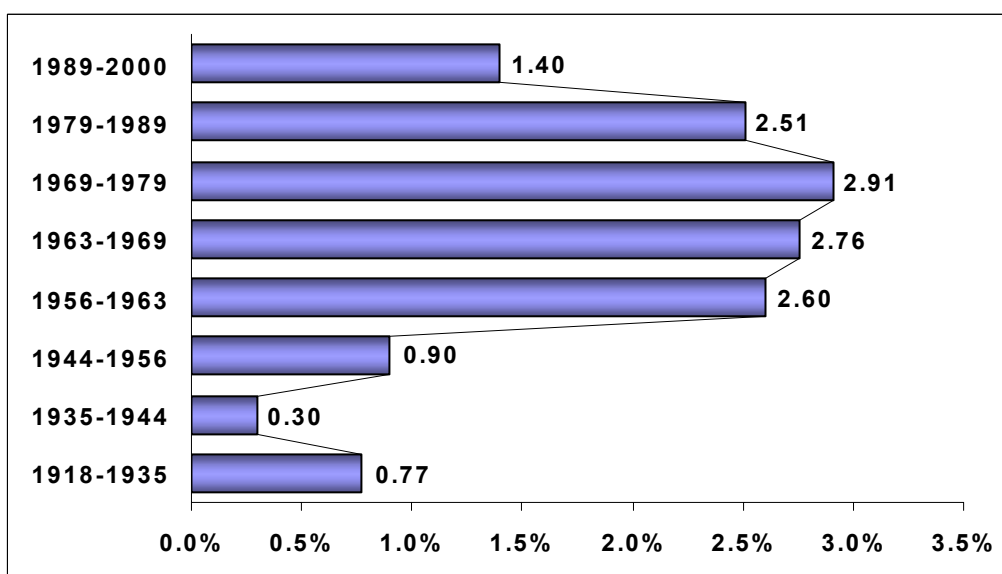
Ийм томоохон хот, суурин газарт чиглэсэн шилжих хөдөлгөөний шууд үр дүнд хотжилт багатай олон аймгийн хүн амын өсөлт улсын дунджаас доогуур байна. **Хүснэгт 2.5**-аас харахад хүн ам нь олноор шилжин явж байгаа аймгуудын хүн амын нягтрал өнгөрсөн хугацаанд маш бага өсч зарим аймагт буурсан байна.

Бүлэг 3. ХҮН АМ ЗҮЙН ҮЗҮҮЛЭЛТҮҮД

Хүн амын өсөлт

Тооллого хоорондын хүн амын өсөлт нь тухайн үеийн улс төр, нийгмийн байдалтай ихээхэн холбоотой байлаа. 1918-1935, 1935-1944 оны тооллого хоорондын хүн амын өсөлт бага байгаа нь дотоод, гадаадад болсон хэд хэдэн дайн, тулалдаан болон хүн амын дунд тархсан өвчлөлтэй холбоотой нас баралт ихэсч, төрөлт буурсан, хувьсгал, дотоодын тэмцэл, хөдөлгөөний үеэр хүн амын зарим хэсэг гадаадад дүрвэн гарсан, 1930-аад оны их хэлмэгдүүлэлтэд олон мянган хүн амь насаа алдсан зэрэг олон хүчин зүйлтэй холбоотой юм. 1956-аас 1989 оны хооронд хүн амын жилийн дундаж өсөлт 2.5-3.0 хувь байж, харьцангуй бага хэлбэлзэж байв. Харин 1989-2000 оны тооллого хоорондын хүн амын жилийн дундаж өсөлт 1.4 хувь болсон нь өмнөх 10 жилийнхээс 1.1 пүнктээр буурчээ.

Зураг 3.1. Хүн амын жилийн дундаж өсөлт, хувиар, 1918-2000 оны тооллогоор

Монгол Улсад 1989-2000 онд гарсан хүн ам зүйн өөрчлөлтүүд өвөрмөц онцлогтой бөгөөд тооллогоос гадна нарийн судалгаа шаардана. Хүн амын өсөлтөд нөлөөлдөг гол хүчин зүйлс нь хүн амын ердийн цэвэр өсөлт, гадаад шилжих хөдөлгөөн байдаг. 1989 оноос төрөлт буурч, 1000 хүнд ногдох төрөлтийн түвшин 1989 онд 36.5 байсан бол 1999 онд 20.4 болж, 40 гаруй хувиар буурчээ. Хүн амын төрөлт ихээхэн буурсан нь шилжилтийн үеийн эдийн засгийн хүндрэл бэрхшээл, хүн амын амьжиргааны түвшиний доройтол, эмэгтэйчүүд жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгслийг өргөн ашигладаг болсон түүнчлэн 1990 оны эхээр хуучин хуулиар хатуу хяналтын дор хийгддэг байсан үр хөндөлтийг чөлөөтэй болгосон зэрэг олон хүчин зүйлтэй холбоотой. Харин энэ хугацаанд гадаад шилжих хөдөлгөөн нэмэгдэж 1989 онд Монгол Улсад ажиллаж, амьдарч байсан хуучин Зөвлөлт Холбоот Улсын 50 гаруй мянган иргэн

нутаг буцаж, 1992 оноос 60 гаруй мянган казах иргэд Казахстан Улсад хөдөлмөрийн гэрээтэй ажиллахаар шилжин суурьшсаны зэрэгцээ олон мянган залуучууд гадаадад гарч хөдөлмөр эрхэлж, суралцах болсонтой холбоотой. Сүүлийн 11 жилд Монгол Улсын нийгэм, эдийн засагт гарсан өөрчлөлтөөс шалтгаалан бий болсон эдгээр өөрчлөлт нь тооллого хоорондын хүн амын жилийн дундаж өсөлтөд нөлөөлж байгаа гол хүчин зүйл болж байгаа юм.

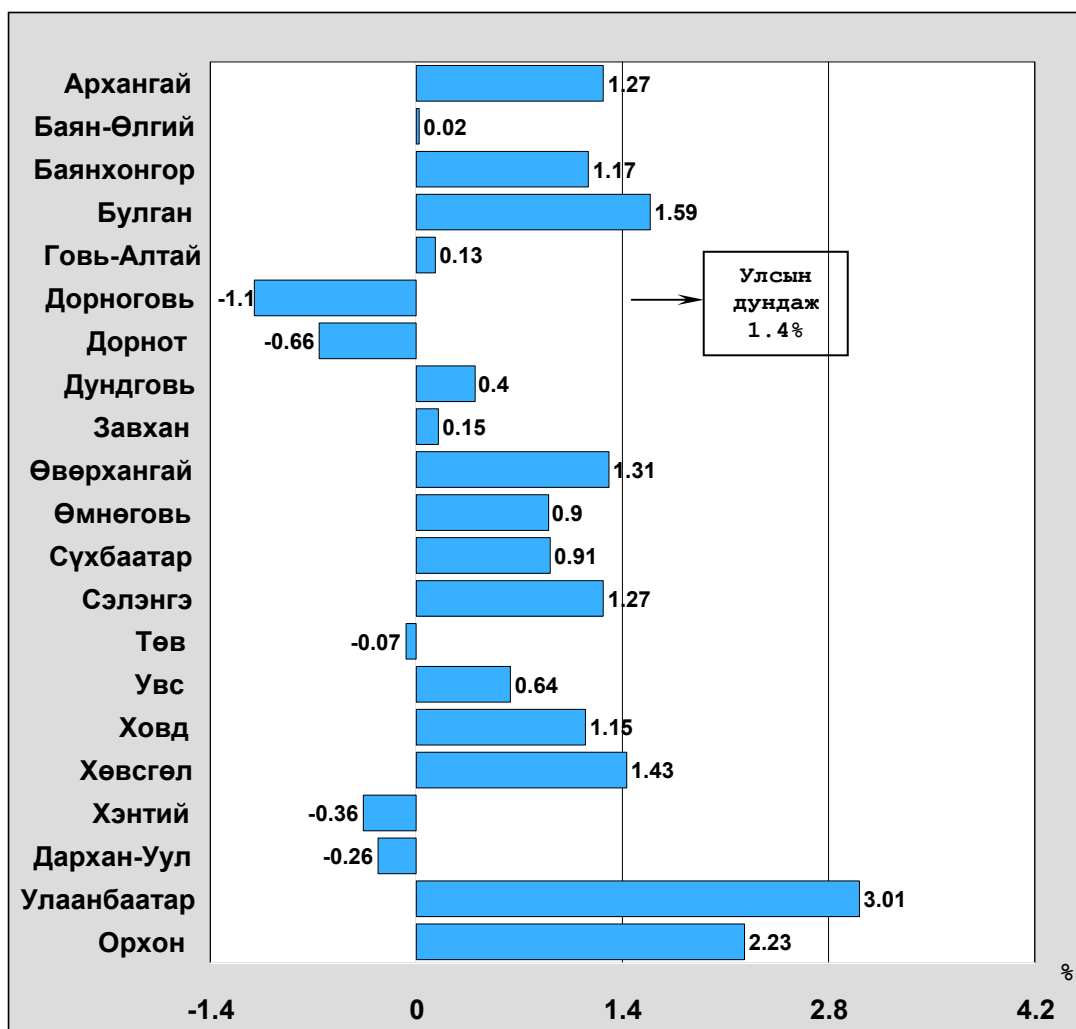
Хүснэгт 3.1-т 1979-1989, 1989-2000 оны хүн амын жилийн дундаж өсөлтийг аймаг, нийслэлээр харуулав. Тооллого хоорондын хүн амын жилийн дундаж өсөлт аймгаар харьцангуй их ялгаатай байгаа бөгөөд энэ ялгааны дүр төрх 1989-2000 онд 1979-1989 оныхоос өөр байна.

Хүснэгт 3.1. Аймаг, нийслэлийн хүн амын өсөлт, хувиар, 1979-1989, 1989-2000 он				
Аймаг, нийслэл	1989/1979 (%)	2000/1989 (%)	Жилийн дундаж өсөлт (%)	
			1979-1989	1989-2000
Бүгд	128.2	116.1	2.51	1.37
Архангай	109.0	114.9	0.86	1.27
Баян-Өлгий	127.5	100.2	2.46	0.02
Баянхонгор	118.4	113.7	1.70	1.17
Булган	122.9	119.0	2.08	1.59
Говь-Алтай	112.4	101.4	1.17	0.13
Дорноговь	137.2	88.6	3.22	-1.10
Дорнод	138.5	93.0	3.31	-0.66
Дундговь	126.9	104.5	2.41	0.40
Завхан	110.7	101.7	1.03	0.15
Өвөрхангай	117.1	115.4	1.59	1.31
Өмнөговь	128.9	110.4	2.57	0.90
Сүхбаатар	117.8	110.5	1.65	0.91
Сэлэнгэ	136.7	114.9	3.17	1.27
Төв	125.3	99.2	2.28	-0.07
Увс	116.7	107.2	1.55	0.64
Ховд	122.3	113.4	2.04	1.15
Хөвсгөл	115.1	116.9	1.41	1.43
Хэнтий	141.8	96.1	3.55	-0.36
Дархан-Уул	192.4	97.1	6.77	-0.26
Улаанбаатар	142.6	138.6	3.61	3.01
Орхон	356.0	127.4	13.54	2.23
Говьсүмбэр	-	-	-	-

1989-2000 онуудын хүн амын жилийн дундаж өсөлтийг өмнөх 10 жилийнхтэй харьцуулахад зөвхөн Архангай (0.86-гаас 1.27), Хөвсгөл (1.41-ээс 1.43) аймагт нэмэгджээ.

Бусад аймаг, Улаанбаатар хотын хувьд хүн амын жилийн дундаж өсөлт буурсан байна. Өөрөөр хэлбэл, эдгээр аймгийн хүн ам 1989-2000 онд нэмэгдсэн хэдий ч 1979-1989 оныхтой харьцуулахад өсөлтийн хувь доогуур байжээ. Харин Дорноговь, Дорнод, Төв, Хэнтий, Дархан-Уул зэрэг таван аймгийн хүн ам 1989-2000 онд буурсан байна.

Зураг 3.2. Аймаг, нийслэлийн хүн амын жилийн дундаж өсөлт, хувиар, 1989-2000 он

Зураг 3.2-оос харахад сүүлийн 11 жилд аймаг, нийслэлийн хүн амын өсөлтөд шилжих хөдөлгөөн голлох нөлөө үзүүлсэн нь харагдаж байна. Улаанбаатар хот, Орхон, Булган, Хөвсгөл аймгуудын хүн амын жилийн дундаж өсөлт улсын дунджаас дээгүүр байна. Ялангуяа Улаанбаатар хот, Орхон аймгийн хүн амын жилийн дундаж өсөлт сүүлийн 11 жилд улсын дунджаас 1.6-2.2 дахин их байгаа нь эдгээр томоохон хот суурин газар уруу шилжин суурьших явдал нэмэгдснийг харуулж байна. Энэ хугацаанд шилжих хөдөлгөөнөөс гадна хүн амын өсөлтийг тодорхойлдог төрөлт, нас баралт аймаг, нийслэлээр их ялгаагүй байв. Харин Дорноговь аймгийн хүн ам сүүлийн 11 жилд, жилд дунджаар 1.1 хувиар буурсан байна. Мөн Баян-Өлгий (0.02%), Говь-Алтай (0.13%), Завхан (0.15%) аймгуудын хүн ам сүүлийн 11 жилд бараг өсөөгүй байна. Энэ нь 1989 оноос хойш хүн амын дотоод болон гадаад шилжих хөдөлгөөн нэмэгдэж эдгээр аймгуудаас олон тооны хүмүүс шилжин явсантай холбоотой юм.

Шилжих хөдөлгөөний талаархи дэлгэрэнгүй мэдээллийг **Бүлэг 5**-аас харна уу.

Хүн амын нас, хүйсний бүтэц

Хүснэгт 3.2-д хүн амын нас, хүйсний бүтцийг харуулав. 2000 оны тооллогоор гарсан насны бүтцийн хамгийн онцгой шинж бол 0-4 болон 5-9 насны хүн амын тоо 10-14 насны хүн амтай харьцуулахад буурсан явдал юм.

Хүйсийн харьцаа нас дээшлэх тутам мэдэгдэхүйцээр буурч байгаа нь зүй ёсны үзэгдэл бөгөөд тооллогын мэдээллийн чанар сайн байгааг харуулж байна. Дэлхийн хүн ам зүйн олон жилийн судалгааны үр дүнгээс үзэхэд төрөх үеийн хүйсийн харьцаа аль ч оронд 104-106 хооронд байдаг зүй тогтолтой. Үүнтэй харьцуулахад 0-4 насны бүлэгт хүйсийн харьцаа 102 байгаа нь харьцангуй доогуур байна. Үүнийг амьдралын эхний жилүүдэд эрэгтэй хүүхдийн нас баралт илүү байдагтай холбон тайлбарлаж болох юм. Насны бүтцийг нарийн ажиглавал энэ дүгнэлтийг баталж байна (**Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 1**-ийг хар). **Тооллогоос төрөлтөд** хамгийн ойрхон нас бол нэг хүртэлх нас бөгөөд энэ насанд хүйсийн харьцаа 104 байгаа нь төрөх үеийн хүйсийн харьцаатай ойролцоо байна. Хүйсийн харьцаа нэг настайд 104, 1-4 настайд 102 болж буурч, ихэнхи насанд нийтлэг зүй тогтолтой тохирсон үзүүлэлт гарч байна (**Хавсралт 1**-ийн

Хүснэгт 3.2. Хүн амын нас, хүйсний бүтэц, хүйсийн харьцаа, мян.хүн, 2000 он				
Насны бүлэг	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Хүйсийн харьцаа¹
Бүгд	1178.0	1195.5	2373.5	98.5
0-4	124.5	121.5	246.0	102.4
5-9	144.3	141.4	285.7	102.1
10-14	159.3	158.1	317.4	100.8
15-19	133.3	130.0	263.3	102.5
20-24	118.0	117.7	235.7	100.3
25-29	108.0	108.7	216.7	99.4
30-34	92.5	95.4	187.9	97.0
35-39	84.8	87.8	172.6	96.6
40-44	62.6	64.6	127.2	96.9
45-49	40.6	42.3	82.9	96.0
50-54	27.7	30.1	57.8	92.0
55-59	27.4	28.5	55.9	96.1
60-64	20.8	21.5	42.3	96.7
65-69	16.0	19.4	35.4	82.5
70+	18.2	28.5	49.7	64.0

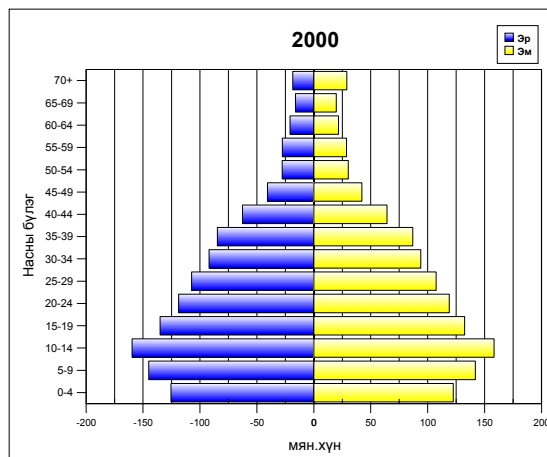
¹ 100 эмэгтэйд ногдох эрэгтэйчүүдийн тоо

Хүснэгт 1-ийг хар).

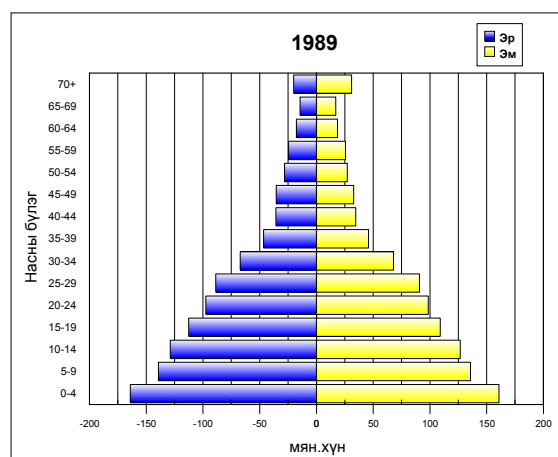
Хүйсийн харьцаа нас дээшлэх тутам буурч байгаа нь эрэгтэйчүүдийн дунд нас баралт харьцангуй илүү байгаагийн үр дүн бөгөөд үүнийг өндөр насны бүлэгт, жишээлбэл 70, түүнээс дээш насанд хүйсийн харьцаа 64 болж огцом буурч байгаагаас харж болно. Хүснэгтэд өндөр насны бүлгийг задалж үзүүлсэн бол нас улам бүр дээшлэх тутам хүйсийн харьцаа тогтмол буурч байгаа нь харагдах юм. Насны бүлэг дэх хүйсийн харьцаа нь төрөх үеийн хүйсийн харьцаа, нас баралтаас гадна хүйсийн ялгаатай шилжих хөдөлгөөнөөс мөн шалтгаалж байгаа. Гадаад шилжих хөдөлгөөний цар хүрээ ихсэж байгаа хэдий ч хүйсийн харьцааны өөрчлөлтөд гол нөлөө үзүүлэхүйц хэмжээнд хүрээгүй юм. **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 2-т** хүн амын нас, хүйсний бүтцийг аймаг, нийслэлээр харуулав.

Насны бүтэц өөрөө төрөлт, нас баралт, шилжих хөдөлгөөний өөрчлөлтийн түвшингийн үр дүн юм. Эрэгтэй, эмэгтэй хүн амын бүтцийг **Зураг 3.3-оос** (суврагатай адил хэлбэртэй тул энэ зургийг хүн амын суврага гэж нэрлэдэг) харж болно.

Зураг 3.3. Хүн амын нас, хүйсний суврага, 1989, 2000 оны

тооллогоор

Үнэн хэрэгтээ 15-аас доош насны бүлэг дэх өөрчлөлтөөс шалтгаалж 2000 оны тооллогын суврага нь суврага хэлбэрээ алдсан байна. Өндөр наснаас 15-19 насны бүлэг хүртэл суврага өргөсч, таван насны үелрэл нэг бүр дэх хүн ам өсч байгааг харуулж байна. Харин өнгөрсөн 15 жилд

суврагын суурь мэдэгдэхүйц нарийссан байна. Энэ нь төрөлт тогтмол буурч байгааг үр дүн бөгөөд төрөлтийг тооллогоор биш харин саяхан явагдсан ХАНҮЭМС-гаар судалсан.

Суврагад хамрагдаж байгаа хугацааны ихэнхид төрөлт өндөр байсан, тиймээс ч суврага дээшлэх тутам нарийсч байгаа нь зөвхөн төрөлтийн нөлөө төдийгүй мөн нас нэмэгдэх тутам нас баралт өсч байгаагаас шалтгаалж байна. Суврагын дээд хэсэгт төрөлтийн түвшин, шилжих хөдөлгөөний нөлөөлөх нөлөө нь нялхас, залуучуудын хүйсийн харьцаанд нөлөөлж байгаатай харьцуулахад бага юм. Ерөнхийд нь тэмдэглэхэд суврагын 40, түүнээс дээш насан дахь хэлбэр нь дээр тэмдэглэсэн хүчин зүйлсээс хамаарч байгаа ч эдгээр насны хүн амын нас баралтыг харуулж байна. Бидний өмнө тэмдэглэсэнээр өндөр насны эмэгтэйчүүдийн нас баралт эрэгтэйчүүдийнхээс харьцангуй бага байна. Энэ нь өндөр насанд суврагын эмэгтэйчүүдийн тал эрэгтэйчүүдийнхийг бодвол арай бага

Хүснэгт 3.3. Хүн амын насны бүтэц, хувиар, 1979, 1989, 2000 он			
Насны бүлэг	1979	1989	2000
Бүгд	100.0	100.0	100.0
0-14	44.3	41.9	35.8
15-64	50.7	54.1	60.7
65+	5.0	4.0	3.5

буурч байгаагаас харагдаж байна.

Хүснэгт 3.3-д хүн амын насны бүтцийг сүүлийн 3 тооллогоор харуулав. Энд харагдаж байгаа гол өөрчлөлт нь сүүлийн 30 жилд 15-64 насны буюу хөдөлмөрийн насны хүн амын эзлэх хувь тогтвортой нэмэгдэж, харин 0-14 насны хүүхдүүдийн эзлэх хувь буурч байгаа явдал юм.

Гэрлэлт

Хүснэгт 3.4. 15, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, 1979, 1989, 2000 он						
Гэрлэлтийн байдал	1979		1989		2000	
	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	778.7	100.0	1052.0	100.0	1524.4	100.0
Огт гэр бүл болоогүй	179.8	23.1	265.5	25.3	505.1	33.1
Гэр бүлтэй ¹	509.1	65.4	692.5	65.8	880.4	57.8
Салсан ²	14.4	1.8	17.1	1.6	41.5	2.7
Бэлбэсэн	75.4	9.7	76.9	7.3	97.4	6.4

¹ батлуулаагүй гэр бүлтэй хүмүүсийг оруулсан.

² цуцалсан болон тусгаарласан хүмүүсийг оруулсан.

Монгол Улсад гэрлэлт дэлхийн ихэнхи улс орныхтой адил байдаг. Гэрлэхдээ нэг хүнтэй гэрлэдэг, насанд хүрсэн бараг бүх хүмүүс гэр бүл болдог. 50 орчим насны хүн амын зөвхөн гурав орчим хувь огт гэрлэж байгаагүй байна.

эрлэлт бол нийгэм, соёл, уламжлалтай нягт холбоотой үзэгдэл тул тийм хурдан өөрчлөгддөггүй. Түүний үндсэн төрх тооллого хоорондын жилүүдэд хөндөгдөөгүй хэвээр үлдсэн ч улам бүр нарийвчлан үзэхээр олон сонирхолтой үзэгдэл харагдаж байна. Хамгийн мэдэгдэхүйц өөрчлөлт бол огт гэрлээгүй хүмүүсийн эзлэх хувь 1979 онд 23 хувь байснаа 2000 онд 33 хувь болж өсөв. Энэ нь залуучууд хожуу гэрлэдэг болсонтой холбоотой юм. (Хүснэгт 3.6-г хар.) Тэмдэглэн хэлэхэд зүйтэй өөр чухал үзэгдэл бол гэр бүлээ цуцалсан болон тусгаарласан хүний эзлэх хувь өсч, бэлбэсэн хүн амын эзлэх хувь буурсан явдал юм. **Хүснэгт**

Гэрлэлтийн байдал	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд	
	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	749.9	100.0	774.5	100.0	1524.4	100.0
Огт гэр бүл болоогүй	274.4	36.6	230.7	29.8	505.1	33.1
Гэр бүлтэй ¹	438.6	58.5	441.8	57.1	880.4	57.8
Салсан ²	15.8	2.1	25.7	3.3	41.5	2.7
Бэлбэсэн	21.1	2.8	76.3	9.8	97.4	6.4

¹ батлуулаагүй гэр бүлтэй хүмүүсийг оруулсан.

² цуцалсан болон тусгаарласан хүмүүсийг оруулсан.

3.5-д 2000 оны тооллогоор гарсан гэрлэлтийн байдлыг хүйсээр үзүүлэв.

2000 оны тооллогын үед огт гэр бүл болоогүй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувийн жин өндөр байгаа нь эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдийг бодвол харьцангуй залуудаа гэрлэдэг, тиймээс ч анхны гэрлэлтийн нас ялгаатай байдгийг харуулж байна. *Анхны гэрлэлтийн дундаж нас* гэсэн үзүүлэлтийг гэрлэх үеийн насны хүйсийн ялгаатай байдлыг харуулах зорилгоор тооцов.

Тооллого	Эрэгтэй	Эмэгтэй
1989	23.3	21.1
2000	25.7	23.7

1989, 2000 оны хоёр тооллогод хоёуланд нь эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн насны ялгаа ойролцоогоор хоёр насны зөрүүтэй байна. 1989 оны тооллогоос хойшхи хугацаанд эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн гэрлэлтийн нас хоёр жил хагасаар нэмэгдсэн байна.

Сүүлийн хорь гаруй жилд салсан, бэлбэсэн хүн амын эзлэх хувь өөрчлөгдөж, 2000 оны тооллогоор эдгээр эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийн хувьд эрэгтэйчүүдийг бодвол өндөр болжээ.

Гэрлэх үзэгдэл, гэрлэлтийн байдал амьдралын хугацаа, насжилтын үйл явцтай нягт холбоотой тул гэрлэлтийн дүр төрхийг зөвхөн насаар авч үзсэний үндсэн дээр судлах боломжтой юм. 15-24 насны хүн амын, ялангуяа эрэгтэйчүүдийн дийлэнхи нь гэрлээгүй байна. Нас дээшлэх тутам хүмүүс гэр бүл болж, огт гэр бүл болоогүй хүний эзлэх хувь буурч байна. 65, түүнээс дээш насны бүлэг дэх эрэгтэйчүүдийн нэгээс бага хувь, эмэгтэйчүүдийн нэгээс ялигүй илүү хувь огт гэрлээгүй байна. Гэрлэлтийн байдлын талаархи дэлгэрэнгүй мэдээллийг (насны бүлэг, хүйс, суурьшлаар) **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 3-аас** харна уу.

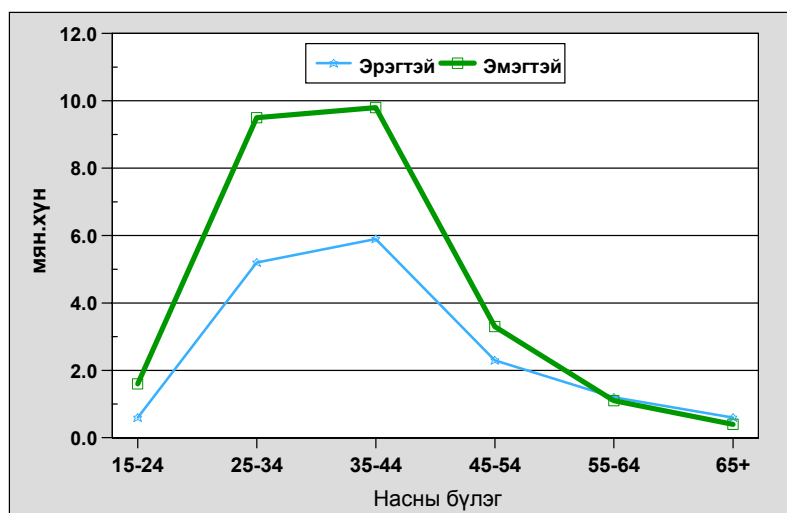
Насны бүлэг	Эрэгтэй				Эмэгтэй			
	Огт гэр бүл болоогүй	Гэр бүлгүй ¹	Салсан ²	Бэлбэсэн	Огт гэр бүл болоогүй	Гэр бүлгүй ¹	Салсан ²	Бэлбэсэн
Бүгд	274.5	438.6	15.8	21.1	230.6	441.8	25.7	76.4
15-24	215.0	35.7	0.6	0.1	183.6	62.2	1.6	0.3
25-34	46.2	148.4	5.2	0.7	32.3	159.3	9.5	3.1
35-44	8.8	131.0	5.9	1.8	8.9	125.3	9.8	8.3
45-54	2.2	61.2	2.3	2.6	2.7	54.4	3.3	12.1
55-64	1.4	40.0	1.2	5.5	1.7	28.3	1.1	19.0
65+	0.9	22.3	0.6	10.4	1.4	12.3	0.4	33.6

¹ батлуулаагүй гэр бүлтэй хүмүүсийг оруулсан.

² цуцалсан болон тусгаарласан хүмүүсийг оруулсан.

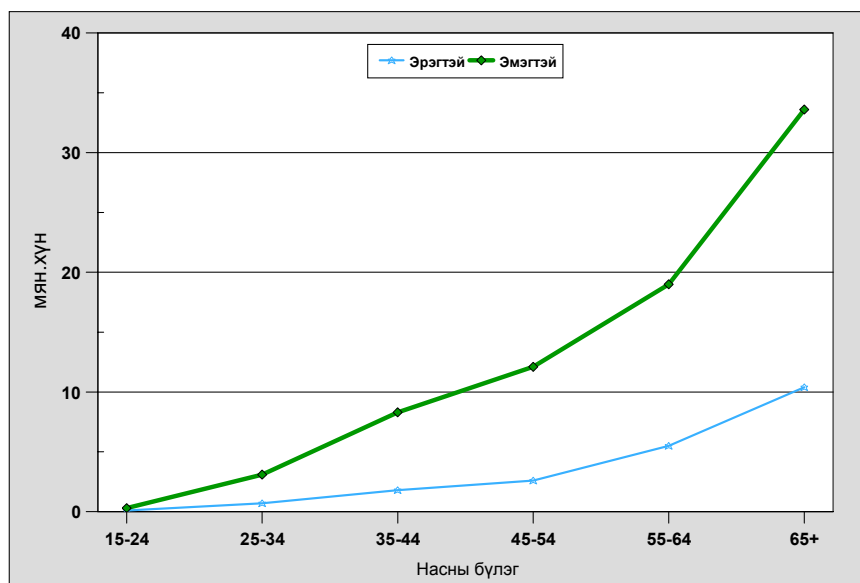
Гэрлэлтээ цуцлуулах үед салж байгаа эрэгтэй, эмэгтэй хүний тоо тэнцүү байхад салсан эмэгтэйчүүдийн тоо өндөр байгаа нь эхлээд харахад гайхалтай байж болно (Зураг 3.4). Энд хоёр боломжийн шалтгаан бий. Нэгдүгээрт, эмэгтэйчүүдийн дундаж наслалт өндөр байдаг тул урд өмнө нь салсан олон эмэгтэйчүүд тооллогын үед амьд байгаатай холбоотой. Гэхдээ энэ тайлбар гэр бүлээ цуцалсан, тусгаарласан гэж хариулсан харьцангуй залуу насны олон тооны эмэгтэйчүүдийн хувьд ямар ч хамаагүй юм. Үнэн хэрэгтээ өндөр насанд хүйсийн ялгаатай байдал залуу насныхтай харьцуулахад харьцангуй бага юм. Тиймээс хамгийн тохиромжтой тайлбар бол гэр бүл салсан эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдийг бодвол дахин гэрлэх магадлал илүү байдаг юм.

Зураг 3.4. Салсан хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Гэр бүл цуцлуулсан, тусгаарласан хүн амын тоо 25-44 насны бүлэгт хамгийн их байхад (Зураг 3.4) бэлбэсрэлт нь нас ахиснаас илүү их шалтгаалдаг (Зураг 3.5). Дахин гэрлэлт ямар нэг хэмжээгээр байдаг ч бэлбэсрэлтийн түвшин нь нас баралтын хүйсийн ялгаатай түвшинг илүү тусгадаг.

Зураг 3.5. Бэлбэсэн хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Зураг 3.5-аас харахад нас ахих тутам бэлбэсэн эмэгтэйчүүдийн тоо эрэгтэйчүүдийнхээс илүү өсч байна. 65, түүнээс дээш насны бүлэгт бэлбэсэн эмэгтэйчүүдийн тоо эрэгтэйчүүдийн тооноос 23 мянга гаруйгаар илүү байна. Энэ нь мөн өндөр насны бүлгүүдэд эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс урт насалж байгаагаар тайлбарлагдана.

Бүлэг 4. УЛСЫН ХАРЪЯАЛАЛ, ЯС ҮНДЭС

Тооллогоор Монгол Улсад оршин сууж байгаа бүх хүмүүсээс аль улсын харъяат болохыг асуусан. **Зураг 4.1** нь Монгол Улсын харъяат гэж хариулсан бүх хүнээс яс, үндсийн тухай асуултыг үргэлжлүүлж асуусан байдлыг харуулж байна.

Зураг 4.1. Улсын харъяалал, яс үндэс, 2000 он

Харъяалал

Монгол Улсад байнга оршин сууж байгаа хүн амын 99 гаруй хувь нь Монгол Улсын харъяат байна. Үлдсэн хүн амын ихэнхи нь тооллогын үед Монгол Улсад байнга оршин сууж байсан гадаадын иргэд байснаас гадна Монгол Улс болон өөр аль ч орны харъяалалгүй цөөн тооны хүмүүс байгаа юм.

Гадаадын 30 гаруй орны харъяат хүн ам Монгол Улсад байнга оршин сууж байна. Эдгээрийн хамгийн том бүлэг нь гадаадын харъяат нийт иргэдийн 42 хувийг эзэлж байгаа Оросын Холбооны Улсын иргэд, 25 хувийг эзэлж байгаа Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын иргэд байна. 1989 оноос хойш гадаадын иргэдийн тоо огцом буурсан нь илт мэдэгдэж байна. 1989 оны тооллогын үед бараг 57 мянган гадаадын иргэд (хүн амын 2.8 хувь) Монгол Улсад байнга оршин сууж байсан бол 2000 онд гадаадын харъяат 8128 хүн (хүн амын 0.3 хувь) оршин сууж байна. **Энэ нь тооллого хоорондын хүн амын өсөлтийн хурдац буурахад нөлөөлсөн юм.**

Гадаадын иргэдийн тооны энэ огцом бууралт хуучин Зөвлөлт Холбоот Улсын харъяат иргэдийн 1989 оноос хойшхи цэвэр шилжин явалтаас голлон шалтгаалсан нь **Хүснэгт 4.1**-ээс харагдаж байна. Монгол Улсад 1989 онд хуучин Зөвлөлт Холбоот Улсын нийтдээ 54.5 мянган иргэд амьдарч байв. Харин 2000 оны байдлаар Оросын Холбооны Улсын харъяат 3.4 мянган иргэн, хуучин Зөвлөлт Холбоот Улсын бүрэлдэхүүнд байсан бусад улсын харъяат цөөн хүн Монгол Улсад байнга оршин сууж байв.

Хүснэгт 4.1. Гадаадын иргэд харъяат улс орноор, 1989 болон 2000 он				
Улс орнууд	1989		2000	
	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	56.7	100.0	8.1	100.0
Оросын Холбооны Улс	54.5 *	96.0 *	3.4	41.5
Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс	1.4	3.0	2.0	24.8
Казахстан Улс	- **	- **	0.6	8.0
Бүгд Найрамдах Солонгос Улс	-	-	0.3	4.2
Бусад	0.8	1.0	1.8	21.5

*Хуучин ЗХУ-ын иргэд

**1989 онд Казахстан Улс хуучин ЗХУ-ын бүрэлдэхүүнд байсан.

Гадаадын иргэдийн ихэнхи нь хот, суурин газарт амьдарч байгааг **Хүснэгт 4.2**-т үзүүлэв. Гадаадын харъяат иргэдийн талаас илүү хувь нь Улаанбаатар хотод амьдарч байгаа нь Монгол Улсын нийт хүн амын 32 хувь Улаанбаатарт амьдарч байгаатай харьцуулахад өндөр байна. Улаанбаатар, Орхон, Дархан-Уул гэсэн тус орны хамгийн томоохон хот газарт нийт гадаадын иргэдийн бараг 83 хувь амьдарч байна. Харин нийт хүн амын 39 хүрэхгүй хувь нь дээрхи гурван газар амьдарч байгаа билээ.

Хүснэгт 4.2. Монгол Улсад байнга оршин суугаа гадаадын иргэд, зарим аймаг, нийслэлээр, 2000 он		
Аймаг, нийслэл	Байнга суугаа гадаадын иргэд	
	Тоо	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	8128	100.0
Улаанбаатар	4566	56.2
Орхон	1842	22.7
Хэнтий	580	7.1
Дархан- Уул	326	4.0
Сэлэнгэ	225	2.8
Төв	217	2.7
Бусад	372	4.6

Гадаадын иргэдийн насны бүтцийг Монгол Улсын хүн амын насны бүтэцтэй харьцуулахад ялгаатай байгаа нь Хүснэгт 4.3-аас харагдаж байна. Монгол Улсад амьдарч байгаа гадаадын иргэд харьцангуй өндөр настай байна. Гадаадын иргэдийн 53 хувийг 35, түүнээс дээш насны хүн ам эзэлж байхад Монгол Улсын нийт хүн амын 26 хувийг энэ насны хүн ам эзэлж байна. Энэ нь гадаадын иргэдийн дийлэнхи нь хөдөлмөрийн насны хүн ам байгааг харуулж байна. Харин гадаадын иргэдийн дунд 0-14, 15-24 насны хүн амын эзлэх хувь нийт хүн амтай харьцуулахад бага байна.

Хүснэгт 4.3. Гадаадын харъяат иргэд болон нийт хүн амын эзлэх хувийн жин насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он					
Насны бүлэг	Гадаадын иргэд			Нийт хүн ам	Хүйсийн харьцаа
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд		
Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	125.1
0-14	15.5	19.5	17.3	35.8	99.3
15-24	13.2	14.3	13.7	21.0	115.5
25-34	16.3	16.7	16.5	17.1	121.9
35-44	25.1	24.0	24.6	12.6	131.0
45-54	20.7	15.9	18.5	5.9	162.7
55+	9.2	9.6	9.4	7.6	120.5

Яс үндэс

Монгол Улсын иргэдээс тэдний яс үндсийг асуусан. Энэ асуултын хариултаас 30 ястан, үндэстний төлөөлөгч гарсан.

Хүснэгт 4.4-д яс үндсийн байдлыг 1989, 2000 оны тооллогоор харьцуулж харуулав. Ястан, үндэстний хамгийн том бүлэг нь бүх хүн амын 81.5 хувийг эзэлж байгаа халхчууд юм. Үлдсэн бүлгүүдээс халх ястны дараа нийт хүн амын 4.3 хувийг эзэлж байгаа казах орж байна. Бусад ястан, үндэстний бүлгээс дөрвөд, баяд, буриад, дариганга, захчин, урианхай зэрэг ястан Монгол Улсад байнга оршин суугаа бүх хүний 1.1-2.8 хувийг тус бүр эзлэж байна. Монгол Улсын ястан, үндэстний бүрэн төлөөллийг хүйс, байршлаар **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 4**-өөс харна уу.

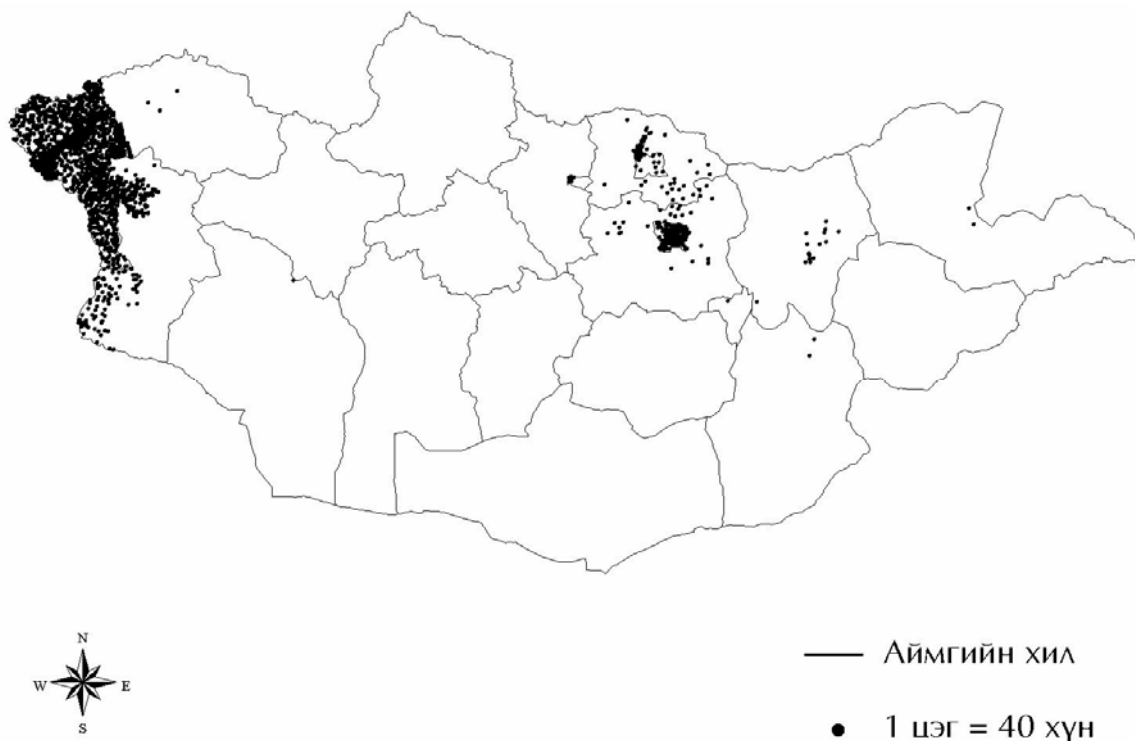
Хүснэгт 4.4. Монгол Улсын иргэд, яс үндсээр, 1989 болон 2000 он				
Ястан, үндэстэн	1989		2000	
	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	2044.0	100.0	2373.5	100.0
Монгол Улсын иргэд	1987.3	97.2	2365.4	99.7
Халх	1610.4	78.8	1934.7	81.5
Казах	120.5	5.9	103.0	4.3
Дөрвөд	55.2	2.7	66.7	2.8
Баяд	39.2	1.9	50.8	2.1
Буриад	35.4	1.7	40.6	1.7
Дариганга	29.0	1.4	31.9	1.3
Захчин	23.0	1.1	29.8	1.3
Урианхай	21.3	1.0	25.2	1.1
Бусад ястан, үндэстэн	53.1	2.6	82.6	3.5
Гадаадын иргэд	56.7	2.8	8.1	0.3

1989 оноос хойш ястан, үндэстний бүтцэд өөрчлөлт оржээ. Казах иргэдийн тоо бараг 20000-аар буурсан байна. Энэ нь 1990-ээд оны эхээр Бүгд Найрамдах Казахстан Улс руу олон тооны казах иргэд шилжин явснаас шалтгаалж байгаа юм. Казах болон гадаадын харъяат хүн амын тоо буурснаар халх ястны нийт хүн амд эзлэх хувь 1989 онд 79 хувь байсан бол 2000 онд 82 хувь болж өсчээ.

Хүн амын дийлэнхи нь болох халх ястны суурьшилт **Бүлэг 2**-т харуулсан нийт хүн амын суурьшилттай адил байгаа юм. Гэхдээ ястан, үндэстний зарим бүлгийн тархан суурьшилт өөр өөр байна.

Хамгийн тод жишээ бол казах хүн амын тархан суурьшилт юм. **Зураг 4.2**-оос казах хүн амын тархан суурьшилтын талаархи нарийн мэдээллийг харж болно. Казах хүн амын ихэнхи буюу 78.4 хувь нь Баруун бүс нутагт, ялангуяа Казахстан Улстай хил залган оршдог Баян-Өлгий аймагт амьдарч байна. Казахууд Баян-Өлгий аймгийн бүх суманд суурьшжээ. Үүнээс гадна Баян-Өлгий аймгийн нийт хүн амын 88.7 хувь нь казах үндэстнүүд байна. Монгол Улсын казах хүн амын бараг 10 хувь нь Ховд аймагт амьдарч байна. Казах хүн амын дийлэнхи нь уламжлалт, хамгийн баруун аймгуудад амьдарч байгаа ч сүүлийн үед нийслэл хот уруу буюу зүүн зүг үрүү чиглэсэн шилжих хөдөлгөөн эдгээр нутагт, ялангуяа Улаанбаатар хотод байгаа казах хүн амын тоог өсгөжээ. 2000 оны тооллогын үед нийт казах хүн амын 6.3 хувь нь Улаанбаатар хотод амьдарч, Дархан-Уул, Төв, Сэлэнгэ, Орхон, Хэнтий, Увс аймагт мэдэгдэхүйц олноор суурьшсан байна.

Зураг 4.2. Казах иргэдийн суурьшилт, 2000 он

Ястан үндэстнүүдийн насны бүтэц хоорондоо ялгаатай байна. Тухайлбал, казах иргэдийн дунд 15 хүртэлх насны хүүхэд 43 хувь эзлэж байгаа нь бусад ястан үндэстний бүлэгтэй харьцуулахад казахууд хамаагүй залуу насны

бүтэцтэй байна. Энэ нь казах иргэдийн дунд төрөлт өндөр байгаатай холбоотой юм. Харин буриад ястан харьцангуй өндөр настай байна. Эдгээр мэдээлэл нь хүн ам зүйн төрх байдлаас гадна хүмүүс өөрсдийгөө ямар ястан үндэстний бүлэгт хамрагддаг гэж тодорхойлсныг мөн тусгаж байгааг ястан үндэстний талаархи судалгаанд анхаарах нь зүйтэй.

Хүснэгт 4.5. Хүн амын эзлэх хувь яс үндэс, насны бүлгээр, 2000 он							
Ястан, үндэстэн	Насны бүлэг						Бүгд
	0-14	15-24	25-34	35-44	45-54	55+	
Бүгд	35.8	21.0	17.1	12.6	5.9	7.6	100.0
Монгол Улсын иргэд	35.8	21.1	17.0	12.6	5.9	7.6	100.0
Халх	35.5	21.2	17.3	12.7	5.9	7.4	100.0
Казах	42.5	20.6	15.5	10.1	4.6	6.7	100.0
Дөрвөд	36.8	20.0	16.5	12.5	6.2	8.0	100.0
Буриад	30.6	19.6	15.8	14.6	8.2	11.2	100.0
Баяд	37.1	19.7	16.8	12.5	6.1	7.8	100.0
Бусад ястан, үндэстэн	36.4	20.3	16.0	12.2	6.2	8.9	100.0
Гадаад иргэд	17.3	13.7	16.5	24.6	18.5	9.4	100.0

Бүлэг 5: ДОТООД ШИЛЖИХ ХӨДӨЛГӨӨН, ХОТЖИЛТ

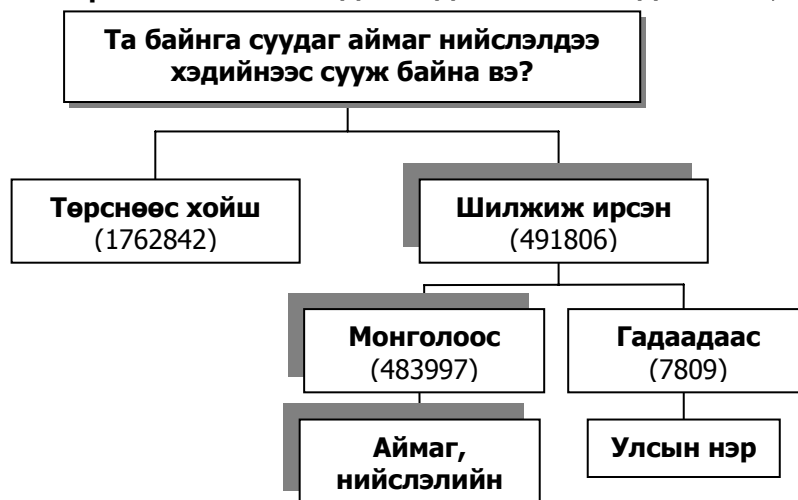
Шилжих хөдөлгөөн бол хүн ам зүйн бусад үйл явцтай адилгүй юм. Төрөлт, нас баралтын ойлголтыг ойлгоход амархан, тэдгээрийг тооцдог хэмжигдэхүүн олон улсын түвшинд зөвшөөрөгдсөн шалгууруудтай нийцдэг. Харин шилжих хөдөлгөөний асуудал бол тухайн нөхцөл байдлаас шалтгаалж тусгайлан тодорхойлж байхыг шаарддаг. Хүмүүс байнгын хөдөлгөөнд оршдог бөгөөд янз бүрийн шалтгаанаар шилжин суурьших нь амьдралын шаардлага юм. Шилжих хөдөлгөөнийг тодорхойлохын тулд түүнийг тодорхой цаг хугацаа, орон зайнд авч үзэх хэрэгтэй. Шилжих хөдөлгөөнийг, ялангуяа дотоод шилжих хөдөлгөөнийг ийнхүү тодорхойлсноор энэ нь тухайн улс орны хувьд өвөрмөц болж, олон улсын харьцуулалт хийхэд тохиромжгүй юм.

Хүн амын тооллого шилжих хөдөлгөөнийг хэмжихдээ дотоод шилжих хөдөлгөөнд гол анхаарлаа хандуулдаг. Гадаад шилжих хөдөлгөөнийг тооллогоор хэмжих оролдлого урд өмнө хийж байсан ч тэр бүр амжилттай болдоггүй. Гадаад шилжих хөдөлгөөнийг хэмжих өөр арга байдаг бөгөөд түүнийг энэ тайлангийн хүрээнд тайлбарлах боломжгүй билээ.

Шилжих хөдөлгөөнийг хэмжихэд цаг хугацаа, орон зайг тодорхойлох нь чухал ач холбогдолтой тул нэг эх үүсвэрээс шилжих хөдөлгөөний хоорондоо ялгаатай, олон төрлийн үнэн зөв мэдээллийг гарган авч болох юм. Энэ бүлгийн зорилго дотоод шилжих хөдөлгөөний асуултыг нягтлан харах, эдгээрээс тооцсон зарим чухал ач холбогдолтой үзүүлэлтүүдийг танилцуулахад оршино.

Шилжилт дээр биш харин шилжигсэд дээр үндэслэсэн дотоод шилжих хөдөлгөөний гурван өөр аргыг тооллогод хэрэглэсэн. Бид тухайн хугацаанд нэг газар байнга оршин сууж байгаад өөр газарт шилжин суурьшсан хүн амын буюу шилжигсдийн тоог гаргаж байгаа бөгөөд харин тухайн хугацааны шилжих хөдөлгөөний тоог гаргаагүй юм. Эхнийх нь төрсөн газрын асуулт дээр үндэслэсэн байв (**Зураг 5.1**).

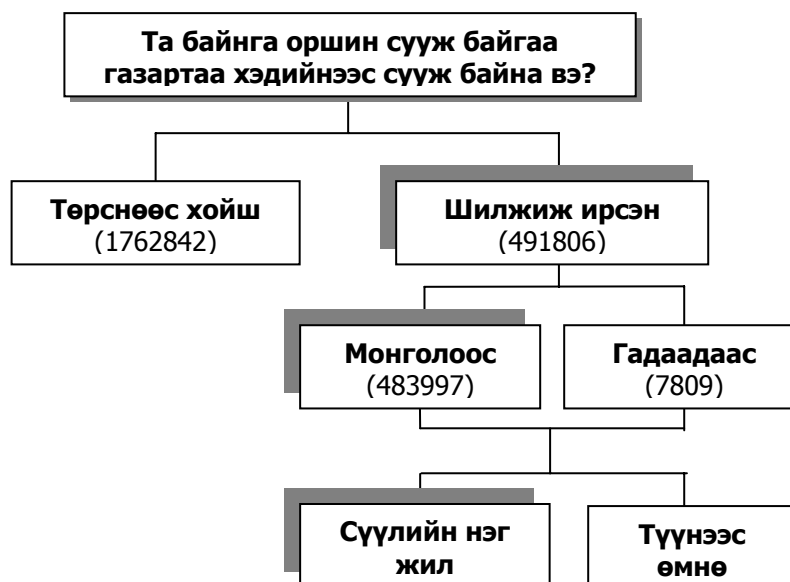
Зураг 5.1. Төрснөөс хойшхи дотоод шилжих хөдөлгөөн, 2000 он

Амьдралынхаа ямар нэг үед төрсөн газраасаа (аймаг, нийслэл) өөр газарт (аймаг, нийслэл) байнга оршин сууж байсан хүмүүсийг *төрснөөс хойш шилжигсэд* гэж үзсэн. Эдгээр шилжигсэд орон зайн хэмжүүр болох аймгийн хил хязгаарыг гатлан, цаг хугацааны хэмжүүр болох амьдралынхаа хугацаанд ямар нэг үед шилжих хөдөлгөөнд орсон байна.

Шилжих хөдөлгөөнийг хэмжих хоёр дахь арга байнга оршин сууж байгаа хугацааг үндэслэсэн байв (**Зураг 5.2**). Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан аймаг, нийслэлд шилжиж ирсэн хүн нэг бүрээс байнга оршин сууж байгаа хугацаа, урд нь байнга оршин сууж байсан аймаг, нийслэлийн нэрийг асуусан. Энэ тайланд зөвхөн сүүлийн жил (1999 онд) тухайн аймаг, нийслэлд шилжиж ирсэн хүмүүсийг судалсан. Гэхдээ байнга оршин суусан өөр, өөр хугацаагаар хүснэгт гаргаж, судалгаа хийх боломжтой.

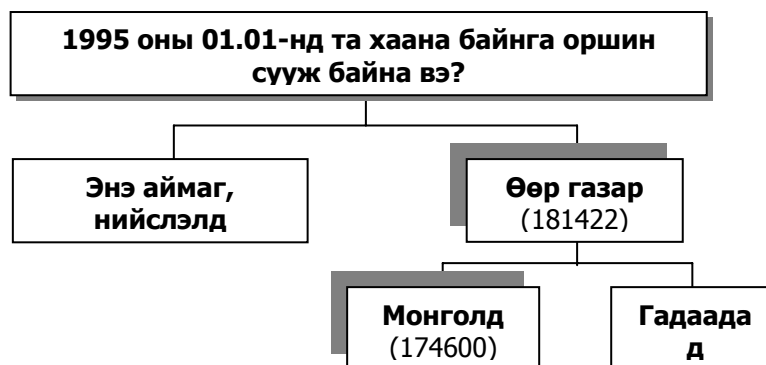
Зураг 5.2. Сүүлийн нэг жилийн дотоод шилжих хөдөлгөөн (байнга оршин сууж байгаа хугацаан дээр үндэслэсэн), 2000 он

Байнга оршин сууж байгаа хугацааны асуулт шилжих хөдөлгөөний хугацаанаас хамааралтай цаг хугацааны үргэлжилсэн үзүүлэлтийг гаргаж өгдөг. Харин үүний эсрэгээр гурав дахь аргаар (**Зураг 5.3**) цаг хугацааны тогтмол зайг хэрэглэж, яг таван жилийн өмнө байнга оршин сууж байсан газрыг асуусан. Нэг асуултаас тогтмол зайн үзүүлэлтийг гаргаж авахад тулгардаг хүндрэлтэй асуудал бол зөвхөн хамгийн сүүлийн шилжилтийн мэдээллийг авдагт оршино. Ингэснээр хэрэв тухайн хүн олон удаа шилжих хөдөлгөөнд орсон бол өмнөх шилжилтүүдийн талаархи мэдээллийг авч чадахгүй юм. Зөвхөн тооллогын үе болон өнгөрсөн тодорхой хугацааны хоорондох цэвэр шилжих хөдөлгөөнийг хэмжих зорилгоор цаг хугацааны тогтмол зайг хэрэглэснээр зөвхөн сүүлийн шилжилтийг авах өрөөсгөл байдлаас татгалзана. Энэ тохиолдолд таван жилийн өмнө байнга оршин сууж байсан газар хамгийн сүүлд оршин сууж байсан газар биш байсан ч гэсэн зөвхөн үүнийг мэдээлдэг. Гэхдээ энэ тайланд өнгөрсөн нэг жилийн хугацааг хэрэглэснээр олон дахин шилжсэн шилжих хөдөлгөөний нөлөөллийг багасгаж байгааг тэмдэглэх хэрэгтэй.

Тав хүртэлх насны хүүхдүүд тооллого явуулахаас таван жилийн өмнө төрөөгүй байсан тул шилжих хөдөлгөөнийг тодорхой хугацааны аргаар (таван жилийн өмнөх байнга сууж байсан газар) тодорхойлоход зөвхөн тав, түүнээс дээш насны хүмүүсийг оруулсан.

Зураг 5.3. Сүүлийн таван жилийн дотоод шилжих хөдөлгөөн, 2000 он

Дээрх товч тайлбараас үзэхэд тооллогод хэрэглэсэн гурван аргад төрснөөс хойш, сүүлийн нэг жил, таван жилийн өмнө гэсэн гурван өөр цаг хугацааны хэмжигдэхүүн хэрэглэсэн гэдэг нь харагдаж байна. Шилжих хөдөлгөөнийг орон зайгаар тодорхойлоход засаг захиргаа, газар зүйн хоёр түвшинг хэрэглэсэн. Эхнийх нь аймаг бөгөөд тухайн хүн аймгийн хил хязгаарыг давж, нэг аймгаас нөгөө аймагт шилжиж ирсэн бол түүнийг шилжих хөдөлгөөнд орсон гэж үзнэ. Орон зайн хоёр дахь түвшин бол бүс нутаг юм (Бүс нутгийн ангилалыг **хуудас 30-аас хар**). Энэ ангиллыг хэрэглэхэд шилжин явсан бүс нутаг шилжин ирсэн бүс нутгаас өөр байх ёстой. Шилжих хөдөлгөөний судалгааг энгийн болгохын тулд зөвхөн бүс нутаг хоорондын шилжих хөдөлгөөнийг авч үзсэн болно. Гэхдээ аймаг хоорондын шилжих хөдөлгөөний судалгааг зарим хэмжээгээр хийж, хотжилтын судалгаанд ашиглав.

Хүснэгт 5.1. Шилжигсдийн тоо, цаг хугацаа, орон зайгаар, мян.хүн, 2000 он		
Цаг хугацаа	Орон зай	
	Аймаг	Бүс
Төрснөөс хойшхи	491.8	403.5
Сүүлийн таван жил	181.4	149.1
Сүүлийн нэг жил	79.0	64.9

Хүснэгт 5.1-д харуулснаар цаг хугацаа, орон зайгаар авч үзэхэд шилжих хөдөлгөөнд орсон хүний тоо 65 мянгаас 492 мянгын хооронд хэлбэлзэж байна. Цаг хугацааны зай урт, орон зайны нэгж бага байх тутам шилжигсдийн тоо олон байх ерөнхий зарчимтай нь харагдаж байна. Хүснэгт 5.1-ээс харахад бүс нутаг хоорондын шилжих хөдөлгөөн, аймаг хоорондын шилжих хөдөлгөөнөөс зөвхөн 18 хувиар доогуур байна. Энэ нь хамгийн олон хүн шилжин ирж, суурьшиж байгаа Улаанбаатар хот дангаараа нэг бүс нутаг болж байгаатай холбоотой.

Төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөн

Төрсөн газрыг үндэслэн тодорхойлогдох төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөн бол олон талын ач холбогдолтой юм. Үүний зарчмын ялгаа нь төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөнд амьдралынхаа аль нэг хугацаанд төрсөн газраасаа шилжсэн бүх хүмүүсийг хамруулж байгаад оршино. Энэ нь тухайн нутаг дэвсгэрээс өөр газар төрсөн бүх хүмүүсийг тэдний шилжин ирсэн хугацааг үл харгалзан шилжин ирэгсэд гэж үздэг тул социологийн тодорхойлолтын хувьд их ач холбогдолтой юм.

Төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөний мэдээллийг ашиглахад дутагдалтай талын нэг бол шилжих хөдөлгөөний хугацаа тодорхой бус байдаг явдал юм. Бидний мэдэж байгаа зүйл бол шилжигсэд амьдралынхаа аль нэг хугацаанд шилжих хөдөлгөөнд орсон явдал юм. Төрснөөсөө хойш шилжих хөдөлгөөнд орсон хүмүүсийг ядаж нэг удаа шилжих хөдөлгөөнд орсон, мөн шилжих хөдөлгөөний хугацааг тухайн хүний настай холбоотойгоор ямар нэг хэмжээгээр хязгаарлагдсан байх зэргээс өөр, жишээлбэл хамгийн сүүлд шилжих хөдөлгөөнд орсон хугацаа, шилжих хөдөлгөөнд хэдэн удаа орсон талаар мэдэх зүйл бага юм. Харин цэвэр нөлөөг харж болно.

Хүснэгт 5.2-д төрснөөс хойш тухайн бүс нутагт шилжин ирэгсэд, тухайн бүс нутгаас шилжин явагсад, мөн түүнчлэн төрснөөс хойш шилжих хөдөлгөөнд ороогүй, өөрөөр хэлбэл тооллогын үед тухайн газартаа төрснөөс хойш байнга оршин сууж байсан хүмүүсийн тоог харуулж байна. Эдгээр хүмүүс бүс нутаг дотроо шилжих хөдөлгөөнд орсон байж болно. Харин бүс нутаг хооронд шилжих хөдөлгөөнд ороогүй хүмүүс юм. **Хүснэгт 5.2**-ын эцсийн баганад тооцож гаргасан цэвэр шилжих хөдөлгөөнийг, өөрөөр хэлбэл төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөний үр дүнд гарсан бүс нутаг нэг бүрийн хүн амын тооны өсөлт, бууралтыг

Хүснэгт 5.2. Төрснөөс хойшхи шилжигсэд, бүс нутгаар, 2000 он					
Бүс нутаг	Хүн ам бүгд	Төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөний байдал			Цэвэр шилжих хөдөлгөөн (+/-)
		Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй	Шилжин ирэгсэд ¹	Шилжин явагсад	
Бүгд	2373493	1970016	403477	403477	0
Төвийн	757439	638752	104612	118687	-14075
Зүүн	230064	191432	11053	38632	-27579
Баруун	674112	502206	4181	171906	-167725
Өмнөд	177834	146537	14643	31297	-16654
Улаанбаатар	526235	491089	268988	35146	233842
Гадаад	7809	ГБ	ГБ	7809 ²	-7809

¹ гадаадаас шилжин ирэгсэд энд орсон

² гадаадаас Монгол Улсад шилжин ирэгсэд

ГБ-тооллогоор гадаадад төрсөн, гадаадад амьдарч байгаа хүмүүсийг тоолоогүй.

харуулав.

Нийт хүн амын 17 хувь буюу 403477 хүн төрснөөс хойш бүс нутаг хооронд шилжих хөдөлгөөнд оржээ. Харин аймаг хоорондын шилжих хөдөлгөөнөөр авч үзвэл энэ хувь 21-д хүрч байна. (Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 5-ыг харна уу.) Үүнийг шилжих хөдөлгөөний сэдэвчилсэн судалгаагаар илүү нарийвчлан авч үзэх болно.

Тодорхойлолтын дагуу дотоодын шилжигсэд (энд гадаадад төрсөн 7809 хүн ороогүй) гэдэг нь амьдарч байсан бүс нутгаасаа шилжиж, өөр бүс нутагт амьдрах болсон хүмүүсийг хэлнэ. Тиймээс шилжих хөдөлгөөнд орж байгаа хүмүүс тодорхой нэгэн цагт шилжин ирэгсэд, явагсад болж байгаа тул шилжин явагсад, ирэгсдийн тоо тэнцүү байдаг. Үүнээс үүдэн гарч ирэх бас нэг ойлголтын чанартай чухал асуудал бол Монгол Улсын хувьд дотоод цэвэр шилжих хөдөлгөөн гадаадад төрсөн 7809 хүнийг хасаад тэгтэй тэнцүү байна гэсэн үг.

Төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөний төрхийг авч үзвэл Улаанбаатараас бусад бүх бүс нутагт цэвэр шилжин явалт давамгайлж, өөрөөр хэлбэл шилжин явагсдын тоо шилжин ирэгсдийнхээс давсан байна. Харин Улаанбаатар хотын хувьд цэвэр шилжин ирэгсэд 233842 болжээ. Бусад бүс нутгаас шилжин явагсад бүгдээрээ зөвхөн нийслэл хот руу ирээгүй нь ойлгомжтой. Бусад бүс нутгаас нийтдээ 360522 хүн шилжин явснаас 268988 хүн Улаанбаатар хотод, 91534 хүн нийслэл хотоос бусад бүс нутаг хооронд шилжин суурьшсан байна. **Хүснэгт 5.3**-т бүс нутаг хоорондын, **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 6**-д аймаг хоорондын шилжих хөдөлгөөний урсгалыг харуулав.

Төрсөн газар	Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газар						Шилжин явагсад
	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар	
Бүгд	2373493	743364	202485	506387	161180	760077	-
Төвийн	757439	638752	2971	1615	4889	109212	118687
Зүүн	230064	6059	191432	276	2390	29907	38632
Баруун	674112	62442	2703	502206	3199	103562	171906
Өмнөд	177834	6953	1608	266	146537	22470	31297
Улаанбаатар	526235	26527	2903	1709	4007	491089	35146
Гадаад	7809	2631	868	315	158	3837	7809 *
Шилжин ирэгсэд	-	104612	11053	4181	14643	268988	403477

*гадаадаас Монгол Улсад шилжин ирэгсэд

Баруун бүс нутгийн хүн амын нилээд хэсэг өөр бүс нутагт шилжжээ. Одоогоор Баруун бүс нутагт төрсөн 171906 хүн өөр бүс нутагт амьдарч байна. Энэ тоо нь тухайн бүс нутагт тооллогын үед байгаа нийт хүн амын бараг гуравны нэгтэй тэнцүү байна. Хэрэв Баруун бүс нутгаас бусад бүс нутаг руу шилжсэн хүмүүс дээр гадаадад шилжсэн хүмүүсийг нэмж тооцвол тус бүс нутгийн тооллого хоорондын хүн амын өсөлт бага байгаа

нь ойлгомжтой болох юм (тооллого хоорондын өсөлтийг **Хүснэгт 3.1**-ээс хар).

Сийрэг суурьшилтай Зүүн болон Өмнөд бүсийн хүн амын өсөлтөд шилжих хөдөлгөөн харьцангуй бага нөлөө үзүүлсэн. Эдгээр бүс нутгийн цэвэр шилжих хөдөлгөөн тооллогын үеийн хүн амын бараг 10-15 хувь нь болж байна. Төрснөөс хойш шилжих хөдөлгөөнд орсон хүний эзлэх энэ хувиас харахад түүний жилийн дундаж хүн амд нөлөөлөх нөлөө тийм их биш байна. Төвийн бүсийн хүн амд шилжих хөдөлгөөн нөлөөлсөн нь илт бөгөөд тус бүс нутгийн хүн ам цэвэр шилжих хөдөлгөөний үр дүнгээс шалтгаалан буурсан байна. Төвийн бүс нутгийн хот, суурин газруудыг хөгжихөд Улаанбаатар хотыг бусад бүс нутаг, улс оронтой холбосон зам, төмөр зам илүү боломж бий болгосон байна. Иймээс Төвийн бүс нутаг руу шилжин ирэгсэд нийслэл хот руу шилжин ирэгсэдтэй нэгэн адил шалтгаанаар татагдсан байна (**Хүснэгт 5.3**). Гэхдээ Төвийн бүс нутаг нийслэл хот биш учраас харьцангуй олон хүмүүс Төвийн бүс нутгаас Улаанбаатар хот руу шилжсэн байна. Тооллогын үед Төвийн бүс нутагт сууж байгаа хүн амын гурваас бага хувийг цэвэр шилжигсэд эзэлж байгаа ч Төвийн бүс болон Улаанбаатар хотын эдийн засаг, нийгмийн хөгжилд шилжих хөдөлгөөн нөлөөлсөн гэдэг нь тодорхой.

Хүснэгт 5.3-аас харахад Улаанбаатар хотын хүн амын өсөлтөд шилжин ирэгсэд бодитойгоор нөлөөлсөн байна. Тооллогын үеийн хүн амын 35.4 хувь нь өөр бүс нутагт төрсөн хүмүүс байв. Улаанбаатар хотын шилжих хөдөлгөөний шинж төрх Төвийн бүс нутгийнхаас ялгаатай байна. Нийслэл хотоос шилжин явагсдын тоо шилжин ирэгсдийн тоотой харьцуулахад цөөн байна. Хэрэв дотоод шилжих хөдөлгөөн үе шаттайгаар явагдаж байна гэж үзвэл, түр хугацаагаар хүлээн авах газар нь Төвийн бүс нутаг болж, Улаанбаатар хот шилжих хөдөлгөөний эцсийн цэг болж байна. Гэхдээ Төвийн бүс нутагт шилжин ирсэн 104612 хүн Төвийн бүсийн нийт хүн амын 14 хувь болж байгааг тэмдэглэх хэрэгтэй.

Хүснэгт 5.4-т төрснөөс хойшхи шилжигсдийн урсгалыг бүс нутаг, дүнд эзлэх хувиар харууллаа. Хүснэгт 5.4-ийн эхний хэсэгт хүн амын эзлэх хувийг төрсөн газраар нь гаргав. Төрсөн бүс нутагтаа төрснөөс хойш амьдарч байгаа хүн амын эзлэх хувь Улаанбаатар хотод (93.3 хувь) хамгийн өндөр байна. Улаанбаатар хотод төрөөд, 2000 оны тооллогоор тоологдсон бүх хүн амын 5.0 хувь нь Төвийн бүс, 0.8 хувь нь Өмнөд бүс рүү шилжин суурьшсан нь Улаанбаатар хотод төрсөн хүн амыг хамгийн их татдаг бүс нутаг болж байна. Төрсөн бүс нутагтаа төрснөөс хойш амьдарч байгаа хүн амын эзлэх хувиараа Улаанбаатар хотын дараа хамгийн өндөр нь Төвийн бүс нутаг болж байна. Төвийн бүс нутагт төрөөд, 2000 оны тооллогод тоологдсон бүх хүн амын 14.4 хувь нь Улаанбаатар хотод, 0.7 хувь нь Өмнөд, 0.4 хувь нь Зүүн, 0.2 хувь нь Баруун бүс нутагт тус тус шилжин суурьшжээ. Харин Улаанбаатар, Төвийн бүс нутагтай харьцуулахад Баруун бүс нутагт төрснөөс хойш амьдарч байгаа хүн амын эзлэх хувь хамгийн бага (74.5 хувь) байна.

Хүснэгт 5.4. Хүн амын эзлэх хувь, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он						
Төрсөн газар	Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газар					
	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар
А. Бүгд	100.0	31.3	8.5	21.4	6.8	32.0
Төвийн	100.0	84.3	0.4	0.2	0.7	14.4
Зүүн	100.0	2.6	83.2	0.1	1.1	13.0
Баруун	100.0	9.2	0.4	74.5	0.5	15.4
Өмнөд	100.0	3.9	0.9	0.2	82.4	12.6
Улаанбаатар	100.0	5.0	0.6	0.3	0.8	93.3
Гадаад	100.0	33.7	11.1	4.0	2.0	49.2
Төрсөн газар	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар
Б. Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Төвийн	31.9	85.9	1.5	0.3	3.0	14.4
Зүүн	9.7	0.8	94.6	0.1	1.5	3.9
Баруун	28.4	8.4	1.3	99.2	2.0	13.6
Өмнөд	7.5	0.9	0.8	0.0	90.9	3.0
Улаанбаатар	22.2	3.6	1.4	0.3	2.5	64.6
Гадаад	0.3	0.4	0.4	0.1	0.1	0.5

Хүснэгт 5.4-ийн дараагийн хэсэгт хүн амын эзлэх хувийг 2000 оны тооллогын үед байнга оршин сууж байсан бүс нутгаар харуулав. 2000 оны тооллогын үед Улаанбаатарт байнга оршин сууж байсан бүх хүн амын зөвхөн 64.6 хувь Улаанбаатар хотод төрсөн байна. Үүний эсрэгээр Баруун бүс нутагт тоологдсон бүх хүн амын 99.2 хувь нь Баруун бүс нутагт төрсөн, харин дөнгөж 0.8 хувь нь бусад нутгаас шилжин ирж суурьшжээ.

Таван жилийн өмнөхтэй харьцуулсан шилжих хөдөлгөөн

Төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөн цаг хугацааны хувьд тодорхой бус байдаг бол таван жилийн өмнө байнга оршин сууж байсан газрын талаархи асуулт цаг хугацааг мэдэгдэхүйц тодорхой болгож байгаа юм.

Таван жилийн шилжих хөдөлгөөний судалгаа төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөний судалгаатай нэгэн адил хийгдэх бөгөөд харин харьцангуй богино, таван жилийн хугацаанд байнга оршин суудаг газраа өөрчилсөн хүний тоо цөөн юм. Таван жилийн шилжих хөдөлгөөний байдлыг аймаг, нийслэл болон хүйсээр **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 7-д** харуулав.

Хүснэгт 5.5. Таван жилийн өмнөхтэй харьцуулсан шилжих хөдөлгөөнд оролцогсод, бүс нутгаар, 2000 он					
Бүс нутаг	5, түүнээс дээш насны нийт хүн ам	1995 оны 1-р сартай харьцуулахад			Цэвэр шилжих хөдөлгөөн (+/-)
		Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй	Шилжин ирэгсэд ¹	Шилжин явагсад	
Бүгд	2127470	1978396	149074	149074	0
Төвийн	674200	626942	36709	47258	-10549
Зүүн	192242	176319	4629	15923	-11294
Баруун	482787	435646	5212	47141	-41929
Өмнөд	147663	135812	7089	11851	-4762
Улаанбаатар	623755	603677	95435	20078	75357
Гадаад	6823	ГБ	ГБ	6823 ²	-6823

¹ гадаадаас шилжин ирэгсэд энд орсон

² гадаадаас Монгол Улсад шилжин ирэгсэд

ГБ-тооллогоор гадаадад төрсөн, гадаадад амьдарч байгаа хүмүүсийг тоолоогүй.

Таван жилийн өмнөхтэй харьцуулсан шилжих хөдөлгөөний төрх төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөнийхтэй төстэй байгаа юм. Нийслэл хотоос бусад бүс бүс нутагт цэвэр гадагш шилжих хөдөлгөөнтэй байна. Баруун бүс нутаг бусад бүс нутаг руу хүмүүсээ алдаж, цэвэр гадагш шилжсэн хөдөлгөөн Баруун бүс нутагт хамгийн их байна. Бусад бүс нутагт цэвэр гадагш шилжсэн хөдөлгөөн тийм ч их биш байгаа юм. Гэхдээ Төвийн бүс нутгаас шилжин явсан болон ирсэн хүн ам тус бүс нутгийн тооллогын үеийн хүн амын 12-оос илүү хувьтай тэнцүү байна. **Хүснэгт 5.6**-д таван жилийн хөдөлгөөнд оролцогсдын урсгалыг бүс нутгаар, **Хүснэгт 5.7**-д таван жилийн шилжих хөдөлгөөнд оролцогсдын урсгалыг бүс нутаг, дүнд эзлэх хувиар харуулав.

Хүснэгт 5.6. Тав, түүнээс дээш насны хүн амын тоо, 1995 оны 1-р сард болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он							
1995 оны 1-р сард байнга оршин сууж байсан газар	5, түүнээс дээш насны нийт хүн ам	Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газар					Шилжин явагсад
		Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар	
Бүгд	2127470	663651	180948	440858	142901	699112	-
Төвийн	674200	626942	1040	1250	2259	42709	47258
Зүүн	192242	2199	176319	153	1109	12462	15923
Баруун	482787	17305	290	435646	733	28813	47141
Өмнөд	147663	2285	903	213	135812	8450	11851
Улаанбаатар	623755	12969	1964	2276	2869	603677	20078
Гадаад	6823	1951	432	1320	119	3001	6823 *
Шилжин ирэгсэд	-	36709	4629	5212	7089	95435	149074

* гадаадаас Монгол Улсад шилжин ирэгсэд

Хүснэгт 5.7-ийн эхний хэсэгт таван жилийн шилжигсдийн урсгалыг 1995 оны 1-р сард байнга оршин сууж байсан газраар, дүнд эзлэх хувиар харуулав. Улаанбаатар хотод 1995 оны 1-р сард байнга оршин сууж

байсан бүх хүн амын 96.8 хувь нь Улаанбаатар хотод үлдсэн байна. Харин 1995 оны 1-р сард Баруун бүс нутагт байнга сууж байсан нийт хүн амын 90.2 хувь нь тооллогын үед тус бүс нутагт амьдарч, 9.8 хувь нь бусад бүс нутаг уруу шилжин явсан байна. Баруун бүс нутгаас сүүлийн таван жилд шилжин явагсдын 60 орчим хувь нь Улаанбаатар хот уруу, 40 хүрэхгүй хувь нь Төвийн бүс нутаг уруу шилжсэн байна.

Хүснэгт 5.7-ийн хоёрдахь хэсэгт таван жилийн шилжигсдийн урсгалыг 2000 оны тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, дүнд эзлэх хувиар харуулав. Улаанбаатар хотод тоологдсон бүх хүн амын 86.4 хувь нь 1995 оны 1-р сард Улаанбаатарт байнга сууж байжээ. Төвийн болон Өмнөд бүс нутагт сүүлийн таван жилд хамгийн их шилжин ирэгсэдтэй байна. 2000 оны тооллогоор Төвийн бүс нутагт тоологдсон бүх хүн амын 94.5 хувь нь 1995 оны 1-р сард Төвийн бүс нутагт байнга оршин сууж байсан бол 2.6 хувь нь Баруун бүс нутгаас, 2.0 хувь нь Улаанбаатар хотоос шилжин иржээ. 2000 оны тооллогоор Өмнөд бүс нутагт тоологдсон бүх хүн амын 95 хувь нь Өмнөд бүс нутагт яг таван жилийн өмнө байнга оршин сууж байжээ. Ийнхүү 2000 оноос өмнөх таван жилийн хугацаанд Өмнөд бүс нутаг бусад бүс нутгаас хүмүүсийг татсан дараагийн (Улаанбаатар, Төвийн бүсийн дараа) бүс нутаг болсон байна. Энэ нь БНХАУ-тай хиллэдэг Замын-Үүдийн хөгжилтэй холбоотой байж болно.

Хүснэгт 5.7. Хүн амын эзлэх хувь, 1995 оны 1-р сард болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он						
1995 оны 1-р сард байнга оршин сууж байсан газар	Бүгд	Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газар				
		Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар
А. Бүгд	100.0	31.3	8.5	21.4	6.8	32.0
Төвийн	100.0	93.0	0.2	0.2	0.3	6.3
Зүүн	100.0	1.1	91.7	0.1	0.6	6.5
Баруун	100.0	3.6	0.1	90.2	0.1	6.0
Өмнөд	100.0	1.6	0.6	0.1	92.0	5.7
Улаанбаатар	100.0	2.1	0.3	0.3	0.5	96.8
Гадаад	100.0	28.6	6.3	19.4	1.7	44.0
1995 оны 1-р сард байнга оршин сууж байсан газар	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар
Б. Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Төвийн	31.7	94.5	0.6	0.3	1.6	6.1
Зүүн	9.1	0.3	97.4	0.0	0.8	1.8
Баруун	22.7	2.6	0.2	98.8	0.5	4.1
Өмнөд	6.9	0.3	0.5	0.1	95.0	1.2
Улаанбаатар	29.3	2.0	1.1	0.5	2.0	86.4
Гадаад	0.3	0.3	0.2	0.3	0.1	0.4

Таван жилийн хугацаа тодорхой учраас жилийн шилжих хөдөлгөөнийг тооцож болох юм¹.

Хүснэгт 5.8. Шилжих хөдөлгөөний жилийн дундаж коэффициент, 1995 оны 1-р сараас 2000 оны 1-р сар			
Бүс нутаг	Хүн ам (мян.хүн)		Шилжих хөдөлгөөний жилийн дундаж коэффициент (+/-)*
	Шилжих хөдөлгөөнийг оруулсан	Шилжих хөдөлгөөнийг оруулаагүй	
Бүгд	2120.6	2120.6	0.0
Төвийн	696.1	623.8	2.2
Зүүн	180.5	192.2	-1.9
Баруун	439.6	482.7	-1.2
Өмнөд	142.8	147.6	-0.7
Улаанбаатар	661.6	674.3	-0.4

*(Log e^{P_2/P_1})/n гэсэн томъёогоор тодорхойлсон, энд P_2 –шилжих хөдөлгөөнийг оруулсан онолын хүн ам, P_1 – шилжих хөдөлгөөнийг оруулаагүй онолын хүн ам, n – таван жил

Хүн амын жилийн дундаж өсөлт нь хүн амын суурьшилт, бүс нутгийн өсөлтөд дотоод шилжих хөдөлгөөний үзүүлж байгаа нөлөөллийг харуулж байна. Үүнийг янз бүрийн бүс нутгийн тооллого хоорондын өсөлтөөр илүү тод үзүүлж болно. Эхлээд тооллого хоорондын өсөлт тухайн цаг хугацаанд жигд тархсан гэж төсөөлье. Тэгвэл Улаанбаатар хотын хүн ам жилд дунджаар 3.6 хувиар өсчээ. Энэ өсөлтийн 64 хувь нь бусад бүс нутгаас цэвэр шилжин ирэгсдийн шууд үр дүн байв. Улаанбаатар хотоос бусад бүс нутаг, ялангуяа Баруун бүс нутгийн тооллого хоорондын хүн амын өсөлт бага байгаа нь их хэмжээний шилжин явалтаас шалтгаалж байгаа юм.

Нэг жилийн шилжих хөдөлгөөн

Байнга оршин суусан хугацааны асуулт шилжих хөдөлгөөнийг тодорхой хугацаагаар судлах боломжийг олгож байна. Шилжих хөдөлгөөний богино хугацаанд дээр дурдсантай адил өрөөсгөл тал байхгүйгээс гадна олон удаа шилжих хөдөлгөөнд орсон хүмүүс цөөн, мөн тухайн цаг хугацааны шилжих хөдөлгөөний тохиолдлын ихэнхи нь ордог. Гэхдээ өөр төрлийн хүндрэлтэй асуудлууд гарч ирдэг. Богино хугацааны шилжих хөдөлгөөнд орсон хүмүүсийн ихэнхи нь тодорхой бус нөхцөлд, өөрөөр хэлбэл удаан хугацааны шилжих хөдөлгөөнд орж байгаа эсэх нь тодорхойгүй байдаг. Жишээлбэл, Улаанбаатар хотод бусад аймгаас ажил хайж ирсэн хүмүүсийн зарим нь мөнгөгүйн улмаас бүртгүүлж чадахгүй, ажил олоогүйн улмаас аймаг руугаа буцаж явж байгаа.

¹Шилжих хөдөлгөөний жилийн дундаж коэффициентийг тооцохын тулд хүн амын хоёр өөр тоог гаргаж авах хэрэгтэй. Нэг нь шилжих хөдөлгөөний нөлөөг оруулсан, нөгөө нь оруулаагүй. Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй хүн ам, шилжин явагсдын нийлбэр онолын хувьд шилжих хөдөлгөөнийг оруулаагүй хүн ам болж, шилжих хөдөлгөөнд ороогүй хүн ам, шилжин ирэгсдийн нийлбэр шилжих хөдөлгөөний нөлөөг оруулсан хүн ам болно.

Тооллогын үед зургаан сарын дотор аймаг руугаа буцахгүй гэсэн хүмүүсийг сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөнд оруулж авсан. Шилжих хөдөлгөөний байдлаас үзэхэд шилжигсдийн тоонд тодорхой бус түр хугацаагаар ирсэн хүмүүс, үүний дотор таван жилийн хугацаанд нутаг руугаа буцаж болзошгүй шилжигсдийг оруулж, энд хамрагдах хүний тоог нэмэгдүүлж байгаа учир түүнийг таван жилийн шилжих хөдөлгөөнтэй шууд харьцуулах боломжгүй юм.

Хүснэгт 5.9. Сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөн, бүс нутгаар, 2000 он					
Бүс нутаг	Сүүлийн нэг жилд				
	Бүгд	Шилжих хөдөлгөөнд ороогүй	Шилжин ирэгсэд¹	Шилжин явагсад	Цэвэр шилжих хөдөлгөөн
Бүгд	2373493	2308538	64955	64955	0
Төвийн	750470	728357	15007	22113	-7106
Зүүн	207314	200358	2127	6956	-4829
Баруун	523403	504043	2344	19360	-17016
Өмнөд	162656	157688	3492	4968	-1476
Улаанбаатар	727399	718092	41985	9307	32678
Гадаад	2251	ГБ	ГБ	2251 ²	-2251

¹ гадаадаас шилжин ирэгсэд энд орсон

² гадаадаас Монгол Улсад шилжин ирэгсэд

ГБ-тооллогоор гадаадад төрсөн, гадаадад амьдарч байгаа хүмүүсийг тоолоогүй

Сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөний тоо мэдээ нь Монгол Улсын дотоод шилжих хөдөлгөөний шинж төрхийг мөн баталж байна. Тооллогын үеийн хүн амын төрснөөс хойшхи шилжих хөдөлгөөний урсгалын чиглэл сүүлийн нэг жилд ч хадгалагдаж байгаа нь тодорхой байна. Хүн амаа ихээр гадагш алдаж байгаа бүс нутагт Баруун бүс нутаг, түүний дараа Зүүн бүс нутаг орж байна. Төвийн бүс нутгаас хүн ам шилжин явахаасаа илүү ирж суурьшиж байгаа тул уг бүс нутгийн шилжих хөдөлгөөний төрх олон талаараа бусад бүс нутгийнхаас ялгаатай юм. Жишээлбэл, сонирхуулж тэмдэглэхэд Төвийн бүс нутгаас бусад бүс нутаг руу шилжин явагсад, Төвийн бүс нутаг руу бусад бүс нутгаас шилжин ирэгсдээс гадна 9355 хүн энэ бүс нутаг дотор аймаг хоорондын шилжих хөдөлгөөнд орсон байна. **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 8-д** сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөнийг аймаг, нийслэлээр, хүйсээр харуулав.

Улаанбаатар хотын хүн амын өсөлт тасралтгүй үргэлжилсэн шилжин ирэгсдээс хангагдаж байна. Тооллогын өмнөх нэг жилд Улаанбаатар хотын хүн амын өсөлт ямар байсныг хэлэхэд хүндрэлтэй. Улаанбаатар хотын хүн амын өсөлт нь гадаад шилжих хөдөлгөөнийг тооцохгүйгээр, харин мэдээжээр дотоод шилжих хөдөлгөөнөөс дөрвөөс дээш хувийн өссөн гэж үзээд мөн ердийн цэвэр өсөлтийг оруулаад таваас дээш хувь болохоор байна. Гэхдээ гадаад шилжих хөдөлгөөн өсч байгаа бөгөөд гадаадад явж байгаа хүний дийлэнх нь Улаанбаатар хотоос явж байгаа юм. Улаанбаатар хотын хүн амын өсөлт өндөр хэвээр байна гэж хэлж

болно. Монгол Улсын, мөн Улаанбаатар хотын хүн амын суурьшлын төрх хэлбэрт дотоод шилжих хөдөлгөөн мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлсээр байна.

Хүснэгт 5.10. Хүн амын тоо, сүүлийн нэг жилд болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он							
Жилийн өмнө байнга сууж байсан газар	Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газар						Шилжин явагсад
	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар	
Бүгд	2373493	743364	202485	506387	161180	760077	-
Төвийн	750470	728357	541	538	1178	19856	22113
Зүүн	207314	779	200358	16	619	5542	6956
Баруун	523403	7051	160	504043	346	11803	19360
Өмнөд	162656	882	411	71	157688	3604	4968
Улаанбаатар	727399	5872	958	1154	1323	718092	9307
Гадаад	2251	423	57	565	26	1180	2251 *
Шилжин ирэгсэд	-	15007	2127	2344	3492	41985	64955

*гадаадаас Монгол Улсад шилжин ирэгсэд

Хүснэгт 5.10-т өнгөрсөн жилд шилжих хөдөлгөөнд оролцогсдын урсгалыг бүс нутгаар харуулав. Нийтдээ 64955 хүн өнгөрсөн жилд бүс нутаг хооронд шилжин суурьшжээ.

Хүснэгт 5.11. Хүн амын эзлэх хувь, сүүлийн нэг жилд болон тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар, 2000 он							
Жилийн өмнө байнга сууж байсан газар	Тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газар						
	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар	
А. Бүгд	100.0	31.3	8.5	21.4	6.8	32.0	
Төвийн	100.0	97.0	0.1	0.1	0.2	2.6	
Зүүн	100.0	0.4	96.6	0.0	0.3	2.7	
Баруун	100.0	1.3	0.0	96.3	0.1	2.3	
Өмнөд	100.0	0.5	0.3	0.1	96.9	2.2	
Улаанбаатар	100.0	0.8	0.1	0.2	0.2	98.7	
Гадаад	100.0	18.8	2.5	25.1	1.2	52.4	
	Бүгд	Төвийн	Зүүн	Баруун	Өмнөд	Улаанбаатар	
Б. Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	
Төвийн	31.6	98.0	0.3	0.1	0.7	2.6	
Зүүн	8.7	0.1	98.9	0.1	0.4	0.7	
Баруун	22.1	0.9	0.1	99.5	0.2	1.5	
Өмнөд	6.9	0.1	0.2	0.0	97.8	0.5	
Улаанбаатар	30.6	0.8	0.5	0.2	0.8	94.5	
Гадаад	0.1	0.1	0.0	0.1	0.1	0.2	

Хүснэгт 5.11-ийн эхний хэсэгт сүүлийн нэг жилийн шилжигсдийг өмнө нь оршин сууж байсан газар, дүнд эзлэх хувиар харуулав. Өнгөрсөн жилд

Улаанбаатар хотод байнга оршин сууж байсан бүх хүний 98.7 хувь нь Улаанбаатар хотод үлдэж, зөвхөн 1.3 хувь нь бусад бүс нутагт шилжин явжээ. Эдгээрийн дийлэнх нь (63.1%) Төвийн бүс нутагт шилжсэн байна. Харин өнгөрсөн жилд Баруун бүс нутагт байнга оршин сууж байсан бүх хүн амын 96.3 хувь нь Баруун бүс нутагтаа үлдэж, 3.7 хувь нь бусад бүс нутагт шилжин суурьшсан байна. Баруун бүс нутгаас сүүлийн нэг жилийн хугацаанд бусад бүс нутагт шилжигсдийн 61.0 хувь нь Улаанбаатар хотод, 36.4 хувь нь Төвийн бүс нутагт шилжин суурьшжээ. Бүс нутаг бүрээс шилжин явагсдын ихэнхи нь, тухайлбал Төвийн бүсийн 89.8, Зүүн бүсийн 79.7, Өмнөд бүсийн 72.5, Баруун бүсийн 61.0 хувь нь тус тус Улаанбаатар хотод шилжин суурьшжээ.

Хүснэгт 5.11-ийн хоёр дахь хэсэгт өнгөрсөн жилийн шилжигсдийн урсгалыг 2000 онд байнга оршин сууж байсан газар, дүнд эзлэх хувиар харуулав. 2000 оны тооллогоор Улаанбаатар хотод байнга оршин сууж байсан бүх хүн амын 94.5 хувь нь өмнө байнга оршин сууж байсан бол 5.5 хувь нь бусад бүс нутгаас Улаанбаатарт шилжин иржээ. Өнгөрсөн жилд Улаанбаатар хотод шилжин ирсэн бүх хүний 47.3 хувь нь Төвийн, 13.2 хувь нь Зүүн, 28.1 хувь нь Баруун, 8.6 хувь нь Өмнөд бүс нутгаас, 2.8 хувь нь гадаадаас шилжин иржээ. Таван жилийн шилжих хөдөлгөөний нэг адил, өнгөрсөн жилд хамгийн олон шилжин ирэгсдийг хүлээн авсан бүс нутагт Улаанбаатар, Төвийн болон Өмнөд бүс нутаг багтаж байна. 2000 оны тооллогоор Төвийн бүс нутагт тоологдсон бүх хүн амын 98.0 хувь нь сүүлийн нэг жилд Төвийн бүс нутагтаа амьдарч байсан бол 0.9 хувь нь Баруун бүс, 0.8 хувь нь Улаанбаатар хотоос тус тус шилжин ирсэн байна. Төвийн бүс нутагт шилжин ирэгсдийн дийлэнхи нь Баруун бүс, Улаанбаатар хотоос шилжин ирсэн байхад, Өмнөд бүс нутагт шилжин ирэгсдийн дийлэнхи нь Төвийн бүс нутаг болон Улаанбаатар хотоос шилжин ирсэн байна. Өнгөрсөн жилд Өмнөд бүс нутагт шилжин ирсэн бүх хүн амын 33.7 хувь нь Төвийн, 17.7 хувь нь Зүүн, 9.9 хувь нь Баруун бүс нутгаас, 37.9 хувь нь Улаанбаатар, 0.7 хувь нь гадаадаас шилжин иржээ. 2000 оны тооллогын үед байнга оршин сууж байсан газраар авч үзэхэд, таван жилийн шилжих хөдөлгөөнд Улаанбаатар хотын дараа Төвийн бүс шилжигсдийг хамгийн их татсан бүс нутаг байсан бол өнгөрсөн жилийн шилжих хөдөлгөөнд Өмнөд бүс Улаанбаатар хотын дараа орж байна. Гэхдээ шилжин ирэгсдийн тоог авч үзвэл Төвийн бүсэд шилжин ирэгсдийн тоо Өмнөд бүс нутгийнхаас олон байна (**Хүснэгт 5.10**).

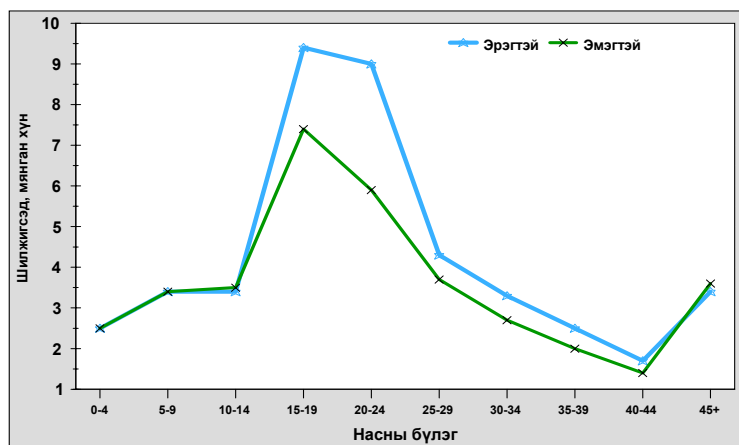
Шилжигсдийн шинж төрх

Энэ хэсэгт шилжигсдийн зөвхөн нас, хүйсийн бүтцийн талаар дурдлаа. Шилжигсдийн талаархи үзүүлэлтүүдийг тайлбарлахаас өмнө шилжих хөдөлгөөний тодорхойлолттой холбоотойгоор шилжих хөдөлгөөний нөхцлийг урьдчилан тодорхойлох хэрэгтэй. Шилжих хөдөлгөөний хугацаа, орон зай өөрчлөгдөхөд шилжигсдийн шинж төрх мөн өөрчлөгдөнө. Өөр нэг анхаарал хандуулах шаардлагатай зүйл бол шилжин очиж байгаа газарт байнга оршин суух хугацааны үзүүлэх нөлөө юм. Шилжигсэд шилжин очиж байгаа газраа удаан хугацаагаар оршин суувал түүний талаархи шинж төрхүүд, жишээлбэл орон сууц, боловсрол, ажил эрхлэлт зэрэг үзүүлэлтүүд өөрчлөгдөх юм.

Хүснэгт 5.12. Сүүлийн нэг жилд шилжигсэд, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он							
Насны бүлэг	Шилжигсэд						Нийт хүн ам
	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд		Дүнд эзлэх хувь
	мян. хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян. хүн	Дүнд эзлэх хувь	мян. хүн	Дүнд эзлэх хувь	
Бүгд	42.9	100.0	36.1	100.0	79.0	100.0	100.0
0-4	2.5	5.8	2.5	6.9	5.0	6.3	10.4
5-9	3.4	7.9	3.4	9.4	6.8	8.7	12.1
10-14	3.4	7.9	3.5	9.7	6.9	8.6	13.4
15-19	9.4	21.9	7.4	20.5	16.8	21.3	11.2
20-24	9.0	21.0	5.9	16.3	14.9	19.0	10.0
25-29	4.3	10.0	3.7	10.3	8.0	10.1	9.0
30-34	3.3	7.7	2.7	7.5	6.0	7.6	7.8
35-39	2.5	5.9	2.0	5.5	4.5	5.7	7.2
40-44	1.7	4.0	1.4	3.9	3.1	3.9	5.3
45 +	3.4	7.9	3.6	10.0	7.0	8.8	13.6

Шилжих хөдөлгөөнд оролцсон эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс бараг долоон мянгаар илүү байгаа нь эрэгтэйчүүд шилжих хөдөлгөөнд давамгайлж байгааг харуулж байна. Зураг 5.4-т харуулснаар эрэгтэйчүүдийн давамгайлах явдал шилжих хөдөлгөөнд хамгийн өртөмтгий нас болох 15-25 насанд их байна.

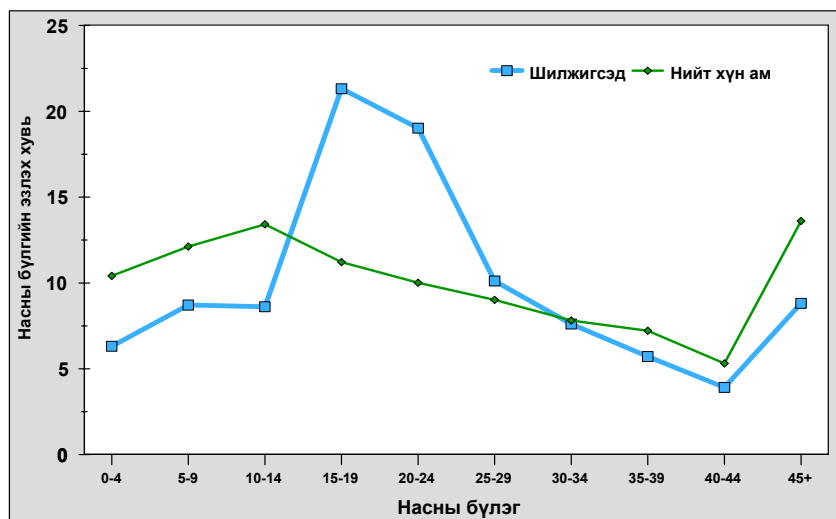
Зураг 5.4. Сүүлийн нэг жилд шилжигсэд, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Зураг 5.5-с харахад шилжих хөдөлгөөнд аль насныхан давамгайлж байгаа нь ойлгомжтой байна. Нийт хүн амтай харьцуулахад 15-19 насны хүмүүсийн шилжин суурьшилт хамгийн өндөр байгаа нь сургуульд үргэлжлүүлэн суралцах хэрэгцээтэй холбоотой нь тодорхой юм. Тооллогоор цэрэг, хоригдолыг байгаа аймгийн хүн амд нь оруулсан учраас шилжих хөдөлгөөнд тодорхой нөлөө үзүүлж байгаа юм. Сүүлийн

нэг жилд ийм шалтгаанаар залуу насны эрэгтэйчүүд шилжих хөдөлгөөнд илүү хэмжээгээр орсон байж болно. 20-25 насны хувьд боловсрол мөн чухал хүчин зүйл болох талтай. Гэхдээ шилжин очиж байгаа газарт ажил олдох боломжтой байдаг нь бас нэг шалтгаан болно.

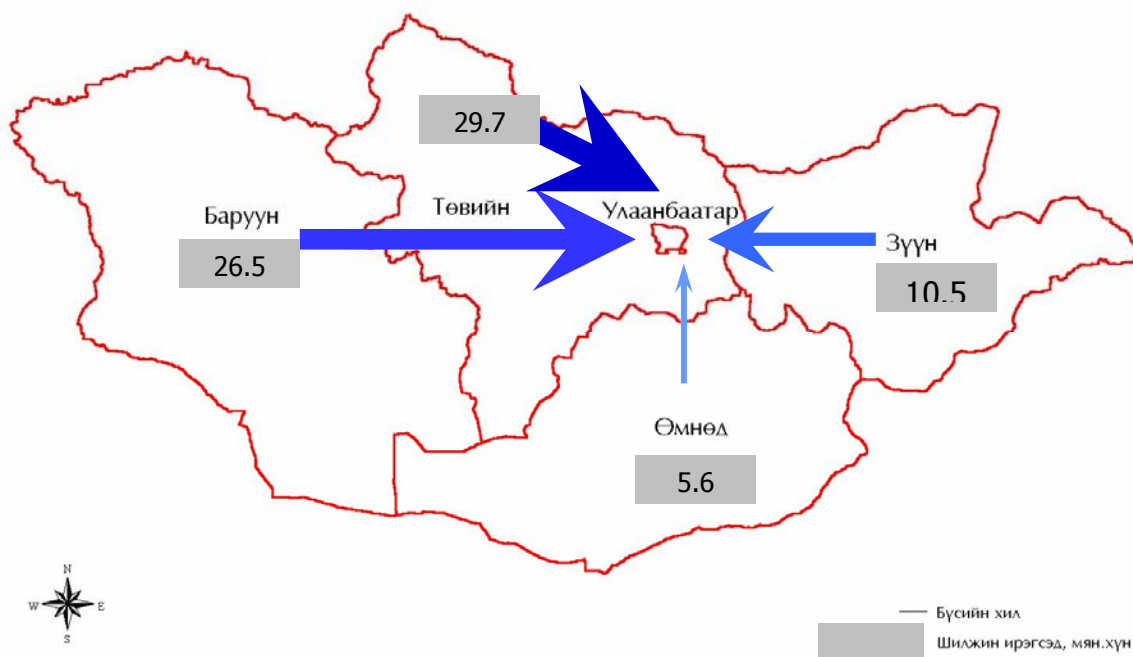
Зураг 5.5. Нийт хүн ам болон шилжигсдийн эзлэх хувь, насны бүлгээр, 2000 он

Хотжилт

Хотжилтын ойлголт шилжих хөдөлгөөний судалгаатай маш их уялдаа, холбоотой юм. Шилжих хөдөлгөөнд оролцогсдын ихэнхи хэсэг боловсролоо дээшлүүлэх, ажил эрхлэх боломж олох зэргээр хот, суурин газрыг зорьдог. **Тиймээс ч хот, суурин газрын хүн амын өсөлтийн нилээд хэсгийг шилжих хөдөлгөөн бүрдүүлж байна.**

Зураг 5.6. Улаанбаатар хот уруу цэвэр шилжин ирэгсэд, бүс нутгаар, мян.хүн, 1995-2000 он

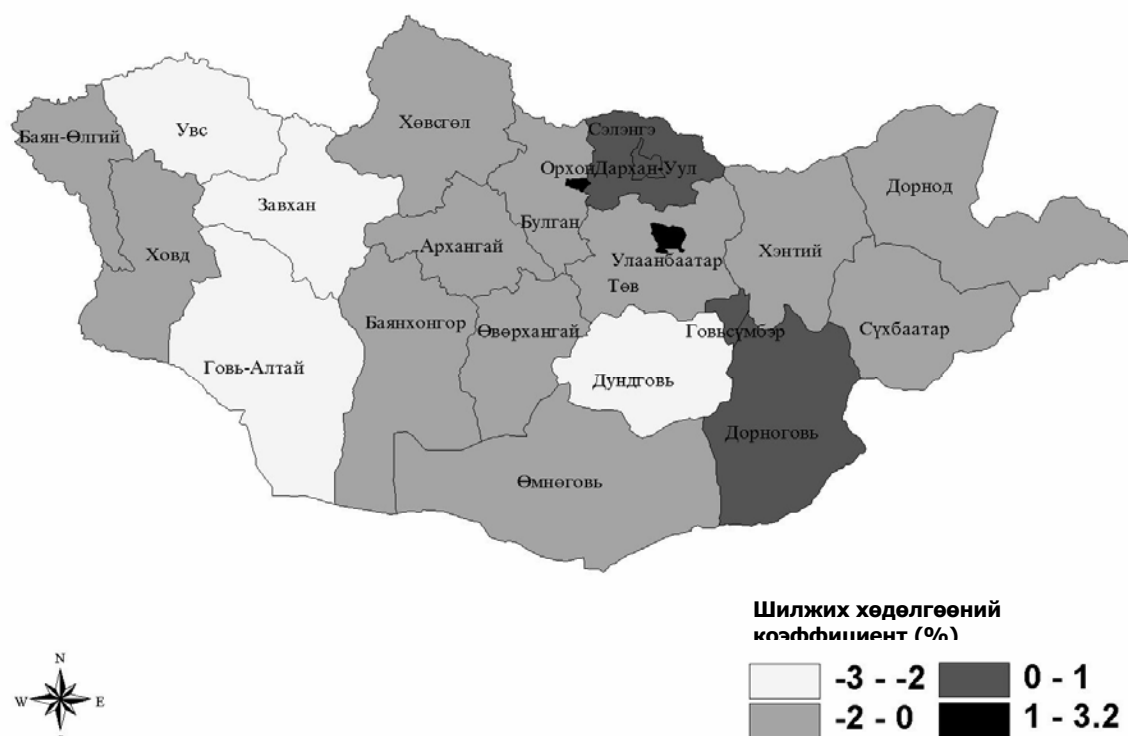

Улаанбаатар хот бол Монгол Улсын хамгийн том хот юм. Тооллогоос таван жилийн өмнө ямар нэг газар оршин сууж байсан 2127.5 мянган хүний 149.1 мянга нь Улаанбаатар хот болон бусад бүс нутгийн хооронд шилжих хөдөлгөөнд орсон байна. Эдгээрийн 64.0 хувь буюу 95.4 мянган хүн Улаанбаатар хотод шилжин ирсэн нь хот руу шилжих хөдөлгөөн их байгааг харуулж байна. Бусад бүс нутгаас, ялангуяа Баруун болон Зүүн бүс нутгаас нийслэл хот руу чиглэсэн урсгалыг **Зураг 5.6**-аас харж болно.

Бүс нутгийн түвшинд нэгтгэн харуулсан энэ зураг явагдаж ирсэн, мөн явагдаж байгаа хотжилтын үйл явцыг харуулахад учир дутагдалтай байж болно. Бүс нутаг дотроо хамгийн хотжсон аймаг руу шилжих хөдөлгөөн хотжих үйл явцын нэг хэсэг мөн юм. Мөн аймаг дотор ч хотын хөгжил, тэндхийн таатай нөхцөл, бололцоонд татагдан сумаас аймгийн төв рүү шилжих хөдөлгөөн байгаа нь илт тодорхой юм.

Хотжилтод шилжих хөдөлгөөний үзүүлсэн нөлөөг **Зураг 5.7**-оос харж болно. Улаанбаатар хотын хүн амын хурдан өсөлт Монгол Улсын бусад бүс нутгаас шилжин ирэгсдээс шалтгаалж байгаа нь тодорхой. Үүнээс гадна хотжилтын үр дүнд бусад хот, суурин газрын хүн ам өссөн байна. Хот, суурин газар, жишээлбэл Монгол Улсын төмөр замын дагуу орших хот, тосгоны хүн ам өсч, хотжилтын үйл явц явагдаж байгаа нь харагдаж байна. Нийслэл хотоос гадна Өмнөд бүс нутагт орших Дорноговь аймаг, Төвийн бүсийн хойд хэсгийн Дархан-Уул, Орхон аймаг тухайн нутаг руу чиглэсэн шилжих хөдөлгөөн ихтэй аймагт орж байна. Дорноговь аймаг БНХАУ-тай хиллэдэг бөгөөд түүний нутаг дэвсгэрээр төмөр зам дайрч өнгөрдөг. Хилийн боомт хот Замын-Үүд бүс нутгийн хамгийн тохиромжтой худалдааны төв болон өргөжсөөр байна.

Зураг 5.7. Шилжих хөдөлгөөний жилийн дундаж коэффициент, аймаг, нийслэлээр, 1995-2000 он

Монгол Улсын хойд хэсэгт ижил төрлийн нөхцөл байдал үүссэн байна. Дархан-Уул аймаг Улаанбаатар хотоос гадна хүн ам нь өсч байгаа цөөн газрын нэг юм. Дархан-Уул аймаг, түүнтэй зэргэлдээ оршдог Сэлэнгэ аймгийн нутаг дэвсгэрээр Монгол Улс, Оросын Холбооны Улсыг холбосон төмөр зам дайран өнгөрдөг. Орхон аймагт хүмүүс олноор шилжин ирж суурьшсан нь ажиглагдаж байна. Орхон аймгийн төв болох Эрдэнэт хот олон улсын төмөр зам дайран өнгөрдөггүй ч дотоодын төмөр замаар Улаанбаатартай холбогддог.

Бүлэг 6: БОЛОВСРОЛ, БИЧИГ ҮСГИЙН МЭДЛЭГ

Тооллогоор боловсролын талаархи мэдээллийг цуглуулж авах нь хамгийн чухал байдаг. Боловсрол бол үндэсний хүний хүчин чадавхийг хөгжүүлэх зарчмын чухал хэрэглүүр юм. Тийм ч учраас энэ нь зөвхөн боловсрол төдийгүй, ажиллах хүч, шилжих хөдөлгөөн, орон сууц зэрэг үндэсний төлөвлөлтийн бусад сэдвүүдийг судлахад чухал үзүүлэлт болдог.

Хүн амын сүүлийн хэдэн тооллогод боловсролын талаархи асуулт бусад үзүүлэлтийг бодвол их өөрчлөгдөөгүй байна. 2000 оны тооллогоор хоёр асуулт асуусан. Эхний асуулт эзэмшсэн боловсролын дээд түвшинтэй холбоотой. Энэ асуултыг 7, түүнээс дээш насны бүх хүмүүсээс асуусан. Хоёр дахь асуулт бол 7-29 насны бүх хүмүүсээс тооллогын үед боловсрол олгох ямар нэг шатны сургуульд суралцаж байсан эсэхийг асуусан.

1995 оны 6-р сарын 22-нд батлагдсан “Бага, дунд боловсролын тухай” Монгол Улсын хуулинд бага боловсролыг 4, суурь боловсролыг 8, бүрэн дунд боловсролыг 10 жилд тус тус эзэмшүүлнэ, мөн түүнчлэн техникийн болон мэргэжлийн боловсрол эзэмшүүлэх хугацаа нь боловсролын түвшин, мэргэжлийн ялгаа онцлогоос хамааран 1-4 жил байна гэж заажээ. 1995 оны 6-р сарын 22-нд батлагдаж, 1998 оны 7-р сарын 23-нд шинэчлэн найруулсан “Дээд боловсролын тухай” Монгол Улсын хуулиар дээд боловсрол эзэмшүүлэх дипломын сургалт 90 кредит цагаас доошгүй байх бөгөөд өмнөх сургалтын кредит цагийг оролцуулан тооцон бакалаврын сургалт 120 кредит цагаас, магистрын сургалт 150 кредит цагаас, докторын сургалт 210 кредит цагаас тус тус доошгүй байна.

Боловсролын түвшин

Боловсролын түвшинг тухайн хүний эзэмшсэн боловсролын дээд түвшингээр авсан. 1989, 2000 оны тооллогын боловсролын ангилал ижил биш ч гэсэн хариултын ангиллуудыг нэгтгэж арав, түүнээс дээш насны хүмүүсийг харьцуулсан хүснэгт гаргав. Бага боловсрол эзэмшээгүй хүмүүсийг боловсролгүй хүн амд оруулсан.

Боловсролын түвшин	1989			2000		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Боловсролгүй	9.8	13.8	11.8	11.7	11.5	11.6
Боловсролтой	90.2	86.2	88.2	88.3	88.5	88.4
Бага боловсролтой	29.7	31.2	30.5	23.8	23.1	23.4
Дунд, техник мэргэжлийн	46.4	39.4	42.9	51.3	48.3	49.8
Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	6.1	9.7	7.8	5.7	9.4	7.6
Дээд	8.0	5.9	7.0	7.6	7.7	7.6

Эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийг хамтад нь авч үзэхэд 10, түүнээс дээш насны хүмүүсийн боловсрол сайжирсан мэт харагдаж байна. **Хүснэгт 6.1**-ээс харахад дээд боловсролтой хүмүүсийн эзлэх хувь 1989 онд 7.0 байснаа 2000 онд 7.6 хувь болж өсч, харин боловсролгүй хүмүүсийн эзлэх хувь 11.8 хувиас 11.6 хувь хүртэл, бага боловсролтой хүмүүсийн эзлэх хувь 30.5 хувиас 23.5 хувь хүртэл буурсан байна. Энэ хоёр өөрчлөлт хоёулаа боловсролын түвшин сайжирсныг харуулж байна. Гэхдээ өмнөх тооллогоос хойш нас барсан хүмүүс өмнөх тооллогын үед өндөр насны бүлэгт багтаж байсан гэдгийг ойлгох хэрэгтэй. Мөн өндөр насны хүмүүс харьцангуй бага боловсролтой байсан гэдэг нь харагдана. Тийм учраас, өнгөрсөн арван жилд нас дэвшилтээс шалтгаалан боловсрол багатай настайчуудыг түрж, боловсрол сайтай залуучууд орж ирж байгаагаар боловсролын түвшний ерөнхий байдал сайжирсныг тайлбарлаж болно.

1989 онд боловсролгүй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийг бодвол илүү байсан байна. Харин 1989-2000 онд боловсролгүй эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь буурч, боловсролгүй эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь өсч 2000 он гэхэд ижил түвшинд хүрчээ. Мөн хугацаанд, ялангуяа эмэгтэйчүүдийн дунд бага боловсролтой хүмүүсийн эзлэх хувь буурч, дээд боловсролтой хүмүүсийн эзлэх хувь өссөн байна. **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 9**-д долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшинг аймаг, нийслэлээр харуулав.

2000 оны байдлаар боловсролын бүх түвшинг авч үзэхэд бага, дунд, техникийн болон мэргэжлийн боловсрол эзэмшсэн эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс ялигүй илүү байна. Харин боловсролын өндөр түвшинд, тухайлбал тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд, дээд боловсролын түвшинд эмэгтэйчүүд, эрэгтэйчүүдээс илүү байна. Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд боловсролтой 88 мянган эмэгтэй байхад 52 мянган эрэгтэй байна. Ийнхүү эмэгтэйчүүд давамгайлсан байдал дээд боловсролтой хүмүүсийн хувьд байгаа ч тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд боловсролын түвшинд хүрэхгүй байна. Тооллогоор 71 мянга гаруй эмэгтэйчүүд, 69 мянга хүрэхгүй эрэгтэйчүүд дээд боловсролтой гэсэн дүн гарсан байна (**Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 10**-ыг харна уу).

Боловсролын түвшин	Хот			Хөдөө			Бүгд		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Боловсролгүй	8.5	8.4	8.4	16.0	16.1	16.1	11.7	11.5	11.6
Бага	17.3	17.6	17.5	32.6	31.2	31.9	23.8	23.1	23.5
Дунд, техник мэргэжлийн болон тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	62.5	62.3	62.4	49.4	51.0	50.2	56.9	57.7	57.3
Дээд	11.7	11.7	11.7	2.0	1.7	1.8	7.6	7.7	7.6

Боловсролын бүх түвшин хот, хөдөөгөөр ялгаатай байсан бөгөөд энэ ялгаа боловсролын өндөр түвшинд бүр их байсан (**Хүснэгт 6.2**-ыг харна уу). Боловсролгүй, бага боловсролтой эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн тоо хөдөөд хотынхоос бараг хоёр дахин олон байна. Дунд, техник мэргэжлийн болон тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд боловсролын түвшинд хот хөдөөгийн ялгаа бага, эрэгтэйчүүдийн хувьд 13.1 пункт, эмэгтэйчүүдийн хувьд 11.3 пункт байна.

Хүснэгт 6.2 хотод боловсролын түвшин хүйсийн хувьд төдийлөн ялгаагүй байгааг харуулж байна. Харин хөдөөд дунд, техник мэргэжлийн болон тусгай

мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд боловсролтой эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс олон байгаа ч ялгаа нь бага байна.

Хүснэгт 6.3-т 2000 оны тооллогын арав, түүнээс дээш насны хүн амыг боловсролын түвшин, насны бүлэг, дүнд эзлэх хувиар, харуулав.

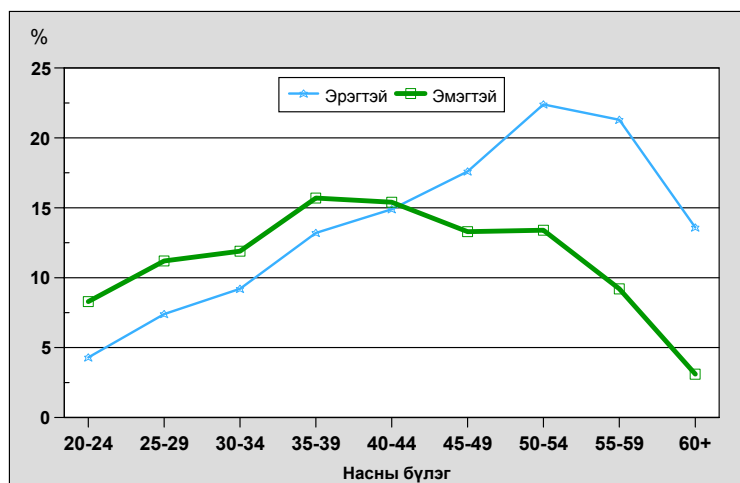
Хүснэгт 6.3. Арав, түүнээс дээш насны хүн ам, боловсролын түвшин, насны бүлэг, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он						
Насны бүлэг	Боловсролгүй	Бага боловсролтой	Бүрэн бус, бүрэн дунд	ТМД болон тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	Дээд	Бүгд
Бүгд	11.6	23.5	46.1	11.2	7.6	100.0
10-14*	41.0	57.5	1.5	-	-	100.0
15-19	7.7	28.3	63.1	0.9	-	100.0
20-24	2.7	12.2	72.0	6.8	6.3	100.0
25-29	1.8	4.1	67.1	17.7	9.3	100.0
30-34	2.2	4.4	61.4	21.4	10.6	100.0
35-39	2.7	7.4	54.0	21.4	14.5	100.0
40-44	2.3	12.7	48.9	20.9	15.2	100.0
45-49	2.8	18.7	42.3	20.8	15.4	100.0
50-54	3.8	23.7	36.0	18.9	17.6	100.0
55-59	7.9	33.6	29.0	14.5	15.0	100.0
60 +	25.8	41.8	16.6	8.0	7.8	100.0

*10-12 насны хүүхдүүд бага сургуульд суралцаж байгаа.

Боловсролын түвшинг насаар авч үзэхэд зарим сонирхолтой дүр зургийг харуулж байна. Насны бүлэг бол түүхийн хугацааг ойролцоогоор харж болох үзүүлэлт юм. Нас өндөр байх тутам төдий хугацааны өмнө боловсрол эзэмшсэн байна гэсэн үг. Ихэнхи тохиолдолд 60, түүнээс дээш насны хүмүүс хамгийн наад зах нь 30 жилийн өмнө боловсрол олж авсан байгаа. Өндөр насны хүмүүсийн боловсролын түвшин ерөнхийдөө доогуур, тэдний гуравны хоёр нь бага боловсролтой байгаа нь бага боловсрол тухайн үеийн боловсролын хамгийн түгээмэл түвшин байсныг харуулж байна. Боловсролын дундаж түвшин тогтмол өсч 25-29 насны бүлэгт хамгийн өндөр болсон байна. Эдгээр насны хүмүүсийн бараг 94 хувь нь багаас дээш боловсролтой, эсвэл дунд сургуулийн дараахь мэргэжил олгох сургууль төгссөн байна.

Залуучуудын боловсролын түвшин буурсаар байна. 1990 онд эхэлсэн мал хувьчлал олон хүүхдийн, ялангуяа хөвгүүдийн сургуульд хамрагдалтад сөрөг нөлөө үзүүлсэн юм. 20-24 насны залуучуудын 15 хувь нь боловсролгүй эсвэл бага боловсролтой гэж хариулсан байна. 15-19 насны хүн амын 64 хувь нь бүрэн бус болон бүрэн дундаас дээш боловсролтой боловч 36 хувь нь бага боловсролтой эсвэл боловсролгүй байгаа нь анхаарал татах асуудлын нэг юм. Харин 10-14 насны хүүхдүүдийн хувьд байдал өөр юм. Учир нь 10-12 насны бага сургуульд суралцаж байгаа хүүхдүүд боловсролгүй гэсэн бүлэгт хамрагдаж байгаа юм.

Зураг 6.1. Дээд боловсролтой хүн амын эзлэх хувь, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Одоогийн байдлаар дээд боловсрол эзэмших нь эмэгтэйчүүдийн хувьд эрэгтэйчүүдийнхээс илүү байгааг өмнө дурдсан. Энэ байдал үргэлж хадгалагдаж байгаагүй нь **Зураг 6.1**-ээс харагдаж байна. Энэ зураг цаг хугацааны явцад бий болсон хоёр өөрчлөлтийг үзүүлж байна. Эхний өөрчлөлт болох боловсролын түвшин сүүлийн үед, ялангуяа сүүлийн арван жилд буурч байгааг насны бүлэг дэх хувиарлалтын ерөнхий төрх баталж байна. Жишээлбэл, эрэгтэйчүүдийн хувьд 50-54 насныхны 22,3 хувь нь дээд боловсрол эзэмшсэн нь хамгийн өндөр байна. Энэ хувь нь түүнээс бага насны эрэгтэйчүүдийн хувьд үргэлжлэн буурч, тухайлахад 30-34 настай эрэгтэйчүүдийн арав хүрэхгүй хувь нь дээд боловсрол эзэмшжээ. 30-34 наснаас залуу насны эрэгтэйчүүдийн боловсролын түвшин буурах хандлагатай байгаа хэдий ч тэдний олонхи нь одоогоор дээд сургууль, коллежид суралцаж байж болох учир үр дүнг бүрэн гүйцэд тайлбарлах боломжгүй юм.

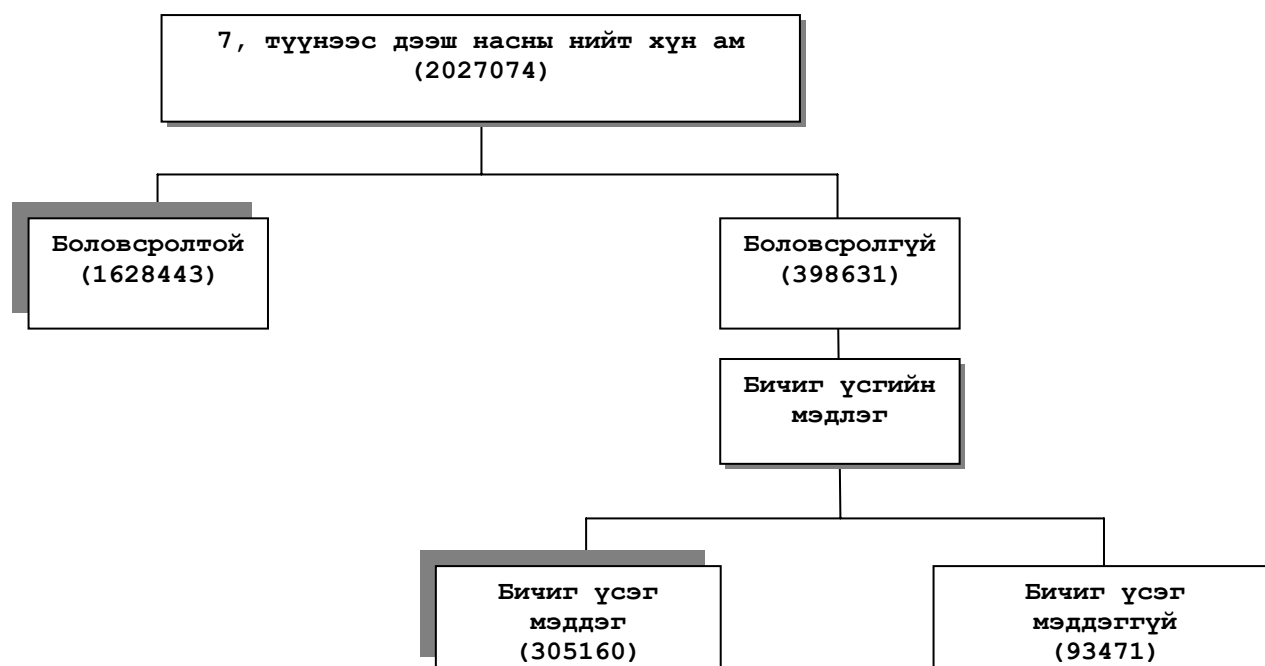
Хоёр дахь өөрчлөлт нь эмэгтэйчүүдийн давуу байгааг харуулсан хүйсийн ялгаатай байдалтай холбоотой. **Зураг 6.1**-ээс харахад өнгөрсөн 30 жилд эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн боловсролын байдал хоорондоо ялгаатай байгаа нь тодорхой байна. Зурагт үзүүлсэн хугацааны эхний арван жилд эрэгтэйчүүдийн хувьд боловсролын түвшин дээшилж байсан үе байв. Боловсролын түвшингийн хүйсийн ялгаатай байдал өндөр настай хүмүүсийн хувьд их байсан бөгөөд энэ нь эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн аль алиных нь бараг ижил түвшинд дээшлэх хүртэл хадгалагдсаар байсан. 50-иас доош настай хүмүүсийн хувьд өөрчлөлтийн төрх байдал өөр болж эхэлсэн. Эмэгтэйчүүдийн боловсролын түвшингийн дээшлэлт эрэгтэйчүүдийнхийг бодвол илүү хурдан байв. 15 жилийн туршид, өөрөөр хэлбэл 35-54 насны хүмүүсийн дунд дээд боловсрол эзэмшсэн эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь өсч, харин эрэгтэйчүүдийнх буурсаар иржээ. Өндөр настай хүмүүсийн хувьд дээд боловсрол эзэмшсэн эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр байсан, харин залуучуудын хувьд байдал эсэргээр эргэж дээд боловсрол эзэмшсэн эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс давсан огтлолцол 40-44 насны бүлэгт байна.

Эндээс ажигласнаар өнгөрсөн арван жилд эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн аль алиных нь боловсролын түвшин буурсан байна. Эмэгтэйчүүдийн боловсролын түвшингийн бууралт эрэгтэйчүүдийнхээс харьцангуй бага байгаа нь хүйсийн ялгаатай байдалд эмэгтэйчүүдийн давуутай талыг улам нэмэгдүүлж байна.

Бичиг үсгийн мэдлэг

Бичиг үсгийн мэдлэгийн тодорхойлолтын талаархи НҮБ-ын зөвлөмжийг 2000 оны тооллогод үндсэнд нь баримталсан юм. Аль нэг хэлээр энгийн өгүүлбэрийг ойлгоцтойгоор уншиж, бичиж чаддаг хүнийг бичиг үсэг мэддэг хүн гэж үзсэн. 2000 оны тооллогод бичиг үсгийн мэдлэг, боловсролын түвшингийн асуултыг тусад нь асуусан. Гэхдээ бичиг үсгийн мэдлэгийн асуултыг зөвхөн боловсролгүй буюу бага боловсрол эзэмшээгүй хүмүүсээс асуусан. Тооллогоор асуусан боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэгийн талаархи асуултыг **зураг 6.2-т** харуулав.

Зураг 6.2. Бичиг үсгийн мэдлэгийн талаархи асуулт, 2000 он

Бичиг үсгийн мэдлэгийн талаархи асуултыг долоо, түүнээс дээш насны бүх хүмүүсээс асуусан юм. Олон улсын жишгээр 15, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэгийн байдлыг **Хүснэгт 6.4-т** харуулав.

Хүснэгт 6.4. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он

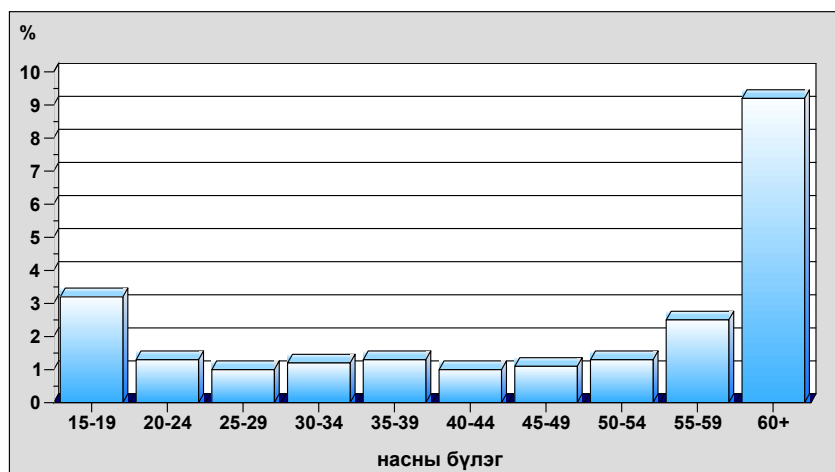
Бичиг үсгийн мэдлэг	Хүйс				Байршил				Бүгд
	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Хот		Хөдөө		
	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	
Бүгд	749.9	100.0	774.5	100.0	898.7	100.0	625.7	100.0	100.0
Бичиг үсэг мэддэг	735.0	98.0	755.4	97.5	888.4	98.9	602.0	96.2	97.8
Бичиг үсэг мэддэггүй	14.9	2.0	19.1	2.5	10.3	1.1	23.7	3.8	2.2

Монгол Улсын 15, түүнээс дээш насны хүн амын 97,8 хувь нь бичиг үсэг мэдэж байгаа нь олон улсын стандартаар авч үзэхэд өндөр байна. Бичиг үсгийн мэдлэгийн хувьд хүйсийн ялгаа их биш байгаа бөгөөд эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн аль алиных нь гурваас бага хувь нь бичиг үсэг мэддэггүй байна. Харин хот, хөдөөгийн хувьд ялгаа их байгаа юм. Хотын бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь хөдөөгийнхөөс гурав дахин бага бөгөөд хотын

15, түүнээс дээш насны хүн амын ойролцоогоор нэг хувь нь бичиг үсэг мэдэхгүй байна.

Бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувийг насаар авч үзэхэд боловсролын түвшингийн байдалтай ижил дүгнэлт гарч байна. 55, түүнээс дээш насанд бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь харьцангуй өндөр, ялангуяа 60, түүнээс дээш насанд 9 хувиас илүү байна. Энэ нь гуч гаруй жилийн өмнө албан ёсны боловсрол эзэмшсэн хүмүүсийн төрх байдлыг харуулж байна. 20-24-өөс 50-54 насанд буюу энэ 30 жилийн хугацаанд бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь харьцангуй бага хэлбэлзлэлтэй байв. Гэхдээ 15-19 насны бүлэгт бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь харьцангуй өндөр болж 3-аас илүү хувьд хүрч, залуучуудын дунд бичиг үсэг үл мэдэх явдал газар авч эхэлснийг харуулав. Энэ нь бодлого боловсруулагчид, төлөвлөгчдийн санаа зовох асуудлын нэг болж байна.

Зураг 6.3. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амд бичиг үсэг мэддэггүй хүн амын эзлэх хувь, насны бүлгээр, 2000 он

Арав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэгийн байдлыг насны бүлэг, хүйс, байршлаар **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 11-д**, аймаг нийслэл, хүйсээр **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 12-т** харуулав.

Сургуульд суралцаж байгаа эсэх

7-29 насны бүх хүмүүсийн 47,8 хувь нь ямар нэг шатны боловсрол олгох сургуульд суралцаж байна. Монгол Улсын “Бага, дунд боловсролын тухай” хуулиар ерөнхий боловсролын сургуульд найман настай хүүхдийг элсүүлэхээр заасан байдаг. **1998 оны 7-р сарын 23-нд хийгдсэн нэмэлт өөрчлөлтийн дагуу 6-7 насны хүүхдийг тодорхой нөхцөл, бололцоо бүрдсэн тохиолдолд ерөнхий боловсролын сургуульд анги, бүлгээр элсүүлэн суралцуулж болно гэж заажээ.** Хүснэгт 6.5-аас харахад найман настай бүх хүүхдийн 84,8 хувь сургуульд суралцаж байна. Сургуульд орох нас долоо, ес хоёрын хооронд хэлбэлзэж байна. Долоон настай хүүхдийн 29.4 хувь нь сургуульд суралцаж байгаа ба энэ хувь есөн насанд 93.3 хувь болж өссөн байна.

Хүснэгт 6.5. 7-29 насны хүн амьн сургуульд суралцаж байгаа эсэх, нас, хүйсээр, 2000 он									
Нас	Сургуульд суралцаагүй			Сургуульд суралцаж байгаа			Бүгд		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
	эзлэх хувь	эзлэх хувь	эзлэх хувь	эзлэх хувь	эзлэх хувь	эзлэх хувь	мян.хүн	мян.хүн	мян.хүн
7-29	55.5	48.9	52.2	44.5	51.1	47.8	612.1	606.4	1218.5
7	72.8	68.3	70.6	27.2	31.7	29.4	29.3	28.5	57.8
8	16.7	13.7	15.2	83.3	86.3	84.8	30.9	30.7	61.6
9	7.5	5.8	6.7	92.5	94.2	93.3	33.3	32.7	66.0
10	7.6	5.5	6.6	92.4	94.5	93.4	33.9	33.6	67.5
11	10.1	6.4	8.2	89.9	93.6	91.8	32.2	31.9	64.1
12	14.6	8.4	11.6	85.4	91.6	88.4	31.6	31.0	62.6
13	19.5	11.0	15.2	80.5	89.0	84.8	31.4	31.5	62.9
14	25.5	14.2	19.9	74.5	85.8	80.1	30.2	30.1	60.3
10-14	15.2	9.0	12.1	84.8	91.0	87.9	159.3	158.1	317.4
15	34.3	20.0	27.2	65.7	80.0	72.8	29.6	28.8	58.4
8-15	16.6	10.4	13.5	83.4	89.6	86.5	253.1	250.3	503.4
15-19	59.6	45.7	52.7	40.4	54.3	47.3	133.3	130.0	263.3
20-24	87.7	81.0	84.4	12.3	19.0	15.6	118.0	117.7	235.7
25-29	96.0	93.8	94.9	4.0	6.2	5.1	108.0	108.7	216.7

Сургуульд хамрагдалтын хувь 10 наснаас эхлэн буурч байгаа нь анги дээшлэх тутам сургууль завсардалт өсч байгааг харуулж байна. Энэ үзүүлэлт 15 буюу бүрэн бус дунд боловсрол эзэмших насанд 72.8 хувь хүртэл буурсны дотор эрэгтэй хүүхдүүдийн хувьд бүр ч илүү буурч байгаа нь анхаарал татаж байна. Бүрэн бус дунд боловсролыг бүх нийтээр албан ёсоор эзэмших ёстой хэдий ч улсын хэмжээнд 2000 оны эхний байдлаар 8-15 насны 68.2 мянган хүүхэд сургуульд суралцаагүйн 42.1 мянга буюу 61.7 хувь нь хөвгүүд, 26.1 мянга буюу 38.3 хувь нь охид байна. 10-14 насанд сургуульд суралцаж байгаа хүүхдийн эзлэх хувь 87.9 хувь байснаа 15-19 насны бүлэгт 47.3 хувь болж огцом буурсан нь энэ насны хүн ам бүрэн бус дунд боловсрол эзэмшиж, хөдөлмөрийн насанд орж байгаатай холбоотой (**16 нас бол суурь боловсрол эзэмших нас**). 20-24 насны бүлгийн бүх хүмүүсийн 15.6 хувь нь суралцаж байна.

Суралцагсад бүх насны бүлэгт хот, хөдөөд амьдарч байгаагаараа нилээд ялгаатай байна. Дүнгээр нь авч үзэхэд хотод амьдарч байгаа 7-29 насны бүх

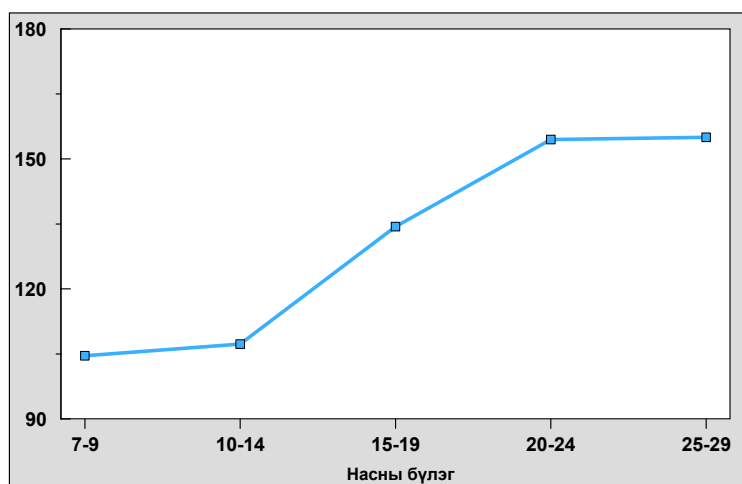
Хүснэгт 6.6. Сургуульд суралцаж байгаа 7-29 насных хүн амьн эзлэх хувь, насны бүлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он									
Нас	Хот			Хөдөө			Бүгд		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Бүгд	53.6	59.5	56.6	32.8	39.3	35.9	44.5	51.1	47.8
7	38.1	43.9	41.0	15.2	17.9	16.6	27.2	31.7	29.4
8	90.6	92.8	91.7	74.3	78.4	76.4	83.3	86.3	84.8
9	96.4	97.2	96.8	87.5	90.2	88.8	92.5	94.2	93.3
10-14	94.0	96.7	95.4	72.9	83.4	78.1	84.8	91.0	87.9
15-19	56.9	69.8	63.5	19.2	30.2	24.4	40.4	54.3	47.3
20-24	20.9	30.8	26.0	1.5	1.9	1.7	12.3	19.0	15.6
25-29	6.6	10.0	8.3	0.7	0.7	0.7	4.0	6.2	5.1

хүний 57 хувь сургуульд суралцаж байхад хөдөөд амьдарч байгаа ийм насны хүмүүсийн 36 хувь сургуульд суралцаж байна. Хот, хөдөөгөөр ялгаатай байдал 15, түүнээс дээш насны хүмүүсийн хувьд хамгийн их байгаа нь хөдөөд мэргэжлийн сургууль цөөн, нөгөө талаас бүрэн бус дунд сургууль төгсөгчид мал аж ахуйн үйлдвэрлэлд ажиллахаар олноороо гарч байгаатай холбоотой. Хөдөөнөөс олон хүүхэд хот руу шилжиж сургуульд үргэлжлүүлэн суралцдаг тул хот, хөдөөгийн хувьд ийм их ялгаа гарах бас нэг нөхцөл юм.

Бүх насны бүлэгт, өөрөөр хэлбэл 7-29 насанд сургуульд суралцаж байгаа эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс долоон пүнктээр илүү байгаа нь эмэгтэйчүүд суралцагсдын дотор давамгайлж байгааг харуулж байна. Эмэгтэйчүүдийн энэ давуутай тал хот, хөдөөд аль алинд нь харагдаж байна. Нас ахих тутам буюу боловсролын түвшин дээшлэх тутам эмэгтэйчүүдийн давамгайл тал мөн өссөөр байгаа нь анхаарал татаж байна. Сургуульд суралцаж байгаа эсэхийг насны бүлэг, байршил, хүйсээр **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 13**-т, аймаг, нийслэл, хүйсээр **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 14**-т харуулав.

Энэ нь эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдийг бодвол зөвхөн сургуульд орохдоо төдийгүй мөн сургуульд орсныхоо дараа ч бүх шатны сургуульд сургуулиас завсардахгүй, сургуулиа үргэлжлүүлэхдээ давуутай байгааг харуулж байна.

Зураг 6.4. Сургуульд суралцагч 100 эрэгтэйд ногдох эмэгтэйчүүд, насны бүлгээр, 2000 он

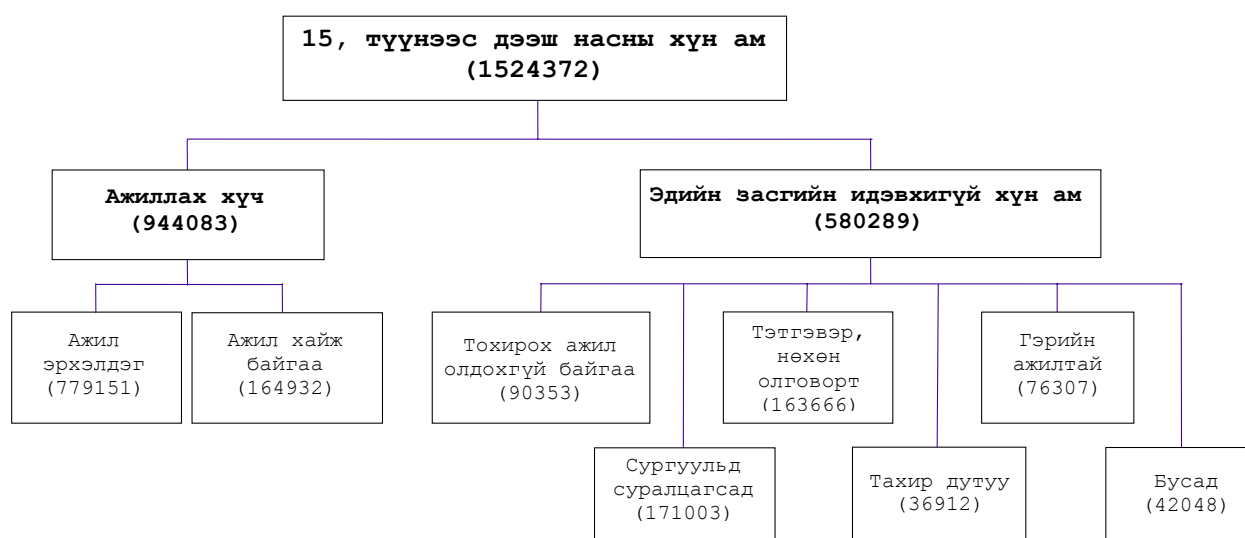
Сургуульд суралцаж байгаа 100 эрэгтэйд ногдох эмэгтэйчүүдийн харьцааг тооцож **Зураг 6.4**-т харуулав. Хүйсийн харьцаа 100-тай тэнцүү байхад эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүд адил хэмжээгээр сургуульд суралцаж байна гэсэн үг. 20-24, 25-29 насны бүлэгт хүйсийн харьцаа хурдан өсч, 150 болж байгаа нь бүрэн дундаас дээш түвшинд суралцагсдын хүйсийн ялгаа ихсэж байгааг харуулж байна. Ийнхүү эрэгтэйчүүд боловсролын хувьд харьцангуй тааруу байгаа шалтгааныг тооллогын материалаас гаргаж авах боломжгүй бөгөөд үүний тулд илүү нарийн судалгаа хийх шаардлагатай.

Бүлэг 7. ЭДИЙН ЗАСГИЙН ИДЭВХИ

Эдийн засгийн идэвхийн талаархи мэдээллийг тооллогоос гаргаж авах нь нилээд төвөгтэй юм. Ажил эрхлэлтийн түүвэр судалгаагаар олон асуулт асууж, мэдээллийг дэлгэрэнгүй гаргах боломжтой байхад тооллогоор ажил эрхлэлтийн талаар цөөн асуулт асууж, мэдээлэл авахыг зорьдог. 2000 оны тооллогоор зөвхөн таван асуултаар эдийн засгийн идэвхи, ажил эрхлэлтийн мэдээллийг цуглуулсан.

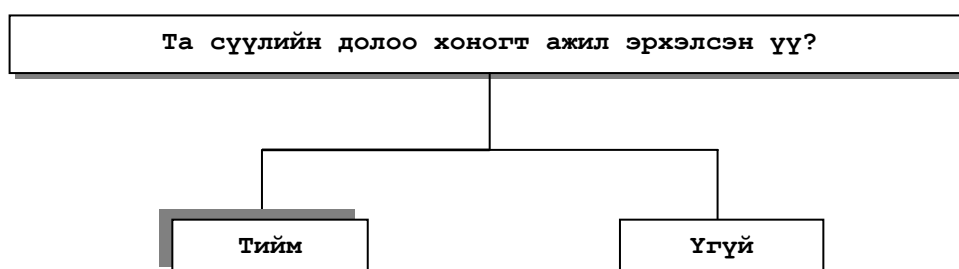
Зураг 7.1-д 2000 оны тооллогод ашигласан эдийн засгийн идэвхийн талаархи ойлголт, тодорхойлолт, цуглуулсан мэдээллийг зураглан харуулав.

Зураг 7.1. Эдийн засгийн идэвхийн ойлголт, 2000 он

Өөр нэг хүндрэлтэй асуудал бол төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжиж байгаа энэ үед эдийн засгийн талаархи мэдээллийн хэрэгцээ шаардлага цаг хугацааны аясаар өөрчлөгдөж байна. Энэ нь 1989, 2000 оны тооллогод хэрэглэсэн аргачлалын ялгаатай байдал, өнгөрсөн арван жилийн хугацаанд явагдсан өөрчлөлтийг судлахад хэрэглэгчид ямар хүндрэлтэй учирч болохыг нягтлан үзэхэд мэдэгдэх болно. Тооллогоор эдийн засгийн идэвхийг гаргахын тулд богино хугацаанд, долоо хоногт хамааралтай *тухайн үеийн идэвхи* гэсэн аргыг хэрэглэсэн. Тухайн хүн тооллогын товын өмнөх долоо хоногт нэг цаг ажилласан байсан ч ажил хийсэн гэж үзсэн тул тухайн үеийн арга нь ажил эрхлэлтийг илүү тодорхой болгож байгаа юм. Тооллогоор асуусан ажил эрхлэлтийн талаархи асуултын бүдүүвчийг **Зураг 7.2-т** үзүүлэв.

Зураг 7.2. Ажил эрхлэлтийн ойлголт, 2000 он

Харин 1989 онд хэрэглэсэн арга наад зах нь хоёр гол зүйлээр ялгаатай байсан. Эхнийх нь 1989 оны тооллогоор асуусан эдийн засгийн идэвхийн талаархи асуулт тодорхой бус ажиллах хүч буюу эдийн засгийн идэвхитэй хүн амыг үнэн зөв тодорхойлоход учир дутагдалтай байсан. Хоёрдугаарт 1989 оны тооллогод *байнгын идэвхийн арга* дээр үндэслэсэн ойлголтыг хэрэглэсэн. Байнгын идэвхийн арга нь жилийн ихэнхи хугацаанд ажил эрхэлсэн байдлыг харуулдаг. Монгол Улсын хувьд хамаарагдах хугацаа нь өнгөрсөн нэг жил байсан. Энэ талаар илүү дэлгэрэнгүй мэдээллийг энэ тайлангийн **Бүлэг 1**, Тооллого зохион явуулсан тухай тайлангийн **Бүлэг 3**-аас харна уу.

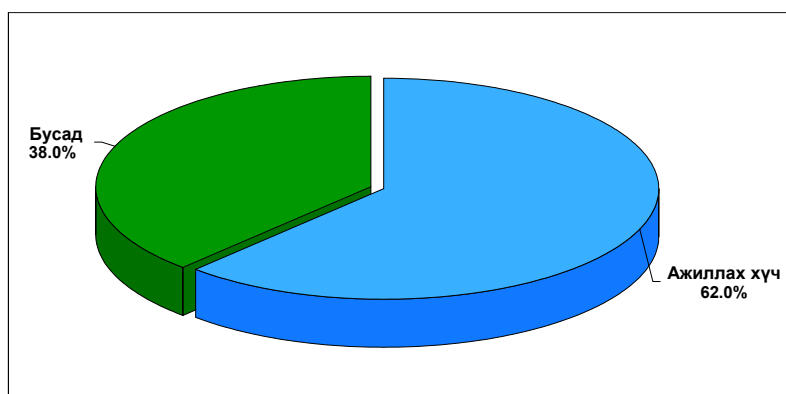
Ийнхүү сүүлийн 2 тооллогод хоёр өөр арга хэрэглэсэн тул энэхүү тайланд хоёр тооллогын эдийн засгийн идэвхийн мэдээллийг харьцуулахыг зорьсонгүй.

Эдийн засгийн идэвхийн байдал

Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхийн байдлыг хэд хэдэн аргаар ангилж болно. Хамгийн түгээмэл нь *ажиллах хүч* (зарим тохиолдолд эдийн засгийн идэвхитэй хүн амтай тохирдог), *эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам* хоёрыг тооцож гаргах юм. Ажиллах хүчинд ажил эрхэлж байгаа хүн ам болон ажилгүйчүүдийг оруулдаг учраас эдийн засгийн бодлого боловсруулагч нарт чухал байдаг. Энэ нь тухайн үед ажиллаж байгаа болон ажил эрхлэхэд бэлэн хүмүүсийн тоог тодорхойлдог. 2000 оны тооллогоор 15, түүнээс дээш насны хүн амын 62 хувь нь ажиллах хүчинд багтаж байна. Энэ хувийг ихэнхи тохиолдолд *ажиллах хүчний оролцооны түвшин* гэж нэрлэдэг. Үлдсэн 38 хувь нь ажиллах хүчнээс гаднах үйл ажиллагаа эрхэлдэг байна.

Зураг 7.3. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын ажиллах хүчний оролцооны түвшин, хувиар, 2000 он

Нийт хүн амын ойролцоогоор 62 хувь нь ажиллах хүчинд хамрагдаж байгааг өмнө тэмдэглэсэн. Гэхдээ ажиллах хүчний оролцооны түвшин нас, хүйс, байршил зэргээр өөр өөр байна. **Хүснэгт 7.1-ээс** харахад эрэгтэйчүүдийн 69 хувь ажиллах хүчинд багтаж байгаа нь эмэгтэйчүүдийнхээс (56%) өндөр байна. Энэ ялгаатай байдал хот, хөдөөд хоёуланд нь байна. Эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн аль алиных нь ажиллах хүчний оролцоо хөдөөд хотынхоос өндөр байв. Хөдөөд, ялангуяа эрэгтэйчүүдийн 80 гаруй хувь нь сүүлийн долоо хоногт ажил эрхэлсэн эсвэл ажил хайж байна гэж хариулсан байна.

Эдийн засгийн идэвхийн байдал	Хот			Хөдөө			Бүгд		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Ажиллах хүчний оролцооны түвшин	60.2	47.9	53.8	80.1	66.9	73.6	68.6	55.5	61.9
Эдийн засгийн идэвхигүй хүн амын эзлэх хувь	39.8	52.1	46.2	19.9	33.1	26.4	31.4	45.5	38.1

Ажил эрхлэлтэд бусад зүйлээс гадна нас бас нөлөө үзүүлсэн. **Хүснэгт 7.2**-т ажиллах хүчний оролцоог хүйс, насны бүлгээр харуулав. Ажиллах хүчнийг насны бүлгээр авч үзэхэд мэдэгдэхүйц ялгаатай байна. 15-24 насны эмэгтэйчүүдийн талаас бага хувь нь ажиллах хүчинд багтаж байхад эрэгтэйчүүдийн 60 гаруй хувь нь хамрагдаж байна. Бүх хүн амын ажиллах хүчний оролцоо 25-54 насанд хамгийн өндөр, эрэгтэйчүүдийн хувьд насны бүх бүлэгт өндөр байна. Энэхүү эрэгтэйчүүдийн ажиллах хүчний оролцоо өндөр байгаа нь 55, түүнээс дээш насанд ч илүү мэдэгдэхүйц байна. Энэ нь эмэгтэйчүүд (55 нас) эрэгтэйчүүдийг бодвол эрт тэтгэвэрт гардагтай зарим талаар холбоотой. Энэ насны бүлгийн 98 мянган эмэгтэйчүүдээс 12 мянга хүрэхгүй нь сүүлийн долоо хоногт ажил эрхэлсэн, эсвэл ажил хайж байгаа гэж хариулжээ. Хэдийгээр энэ насны бүлгийн нийт эрэгтэйчүүдийн тоо эмэгтэйчүүдийнхээс цөөн байсан ч 26.7 мянган эрэгтэй ажил эрхэлсэн, эсвэл ажил хайж байгаа гэж хариулсан байна.

Насны бүлэг	Ажиллах хүч						Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам						Бүгд		
	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд		Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд		Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
	мян.хүн	хувь	мян.хүн	хувь	мян.хүн	хувь	мян.хүн	хувь	мян.хүн	хувь	мян.хүн	хувь	мян.хүн	мян.хүн	мян.хүн
Бүгд	514.2	68.6	429.9	55.5	944.1	61.9	235.7	31.4	344.6	44.5	580.3	38.1	749.9	774.5	1524.4
15-19	63.9	48.0	44.7	34.4	108.6	41.2	69.4	52.0	85.4	65.6	154.7	58.8	133.3	130.0	263.4
20-24	88.0	74.5	71.6	60.8	159.6	67.7	30.1	25.5	46.1	39.2	76.2	32.3	118.0	117.7	235.8
25-34	162.4	81.0	146.9	72.0	309.3	76.5	38.0	19.0	57.2	28.0	95.2	23.5	200.4	204.1	404.5
35-44	120.5	81.7	116.2	76.3	236.7	78.9	27.0	18.3	36.2	23.7	63.2	21.1	147.5	152.4	299.8
45-54	52.7	77.1	38.6	53.3	91.3	64.9	15.6	22.9	33.8	46.7	49.4	35.1	68.3	72.5	140.7
55-59	17.0	62.0	6.4	22.3	23.3	41.8	10.4	38.0	22.2	77.7	32.6	58.2	27.4	28.5	55.9
60 +	9.7	17.7	5.6	8.0	15.3	12.3	45.3	82.3	63.7	92.0	109.0	87.7	55.0	69.3	124.3

Эдийн засгийн идэвхийн талаархи дэлгэрэнгүй мэдээллийг **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 15, 16**-аас харна уу. **Хүснэгт 15**-д эдийн засгийн идэвхийг насны бүлэг, хүйс, байршлаар, **Хүснэгт 16**-д аймаг, нийслэлээр харуулав.

Ажиллах хүч

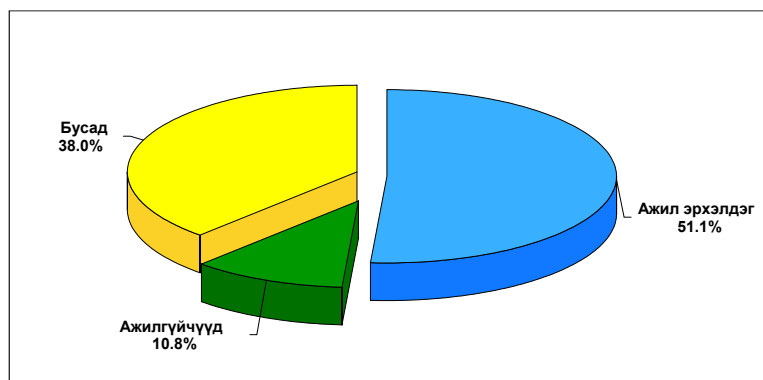
Ажиллах хүчний ойлголт бол тухайн хамааралтай үед ажил хийж байсан, мөн ажил хайж байсан ажилгүй хүмүүсийг хамруулсан нилээд төвөгтэй ойлголтуудын нэг юм. Тухайн хамааралтай долоо хоногт ажил хийгээгүй хүмүүсээс ажил хийгээгүй шалтгааныг асуусан. Ажил идэвхитэй хайж байсан гэж хариулсан хүмүүсийг ажилгүйчүүд гэж ангилсан. **Зураг 7.4**-д тооллогын ажиллах хүчний талаархи асуултыг харуулав.

Зураг 7.4. Ажиллах хүчний асуулт, 2000 он

Урд өмнө дурдсанаар тооллогын товын өмнөх долоо хоногт ажил хийсэн гэж хариулсан хүмүүсийг ажил эрхэлдэг хүн амд оруулав. Гэхдээ тооллого нэгдүгээр сарын эхээр явагдсан учраас өвлийн улиралд түр хугацаагаар ажлаа хийгээгүй ч ажилтай гэж хэлсэн хүмүүс олон байгаа. Тиймээс хэрэв тухайн хүн ямар нэгэн шалтгаанаар тооллогын өмнөх долоо хоногт ажил эрхлээгүй байвал түүний ажил эрхлэлтийг үнэн зөв тодорхойлохын тулд ер нь ажилтай эсэх, ажилдаа буцаж орох эсэхийг тодруулж асуусан. Өвчтэй, амралттай, улирлын ажилтай зэрэг шалтгааны улмаас түр хугацаагаар ажил хийгээгүй хүмүүсийг тухайн хамааралтай хугацаанд ажил эрхэлсэнтэй адил авч үзсэн. Энэ нь тухайн хүн ажил идэвхитэй хайж байснаас голлон үндэслэж ажилгүйдлийг тодорхойлох аргатай тохирч байгаа юм. Ажилдаа эргэн орох хүмүүс бол ажил хайж байгаа хүмүүс биш юм.

Зураг 7.5. Эдийн засгийн идэвхийн байдал, 2000 он

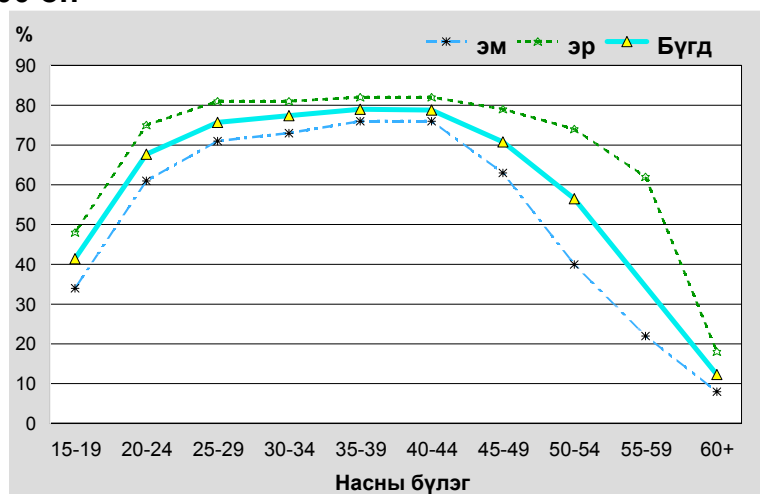

Ажиллах хүчний нийт 62 хувиас 51 хувь нь тооллогын товын өмнөх долоо хоногт ажил эрхэлсэн байхад үлдсэн 11 хувь нь ажилгүйчүүд байна. Гэхдээ эдгээр хувь нь 15, түүнээс дээш насны бүх хүн амд харьцуулсан үзүүлэлт юм. Өөрөөр хэлбэл, үлдсэн 10.8 хувь нь 15, түүнээс дээш насны нийт хүн амд ажилгүй байгаа хүн амын эзлэх хувь тул үүнийг ажиллах хүчнийг үндэслэн тооцдог ажилгүйдлийн түвшинтэй адил мэт ойлгож болохгүй юм.

Ажиллах хүчний насны дүр төрх бусад улс орныхтой төстэй байна (**Зураг 7.6**). Янз бүрийн шалтгааны улмаас 15-19 насны залуучууд нэлээд, 20-24 насны залуучуудын зарим хэсэг нь ажиллах хүчинд хамрагдахгүй байна. Өндөр насны хувьд нас ахих тутам хүмүүсийн хөдөлмөрийн чадвар буурч байгаа

бөгөөд 60, түүнээс дээш насны хүн амын дөнгөж 12 хувь ажиллах хүчинд хамрагдаж байна (**Хүснэгт 7.2**).

Зураг 7.6. Ажиллах хүчний оролцооны түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Ажил эрхэлдэг хүн ам

Ажил эрхэлж байгаа хүмүүст тооллогын товын өмнөх долоо хоногт ажил эрхэлсэн бүх хүмүүс мөн өвчтэй, ээлжийн амралттай, улирлын ажилтай зэрэг шалтгаанаар тухайн хугацаанд түр ажил эрхлээгүй хүмүүс орсон. Бүх ажил эрхэлдэг хүмүүсээс тэдний ажил эрхлэлтийн талаар гурван асуултыг асуусан. Энд эрхэлдэг ажил, үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, ажил эрхлэлтийн байдал орно.

2000 оны тооллогоор 15, түүнээс дээш насны хүн амын 51 хувь ажил эрхэлж байна (**Хүснэгт 7.3**). Гэхдээ энэ дундаж хувь нь зарим ялгаатай байдлыг, ялангуяа хот, хөдөөгийн хоорондын ялгааг далдалж байгаа юм. Хөдөөд 15, түүнээс дээш насны хүн амын 66 хувь ажил эрхэлж байхад хотод 40 хувиас ялигүй илүү нь ажил эрхэлж байна. Харин хөдөөд (сумын төв ороогүй) энэ үзүүлэлт 78 хувь хүртэл өсч байна. Хөдөөд амьдарч байгаа хүн амын ажил эрхлэлт ийнхүү өндөр байгаа нь гол төлөв мал аж ахуйн салбарт олноороо ажил эрхлэж байгаатай холбоотой нь тодорхой. Хөдөө амьдарч байгаа хүн амын хувьд хотынхонтой харьцуулахад сургуульд сурах, мал аж ахуйгаас өөр тохиромжтой ажил хайх, тодорхой насанд тэтгэвэрт гарах боломж, шаардлага бага юм.

Хүйс	Хот		Хөдөө		Бүгд	
	мян.хүн	хувь*	мян.хүн	хувь*	мян.хүн	хувь*
Бүгд	366.0	40.7	413.1	66.1	779.1	51.1
Эрэгтэй	193.0	44.5	227.4	72.0	420.4	56.1
Эмэгтэй	173.0	37.2	185.7	60.1	358.7	46.3

*15, түүнээс дээш насны хүн амд ажил эрхэлдэг хүн амын эзлэх хувь

Хүйсийн ялгаатай байдал байршлынхтай адил их биш хэдий ч ялгаа байгаа нь харагдаж байна. Хот, хөдөөгийн аль алинд ажил эрхэлж байгаа эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр, хот, хөдөөгийн дүнгээр 10 хувийн ялгаатай байна.

Хүснэгт 7.4. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он						
Насны бүлэг	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд	
	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь
Бүгд	420.4	100.0	358.7	100.0	779.1	100.0
15-19	48.4	11.5	32.5	9.1	80.9	10.4
20-24	69.1	16.4	57.0	15.9	126.0	16.2
25-34	131.0	31.2	121.3	33.8	252.3	32.4
35-44	99.9	23.8	99.8	27.8	199.6	25.6
45-54	46.5	11.1	36.3	10.1	82.8	10.6
55-59	16.0	3.8	6.3	1.8	22.3	2.9
60+	9.7	2.3	5.5	1.5	15.2	2.0

Хүснэгт 7.4-т үзүүлсэн ажил эрхэлдэг хүн амын насны бүтэц ажиллах хүчнийхтэй адил байна. 55 нас хүртэл эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн ажил эрхлэлт бараг адил байгаа бөгөөд ажил эрхэлдэг хүн амын гуравны нэгийг 25-34 насны хүмүүс бүрдүүлж байгаа нь хамгийн өндөр байна. 55, түүнээс дээш насны ажиллагсдын тоо ерөнхийдөө буурсан ч ажил эрхэлж байгаа эрэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эмэгтэйчүүдийнхээс бараг хоёр дахин илүү байна

Ажил эрхэлдэг бүх хүмүүсийн хийж байгаа гол ажлыг Монгол Улсын ажил мэргэжлийн ангилалын кодоор кодлосон. Энэ ангиллын дагуу гаргасан үр дүнг хүйсээр **Хүснэгт 7.5-д** харуулав

Хүснэгт 7.5. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, эрхэлдэг ажил, хүйсээр, 2000 он						
Ажил мэргэжил	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд	
	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь
Ажил эрхэлдэг хүн ам	420.4	100.0	358.7	100.0	779.1	100.0
Хууль тогтоогч, төрийн ба төрийн бус байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер	26.9	6.4	11.6	3.3	38.5	5.0
Мэргэжилтэн	26.0	6.2	49.0	13.7	75.0	9.6
Инженер техникийн ажилтан	12.1	2.9	23.5	6.6	35.6	4.6
Туслах ажилтан	4.3	1.0	12.3	3.4	16.6	2.1
Үйлчилгээний ажилтан ба дэлгүүр зах зээл дээр худалдаа эрхлэгч	24.7	5.9	44.5	12.4	69.2	8.9
Хөдөө аж ахуйн мэргэшсэн ажилчин	198.8	47.3	161.2	44.9	360.0	46.2
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилчин	39.7	9.4	24.8	6.9	64.5	8.3
Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	47.4	11.3	4.4	1.2	51.8	6.6
Энгийн ажил мэргэжил, бусад ажиллагсад	40.5	9.6	27.4	7.6	67.9	8.7

Эмэгтэйчүүд боловсролын түвшингийн хувьд давамгайлж байгаа мөртлөө улс төрийн дээд түвшин дэх тэдний төлөөлөл бага байгааг харж болно. Жишээлбэл, хууль тогтоогч, төрийн ба төрийн бус байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер нарын 30 хувь нь эмэгтэйчүүд байна. Харин мэргэжилтэн, инженер, техникийн ажилтнуудын дийлэнхи нь эмэгтэйчүүд байна. Эмэгтэй ажиллагсдын 14 хувь мэргэжилтэн байхад эрэгтэй ажиллагсдын хувь дөнгөж 6 хувь байна. Үүнтэй төстэй төрхийг инженер техникийн ажилтнуудаас харж болно. Эдгээр ажил эрхэлдэг эмэгтэйчүүдийн тоо эрэгтэйчүүдийнхээс бараг хоёр дахин илүү байна.

Эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдтэй харьцуулахад бичиг хэргийн болон үйлчилгээний ажлыг илүү эрхэлж байна. Эрэгтэйчүүд зарим уламжлалт ажил эрхлэх талаар давамгайлсан хэвээр байна. Хөдөө аж ахуйн ажил эрхэлдэг эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс бараг 38 мянгаар олон байна. Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагчид эрэгтэйчүүдийн дунд хамгийн өндөр хувийг эзэлж байгаа юм. Нийт ажил эрхэлдэг эрэгтэйчүүдийн 11,3 хувь нь энэ бүлэгт багтдаг ажил эрхэлж байхад эмэгтэйчүүдийн 1,2 хувь нь эрхэлж байна. Эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн аль алинд нь хөдөө аж ахуйн ажилчид хамгийн их хувийг эзэлж байна. Хөдөөд нийт ажиллагсдын бараг 84 хувь нь хөдөө аж ахуйн ажил эрхэлж байна (**Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 17-г** харна уу).

Нийт ажил эрхэлдэг хүн амыг тэдний ажиллаж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлээр ангилсан. Улсын хэмжээнд нийт ажиллагсдын 47 хувь нь хөдөө аж ахуй, ан агнуур, ойн аж ахуйн салбарт ажил эрхэлдэг нь хамгийн өндөр хувийг эзэлж байна. Нийт ажиллагсдын бараг 20 хувь нь эрүүл мэнд, боловсрол, төрийн удирдлага, батлан хамгаалах, албан журмын нийгмийн даатгалын үйл ажиллагааны салбарт ажиллаж байна.

Хүснэгт 7.6. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн ам, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, хүйсээр, 2000 он				
Эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	
	мян.хүн	мян.хүн	мян.хүн	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	420.4	358.7	779.1	100.0
1 Хөдөө аж ахуй, ан агнуур, ойн аж ахуй ¹	204.9	162.8	367.7	47.1
2 Уул уурхай, олборлох үйлдвэр	14.1	4.7	18.8	2.5
3 Боловсруулах үйлдвэр	25.7	30.9	56.6	7.3
4 Барилга	10.2	3.5	13.7	1.8
5 Цахилгаан, хий үйлдвэрлэл, ус хангамж	12.0	3.9	15.9	2.1
6 Бөөний болон жижиглэн худалдаа, гэр ахуйн барааны засварлах үйл ажиллагаа	33.3	35.2	68.5	8.8
7 Зочид буудал, зоогийн газар	3.2	7.9	11.1	1.4
8 Тээвэр, агуулахын аж ахуй, холбоо	30.3	11.8	42.1	5.4
9 Санхүүгийн гүйлгээ хийх үйл ажиллагаа	1.8	2.7	4.5	0.6
10 Үл хөдлөх хөрөнгө, түрээс, бизнесийн бусад үйл ажиллагаа	5.5	4.7	10.2	1.3
11 Төрийн удирдлага, батлан хамгаалах, албан журмын нийгмийн даатгалын үйл ажиллагаа	43.1	16.5	59.6	7.6
12 Боловсрол	14.8	36.7	51.5	6.6
13 Эрүүл мэнд, нийгмийн халамж	6.1	24.5	30.6	3.9
14 Нийгэм, бие хүнд үзүүлэх бусад үйлчилгээ	9.9	8.0	17.9	2.3
15 Бусад ²	5.5	4.9	10.4	1.3

¹загас барилт ороод

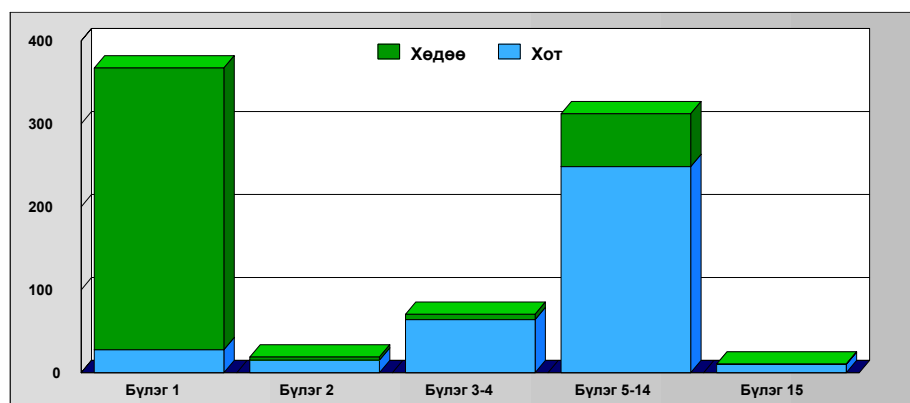
²хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн аж ахуй, олон улсын байгууллага, гадаадад ажиллаж байгаа, үйл ажиллагааны чиглэл нь тодорхой бус хүмүүс орсон.

Ажиллагсдын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийг хүйсээр авч үзэхэд сонирхолтой үр дүн гарчээ. Боловсрол, эрүүл мэнд болон зочид буудал, зоогийн газар, санхүүгийн үйл ажиллагаа зэрэг салбарт эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс харьцангуй олон байгаагийн дотор эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдээс боловсрол, эрүүл мэндийн салбарт 40.3 мянгаар, зочид буудал, зоогийн газар, санхүүгийн салбарт 5.6 мянгаар их байна. Мөн үндэсний бүтээгдэхүүнд голлох хувь нэмэр оруулдаг боловсруулах үйлдвэр, худалдааны салбарт илүү олон эмэгтэйчүүд ажиллаж байна.

Харин хөдөө аж ахуй, уул уурхай, олборлох үйлдвэрийн салбарт эрэгтэйчүүд эмэгтэйчүүдээс олноороо ажиллаж байна. Тэд барилга, зам тээвэр зэрэг салбарт ч давамгайлсан хэвээр байгаа юм. Үйлчилгээний салбаруудаас төрийн удирдлага, батлан хамгаалахын салбарт эмэгтэйчүүдийг бодвол бүр илүү олон эрэгтэйчүүд ажиллаж байна.

Тооллого хот, хөдөөгийн ялгааг тод гаргаж өгөв. **Зураг 7.7**-оос харахад хөдөө аж ахуйн салбар хөдөөд, боловсруулах үйлдвэр, барилга, эрүүл мэнд, боловсролын салбарууд хотод давамгайлж байна. **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 18**-ыг харна уу.

Зураг 7.7. Ажиллагсдын тоо, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэлийн бүлгээр, хот, хөдөөгөөр, мян.хүн, 2000 он

Тайлбар: Бүлгийн дугаарыг Хүснэгт 7.6-аас харна уу.

Ажил эрхэлж байгаа хүмүүсээс тэдний ажил эрхлэлтийн байдлыг, өөрөөр хэлбэл тэд өөрсдөдөө эсвэл өөр хүнд ажиллаж байсныг асуусан. Асуултын хариултын бүлгийг **Хүснэгт 7.7**-д үзүүлэв. Ажил эрхлэлтийн байдал хүйсээр мэдэгдэхүйц ялгаатай байв. Эрэгтэйчүүдийн хувьд хамгийн том бүлэгт хувиараа ажил эрхлэгчид, үүний дараа гэрээгээр ажиллагч орж, гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч харьцангуй бага хувийг эзэлж гуравдугаарт орж байна. Эмэгтэйчүүдийн хувьд хамгийн том бүлэг бол гэрээгээр ажиллагч

Хүйс	Ажил эрхлэлтийн байдал					Бүгд
	Гэрээгээр ажиллагч	Ажил олгогч	Хувиараа ажиллагч	Гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч	Бусад	
Бүгд	321.4	10.0	243.2	197.5	7.0	779.1
Эрэгтэй	165.1	7.2	184.5	59.0	4.6	420.4
Эмэгтэй	156.3	2.8	58.7	138.5	2.4	358.7

бөгөөд энэ нь хувиараа ажил эрхэлдэг эмэгтэйчүүдээс 2.5 дахин олон байгаа нь эрэгтэйчүүдтэй адилгүй байна. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 19**-өөс харна уу.

Сонирхол татсан бас нэг асуудал бол харьцангуй олон хүмүүс өөрсдийгөө гэр бүлийн бизнест цалин хөлсгүй ажилладаг гэж тодорхойлсон байна. Өөр нэг сонирхол татах зүйл бол олон эмэгтэйчүүд (бараг 140 мянга) өөрсдийгөө гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч гэжээ. Эдгээр эмэгтэйчүүд гэр бүлийн бизнес, мал аж ахуйд цалин хөлс авалгүй ажилладаг байна. Үүнээс гадна эрэгтэйчүүдийн хувьд ажил олгогчид давамгайлж байгааг харахад эмэгтэйчүүд бизнесийн үйл ажиллагааг тэр болгон зохион байгуулж ажиллуулдаггүйг гэрчилж байгаа юм. Цалин хөлсгүй ажилладаг нийт хүмүүсийн бараг 15 мянга нь хотод өрхийн үйлдвэрлэлд ажиллаж байна. Харин хөдөөд 180 мянга гаруй хүмүүс хөдөө аж ахуйн салбарт ажиллаж байна.

Ажил эрхэлдэг хүн амын боловсролын түвшинг аймаг, нийслэлээр **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 20**-д харуулав.

Ажилгүйчүүд

Тооллогоос ажилгүйдлийг тооцож авах нь эдийн засгийн бодлого боловсруулагчдад асар их ач холбогдолтой юм. Төлөвлөгөөт эдийн засгаас зах зээлийн эдийн засагт шилжиж байгаа улс орны хувьд бүтцийн ажилгүйдэл хаана байгааг ойлгож, ажлын байр бий болгох хөтөлбөр ажил хийх сонирхолтой нийцэж байх нь эдийн засгийн өсөлтийг урамшуулах гол хөшүүрэг билээ. 2000 оны тооллогод хэрэглэсэн ажилгүйдлийн ойлголт нь Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага, НҮБ-ын бусад байгууллагын зөвлөмжийг үндэслэсэн юм. Тооллогын товын өмнөх долоо хоногт ажил эрхлээгүй бөгөөд ажил хайж байгаа гэж хариулсан хүмүүсийг ажилгүйчүүдийн тоонд оруулж, судалгааны энэ хэсэгт ашигласан болно.

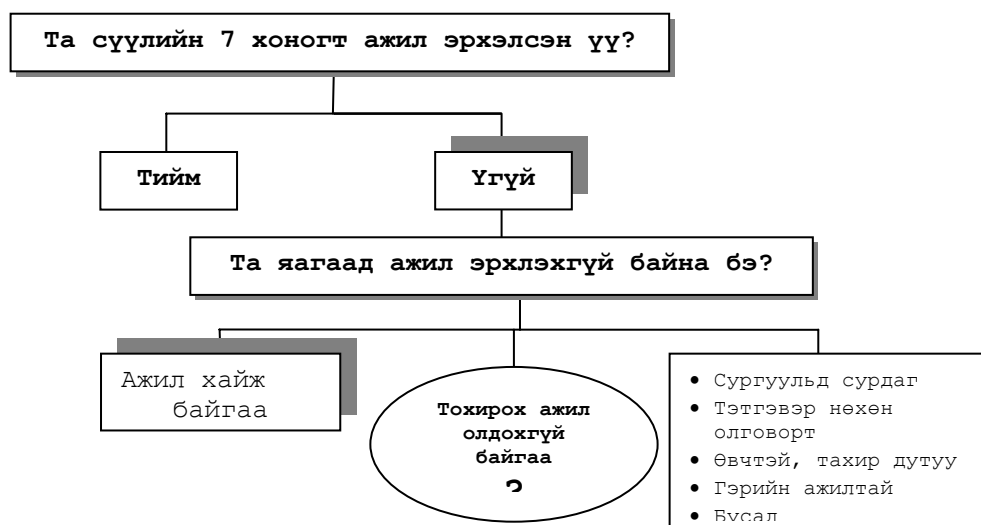
Гэхдээ ажилгүйчүүд, эдийн засгийн идэвхигүй гэсэн хоёр тодорхойлолтын ялгаа үргэлж тодорхой байдаггүй гэдгийг тэмдэглэх нь зүйтэй. Хөдөлмөрийн зах бол үргэлж тогтвортой байдаггүй, тухайлбал тооллогын үед ажиллах хүчний гадна байгаа олон хүмүүс тохиромжтой ажил олдвол түүнийг дуртайяа хийж болох талтай. Эдгээрээс хамгийн анхаарал татах хэсэг нь тухайн хугацаанд ажил хийгээгүй, мөн ажил идэвхитэй хайгаагүйн дээр ажил эрхлээгүй шалтгаанаа тохирох ажил олдохгүй байгаа гэж хариулсан хүмүүс юм. Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагаас гаргасан зөвлөмжид дараахь тайлбарыг оруулсан байдаг.¹

...Хөдөлмөрийн зах зээл зохион байгуулалтгүй, хязгаарлагдмал хүрээтэй, хөдөлмөрийн багтаамж хангалтгүй, ажиллах хүчний нилээд хэсэг хувиараа хөдөлмөр эрхэлдэг нөхцөлд зөвхөн ажил хайж байгаа хүнээр ажилгүйчүүдийг тооцох уламжлалт арга нь хязгаарлагдмал бөгөөд ийм тохиолдолд ажилгүйдлийн стандарт тодорхойлолтын ажил хайж байгаа гэсэн шалгуурыг зөөлрүүлж ... хоёр үндсэн шалгуурыг “ажилгүй”, “одоогоор ажил хийхэд бэлэн” гэж авч үздэг.

Тооллогоор асуусан ажилгүйчүүдийн талаархи асуултыг **Зураг 7.8**-д үзүүлэв.

¹Хүн ам, орон сууцны тооллогын зарчим, зөвлөмж, Нэгдсэн Үндэсний Байгууллагын Эдийн засаг, нийгмийн хэлтэс, Нью-Йорк, 1998

Зураг 7.8. Ажилгүйчүүдийн талаархи асуулт, 2000 он

Ажилгүйчүүдэд зургийн зүүн талын “ажил хайж байгаа” гэсэн бүлгийг оруулав. Харин бодлого боловсруулагчид зарим зорилгын үүднээс энэ зурагт дугуйлагдсан “тохирох ажил олдохгүй байгаа” гэж хариулсан хүмүүсийг ажилгүйчүүдэд оруулдаг учир тусгайд нь авч үзэх шаардлагатай.

Уламжлалт тодорхойлолтоор тооцсон ажилгүйдлийн түвшин, тодруулбал ажил хайж байгаа ажилгүйчүүд ажиллах хүчний 17.5 хувийг эзэлж байв. **Хүснэгт 7.8**-д үзүүлснээр ажилгүйдлийн түвшин эрэгтэйчүүдийн хувьд 18.2 хувь, эмэгтэйчүүдийн хувьд 16.6 хувь байгаа нь хүйсээр тийм их ялгаатай биш байна. Харин байршлаар их ялгаатай байна. Ажилгүйдлийн дундаж түвшин хотод 24.3 хувь, харин хөдөөд 10.2 хувь байна. Энэ нь хөдөөд нүүдлийн мал аж ахуй зонхилж, ажилгүйдлийн ойлголтыг харьцангуй бага хэрэглэж байгаатай холбоотой нь тодорхой. Хотод ажилгүйдлийн түвшин өндөр, хүн амын цэвэр өсөлт, хот руу чиглэсэн шилжих хөдөлгөөнөөс шалтгаалан хөдөлмөрийн зах зээл үргэлж өсч байгаа нь төлөвлөгчдийн хувьд чухал бодлогын чанартай асуудлыг хөндөн гаргаж байна. Хөдөлмөрийн хамгийн идэвхитэй нас болох 24-54 насанд ажилгүйдлийн түвшин 16.1 хувь, энэ нь эрэгтэйчүүдийн хувьд 17.4, эмэгтэйчүүдийн хувьд 14.7 хувь байна (**Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 15**-г харна уу).

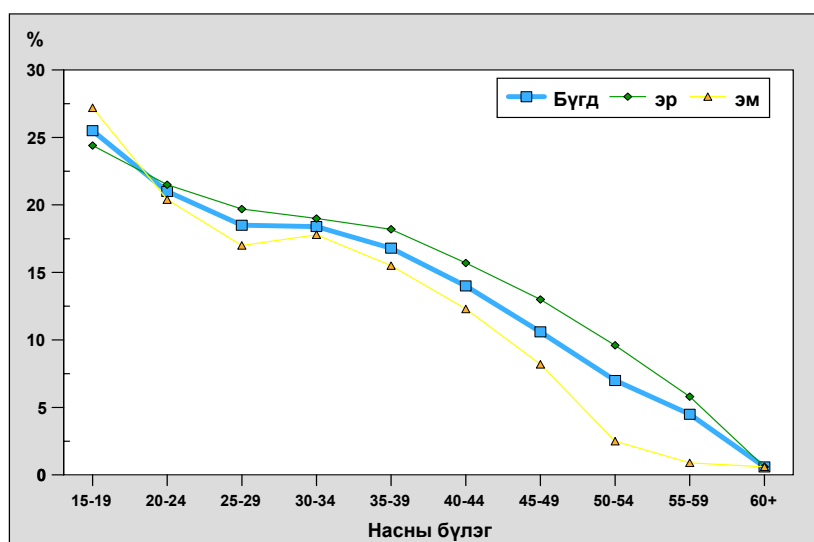
Хүйс	Хот		Хөдөө		Бүгд	
	мян.хүн	ажилгүйдлийн түвшин	мян.хүн	ажилгүйдлийн түвшин	мян.хүн	ажилгүйдлийн түвшин
Бүгд	117.8	24.3	47.1	10.2	164.9	17.5
Эрэгтэй	67.9	26.0	25.8	10.2	93.7	18.2
Эмэгтэй	49.9	22.4	21.3	10.3	71.2	16.6

Хүснэгт 7.9—өөс харахад ажилгүйдлийн түвшин насны бүлгээр ялгаатай байгаа боловч ихэнхи насны бүлэгт хүйсийн ялгаа бага байна. 35 хүртэлх насанд эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин ойролцоо байна. Харин 35, түүнээс дээш насанд эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин эмэгтэйчүүдийнхээс өндөр байна. 55, түүнээс дээш насанд эрэгтэйчүүдийн ажилгүйдлийн түвшин эмэгтэйчүүдийнхээс бараг тав дахин их байна. Энэ нь эмэгтэйчүүд (55 нас) эрэгтэйчүүдээс (60 нас) эрт тэтгэвэрт гардагтай холбоотой

Насны бүлэг	Хот			Хөдөө			Бүгд		
	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Бүгд	26.0	22.4	24.3	10.2	10.3	10.2	18.2	16.6	17.5
15-19	47.1	51.0	48.7	12.5	15.3	13.7	24.4	27.2	25.5
20-24	33.5	31.8	32.8	11.0	11.4	11.2	21.5	20.4	21.0
25-34	27.3	22.9	25.2	10.5	10.8	10.6	19.4	17.4	18.4
35-44	21.3	17.0	19.1	11.2	9.7	10.5	17.1	14.1	15.7
45-54	15.3	8.1	12.2	7.0	3.1	5.3	11.7	6.0	9.3
55-59	9.6	2.1	7.9	2.5	0.3	1.8	5.8	0.9	4.5
60+	1.4	1.8	1.5	0.1	0.3	0.2	0.6	0.6	0.6

юм. Гэхдээ энэ насанд ажилгүйдлийн түвшин ерөнхийдөө өндөр биш, ажилгүйчүүдийн тоо залуучуудынхтай харьцуулахад хамаагүй доогуур байна. Залуу насны бүлэгт ажилгүйдлийн түвшин өндөр байгаа нь **Зураг 7.9**-өөс харагдаж байна. 15-19 насны бүлэгт ажилгүйдлийн түвшин 25 хувиас илүү байснаа дараагийн насны бүлгүүдэд буурч, 60, түүнээс дээш насанд (эрэгтэйчүүд тэтгэвэрт гарах нас) ажилгүйдэл тун бага байна. **Хүснэгт 7.9**-өөс харахад ажилгүйдэл хотод хөдөөнөөс өндөр, ялангуяа залуучуудын дунд илүү өндөр байна. Ажилгүйчүүдийн талаархи дэлгэрэнгүй мэдээллийг **Хавсралт 1**-ийн **Хүснэгт 21**-ээс харна уу.

Зураг 7.9. Ажилгүйдлийн түвшин, насны бүлэг, хүйсээр, хувиар, 2000 он

Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам

Тухайн хугацаанд ажил эрхлээгүй 15, түүнээс дээш насны хүн амаас ажил хийгээгүй шалтгааныг асуусныг **Зураг 7.6**-д үзүүлсэн юм. Ажиллах хүчний гадна байгаа эдийн засгийн идэвхигүй хүн амд олон улсын стандарт тодорхойлолтын дагуу доорхи хүмүүсийг оруулав:

- *Тохирох ажил олдохгүй байгаа*—эдийн засгийн идэвхигүй, гэхдээ боломжит ажиллах хүчинд оруулж болно
- *Сургуульд суралцдаг*
- *Тэтгэвэр, нөхөн олговорт*
- *Өвчтэй, тахир дутуугийн группт¹*
- *Гэрийн ажилтай*
- *Бусад*

Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам нийтдээ 580.3 мянга байв. Эрэгтэйчүүдтэй харьцуулахад харьцангуй олон эмэгтэйчүүд ажил хийгээгүй шалтгаанаа сургуульд суралцаж байгаа гэж хариулжээ. Энэ нь дараагийн хэдэн жилд эрэгтэйчүүдээс олон эмэгтэйчүүд мэргэжлийн сургуулиа дүүргэнэ гэдгийг харуулж байна (**Бүлэг 6**-г харна уу). Өндөр насны бүлгийн тэтгэвэр, нөхөн олговорт байгаа хүн амын тоо тухайн насны бүлгийн нийт хүн амын тоотой бараг ижил байв. Тэтгэвэр, нөхөн олговорт гэж хариулсан эмэгтэйчүүдийн тоо эрэгтэйчүүдийнхээс хоёр

Ажил эрхлээгүй шалтгаан	Эрэгтэй		Эмэгтэй		Бүгд	
	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь	мян.хүн	эзлэх хувь
Бүгд	235.7	100.0	344.6	100.0	580.3	100.0
Тохирох ажил олдохгүй байгаа	53.1	22.6	37.3	10.8	90.4	15.6
Сургуульд сурдаг	71.4	30.2	99.6	28.9	171.0	29.4
Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	53.9	22.9	109.8	31.9	163.7	28.2
Өвчтэй, тахир дутуугийн группт ¹	20.5	8.7	16.4	4.7	36.9	6.4
Гэрийн ажилтай	10.9	4.6	65.4	19.0	76.3	13.2
Бусад	25.9	11.0	16.1	4.7	42.0	7.2

дахин өндөр байгаа нь хуулийн дагуу эмэгтэйчүүд (55 нас) эрэгтэйчүүдийг (60 нас) бодвол тэтгэвэрт эрт гардаг болон эмэгтэйчүүдийн дундаж наслалт эрэгтэйчүүдийнхээс өндөр байгаатай холбоотой юм.

¹Өвчтэй, тахир дутуугийн группт гэж хариулсан хүн амын талаар илүү гүнзгийрүүлсэн судалгаа хийж хэрэгтэй. 20 мянга гаруй эрэгтэйчүүд, 16 мянга гаруй эмэгтэйчүүд өвчтэй, тахир дутуугийн улмаас ажил эрхлээгүй гэж хариулжээ. Гэхдээ тооллогоор бүх тахир дутуу хүмүүсийг тодорхойлох боломжгүй юм. Ажиллах хүчний талаархи асуултыг зөвхөн 15, түүнээс дээш насны хүмүүсээс асуусан. Иймээс 15-аас доош насны тахир дутуу хүмүүс энд хамрагдаагүй болно. Үүнээс гадна энэ тоо зөвхөн өвчтэй, тахир дутуугийн улмаас ажил эрхлээгүй хүн амаар хязгаарлагдаж байгаа юм. Ажил эрхэлж, эсвэл ажил хайж байгаа болон суралцаж байгаа олон тооны тахир дутуу хүмүүс энд ороогүй юм. Эдгээрийн аль нь ч дээрх хүснэгтэд харагдахгүй юм.

Олон эмэгтэйчүүд ажил эрхлээгүй шалтгаанаа гэрийн ажилтай гэж хариулсан нь эмэгтэйчүүдийн гэрийн бүлийн үүрэг, уламжлалт ёс заншилтай холбоотой юм. Харин 11 мянга орчим эрэгтэйчүүд ажил эрхлээгүй шалтгаанаа гэрийн ажилтай гэж хариулсныг тэмдэглэх хэрэгтэй. Мөн өвчтэй, тахир дутуугийн группт болон бусад гэсэн шалтгаанаар ажил эрхлээгүй гэж хариулсан эрэгтэйчүүдийн тоо эмэгтэйчүүдийнхээс илүү байна.

Хүснэгт 7.11-д эдийн засгийн идэвхигүй хүн амыг насны бүлгээр үзүүлэв.

Хүснэгт 7.11. Арван тав, түүнээс дээш насны эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам, насны бүлэг, ажил эрхлээгүй шалтгаанаар, мян.хүн, 2000 он							
Насны бүлэг	Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам						
	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Сургуульд сурдаг	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуу	Гэрийн ажилтай	Бусад	Бүгд
Бүгд	90.4	171.0	163.7	36.9	76.3	42.0	580.3
15-19	13.8	123.1	-	2.5	8.1	7.2	154.7
20-24	15.9	35.1	-	3.7	14.4	7.2	76.2
25-34	30.7	11.8	-	8.7	29.8	14.3	95.2
35-44	22.2	1.0	2.6	11.0	17.3	9.1	63.2
45-54	6.5	0.1	27.3	7.1	5.4	3.0	49.4
55-59	1.2	-	27.1	2.4	1.0	0.9	32.5
60+	0.1	-	106.7	1.5	0.4	0.4	109.0

Эдийн засгийн идэвхигүй хүн амын 26.7 хувь нь буюу 154.7 хүн 15-19 насны бүлэгт, 18.8 хувь нь буюу 109.0 мянган хүн 60, түүнээс дээш насны бүлэгт байна. 171.0 мянган хүн суралцаж байгаагийн ихэнхи нь залуучууд байна.

Хүснэгт 7.12. Тохирох ажил олдохгүй байгаагийн улмаас ажил эрхлээгүй хүн ам, насны бүлэг, хүйсээр, мян.хүн, 2000 он			
Насны бүлэг	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд
Бүгд	53.1	37.3	90.4
15-24	16.8	12.8	29.7
25-34	17.6	13.1	30.7
35-44	12.8	9.4	22.2
45-54	4.7	1.8	6.5
55+	1.2	0.1	1.3

Эцэст нь ажилгүйчүүдийг хөдөлмөрийн зах зээлийн уян хатан байдалтай холбож тодорхойлох хүндрэлтэй асуудал руу эргэж орох хэрэгтэй. Дээр тайлбарласан ажил хайж байгаа хүн амаас гадна 90 гаруй мянган хүн тохирох ажил олдохгүй байгаагийн улмаас ажил эрхлээгүй гэж хариулсан байна.

Хүснэгт 7.12 дахь насны бүтэц уламжлалт аргаар тооцсон ажилгүйчүүдийн насны бүтэцтэй адил байна. Тохирох ажил олдохгүй байгаа гэж хариулсан хүмүүсийг итгэл алдарсан ажилчид (ойлголт, тодорхойлолтыг энэ тайлангийн Бүлэг 1, Тооллого зохион явуулсан тухай тайлангийн **Бүлэг 3**-аас харна уу) гэж нэрлэдэг ба эдгээрийн 65 гаруй хувийг 35-аас доош насныхан эзэлж байна.

Ажиллах хүчний бодлогын зарим зорилгоор уламжлалт аргаар тооцсон ажилгүйчүүд дээр итгэл алдарсан ажилчдыг нэмж ажилгүйчүүдийг тодорхойлдог.

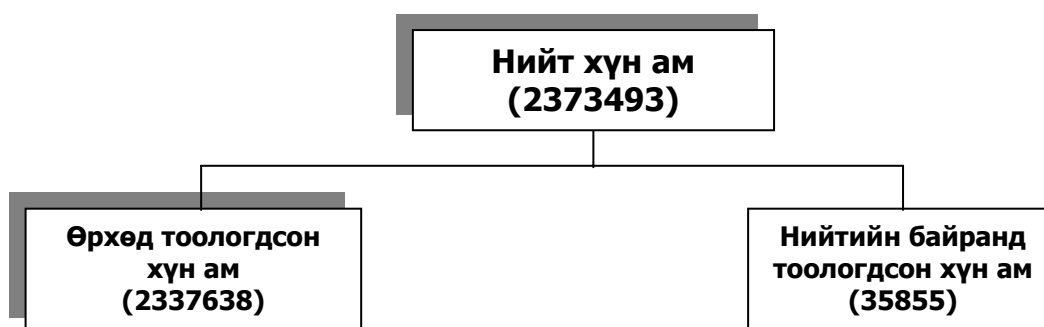
Энэхүү ажиллах хүчнийг тооцох өргөжүүлсэн арга нь ажлын боломжит эрэлтийг гаргадаг тул зарим тохиолдолд хэрэгцээтэй байж болох юм. Энэ аргаар тооцоход ажилгүйдлийн түвшин ажиллах хүчний 25 хувьд хүрч байна.

Хүснэгт 7.13. Ажиллах хүч, өргөжүүлсэн ойлголтоор, мян.хүн, 2000 он	
Эдийн засгийн идэвхийн байдал	Хүн ам
Ажиллах хүч	1034.4
Ажил эрхэлдэг	779.1
Ажил хайж байгаа	164.9
Тохирох ажил олдохгүй байгаа	90.4

Бүлэг 8. ӨРХ, ОРОН СУУЦ, ОРОН СУУЦНЫ НӨХЦӨЛ

Өмнөх тооллогуудын нэг адил 2000 оны тооллогод өрх, орон сууц нэг бүрийн талаархи бүлэг асуултыг асуусан. Тооллогод хамрагдсан хүн амын ихэнхи нь ганц биеэрээ, эсвэл хэсэг бүлгээрээ хүнс, амьдралын наад захын бусад хэрэгцээгээ хамтран хангаж өрх үүсгэн амьдарч, аль нэг өрхөд тоологджээ. Ихэнхи өрх уламжлалт хэлбэр болох гэр бүлээрээ, түүнчлэн зочид, найз нөхөдтэйгөө, хамт амьдарч байв. Харин өрхөд тоологдоогүй цэрэг, хоригдол болон эмнэлэгт хэвтэж байгаа өвчтөн, оюутан сурагчдын нийтийн байранд амьдарч байсан хүмүүсийг нийтийн байранд тоологдсон хүн амд оруулсан юм.

Зураг 8.1. Өрх, нийтийн байранд тоологдсон хүн ам, 2000 он

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогын үр дүнгээс харахад нийт хүн амын 98.5 хувь нь 541.1 мянган өрхөд тоологдсон байна. Үлдсэн 1.5 хувь буюу 35.9 мянган хүн нийтийн байранд тоологджээ. Тайлангийн энэ хэсэгт зөвхөн өрх, өрхөд тоологдсон хүн амын талаар авч үзэх болно. Гэхдээ нийтийн байранд тоологдсон хүн амын талаар удахгүй хэвлэгдэн гарах орон сууцны сэдэвчилсэн судалгаагаар судлах болно.

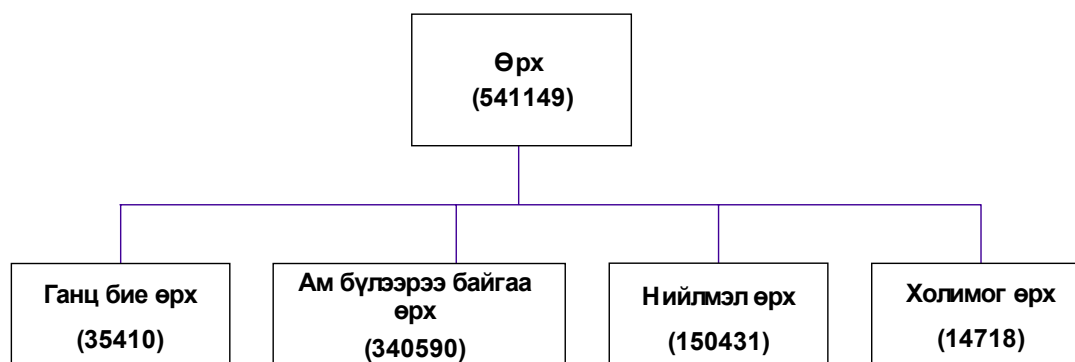
Хүснэгт 8.1. Өрхийн тоо, байршгаар, 1989 болон 2000 он					
Байршил	1989		2000		$\frac{2000}{1989} \%$
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	
Бүгд	427.8	100.0	541.1	100.0	126.5
Хот	235.6	55.1	296.4	54.8	125.8
Хөдөө	192.2	44.9	244.7	45.2	127.3

Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогоор нийт 541.1 мянган өрх тоологдсон нь 1989 оныхоос 26.5 хувиар өсчээ. 1989-2000 онд хотын өрх 25.8 хувь, хөдөөгийн өрх 27.3 хувиар өссөн байна.

Өрхийн хэлбэр

Өрхийн хэлбэр буюу өрхөд тоологдсон хүн ам, өрхийн тэргүүлэгчтэй ямар хамааралтайгаар нь өрхийг ангилан харуулах нь нийгэм, хүн ам зүй, эдийн засгийн судалгаанд болон бодлого боловсруулагчдад нэлээд сонирхолтой үзүүлэлт болдог. Өрхийн дөрвөн хэлбэрийн тодорхойлолтыг Бүлэг 1-ээс харна уу. Өрхийн хэлбэрийг өрхийн гишүүдийн өрхийн тэргүүлэгчтэй ямар хамааралтай гэсэн асуултад хариулсан байдлаар ангилж **Зураг 8.2**-д харуулав.

Зураг 8.2. Өрхийн хэлбэр, 2000 он

Нийт өрхийн 6.5 хувь нь ганц бие, 62.9 хувь нь ам бүлээрээ байгаа өрх, 27.8 хувь нь нийлмэл ам бүлтэй өрх, 2.7 хувь нь холимог ам бүлтэй өрх байна. Нийт өрхийн дотор ам бүлээрээ буюу эхнэр, нөхөр, хүүхдийнхээ хамт амьдарч байгаа өрх дийлэнх хувийг эзэлж байна. Мөн нийлмэл ам бүлтэй, өөрөөр хэлбэл эцэг, эх, ах, дүүс, садан төрлөөрөө сууж байгаа өрх ч олон байна. Энэ нь өрхийн ам бүлийн бүтцийн түгээмэл хэлбэрүүд бөгөөд үр хүүхэд, хамаатан садантайгаа хамт амьдрах нь манай уламжлалт заншилтай уялдаатай гэж үзэж болно.

Хүснэгт 8.2. Өрхийн тоо, байршил, өрхийн хэлбэрээр, 2000 он

Байршил	Ганц бие өрх		Ам бүлээрээ байгаа өрх		Нийлмэл өрх		Холимог өрх		Бүгд
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	
Бүгд	35.4	6.5	340.6	62.9	150.4	27.8	14.7	2.7	541.1
Хот	16.4	5.5	167.7	56.6	101.4	34.2	10.9	3.7	296.4
Хөдөө	19.0	7.8	172.9	70.6	49.0	20.0	3.8	1.6	244.7

Өрхийн бүтцийг хот, хөдөөгөөр авч үзвэл ялгаатай байдал нэлээд их байна. Нийлмэл ам бүлтэй өрхийн тоо хотод (101.4 мянга) хөдөөнөөс (49,0 мянга) 2 дахин их байгаа нь төв суурин газарт орон сууцны хүрэлцээ хангамжтай холбоотой байж болох талтай.

Хүснэгт 8.3-т өрхийн ам бүлийн тоо байршлаар ялгаатай байгааг харуулж байна. 3-4 ам бүлтэй өрхийн эзлэх хувь хот, хөдөөд бараг адил байна. Ам бүл цөөнтэй (1-2 ам бүлтэй) өрхийн эзлэх хувь хөдөөд хотоос 4,5 пүнктээр илүү байна. Харин ам бүл олонтой (5-6, 7, түүнээс олон ам бүлтэй) өрхийн эзлэх хувь хотод хөдөөгөөс илүү байна. Энэ нь хотод нийлмэл болон холимог өрх хөдөөгөөс олон тоотой байсантай тохирч байна (Хүснэгт 8.2) Өрхийн ам бүлийн талаархи бусад мэдээллийг Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 22-оос харна уу.

Хүснэгт 8.3. Өрхийн тоо, дүнд эзлэх хувь, байршил, ам бүлийн тоогоор, 2000 он										
Байршил	1-2		3-4		5-6		7+		Бүгд	
	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	92.8	17.2	220.8	40.8	161.3	29.8	66.2	12.2	541.1	100.0
Хот	44.8	15.1	121.2	40.9	91.1	30.7	39.3	13.3	296.4	100.0
Хөдөө	48.0	19.6	99.6	40.7	70.2	28.7	26.9	11.0	244.7	100.0

Өрхийг ам бүлийн тоогоор ангилбал 3-4 хүнтэй өрх 40.8 хувь, 5-6 хүнтэй өрх 29.8 хувийг эзэлж байна. Энэ нь аймгаар бага зэргийн ялгаатай байна. Тухайлбал, улсын хэмжээгээр нийт өрхийн 58 орчим хувийг 1-4 хүнтэй өрх эзэлж байхад Ховд аймгийн нийт өрхийн 48.1 хувь нь, Баян-Өлгий аймгийн нийт өрхийн 49.3 хувь нь 1-4 хүнтэй өрх байна. Харин Өмнөговь (67.3 хувь), Булган (65.2 хувь), Орхон (63.5 хувь) аймгуудад нийт өрхийн дийлэнхи хувийг цөөн хүнтэй буюу 1-4 хүнтэй өрх эзэлж байна. Улсын түвшинд 7, түүнээс дээш хүнтэй өрх нийт өрхийн 12.2 хувийг эзэлж байхад Баян-Өлгий, Ховд аймгуудад 18.1, 17.8 хувийг тус тус эзэлж байна. **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 23-ыг** харна уу.

Хүснэгт 8.4. Өрхийн эзлэх хувь, ам бүлийн тоогоор, 2000 он						
Аймаг, нийслэл	Ам бүлийн тоогоор					Өрхийн ам бүлийн дундаж тоо
	1-2	3-4	5-6	7+	Бүгд	
Бүгд	17.2	40.8	29.8	12.2	100.0	4.3
Архангай	22.5	40.7	28.5	8.3	100.0	4.0
Баян-Өлгий	13.4	35.9	32.7	18.0	100.0	4.7
Баянхонгор	21.5	39.2	28.4	10.9	100.0	4.1
Булган	19.2	46.0	27.3	7.5	100.0	4.0
Говь-Алтай	17.2	41.0	30.5	11.3	100.0	4.3
Дорноговь	20.8	42.2	27.6	9.4	100.0	4.0
Дорнод	18.9	38.6	29.6	12.9	100.0	4.3
Дундговь	19.0	41.6	29.1	10.3	100.0	4.2
Завхан	18.3	42.2	30.1	9.4	100.0	4.1
Өвөрхангай	19.3	41.6	29.8	9.3	100.0	4.1
Өмнөговь	23.2	44.1	25.5	7.2	100.0	3.9
Сүхбаатар	17.2	39.8	29.9	13.1	100.0	4.3
Сэлэнгэ	15.8	42.8	29.8	11.6	100.0	4.3
Төв	19.6	42.8	28.3	9.3	100.0	4.1
Увс	16.4	38.2	32.7	12.7	100.0	4.4
Ховд	13.1	35.0	34.1	17.8	100.0	4.7
Хөвсгөл	19.0	42.9	28.4	9.7	100.0	4.1
Хэнтий	20.5	42.8	27.6	9.1	100.0	4.0
Дархан-Уул	16.3	44.6	29.1	10.0	100.0	4.2
Улаанбаатар	14.1	39.5	30.7	15.7	100.0	4.6
Орхон	17.6	45.9	28.1	8.4	100.0	4.1
Говьсүмбэр	21.1	41.1	28.2	9.6	100.0	4.0

Улсын хэмжээнд өрхийн ам бүлийн дундаж тоо 4.3 байна. Баян-Өлгий (4.7), Ховд (4.7), Увс (4.4) аймаг, Улаанбаатар (4.6) хотод ам бүлийн дундаж тоо улсын дунджаас дээгүүр байна. Эдгээр нь өрхийн зохион байгуулалт, орон сууцны хүрэлцээ, хангамж муу, төрөлтийн түвшин зэргийг харуулж байна.

Хүснэгт 8.5. Өрхийн тоо, өрхийн тэргүүлэгчийн хүйс, байршил, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он						
Өрх	Хот		Хөдөө		Бүгд	
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	296.4	100.0	244.7	100.0	541.1	100.0
Эрэгтэй тэргүүлэгчтэй	242.3	81.7	210.4	86.0	452.7	83.7
Эмэгтэй тэргүүлэгчтэй	54.1	18.3	34.3	14.0	88.4	16.3

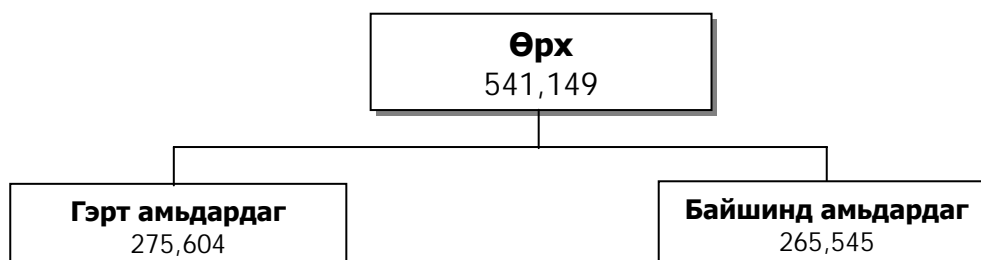
Хүснэгт 8.5-д үзүүлсний дагуу нийт өрхийн 16.3 хувийг эмэгтэй тэргүүлэгчтэй, үлдсэн 83.7 хувийг эрэгтэй тэргүүлэгчтэй өрх эзэлж байна. Энэ төрх байдал байршлаар ялгаатай байна. Хотод эмэгтэй тэргүүлэгчтэй өрхийн эзлэх хувь хөдөөгийнхөөс 4.3 пүнктээр илүү байна.

Орон сууц

2000 оны тооллого өрхийн бүтэц болон орон сууцны нөхцлийн талаар хязгаарлагдмал мэдээлэл цуглуулсан юм. Байшин болон уламжлалт орон сууц болох гэрийн талаар өөр өөр төрлийн мэдээлэл цуглуулах шаардлагатай гэж үзсэн тул байшин болон гэрийг тус тусад нь авч үзсэн. Өрх нэг бүрийг эхлээд гэрт эсвэл байшинд (сууцны тусдаа байшин, нийтийн сууцны байшин доторхи сууц, нийтийн байр) амьдарч байгаа гэж ангилж, тусгай асуултуудыг асуусан.

Орон сууц нь хүн амын аж байдлыг тодорхойлдог тул орон сууцны үзүүлэлтийг хувь хүний боловсрол, эдийн засгийн идэвхийн талаархи асуудалтай хамт дараагийн шатанд судлах нь зүйтэй. Харин энэ тайланд дан ганц орон сууцны тооллогын талаар бичигдсэн болно.

Зураг 8.3. Өрхийн орон сууцны төрөл, 2000 он

Хоёр болон түүнээс олон орон сууцтай өрхийн хувьд тооллогын үед амьдарч байсан үндсэн орон сууцны талаархи мэдээллийг цуглуулсан.

Хүснэгт 8.6. Өрх, сууцны төрөл, байршгаар, 2000 он						
Сууцны төрөл	Хот		Хөдөө		Бүгд	
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	296.4	100.0	244.7	100.0	541.1	100.0
Гэр	84.0	28.3	191.6	78.3	275.6	50.9
Байшин	212.4	71.7	53.1	21.7	265.5	49.1

Хүснэгт 8.6–аас харахад тооллогын үед нийт өрхийн 49 хувь нь байшинд, 51 хувь нь гэрт амьдарч байна. Хот, хөдөөгийн хооронд нилээд их ялгаатай байна. Хотод нийт өрхийн бараг 72 хувь нь байшинд, 28 хувь нь гэрт амьдарч, хөдөөд гэр зонхилж байна. Хөдөөгийн өрхийн 78 хувиас илүү нь гэрт амьдарч үндэсний уламжлалт амьдралын шинж чанарыг тусгаж байна.

Тооллогын зорилгын дагуу байшинд амьдарч байгаа өрхийг сууцны зориулалтаар ангилсан. Нийт өрхийн бараг 47 хувь тусдаа байшинд эсвэл нийтийн сууцны байшин доторх сууцанд амьдарч байна. Нийт өрхийн 1.6 хувь нь нийтийн байр, 0.6 хувь нь сууцны бус, 0.2 хувь нь бусад сууцанд амьдарч байна. Тооллогоор орон гэргүй хүмүүсийг бусад сууцанд амьдарч байгаа гэж үзсэн болно (Бүлэг 1-д тодорхойлолт өгөгдсөн). Өрхийг сууцны зориулалт, аймаг, нийслэлээр Хавсралт 1-ийн **Хүснэгт 24**-т, орон гэргүй хүмүүсийн талаархи мэдээллийг Хавсралт 1-ийн **Хүснэгт 25**-д харуулав.

Хүснэгт 8.7. Өрх, сууцны зориулалтаар, 2000 он		
Сууцны зориулалт	Өрх	
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	541.1	100.0
Гэр	275.6	50.9
Байшин	265.5	49.1
Сууцны тусдаа байшин	133.9	24.7
Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	119.0	22.0
Нийтийн байр ¹	8.4	1.6
Сууцны бус	3.4	0.6
Бусад	0.8	0.2

¹оюутан, сурагчдын нийтийн байр, ажиллагчдын нийтийн байр, нийтийн бусад байр

Хүснэгт 8.8-д өрхийг сууцны зориулалт, байршлаар харуулав. Хот, хөдөөгийн хооронд нилээд их ялгаатай байна. Урд өмнө ажиглагдаж байсны нэгэн адил

хөдөөгийн өрхийн гэрт амьдрах нь хотын өрхийнхөөс хамаагүй илүү байна. Сумын төвийг оруулахгүйгээр хөдөөг авч үзвэл үүнээс ч илүү ялгаатай байдал ажиглагдав. Хөдөөгийн (сумын төв ороогүй) дөнгөж 10.1 хувь нь байшинд, 89.9 хувь нь гэрт амьдарч байна. Сумын төвд өрхийн дийлэнхи нь гэрт амьдарч байгаа ч хөдөөгийнх шиг биш нийт өрхийн 56.7 хувь нь гэрт амьдарч байна. Аймгийн төвийн өрхийн 37.5 хувь, Улаанбаатарын нийт өрхийн 21.8 хувь гэрт амьдарч байна.

Хүснэгт 8.8. Өрх, сууцны зориулалт, байршгаар, дүнд эзлэх хувиар, 2000 он						
Сууцны зориулалт	Байршил					
	Хөдөө²	Сумын төв	Тосгон	Аймгийн төв	Улаанбаатар	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Гэр	89.9	56.7	26.1	37.5	21.8	50.9
Байшин	10.1	43.3	73.9	62.5	78.2	49.1
Сууцны тусдаа байшин	8.9	35.0	39.3	29.5	29.9	24.7
Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	0.6	5.9	30.2	30.2	44.8	22.0
Нийтийн байр ¹	0.4	1.4	3.1	1.7	2.5	1.6
Сууцны бус	0.1	0.9	1.2	0.9	0.8	0.6
Бусад	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.1

¹оюутан, сурагчдын нийтийн байр, ажиллагчдын нийтийн байр, нийтийн бусад байр

²сумын төв ороогүй

Хотод орон сууцны төрөл ялгаатай байгаа ч хөдөөгийнхтэй адил тийм их ялгаатай биш байна. Аймгийн төвийн өрхийн бараг 63 хувь байшинд амьдарч байна. Байшинд амьдардаг өрхийн эзлэх хувь тосгонд нийт өрхийн 74 хувь, Улаанбаатар хотод 78 хувь болж өсч байна.

Сууцны зориулалтаас зарим сонирхолтой дүр зураг ажиглагдаж байна. Хөдөөгийн байшинд амьдарч байгаа өрхийн дийлэнхи нь сууцны тусдаа байшинд, гэхдээ сумын төвийн өрхийн 14 хувь нийтийн сууцны байшин доторх сууцанд амьдарч байна. Хотод ялгаатай байдал илүү их байна. Тосгонд байшинд амьдарч байгаа нийт өрхийн талаас илүү хувь нь сууцны тусдаа байшинд амьдарч байна. Аймгийн төвд энэ нь 47 хувьд хүрэхгүй, нийтийн сууцны байшин доторх сууцанд амьдарч байгаа өрхийн эзлэх хувиас ялигүй бага байна. Улаанбаатар хотод газрын төлбөр, хотын төвөөс холдох зай зэргээс шалтгаалан байдал эсрэг байна. Нийслэл хотын нийт өрхийн бараг 45 хувь нь нийтийн сууцны байшин доторх сууцанд амьдарч байна.

Орон сууцны өмчлөл, өмчийн хэлбэр

Хүснэгт 8.9-д байшин, гэрт амьдардаг өрхийн орон сууцыг улсын, хувийн, холимог гэж ангилж өмчлөлийн хэлбэрээр харуулав (**Бүлэг 1**-д тодорхойлолт өгөгдсөн).

Хүснэгт 8.9. Өрх, сууцны төрөл, өмчийн хэлбэрээр, 2000 он								
Сууц төрөл	Улсын		Хувийн		Холимог		Бүгд	
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	44.9	8.3	491.0	90.7	5.2	1.0	541.1	100.0
Гэр	0.9	0.3	274.3	99.5	0.4	0.2	275.6	100.0
Байшин	44.0	16.6	216.7	81.6	4.8	1.8	265.5	100.0

Нийт өрхийн 91 хувь нь хувийн өмчийн сууцанд, арав хүрэхгүй хувь нь улсын болон холимог өмчийн сууцанд амьдарч байна. Гэрт амьдарч байгаа бараг бүх өрх хувийн өмчийн гэрт амьдарч байгаа нь гайхах зүйл биш юм. Хувийн өмчийн байшингийн эзлэх хувь тийм өндөр биш, нийт байшинд амьдардаг өрхийн 82 хувь хувийн өмчийн, 2 орчим хувь нь холимог өмчийн сууцанд амьдарч байна.

Хүснэгт 8.10. Өрх, сууцны өмчлөлийн хэлбэр, байршлаар, 2000 он						
Өмчлөлийн хэлбэр	Хот		Хөдөө		Бүгд	
	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь
Бүгд	296.4	100.0	244.7	100.0	541.1	100.0
Улсын	37.2	12.5	7.7	3.1	44.9	8.3
Хувийн	254.6	85.9	236.4	96.6	491.0	90.7
Холимог	4.6	1.6	0.6	0.3	5.2	1.0

Хүснэгт 8.10-д орон сууцны өмчлөлийг хот, хөдөөгөөр харуулав. Хөдөөд нийт өрхийн 97 хувь хувийн өмчийн сууцанд амьдарч байгаа нь хөдөөд хувийн гэрт амьдардаг өрхийн эзлэх хувийн жин өндөр байгаагаас шалтгаалж байна. Хотын өрхийн 86 хувь хувийн өмчийн сууцанд амьдарч байгаа нь бүх төрлийн орон сууцны дийлэнхийг хувьчилсныг харуулж байна.

Өрхийн цахилгаан болон телефон утасны хангамж

Өрхийн цахилгаан болон телефон утасны хангамжийн хот, хөдөөгийн ялгааг **Хүснэгт 8.11**-д харууллаа. Монгол Улсын нийт өрхийн 67 хувь, хотын өрхийн 95 хувь, хөдөөгийн өрхийн 34 хувь цахилгаан хэрэглэдэг байна. Телефон утастай өрхийн тоо харьцангуй бага, тэгээд ч хот, хөдөөгийн ялгаа их байна. Монгол Улсын нийт өрхийн 17 хувь, хотын өрхийн 29 орчим хувь, харин хөдөөгийн өрхийн дөнгөж 2 хувь телефон утастай байна.

	Хот		Хөдөө		Бүгд	
	мян.өрх	эзлэх хувь	мян.өрх	эзлэх хувь	мян.өрх	эзлэх хувь
Цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан	280.4	94.6	83.6	34.1	364.0	67.3
Телефон утастай	87.0	29,3	5.2	2,1	92.2	17.0

Гэрт амьдардаг өрх

Гэр нь монголчуудын уламжлалт орон сууц бөгөөд, одоо ч Монгол Улсын нийт өрхийн 50.9 хувь нь амьдарч байгаа юм. Энэ удаагийн тооллогоор гэрт амьдардаг өрхөөс гэрийн ахуйн нөхцлийн өвөрмөц онцлогийг харгалзан байшингийхаас тусдаа өөр асуултыг асуув.

Гэрт амьдардаг өрхийн дийлэнхи нь зургаагаас цөөн ханатай гэрт амьдардаг (Ханын тодорхойлолтыг **Бүлэг 1**-ээс харна уу).

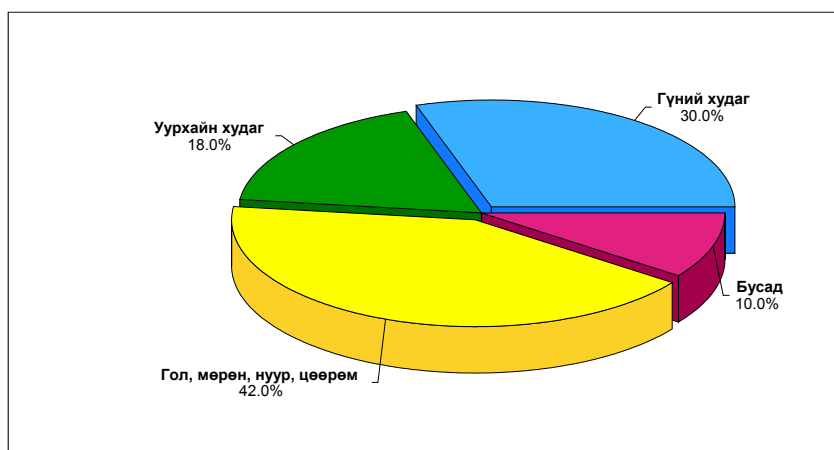
Ам бүлийн тоо	Ханьн тоо								Бүгд	
	5-аас цөөн		5		6		6-аас дээш		мян.өрх	Дүнд эзлэх хувь
	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь	мян. өрх	Дүнд эзлэх хувь		
Бүгд	56.7	20.6	158.4	57.5	51.7	18.7	8.8	3.2	275.6	100.0
1-2	19.5	35.6	27.1	49.4	7.3	13.3	0.9	1.7	54.8	100.0
3-4	22.5	20.2	64.2	57.8	21.0	18.9	3.4	3.1	111.1	100.0
5-6	11.2	14.2	48.0	61.0	16.4	20.8	3.1	4.0	78.7	100.0
7+	3.5	11.5	19.1	61.5	7.0	22.6	1.4	4.4	31.0	100.0

Хамгийн түгээмэл нь таван ханатай гэр бөгөөд гэрт амьдардаг өрхийн 57.5 хувь 5 ханатай гэрт амьдарч байна. Гурван хувиас ялигүй илүү нь зургаагаас дээш ханатай гэрт амьдарч байна. 1-2 хүнтэй өрхийн 35 хувиас илүү нь таваас цөөн ханатай гэрт, харин хоёр хүрэхгүй хувь нь долоо, түүнээс дээш

ханатай гэрт амьдарч байна. Ерөнхийдөө ам бүлийн тоо өсөх тутам таваас цөөн ханатай гэрт амьдардаг өрхийн тоо буурч, том гэрт амьдардаг өрхийн тоо өсч байна. Долоо, түүнээс олон хүнтэй, өөрөөр хэлбэл олон ам бүлтэй өрхийн 11.5 хувь таваас цөөн ханатай гэрт амьдарч байна. Эдгээр өрхийн 4 хувиас илүү нь зургаагаас дээш тооны ханатай гэрт амьдарч байгаа нь цөөн ам бүлтэй өрхийнхтэй харьцуулахад харьцангуй өндөр байна.

Гэрт амьдарч байгаа өрхөөс гэрийн нөхцлийн талаар хэд хэдэн асуулт асуусан. Эрүүл мэндийн асуудлаар төлөвлөгөө боловсруулагчдад ундны усны эх үүсвэрийн талаархи асуудал хамгийн чухал юм. Гэрт амьдарч байгаа бүх өрхийн 48 хувь нь ундны усаа гүний болон уурхайн худгаас авдаг нь ундны усны найдвартай эх үүсвэртэйг харуулав. Гэрт амьдардаг өрхийн 42 хувь нь ундны усаа гол, мөрөн, булаг, шанд, нуур, цөөрмөөс, 10 хувь нь бусад (цас, бороо гэх мэт) эх үүсвэрээс авдаг байна.

Зураг 8.4. Гэрт амьдардаг өрх, усан хангамжаар, 2000 он

Гэрт амьдардаг хотын өрхийн ихэнхи нь бие засах газартай байна. Нийт гэрт амьдардаг өрхийн 77 хувь нь тусдаа бие засах газартай байхад, гэрт амьдардаг хотын өрхийн 93 хувь, хөдөөгийн өрхийн 70 хувь тусдаа бие засах газартай байна.

Хүснэгт 8.13. Гэрт амьдарч байгаа өрхийн эзлэх хувь, ахуйн нөхцлийн үзүүлэлт, байршлаар, 2000 он

Ахуйн нөхцөл	Хот	Хөдөө	Бүгд
Бие засах зориулалтын цэгтэй	92.8	70.3	77.2
Хог зайлуулах зориулалтын цэгтэй	74.8	71.6	72.6
Бохир усны зориулалтын цооногтой	77.0	42.8	53.2

Гэрт амьдардаг өрхийн 73 хувь хог зайлуулах зориулалтын цэгтэй байгаагаас, гэрийн бусад нөхцлийн асуудалтай адилгүй хот, хөдөөгийн хувьд тийм ч их ялгаатай биш байна. Хотод гэрт амьдардаг өрхийн 75 хувь хог хаях зориулалтын цэгтэй байхад, хөдөөд энэ үзүүлэлт 72 хувь байна. Нийтдээ гэрт амьдардаг өрхийн 53 хувь бохир усны зориулалтын цооногтой гэж хариулжээ.

Гэрт амьдардаг хотын өрхийн 77 хувь, хөдөөгийн өрхийн 43 хувь бохир усны зориулалтын цооногтой байна.

Гэрт амьдарч байгаа өрхийн талаархи дэлгэрэнгүй мэдээллийг байршлаар, **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 26**-аас харна уу.

Байшинд амьдардаг өрх

Байшинд амьдарч байгаа өрхийн талаар сууцны талбай, орон сууцны нөхцөл зэрэг мэдээллийг цуглуулсан.

2000 оны тооллогоор Монгол Улсын нийт өрхийн 49.1 хувь нь байшинд амьдарч байгааг дээр дурдсан билээ.

Байшингийн өрөөний тоо, сууцны талбайн талаархи асуултыг асуусан нь өрхийн гишүүд хир зэрэг шахцалдаж амьдарч байгааг харахад үнэтэй мэдээлэл болно. **Хүснэгт 8.14**-т сууцны талбайн талаархи мэдээллийг үзүүлэв. Нийт өрхийн 55 орчим хувь нь 21-40 квадрат метр талбайтай сууцанд амьдарч байна.

Ерөнхийдөө өрхийн ам бүлийн тоо олон байх тутам сууцны талбай том байна. Гэхдээ **Хүснэгт 8.14**-өөс үзэхэд зарим өрх шахцалдаж амьдардаг болох нь харагдаж байна. Эхлээд хамгийн бага буюу 1-2 ам бүлтэй өрхийг авч үзье. Эдгээр өрхийн 44 хувь нь 20 квадрат метрээс бага талбайд амьдарч байхад, харьцангуй өндөр буюу 10 хувь нь 40 квадрат метрээс дээш талбайтай сууцанд амьдарч байна. Харин 5-6 хүнтэй өрхийн 19 гаруй хувь нь 20 квадрат метрээс бага талбайд амьдарч, зөвхөн 19 хувь орчим нь 40-өөс дээш квадрат метр талбайтай сууцанд тав тухтай амьдарч байна. Долоо, түүнээс олон хүнтэй өрхийн хувьд байдал бүр тааруу байв. Эдгээр олон ам бүлтэй өрхийн 22 хувь нь 40 квадрат метрээс илүү, харин ихэнхи нь үүнээс бага талбайд буюу 59 хувь нь 21-40 квадрат метр талбайд амьдарч байхад, 19 хувь нь 20 квадрат метрээс бага сууцны талбайтай сууцанд амьдарч байна.

Ам бүлийн тоо	Сууцны талбай (квадрат метр)						Бүгд	
	20-иос бага		21-40		40-өөс дээш		мян.өрх	эзлэх хувь
	мян.өрх	эзлэх хувь	мян.өрх	эзлэх хувь	мян.өрх	эзлэх хувь		
Бүгд	76.6	28.8	145.9	54.9	43.1	16.2	265.6	100.0
1-2	16.8	44.1	17.4	45.9	3.8	10.0	38.0	100.0
3-4	34.0	31.0	60.0	54.7	15.7	14.3	109.7	100.0
5-6	19.2	23.2	47.6	57.7	15.8	19.1	82.6	100.0
7+	6.7	18.8	20.8	59.0	7.8	22.1	35.3	100.0

Хүснэгт 8.15-д байшинд амьдардаг өрхийг өрөөний тоогоор үзүүлсэн бөгөөд эндээс дээрхтэй ижил дүр зураг харагдаж байна. Байшинд амьдардаг өрхийн ихэнхи буюу нийт өрхийн 43 хувь нь хамгийн нийтлэг буюу нэг өрөөтэй сууцанд амьдарч байна. Өрөөний тоо өсөх тутам өрхийн эзлэх хувийн жин буурч, нийт өрхийн 1 хүрэхгүй хувь нь 5, түүнээс олон өрөөтэй сууцанд сууж байна.

Өрхийн ам бүлийн тоогоор авч үзвэл нилээд сонирхолтой байна. 1-2 хүнтэй өрхийн 57 хувь нэг өрөө сууцанд амьдарч байна. Харин эдгээр цөөн хүнтэй өрхийн 12 хувь нь гурав, түүнээс олон өрөөтэй сууцанд амьдарч байна. Хамгийн олон хүнтэй, тухайлбал долоо, түүнээс дээш хүнтэй өрхийн гуравны нэгээс илүү нь нэг өрөөтэй сууцанд амьдарч байна. Эдгээр өрхийн нэг хүрэхгүй хувь нь 5, түүнээс дээш өрөөнд амьдарч байна. Энэ мэдээллийг байршлаар **Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 27**-д, мөн байшинд суудаг өрхийг аймаг, нийслэл, өрөөний тоогоор **Хүснэгт 28**-д харуулав.

Хүснэгт 8.15. Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, ам бүл, өрөөний тоогоор, 2000 он					
Ам бүлийн тоо	Өрөөний тоо				Бүгд
	1	2	3-4	5+	
Бүгд	43.0	37.7	18.7	0.6	100.0
1-2	57.0	30.9	11.6	0.5	100.0
3-4	44.7	38.0	16.9	0.4	100.0
5-6	38.2	39.7	21.4	0.7	100.0
7+	34.2	39.5	25.4	0.9	100.0

Энэ удаагийн тооллогоор орон сууцны нөхцлийн талаар нэлээд их мэдээлэл цуглуулсан юм. Дараахь хүснэгтүүдэд байшинд суудаг өрхийн халаалтын төрөл, усан хангамж, бие засах газар, гал тогоо, онгоц, шүршүүрийн өрөөний талаар танилцуулна.

Нийт өрхийн 44 хувиас илүү нь төвлөрсөн, 12.2 хувь нь төвлөрсөн бус халаалттай, 43 гаруй хувь нь бусад эх үүсвэрээр халаадаг гэжээ (**Хүснэгт 8.16**). Хот, хөдөөгийн сууцны хоорондын ялгаа нилээд их байна. Байшинд амьдарч байгаа хотын өрхийн 55 хувь төвлөрсөн халаалттай, харин хөдөөгийн өрхийн 2.5 хувь төвлөрсөн халаалттай байна. Хөдөөгийн өрхийн бараг 85 хувь нь ердийн халаалттай байна.

Хүснэгт 8.16. Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, халаалт, байршлаар, 2000 он			
Халаалтын төрөл	Хот	Хөдөө	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0
Төвлөрсөн	54.8	2.5	44.4
Төвлөрсөн бус	12.0	13.0	12.2
Бусад(ердийн)	33.2	84.5	43.4

Усны хангамжийн хувьд хот, хөдөөгийн хооронд бас л их ялгаа байна (**Хүснэгт 8.17**). Нийт өрхийн 40 орчим хувь халуун, хүйтэн усны хангамжтай байхад 54 хувь нь сууцнаасаа биш гаднаас зөөврийн ус хэрэглэдэг байна. Хотын орон сууцны бараг тал хувь нь халуун, хүйтэн устай, 7 хувь нь зөвхөн хүйтэн устай, үлдсэн 43 хувь нь усаа гаднаас зөөдөг байна. Хөдөөгийн орон

сууцны 2 хүрэхгүй хувь нь халуун, хүйтэн усны хангамжтай, дөнгөж 3 хувь нь зөвхөн хүйтэн усны хангамжтай, 95 гаруй хувь нь усаа гаднаас зөөдөг байна.

Хүснэгт 8.17. Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, усан хангамж, байршлаар, 2000 он			
Усан хангамж	Хот	Хөдөө	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0
Халуун, хүйтэн устай	49.3	1.8	39.8
Зөвхөн хүйтэн устай	7.3	3.1	6.4
Зөөврийн устай	43.4	95.1	53.8

Сууцны дотор бие засах газартай эсэх нь хот, хөдөөгөөр асар их ялгаатай байна (**Хүснэгт 8.18**). Байшинд суудаг өрхийн 47 хувь сууц дотроо, 53 хувь сууцны гадна бие засах газартай байна. Хотод нийт өрхийн 58 хувь сууц дотроо бие засах газартай байхад, хөдөөд 3 хүрэхгүй хувь сууц дотроо, 97 гаруй хувь нь сууцны гадна бие засах газартай байна.

Хүснэгт 8.18. Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, орон сууцны нөхцөл, байршлаар, 2000 он			
	Хот	Хөдөө	Бүгд
Бие засах газар	100.0	100.0	100.0
Сууцны дотор	57.9	2.9	46.9
Сууцны гадна	42.1	97.1	53.1
Онгоц, шүршүүрийн өрөө	100.0	100.0	100.0
Өрөөтэй	52.5	2.2	42.4
Өрөөгүй	46.5	97.0	56.7
Нийтийн	1.0	0.8	0.9

Байшинд амьдарч байгаа өрхийн 42 хувь сууц дотроо онгоц, шүршүүрийн өрөөтэй. Энэ үзүүлэлт хот, хөдөөгийн хувьд их ялгаатай байна. Хотод байшинд амьдардаг өрхийн 53 хувь сууц дотроо онгоц, шүршүүрийн өрөөтэй байна. Хөдөөд байшинд амьдарч байгаа өрхийн зөвхөн 3 хувь орчим сууц дотроо онгоц, шүршүүрийн өрөөтэй, харин эдгээрийн бараг 30 хувь нь нийтийн гэж хариулсан байна.

Хүснэгт 8.19. Байшинд суудаг өрхийн эзлэх хувь, гал тогооны өрөөтэй эсэх, байршлаар, 2000 он			
Гал тогооны өрөө	Хот	Хөдөө	Бүгд
Бүгд	100.0	100.0	100.0
Өрөөтэй	83.6	59.5	78.8
Өрөөгүй	15.8	39.4	20.5
Нийтийн	0.6	1.1	0.7

Байшинд суудаг өрхөөс гал тогооны өрөөний талаархи асуултыг асуусан (Хүснэгт 8.19). Тухайн өрх дангаараа гал тогооны өрөөтэй эсвэл бусад өрхтэй хамт хэрэглэдэг нийтийн гал тогоотой эсэхийг ялгаж гаргасан. Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 79 хувь гал тогооны тусдаа өрөөтэй, нэг хүрэхгүй хувь нь бусад өрхтэй хамтран хэрэглэдэг нийтийн гал тогоотой, 20 гаруй хувь сууцандаа гал тогооны тусдаа өрөөгүй байна. Гал тогооны өрөөний хувьд хот, хөдөөд ялгаатай байгаа боловч өмнө бичигдсэн орон сууцны нөхцлийн бусад үзүүлэлттэй харьцуулахад ялгаа бага байна. Байшинд суудаг хотын өрхийн 84 хувь гал тогооны өрөөтэй, 16 хувь гал тогооны өрөөгүй, харин хөдөөд ийм өрхийн 60 хувь гал тогооны өрөөтэй, 39 хувь гал тогооны өрөөгүй байна.

Зураг 8.3. Байшинд суудаг өрх, хог зайлуулалтын төрлөөр, 2000 он

Эх үүсвэр: Хавсралт 1-ийн Хүснэгт 29.

Өрх хог хаягдалаа хэрхэн зайлуулдаг нь эрүүл мэнд, байгаль орчинд асар их нөлөөтэй болох нь тодорхой. Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 51 хувь хогоо төвлөрсөн цэгт, 15 хувь хоолойгоор зайлуулж, 24 хувь дангаараа тусгай цэгтэй байхад, 10 хувь нь хог хаях тодорхой цэг байхгүй гэж хариулжээ.

ДҮГНЭЛТ

Монгол улсын 2000 оны хүн ам, орон сууцны тооллого нь өмнөх тооллогуудаас нэлээд ялгаатай, олон улсын нийтлэг аргачлал, зарчим, ойлголт, тодорхойлолтод үндэслэн явагдлаа. Хэдийгээр тооллогыг явуулахад тодорхой хүндрэл бэрхшээл гарч байсан боловч тооллого төвлөсөн хугацаандаа амжилттай дуусч, үр дүнг төлөвлөснөөс богино хугацаанд гаргасан болно.

2000 оны 1 дүгээр сарын 5-ны байдлаар Монгол Улсын байнгын оршин суугч (суурин) хүн ам 2373.5 мянга болж, өмнөх 1989 оны тооллогынхоос 16.1 хувиар буюу жилд дунджаар 1.4 хувиар өсчээ. Өсөлтийн энэ хувь өмнөх тооллого хоорондын өсөлттэй харьцуулахад ихээхэн доогуур байна. Тухайлбал, 1969-1979 оны хооронд хүн амын жилийн дундаж өсөлт 2.9 хувь, 1979-1989 оны хооронд 2.5 хувь байжээ.

Сүүлийн 11 жилд хүн амын өсөлт саарсан нь хүн амын төрөлт буурч, гадаад шилжих хөдөлгөөн нэмэгдсэнтэй үндсэндээ холбоотой байна. 1989 онд 1000 хүн амд ногдох төрөлтийн түвшин 36.5 байсан бол 1999 онд 20.4 болж, даруй 40 гаруй хувиар буурчээ. Хүн амын төрөлт буурсан нь шилжилтийн үеийн эдийн засгийн хүндрэл, бэрхшээл, хүн амын амьжиргааны түвшний доройтол, эмэгтэйчүүд жирэмслэлтээс хамгаалах хэрэгслийг өргөн ашигладаг болсон, түүнчлэн үр хөндөлтийг чөлөөтэй болгосонтой холбоотой юм. Үүний зэрэгцээ Монгол Улсад ажиллаж, амьдарч байсан хуучин Зөвлөлт Холбоот Улсын 50 гаруй мянган иргэн нутаг буцаж, 60 гаруй мянган казах иргэд Казакстан улсад шилжин суурьшсаны гадна залуучууд олноороо гадаадад гарч хөдөлмөр эрхэлж, суралцах болсон нь хүн амын өсөлт буурахад нөлөөлсөн байна. Аймаг, нийслэлээр авч үзвэл хүн амын өсөлт харилцан адилгүй, түүнд шилжих хөдөлгөөн голлох нөлөө үзүүлжээ. Улаанбаатар хот, Орхон, Булган, Хөвсгөл аймгуудын 1989-2000 оны хүн амын дундаж өсөлт улсын дунджаас дээгүүр байна. Энэ нь томоохон хот суурин газарт шилжин суурьшилт их байгааг харуулав.

Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт хүн амын тархан суурьшилт жигд бус байна. Ерөнхийд нь авч үзвэл Өмнөд болон Зүүн бус нутгийг бодвол Улаанбаатар хот, Төвийн болон Баруун бүс нутагт хүн ам илүү шигүү суурьшсан байна. Нийт хүн амын бараг гуравны нэг нь Улаанбаатар хотод, 60-аас илүү хувь нь Төвийн бүс нутагт (Улаанбаатар хот ороод) амьдарч байна.

Сүүлийн 2-3 арван жилд Монгол Улсад хотжих үйл явц гүнзгийрчээ. 2000 онд нийт хүн амын 57 хувь нь буюу 1345.0 мянган хүн хотод, 43 хувь буюу 1028.5 мянган хүн хөдөөд амьдарч байна. Аймгууд хотжилтын түвшний хувьд нэлээд ялгаатай байна. Хүн амын суурьшилт сийрэг, цөөн хүн амтай Зүүн бүс нутаг Улаанбаатар хотын зэрэгцээ хотжилт хамгийн өндөртэй бүс нутаг болж байна. Баруун бүс нутаг харьцангуй олон хүн амтай, суурьшлын хувьд тиймч сийрэг биш боловч хотжилтоор доогуур түвшинд орж байна.

Сүүлийн 11 жилд хүн амын насны бүтцэд өвөрмөц өөрчлөлт гарчээ. 2000 оны тооллогоор 0-4 болон 5-9 насны бүлэг дэх хүн амын тоо 10-14 насны хүн амынхаас бага гарлаа. Энэ нь 1989 оноос хойш төрөлт буурснаар тайлбарлагдана.

Гэрлэлтийн хувьд ч зарим нэг өөрчлөлтүүд гарчээ. Мэдэгдэхүйц өөрчлөлт бол огт гэрлээгүй хүмүүсийн эзлэх хувь 1979 оны тооллогоор 23 хувь байсан бол 2000 онд 33 хувь болж өсчээ. Энэ нь залуучууд хожуу гэрлэдэг болсныг харуулав. 1989 оны тооллогоос хойшхи хугацаанд эрэгтэй, эмэгтэйчүүдийн анхны гэрлэлтийн дундаж нас хойшилж, 2 жил хагасаар нэмэгджээ. Өөр нэг чухал үзэгдэл бол цуцалсан болон тусгаарласан хүний эзлэх хувь өсч, бэлбэсэн хүн амын эзлэх хувь буурсан явдал юм.

1989 оноос хойш ястан, үндэстний бүтцэд нэлээд өөрчлөлт оржээ. Монгол Улсын нийт иргэдийн 81.5 хувь нь халх, түүний дараа 4.3 хувийг эзэлсэн казахууд оржээ. 1989 онд халх ястан нийт хүн амын 78.8 хувийг эзэлж байсан бол 2000 онд 81.5 хувь болж өссөн нь казах иргэдийн тоо буурсантай холбоотой.

Тооллогын дүн хүн амын боловсрол, бичиг үсгийн мэдлэгийн талаар үнэтэй мэдээлэл өглөө. Арав түүнээс дээш насны хүн амд дээд боловсролтой хүний эзлэх хувь 1989 онд 7.0 хувь байснаа 2000 онд 7.6 хувь, дунд болон техник, мэргэжлийн боловсролтой хүний эзлэх хувь 42.9 байснаа 49.8 хувь болж өсч, харин боловсролгүй, бага боловсролтой хүмүүсийн эзлэх хувь буурсан байна. Энэ нь боловсролын ерөнхий түвшин сайжирсныг харуулж байна. Өмнөх тооллогын үед өндөр насны бүлэгт байсан, гэхдээ харьцангуй бага боловсролтой байсан хүмүүс нас барж, оронд нь боловсрол сайтай залуучууд түрж орж ирснийг энд тэмдэглэх ёстой.

Боловсролын түвшинг хүйсээр авч үзэхэд ихээхэн өөрчлөлт оржээ. 1989 онд багаас дээш боловсролтой эмэгтэйчүүд эрэгтэйчүүдийг бодвол цөөн, харин бага боловсролтой эмэгтэйчүүд илүү байсан бол 2000 онд энэ байдал өөрчлөгджээ. Дээд болон багаас дээш боловсролтой эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс давах болов.

Монгол Улсын 15, түүнээс дээш насны хүн амын 97.8 хувь нь бичиг үсэг мэдэж байгаа нь олон улсын стандарт түвшинтэй харьцуулахад өндөр байна. Бичиг үсгийн мэдлэгийг хүйсээр авч үзэхэд бараг ялгаагүй байна. Харин хот, хөдөөгийн хувьд нэлээд ялгаатай байв. Бичиг үсэг мэддэггүй хүмүүсийн тоо хөдөөд хотынхоос 3 дахин олон байлаа. Онцгой анхаарал татаж байгаа зүйл бол 15-19 насны бүлэгт бичиг үсэг мэддэггүй хүмүүсийн эзлэх хувь 20-иос 59 хүртэлх насныхаас өндөр, хүүхэд, залуучуудын дунд бичиг үсэг үл мэдэх явдал газар авч эхэлснийг харуулав.

Монгол Улсын 7-29 насны бүх хүмүүсийн 47.8 хувь нь тооллогын үед ямар нэг шатны боловсрол олгох сургуульд суралцаж байсны дотор эмэгтэйчүүдийн эзлэх хувь эрэгтэйчүүдийнхээс 7 пунктээр илүү байгаа нь тэд нийт суралцагсдын дотор давамгайлж байгааг харуулав. 10 наснаас эхлээд сургуульд суралцаж байгаа хүүхдийн эзлэх хувь буурч байгаа нь ерөнхий боловсролын сургуулийн анги дээшлэх тутам сургууль завсардалт өсч байгааг харуулж байна. Улсын хэмжээнд 2000 оны эхний байдлаар 8-15 насны хүүхдүүдийн 13.6 хувь нь сургуульд суралцаагүй байсны 61.7 хувь нь хөвгүүд, 38.3 хувь нь охид байв. Сургуульд хамрагдалтын хувь бүрэн бус дунд боловсрол эзэмших 15 насанд 72.8 хувь хүртлээ буурсны дотор хөвгүүдийн хувьд бүр ч илүү буурч байгаа нь анхаарал татаж байна.

Монгол Улсын 15, түүнээс дээш насны бүх хүн амын 51 хувь нь тооллогын өмнөх 7 хоногт ажил эрхэлсэн, 11 хувь нь ажилгүйчүүд, 38.1 хувь нь эдийн засгийн идэвхгүй хүн ам байв. Ажил эрхлэлтийн байдлаас харагдаж байгаа нэг

сонирхолтой зүйл бол эмэгтэйчүүд боловсролын түвшин, сургуульд хамрагдалтаар эрэгтэйчүүдээс давуу байсан боловч ажил эрхлэлтийн түвшингээр доогуур байна. Ажилгүйдлийн түвшин улсын дунджаар 17.5 хувь болсны дотор хотод 24.3 хувь, хөдөөд 10.2 хувь байв. Энэ нь хөдөөд мал аж ахуй зонхилж, ажилгүйдлийн ойлголт харьцангуй бага хэрэглэгддэгтэй холбоотой юм. Ажилгүйдлийн түвшин насны бүлгээр ялгаатай байгаа боловч ихэнх насны бүлэгт хүйсийн ялгаа бага байна. 15-19 насны насны бүлэгт ажилгүйдлийн түвшин хамгийн өндөр буюу 25 хувиас давж байснаа дараагийн насны бүлгүүдэд буурч байна.

Тооллогоор нийт хүн амын 98.5 хувь нь буюу 2337.6 мянга нь 541.1 мянган өрхөд, үлдсэн 1.5 хувь буюу 35.9 мянга нь нийти йн байранд тоологдсон. Тоологдсон өрхийн тоо 1989 оныхоос 26.5 хувиар өсчээ. Нийт өрхийн 54.8 хувь нь хотод, 45.2 хувь нь хөдөөд амьдарч байв. Өрхийн гишүүдийн дундаж тоо 4.3 хүн байв.

2000 оны хүн амын тооллоготой хамт орон сууцны тооллого явагдсан. Орон сууцны тооллогоор хүн амын амьдарч буй орон сууцны нөхцлийн талаар мэдээлэл цуглуулсан билээ.

Тоологдсон нийт өрхийн 49.1 хувь нь байшинд, 50.9 хувь нь гэрт амьдарч байв. Хотын нийт өрхийн 72 хувь нь байшинд амьдарч байхад хөдөөд дөнгөж 22 хувь байна. Байшинд амьдрагч өрхийн 81.6 хувь нь хувийн өмчлөлийн байшинд, 16.6 хувь нь улсын сууцанд оршин сууж байхад гэрт амьдрагчдын 99.5 хувь нь хувийн гэрт амьдардаг ажээ. Монгол Улсын нийт өрхийн 67.3 хувь нь, үүний дотор хотын өрхийн 94.6 хувь, хөдөөгийн өрхийн 34.1 хувь нь цахилгаан эрчим хүчээр хангагдсан байна. Телефон утастай өрхийн тоо харьцангуй бага, хот, хөдөөгийн ялгаа ч их байна. Монгол Улсын нийт өрхийн 17 хувь, хотын өрхийн 29.3 хувь, хөдөөгийн өрхийн 2.1 хувь нь телефон утастай ажээ.

Өрхийн орон сууцны нөхцөл ч тийм сайнгүй байна. Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 43.0 хувь нь нэг өрөөтэй, 37.7 хувь нь 2 өрөөтэй сууцанд амьдарч байна. Өөрөөр хэлбэл, байшинд амьдардаг нийт өрхийн 80.7 хувь нь 1-2 өрөөнд шахцалдан амьдардаг байна. Байшинд амьдардаг өрхийн дөнгөж 18.7 хувь нь 3 өрөөтэй байранд амьдардаг ажээ. Хамгийн олон ам бүлтэй (долоо түүнээс дээш) өрхийн 73.7 хувь нь 1-2 өрөөтэй байранд амьдарч байна. Байшинд суудаг нийт өрхийн 44.4 хувь нь төвлөрсөн халаалттай байгаагийн дотор хотод 54.8 хувь нь, хөдөөд дөнгөж 2.5 хувь нь ийм халаалттай ажээ. Байшинд амьдардаг нийт өрхийн 39.8 хувь нь халуун, хүйтэн устай байранд амьдарч байгаагийн дотор хотод энэ үзүүлэлт 49.3 хувь, хөдөөд дөнгөж 1.8 хувь байна.

Энэхүү тайлангаас гадна тооллогын үр дүнгээс гарсан олон сонирхолтой дүн шинжилгээ болон үзүүлэлтүүдийг багтаасан нэмэлт хэвлэлүүдийг цаашид гаргах болно.

Хавсралт 1. Хүснэгтүүд

Хүснэгт 1. Монгол Улсад байнга оршин суудаг хүн амын тоо, насны бүлэг, хүйс, байршлаар, 2000 он

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	2,373,493	1,177,981	1,195,512	1,344,516	657,081	687,435	1,028,977	520,900	508,077
<1	49,804	25,356	24,448	23,778	12,119	11,659	26,026	13,237	12,789
1-4	196,219	99,126	97,093	91,687	46,096	45,591	104,532	53,030	51,502
5-9	285,664	144,315	141,349	150,401	75,700	74,701	135,263	68,615	66,648
10-14	317,434	159,294	158,140	179,974	89,670	90,304	137,460	69,624	67,836
15-19	263,358	133,327	130,031	154,244	75,040	79,204	109,114	58,287	50,827
20-24	235,751	118,023	117,728	135,694	66,010	69,684	100,057	52,013	48,044
25-29	216,652	107,962	108,690	125,644	61,274	64,370	91,008	46,688	44,320
30-34	187,872	92,473	95,399	113,537	54,332	59,205	74,335	38,141	36,194
35-39	172,606	84,846	87,760	108,347	52,275	56,072	64,259	32,571	31,688
40-44	127,220	62,619	64,601	79,563	38,840	40,723	47,657	23,779	23,878
45-49	82,888	40,562	42,326	50,873	25,089	25,784	32,015	15,473	16,542
50-54	57,835	27,707	30,128	35,016	17,094	17,922	22,819	10,613	12,206
55-59	55,895	27,379	28,516	30,397	15,011	15,386	25,498	12,368	13,130
60-64	42,292	20,778	21,514	21,889	10,658	11,231	20,403	10,120	10,283
65-69	35,415	15,982	19,433	18,480	8,145	10,335	16,935	7,837	9,098
70-74	20,239	8,766	11,473	10,946	4,579	6,367	9,293	4,187	5,106
75-79	14,843	5,832	9,011	7,963	3,197	4,766	6,880	2,635	4,245
80-84	7,036	2,329	4,707	3,777	1,281	2,496	3,259	1,048	2,211
85-89	3,376	991	2,385	1,746	519	1,227	1,630	472	1,158
90-94	869	257	612	441	125	316	428	132	296
95-99	196	53	143	104	24	80	92	29	63
100+	29	4	25	15	3	12	14	1	13

**Хүснэгт 2. Байнга оршин суудаг хүн ам, аймаг, нийслэл, насны бүлэг, хүйс, байршлаар, 2000 он
Архангай**

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	97,091	48,579	48,512	18,519	9,001	9,518	78,572	39,578	38,994
<1	2,307	1,161	1,146	320	157	163	1,987	1,004	983
1-4	9,581	4,885	4,696	1,335	713	622	8,246	4,172	4,074
5-9	12,914	6,511	6,403	2,329	1,142	1,187	10,585	5,369	5,216
10-14	13,299	6,614	6,685	2,834	1,393	1,441	10,465	5,221	5,244
15-19	10,106	5,113	4,993	2,026	898	1,128	8,080	4,215	3,865
20-24	8,950	4,520	4,430	1,556	739	817	7,394	3,781	3,613
25-29	8,382	4,233	4,149	1,389	670	719	6,993	3,563	3,430
30-34	7,207	3,613	3,594	1,538	741	797	5,669	2,872	2,797
35-39	6,255	3,178	3,077	1,453	711	742	4,802	2,467	2,335
40-44	4,642	2,315	2,327	1,055	530	525	3,587	1,785	1,802
45-49	3,420	1,647	1,773	751	362	389	2,669	1,285	1,384
50-54	2,243	1,063	1,180	488	240	248	1,755	823	932
55-59	2,582	1,292	1,290	495	270	225	2,087	1,022	1,065
60-64	1,792	912	880	322	168	154	1,470	744	726
65-69	1,532	743	789	279	135	144	1,253	608	645
70+	1,879	779	1,100	349	132	217	1,530	647	883

Баян-Өлгий

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	91,068	45,813	45,255	28,060	14,086	13,974	63,008	31,727	31,281
<1	2,673	1,332	1,341	635	321	314	2,038	1,011	1,027
1-4	10,343	5,262	5,081	2,774	1,407	1,367	7,569	3,855	3,714
5-9	13,769	6,966	6,803	4,387	2,239	2,148	9,382	4,727	4,655
10-14	12,688	6,424	6,264	4,247	2,180	2,067	8,441	4,244	4,197
15-19	9,735	4,958	4,777	2,865	1,452	1,413	6,870	3,506	3,364
20-24	8,301	4,206	4,095	2,253	1,140	1,113	6,048	3,066	2,982
25-29	7,791	3,835	3,956	2,455	1,167	1,288	5,336	2,668	2,668
30-34	6,188	3,137	3,051	2,148	1,072	1,076	4,040	2,065	1,975
35-39	5,276	2,590	2,686	2,041	978	1,063	3,235	1,612	1,623
40-44	3,819	1,950	1,869	1,456	733	723	2,363	1,217	1,146
45-49	2,466	1,216	1,250	873	461	412	1,593	755	838
50-54	1,689	774	915	527	266	261	1,162	508	654
55-59	1,880	963	917	535	285	250	1,345	678	667
60-64	1,440	802	638	278	153	125	1,162	649	513
65-69	1,317	662	655	245	106	139	1,072	556	516
70+	1,693	736	957	341	126	215	1,352	610	742

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Баянхонгор

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	84,779	42,037	42,742	22,066	10,788	11,278	62,713	31,249	31,464
<1	2,043	1,044	999	385	189	196	1,658	855	803
1-4	8,327	4,188	4,139	1,624	800	824	6,703	3,388	3,315
5-9	11,551	5,883	5,668	2,972	1,520	1,452	8,579	4,363	4,216
10-14	12,491	6,310	6,181	3,753	1,852	1,901	8,738	4,458	4,280
15-19	8,886	4,459	4,427	2,245	1,100	1,145	6,641	3,359	3,282
20-24	7,993	4,048	3,945	1,635	851	784	6,358	3,197	3,161
25-29	7,094	3,558	3,536	1,689	812	877	5,405	2,746	2,659
30-34	6,154	3,109	3,045	1,724	826	898	4,430	2,283	2,147
35-39	5,348	2,632	2,716	1,702	782	920	3,646	1,850	1,796
40-44	3,854	1,821	2,033	1,226	598	628	2,628	1,223	1,405
45-49	2,543	1,207	1,336	827	408	419	1,716	799	917
50-54	1,991	879	1,112	561	277	284	1,430	602	828
55-59	2,108	946	1,162	560	270	290	1,548	676	872
60-64	1,593	808	785	399	194	205	1,194	614	580
65-69	1,302	611	691	347	155	192	955	456	499
70+	1,501	534	967	417	154	263	1,084	380	704

Булган

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	61,776	31,153	30,623	16,239	7,992	8,247	45,537	23,161	22,376
<1	1,259	632	627	269	133	136	990	499	491
1-4	5,436	2,750	2,686	1,157	584	573	4,279	2,166	2,113
5-9	7,668	3,835	3,833	1,968	994	974	5,700	2,841	2,859
10-14	8,360	4,197	4,163	2,405	1,178	1,227	5,955	3,019	2,936
15-19	5,990	3,100	2,890	1,649	789	860	4,341	2,311	2,030
20-24	5,537	2,966	2,571	1,135	617	518	4,402	2,349	2,053
25-29	5,616	2,876	2,740	1,416	708	708	4,200	2,168	2,032
30-34	4,961	2,482	2,479	1,362	649	713	3,599	1,833	1,766
35-39	4,445	2,191	2,254	1,341	626	715	3,104	1,565	1,539
40-44	3,392	1,739	1,653	1,041	531	510	2,351	1,208	1,143
45-49	2,325	1,137	1,188	690	333	357	1,635	804	831
50-54	1,502	743	759	420	213	207	1,082	530	552
55-59	1,646	807	839	464	230	234	1,182	577	605
60-64	1,204	592	612	295	139	156	909	453	456
65-69	1,114	549	565	289	140	149	825	409	416
70+	1,321	557	764	338	128	210	983	429	554

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Говь-Алтай

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	63,673	31,492	32,181	18,023	8,695	9,328	45,650	22,797	22,853
<1	1,635	797	838	404	207	197	1,231	590	641
1-4	6,038	3,077	2,961	1,370	726	644	4,668	2,351	2,317
5-9	7,945	3,996	3,949	2,240	1,134	1,106	5,705	2,862	2,843
10-14	8,683	4,467	4,216	2,721	1,390	1,331	5,962	3,077	2,885
15-19	6,844	3,505	3,339	2,041	905	1,136	4,803	2,600	2,203
20-24	6,355	3,187	3,168	1,545	715	830	4,810	2,472	2,338
25-29	5,822	2,958	2,864	1,491	718	773	4,331	2,240	2,091
30-34	4,975	2,509	2,466	1,488	689	799	3,487	1,820	1,667
35-39	4,108	2,006	2,102	1,372	667	705	2,736	1,339	1,397
40-44	3,146	1,504	1,642	1,059	527	532	2,087	977	1,110
45-49	1,881	865	1,016	639	303	336	1,242	562	680
50-54	1,478	617	861	453	209	244	1,025	408	617
55-59	1,595	756	839	404	198	206	1,191	558	633
60-64	1,230	548	682	289	132	157	941	416	525
65-69	841	330	511	205	84	121	636	246	390
70+	1,097	370	727	302	91	211	795	279	516

Дорноговь

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	50,575	25,515	25,060	25,210	12,529	12,681	25,365	12,986	12,379
<1	1,080	531	549	467	243	224	613	288	325
1-4	4,279	2,063	2,216	1,878	871	1,007	2,401	1,192	1,209
5-9	6,118	3,033	3,085	2,932	1,445	1,487	3,186	1,588	1,598
10-14	6,843	3,399	3,444	3,522	1,722	1,800	3,321	1,677	1,644
15-19	5,728	3,215	2,513	2,910	1,557	1,353	2,818	1,658	1,160
20-24	5,372	2,951	2,421	2,636	1,443	1,193	2,736	1,508	1,228
25-29	4,433	2,228	2,205	2,275	1,116	1,159	2,158	1,112	1,046
30-34	3,833	1,850	1,983	2,057	945	1,112	1,776	905	871
35-39	3,664	1,842	1,822	2,034	1,009	1,025	1,630	833	797
40-44	2,727	1,374	1,353	1,458	711	747	1,269	663	606
45-49	1,752	894	858	924	482	442	828	412	416
50-54	1,064	528	536	548	286	262	516	242	274
55-59	993	495	498	434	225	209	559	270	289
60-64	906	423	483	377	178	199	529	245	284
65-69	714	315	399	322	146	176	392	169	223
70+	1,069	374	695	436	150	286	633	224	409

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Дорнод

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	75,373	37,639	37,734	41,714	20,652	21,062	33,659	16,987	16,672
<1	1,435	776	659	718	388	330	717	388	329
1-4	5,893	2,989	2,904	2,903	1,494	1,409	2,990	1,495	1,495
5-9	9,404	4,789	4,615	4,867	2,464	2,403	4,537	2,325	2,212
10-14	11,339	5,712	5,627	6,334	3,188	3,146	5,005	2,524	2,481
15-19	8,999	4,744	4,255	5,035	2,632	2,403	3,964	2,112	1,852
20-24	7,111	3,698	3,413	3,862	1,999	1,863	3,249	1,699	1,550
25-29	6,133	3,036	3,097	3,417	1,667	1,750	2,716	1,369	1,347
30-34	5,430	2,669	2,761	3,175	1,502	1,673	2,255	1,167	1,088
35-39	5,312	2,597	2,715	3,133	1,510	1,623	2,179	1,087	1,092
40-44	4,306	2,113	2,193	2,537	1,217	1,320	1,769	896	873
45-49	2,755	1,346	1,409	1,622	774	848	1,133	572	561
50-54	1,744	864	880	1,052	527	525	692	337	355
55-59	1,540	738	802	887	424	463	653	314	339
60-64	1,189	562	627	635	307	328	554	255	299
65-69	1,191	482	709	649	268	381	542	214	328
70+	1,592	524	1,068	888	291	597	704	233	471

Дундговь

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	51,517	25,719	25,798	14,517	7,026	7,491	37,000	18,693	18,307
<1	1,190	596	594	287	153	134	903	443	460
1-4	4,847	2,459	2,388	1,041	502	539	3,806	1,957	1,849
5-9	6,449	3,308	3,141	1,758	886	872	4,691	2,422	2,269
10-14	7,433	3,720	3,713	2,508	1,213	1,295	4,925	2,507	2,418
15-19	5,526	2,792	2,734	1,658	787	871	3,868	2,005	1,863
20-24	4,748	2,459	2,289	1,080	546	534	3,668	1,913	1,755
25-29	4,271	2,095	2,176	1,003	479	524	3,268	1,616	1,652
30-34	3,667	1,885	1,782	1,087	515	572	2,580	1,370	1,210
35-39	3,323	1,666	1,657	1,055	515	540	2,268	1,151	1,117
40-44	2,584	1,250	1,334	879	417	462	1,705	833	872
45-49	1,600	747	853	514	242	272	1,086	505	581
50-54	1,089	539	550	343	171	172	746	368	378
55-59	1,087	529	558	306	144	162	781	385	396
60-64	1,049	490	559	275	130	145	774	360	414
65-69	958	465	493	250	120	130	708	345	363
70+	1,696	719	977	473	206	267	1,223	513	710

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Завхан

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	89,999	45,032	44,967	24,276	11,681	12,595	65,723	33,351	32,372
<1	2,127	1,136	991	438	222	216	1,689	914	775
1-4	8,185	4,178	4,007	1,634	811	823	6,551	3,367	3,184
5-9	11,311	5,799	5,512	3,081	1,586	1,495	8,230	4,213	4,017
10-14	11,811	5,950	5,861	3,730	1,822	1,908	8,081	4,128	3,953
15-19	10,124	5,291	4,833	2,916	1,352	1,564	7,208	3,939	3,269
20-24	8,522	4,226	4,296	1,878	852	1,026	6,644	3,374	3,270
25-29	8,286	4,173	4,113	1,867	885	982	6,419	3,288	3,131
30-34	7,044	3,556	3,488	2,018	937	1,081	5,026	2,619	2,407
35-39	5,930	2,932	2,998	2,064	991	1,073	3,866	1,941	1,925
40-44	4,377	2,127	2,250	1,514	762	752	2,863	1,365	1,498
45-49	2,830	1,305	1,525	870	424	446	1,960	881	1,079
50-54	2,173	1,004	1,169	643	323	320	1,530	681	849
55-59	2,368	1,133	1,235	487	246	241	1,881	887	994
60-64	1,745	878	867	348	184	164	1,397	694	703
65-69	1,405	642	763	309	115	194	1,096	527	569
70+	1,761	702	1,059	479	169	310	1,282	533	749

Өвөрхангай

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	111,420	55,578	55,842	19,058	9,337	9,721	92,362	46,241	46,121
<1	2,669	1,377	1,292	355	185	170	2,314	1,192	1,122
1-4	10,695	5,409	5,286	1,366	709	657	9,329	4,700	4,629
5-9	14,347	7,236	7,111	2,520	1,288	1,232	11,827	5,948	5,879
10-14	15,465	7,633	7,832	3,061	1,452	1,609	12,404	6,181	6,223
15-19	11,913	6,120	5,793	2,063	1,022	1,041	9,850	5,098	4,752
20-24	10,371	5,229	5,142	1,379	746	633	8,992	4,483	4,509
25-29	9,774	4,927	4,847	1,461	680	781	8,313	4,247	4,066
30-34	8,405	4,189	4,216	1,696	784	912	6,709	3,405	3,304
35-39	7,262	3,596	3,666	1,584	775	809	5,678	2,821	2,857
40-44	5,171	2,539	2,632	1,061	522	539	4,110	2,017	2,093
45-49	3,662	1,842	1,820	690	342	348	2,972	1,500	1,472
50-54	2,588	1,224	1,364	455	226	229	2,133	998	1,135
55-59	2,790	1,397	1,393	393	202	191	2,397	1,195	1,202
60-64	2,110	1,065	1,045	305	145	160	1,805	920	885
65-69	1,769	808	961	277	113	164	1,492	695	797
70+	2,429	987	1,442	392	146	246	2,037	841	1,196

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Өмноговь

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	46,858	23,488	23,370	14,183	6,875	7,308	32,675	16,613	16,062
<1	1,101	565	536	213	110	103	888	455	433
1-4	4,435	2,301	2,134	968	482	486	3,467	1,819	1,648
5-9	5,895	2,997	2,898	1,778	886	892	4,117	2,111	2,006
10-14	6,536	3,295	3,241	2,277	1,103	1,174	4,259	2,192	2,067
15-19	5,357	2,884	2,473	1,803	893	910	3,554	1,991	1,563
20-24	4,273	2,281	1,992	1,053	577	476	3,220	1,704	1,516
25-29	3,914	1,980	1,934	1,041	491	550	2,873	1,489	1,384
30-34	3,411	1,633	1,778	1,150	501	649	2,261	1,132	1,129
35-39	3,158	1,560	1,598	1,139	532	607	2,019	1,028	991
40-44	2,113	1,054	1,059	792	407	385	1,321	647	674
45-49	1,368	665	703	501	259	242	867	406	461
50-54	958	461	497	326	160	166	632	301	331
55-59	1,019	461	558	251	119	132	768	342	426
60-64	1,030	458	572	256	108	148	774	350	424
65-69	853	397	456	240	110	130	613	287	326
70+	1,437	496	941	395	137	258	1,042	359	683

Сүхбаатар

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	56,166	28,585	27,581	15,133	7,555	7,578	41,033	21,030	20,003
<1	1,226	627	599	255	132	123	971	495	476
1-4	4,975	2,536	2,439	1,030	490	540	3,945	2,046	1,899
5-9	7,314	3,801	3,513	1,845	961	884	5,469	2,840	2,629
10-14	7,886	3,964	3,922	2,262	1,145	1,117	5,624	2,819	2,805
15-19	6,436	3,535	2,901	1,662	880	782	4,774	2,655	2,119
20-24	5,432	2,929	2,503	1,248	672	576	4,184	2,257	1,927
25-29	4,702	2,449	2,253	1,221	620	601	3,481	1,829	1,652
30-34	4,124	2,103	2,021	1,168	579	589	2,956	1,524	1,432
35-39	3,741	1,874	1,867	1,139	550	589	2,602	1,324	1,278
40-44	3,033	1,549	1,484	1,023	516	507	2,010	1,033	977
45-49	1,908	947	961	685	330	355	1,223	617	606
50-54	1,215	590	625	411	203	208	804	387	417
55-59	1,093	518	575	312	161	151	781	357	424
60-64	986	439	547	268	117	151	718	322	396
65-69	900	358	542	256	97	159	644	261	383
70+	1,195	366	829	348	102	246	847	264	583

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Сэлэнгэ

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	99,950	51,068	48,882	56,446	28,495	27,951	43,504	22,573	20,931
<1	2,108	1,074	1,034	1,120	570	550	988	504	484
1-4	8,044	4,009	4,035	4,331	2,163	2,168	3,713	1,846	1,867
5-9	12,664	6,401	6,263	7,120	3,568	3,552	5,544	2,833	2,711
10-14	14,599	7,428	7,171	8,280	4,201	4,079	6,319	3,227	3,092
15-19	10,329	5,511	4,818	5,536	2,858	2,678	4,793	2,653	2,140
20-24	9,026	4,970	4,056	4,990	2,723	2,267	4,036	2,247	1,789
25-29	8,939	4,632	4,307	5,114	2,608	2,506	3,825	2,024	1,801
30-34	8,218	4,089	4,129	4,903	2,415	2,488	3,315	1,674	1,641
35-39	7,562	3,834	3,728	4,457	2,203	2,254	3,105	1,631	1,474
40-44	5,482	2,718	2,764	3,230	1,566	1,664	2,252	1,152	1,100
45-49	3,579	1,852	1,727	2,114	1,109	1,005	1,465	743	722
50-54	2,428	1,194	1,234	1,393	689	704	1,035	505	530
55-59	2,424	1,238	1,186	1,296	640	656	1,128	598	530
60-64	1,774	885	889	972	476	496	802	409	393
65-69	1,328	629	699	737	355	382	591	274	317
70+	1,446	604	842	853	351	502	593	253	340

Төв

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	99,268	51,374	47,894	16,227	8,099	8,128	83,041	43,275	39,766
<1	2,005	1,020	985	273	139	134	1,732	881	851
1-4	8,216	4,182	4,034	1,034	515	519	7,182	3,667	3,515
5-9	12,098	6,125	5,973	1,956	985	971	10,142	5,140	5,002
10-14	13,616	6,896	6,720	2,397	1,172	1,225	11,219	5,724	5,495
15-19	10,627	5,838	4,789	1,816	968	848	8,811	4,870	3,941
20-24	9,219	5,055	4,164	1,439	805	634	7,780	4,250	3,530
25-29	8,536	4,550	3,986	1,344	650	694	7,192	3,900	3,292
30-34	7,449	3,818	3,631	1,375	630	745	6,074	3,188	2,886
35-39	6,836	3,525	3,311	1,284	626	658	5,552	2,899	2,653
40-44	5,296	2,693	2,603	1,000	485	515	4,296	2,208	2,088
45-49	3,682	1,862	1,820	612	334	278	3,070	1,528	1,542
50-54	2,653	1,324	1,329	417	211	206	2,236	1,113	1,123
55-59	2,732	1,410	1,322	364	173	191	2,368	1,237	1,131
60-64	2,161	1,132	1,029	267	123	144	1,894	1,009	885
65-69	1,837	900	937	271	127	144	1,566	773	793
70+	2,305	1,044	1,261	378	156	222	1,927	888	1,039

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Увс

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	90,037	45,512	44,525	26,319	13,064	13,255	63,718	32,448	31,270
<1	2,461	1,266	1,195	574	314	260	1,887	952	935
1-4	9,886	4,966	4,920	2,306	1,167	1,139	7,580	3,799	3,781
5-9	13,204	6,755	6,449	4,054	2,072	1,982	9,150	4,683	4,467
10-14	12,211	6,140	6,071	4,209	2,023	2,186	8,002	4,117	3,885
15-19	9,113	4,912	4,201	2,704	1,364	1,340	6,409	3,548	2,861
20-24	7,525	3,905	3,620	1,741	908	833	5,784	2,997	2,787
25-29	7,533	3,829	3,704	1,917	954	963	5,616	2,875	2,741
30-34	6,840	3,438	3,402	2,144	1,052	1,092	4,696	2,386	2,310
35-39	5,939	3,031	2,908	2,047	1,017	1,030	3,892	2,014	1,878
40-44	4,236	2,175	2,061	1,502	767	735	2,734	1,408	1,326
45-49	2,649	1,308	1,341	889	458	431	1,760	850	910
50-54	1,982	882	1,100	593	244	349	1,389	638	751
55-59	2,217	1,058	1,159	619	317	302	1,598	741	857
60-64	1,636	847	789	393	191	202	1,243	656	587
65-69	1,222	528	694	273	111	162	949	417	532
70+	1,383	472	911	354	105	249	1,029	367	662

Ховд

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	86,831	43,213	43,618	26,023	12,658	13,365	60,808	30,555	30,253
<1	2,240	1,150	1,090	503	248	255	1,737	902	835
1-4	9,571	4,787	4,784	2,359	1,155	1,204	7,212	3,632	3,580
5-9	12,014	6,043	5,971	3,677	1,863	1,814	8,337	4,180	4,157
10-14	12,113	6,131	5,982	3,892	1,954	1,938	8,221	4,177	4,044
15-19	9,548	4,778	4,770	3,058	1,371	1,687	6,490	3,407	3,083
20-24	8,108	4,194	3,914	2,386	1,199	1,187	5,722	2,995	2,727
25-29	7,265	3,636	3,629	2,069	989	1,080	5,196	2,647	2,549
30-34	6,089	3,022	3,067	2,030	951	1,079	4,059	2,071	1,988
35-39	5,309	2,630	2,679	1,910	924	986	3,399	1,706	1,693
40-44	4,006	1,989	2,017	1,387	706	681	2,619	1,283	1,336
45-49	2,578	1,261	1,317	811	407	404	1,767	854	913
50-54	1,822	831	991	572	262	310	1,250	569	681
55-59	1,862	888	974	434	233	201	1,428	655	773
60-64	1,523	769	754	289	165	124	1,234	604	630
65-69	1,283	538	745	240	90	150	1,043	448	595
70+	1,500	566	934	406	141	265	1,094	425	669

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Ховсгол

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	119,063	59,060	60,003	31,489	15,492	15,997	87,574	43,568	44,006
<1	2,687	1,352	1,335	579	292	287	2,108	1,060	1,048
1-4	10,789	5,452	5,337	2,252	1,160	1,092	8,537	4,292	4,245
5-9	15,584	7,824	7,760	4,106	2,038	2,068	11,478	5,786	5,692
10-14	16,497	8,217	8,280	4,878	2,383	2,495	11,619	5,834	5,785
15-19	12,131	6,147	5,984	3,105	1,506	1,599	9,026	4,641	4,385
20-24	11,042	5,668	5,374	2,362	1,252	1,110	8,680	4,416	4,264
25-29	10,666	5,409	5,257	2,732	1,368	1,364	7,934	4,041	3,893
30-34	9,363	4,735	4,628	2,728	1,316	1,412	6,635	3,419	3,216
35-39	8,628	4,301	4,327	2,650	1,291	1,359	5,978	3,010	2,968
40-44	6,058	2,976	3,082	1,904	929	975	4,154	2,047	2,107
45-49	3,813	1,819	1,994	1,159	594	565	2,654	1,225	1,429
50-54	2,542	1,157	1,385	749	352	397	1,793	805	988
55-59	2,806	1,365	1,441	709	351	358	2,097	1,014	1,083
60-64	2,116	988	1,128	493	228	265	1,623	760	863
65-69	1,884	798	1,086	459	191	268	1,425	607	818
70+	2,457	852	1,605	624	241	383	1,833	611	1,222

Хэнтий

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	70,946	35,651	35,295	27,853	13,708	14,145	43,093	21,943	21,150
<1	1,663	856	807	574	302	272	1,089	554	535
1-4	6,345	3,259	3,086	2,186	1,103	1,083	4,159	2,156	2,003
5-9	9,150	4,649	4,501	3,600	1,813	1,787	5,550	2,836	2,714
10-14	9,725	4,888	4,837	4,079	2,032	2,047	5,646	2,856	2,790
15-19	7,168	3,750	3,418	2,782	1,346	1,436	4,386	2,404	1,982
20-24	6,395	3,304	3,091	2,193	1,132	1,061	4,202	2,172	2,030
25-29	5,877	2,900	2,977	2,326	1,118	1,208	3,551	1,782	1,769
30-34	5,237	2,556	2,681	2,251	1,045	1,206	2,986	1,511	1,475
35-39	5,157	2,608	2,549	2,294	1,132	1,162	2,863	1,476	1,387
40-44	4,017	2,039	1,978	1,753	872	881	2,264	1,167	1,097
45-49	2,623	1,342	1,281	1,133	578	555	1,490	764	726
50-54	1,640	825	815	677	343	334	963	482	481
55-59	1,610	827	783	567	303	264	1,043	524	519
60-64	1,274	590	684	399	194	205	875	396	479
65-69	1,189	530	659	420	164	256	769	366	403
70+	1,876	728	1,148	619	231	388	1,257	497	760

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Дархан-Уул

Насны бүлэг	Бүгд			Хот			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	83,271	40,844	42,427	65,791	31,957	33,834	17,480	8,887	8,593
<1	1,511	748	763	1,156	570	586	355	178	177
1-4	6,025	3,104	2,921	4,453	2,287	2,166	1,572	817	755
5-9	9,923	5,088	4,835	7,696	3,949	3,747	2,227	1,139	1,088
10-14	11,320	5,725	5,595	8,971	4,538	4,433	2,349	1,187	1,162
15-19	9,445	4,601	4,844	7,661	3,629	4,032	1,784	972	812
20-24	7,938	3,859	4,079	6,335	3,005	3,330	1,603	854	749
25-29	7,444	3,628	3,816	5,838	2,835	3,003	1,606	793	813
30-34	7,078	3,364	3,714	5,807	2,719	3,088	1,271	645	626
35-39	6,836	3,202	3,634	5,615	2,626	2,989	1,221	576	645
40-44	4,879	2,328	2,551	3,945	1,855	2,090	934	473	461
45-49	3,154	1,541	1,613	2,501	1,233	1,268	653	308	345
50-54	2,140	1,054	1,086	1,658	818	840	482	236	246
55-59	1,924	973	951	1,428	719	709	496	254	242
60-64	1,460	754	706	1,057	541	516	403	213	190
65-69	1,004	432	572	727	297	430	277	135	142
70+	1,190	443	747	943	336	607	247	107	140

Улаанбаатар

Насны бүлэг	Бүгд			Хот		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	760,077	369,146	390,931	760,077	369,146	390,931
<1	12,898	6,568	6,330	12,898	6,568	6,330
1-4	48,067	24,133	23,934	48,067	24,133	23,934
5-9	75,892	37,980	37,912	75,892	37,980	37,912
10-14	91,975	45,998	45,977	91,975	45,998	45,977
15-19	91,152	43,909	47,243	91,152	43,909	47,243
20-24	86,928	41,002	45,926	86,928	41,002	45,926
25-29	76,592	37,323	39,269	76,592	37,323	39,269
30-34	64,512	31,150	33,362	64,512	31,150	33,362
35-39	60,734	29,341	31,393	60,734	29,341	31,393
40-44	44,973	21,716	23,257	44,973	21,716	23,257
45-49	29,126	14,121	15,005	29,126	14,121	15,005
50-54	20,963	10,143	10,820	20,963	10,143	10,820
55-59	17,992	8,762	9,230	17,992	8,762	9,230
60-64	12,939	6,281	6,658	12,939	6,281	6,658
65-69	10,783	4,823	5,960	10,783	4,823	5,960
70+	14,551	5,896	8,655	14,551	5,896	8,655

Хүснэгт 2 - Үргэлжлэл

Орхон

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	71,525	35,320	36,205	68,310	33,711	34,599	3,215	1,609	1,606
<1	1,234	628	606	1,166	593	573	68	35	33
1-4	5,147	2,595	2,552	4,869	2,456	2,413	278	139	139
5-9	8,942	4,534	4,408	8,515	4,322	4,193	427	212	215
10-14	10,789	5,327	5,462	10,341	5,099	5,242	448	228	220
15-19	7,005	3,552	3,453	6,685	3,379	3,306	320	173	147
20-24	5,525	2,810	2,715	5,258	2,668	2,590	267	142	125
25-29	6,430	3,114	3,316	6,134	2,961	3,173	296	153	143
30-34	6,677	3,060	3,617	6,412	2,930	3,482	265	130	135
35-39	6,857	3,226	3,631	6,625	3,117	3,508	232	109	123
40-44	4,510	2,348	2,162	4,352	2,270	2,082	158	78	80
45-49	2,749	1,420	1,329	2,640	1,371	1,269	109	49	60
50-54	1,641	864	777	1,552	830	722	89	34	55
55-59	1,324	664	660	1,229	619	610	95	45	50
60-64	918	454	464	856	421	435	62	33	29
65-69	811	349	462	751	319	432	60	30	30
70+	966	375	591	925	356	569	41	19	22

Говьсүмбэр

Насны бүлэг	Бүгд			Хог			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	12,230	6,163	6,067	8,983	4,534	4,449	3,247	1,629	1,618
<1	252	120	132	189	83	106	63	37	26
1-4	1,095	542	553	750	368	382	345	174	171
5-9	1,508	762	746	1,108	565	543	400	197	203
10-14	1,755	859	896	1,298	632	666	457	227	230
15-19	1,196	613	583	872	443	429	324	170	154
20-24	1,080	556	524	802	419	383	278	137	141
25-29	1,152	593	559	853	455	398	299	138	161
30-34	1,010	506	504	764	384	380	246	122	124
35-39	926	484	442	674	352	322	252	132	120
40-44	599	302	297	416	203	213	183	99	84
45-49	425	218	207	302	164	138	123	54	69
50-54	290	147	143	215	101	114	75	46	29
55-59	303	159	144	231	120	111	72	39	33
60-64	217	101	116	177	83	94	40	18	22
65-69	178	93	85	151	79	72	27	14	13
70+	244	108	136	181	83	98	63	25	38

Хүснэгт 3. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	Бүгд	үүнээс: гэрлэлтийн байдлаар					
		Огт гэр бүл болоогүй	Батлуулсан гэр бүлтэй	Батлуулаагүй гэр бүлтэй	Тусгаарласан	Цуцалсан	Бэлбэсэн
Бүгд	1,524,372	505,067	768,329	112,115	17,821	23,623	97,417
15-17	163,193	161,993	-	1,200	-	-	-
18-19	100,165	92,321	3,794	3,907	80	46	17
20-24	235,751	144,335	61,451	27,553	1,299	770	343
25-29	216,652	56,428	123,873	29,295	2,989	2,874	1,193
30-34	187,872	21,996	133,789	20,659	4,006	4,869	2,553
35-39	172,606	11,880	133,897	13,378	3,636	5,530	4,285
40-44	127,220	5,808	101,946	7,096	2,386	4,119	5,865
45-49	82,888	3,068	65,806	3,537	1,280	2,339	6,858
50-54	57,835	1,750	44,462	1,848	763	1,200	7,812
55-59	55,895	1,790	39,544	1,520	585	870	11,586
60-64	42,292	1,313	26,373	932	345	454	12,875
65-69	35,415	1,051	18,420	619	232	297	14,796
70+	46,588	1,334	14,974	571	220	255	29,234
Эрэгтэй - Бүгд	749,890	274,457	384,301	54,284	7,161	8,615	21,072
15-17	82,600	82,434	-	166	-	-	-
18-19	50,727	49,116	661	925	21	4	-
20-24	118,023	83,461	22,356	11,581	380	186	59
25-29	107,962	33,724	57,410	14,550	1,117	944	217
30-34	92,473	12,437	65,638	10,758	1,535	1,640	465
35-39	84,846	6,141	67,333	7,174	1,409	2,015	774
40-44	62,619	2,620	52,707	3,813	963	1,475	1,041
45-49	40,562	1,390	34,568	1,936	577	881	1,210
50-54	27,707	768	23,594	1,112	353	492	1,388
55-59	27,379	814	22,445	942	302	400	2,476
60-64	20,778	606	16,041	614	220	262	3,035
65-69	15,982	470	11,311	387	134	175	3,505
70+	18,232	476	10,237	326	150	141	6,902
Эмэгтэй - Бүгд	774,482	230,610	384,028	57,831	10,660	15,008	76,345
15-17	80,593	79,559	-	1,034	-	-	-
18-19	49,438	43,205	3,133	2,982	59	42	17
20-24	117,728	60,874	39,095	15,972	919	584	284
25-29	108,690	22,704	66,463	14,745	1,872	1,930	976
30-34	95,399	9,559	68,151	9,901	2,471	3,229	2,088
35-39	87,760	5,739	66,564	6,204	2,227	3,515	3,511
40-44	64,601	3,188	49,239	3,283	1,423	2,644	4,824
45-49	42,326	1,678	31,238	1,601	703	1,458	5,648
50-54	30,128	982	20,868	736	410	708	6,424
55-59	28,516	976	17,099	578	283	470	9,110
60-64	21,514	707	10,332	318	125	192	9,840
65-69	19,433	581	7,109	232	98	122	11,291
70+	28,356	858	4,737	245	70	114	22,332

Хүснэгт 3А. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын гэрлэлтийн байдал, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	Бүгд	үүнээс: гэрлэлтийн байдлаар					
		Огт гэр бүл болоогүй	Батлуулсан гэр бүлтэй	Батлуулаагүй гэр бүлтэй	Тусгаарласан	Цуцалсан	Бэлбэсэн
Хот - Бүгд	898,676	305,272	429,296	78,915	12,662	17,792	54,739
15-17	93,990	93,531	-	459	-	-	-
18-19	60,254	56,546	1,255	2,382	43	20	8
20-24	135,694	88,872	26,600	18,795	807	464	156
25-29	125,644	37,346	62,375	21,287	2,038	1,943	655
30-34	113,537	14,401	75,869	15,110	2,900	3,657	1,600
35-39	108,347	7,155	81,838	9,631	2,723	4,306	2,694
40-44	79,563	3,232	62,354	5,122	1,801	3,322	3,732
45-49	50,873	1,569	39,791	2,545	932	1,877	4,159
50-54	35,016	731	26,747	1,297	574	951	4,716
55-59	30,397	663	21,443	981	400	627	6,283
60-64	21,889	437	13,608	561	198	280	6,805
65-69	18,480	362	9,430	381	127	191	7,989
70+	24,992	427	7,986	364	119	154	15,942
Хөдөө - Бүгд	625,696	199,795	339,033	33,200	5,159	5,831	42,678
15-17	69,203	68,462	-	741	-	-	-
18-19	39,911	35,775	2,539	1,525	37	26	9
20-24	100,057	55,463	34,851	8,758	492	306	187
25-29	91,008	19,082	61,498	8,008	951	931	538
30-34	74,335	7,595	57,920	5,549	1,106	1,212	953
35-39	64,259	4,725	52,059	3,747	913	1,224	1,591
40-44	47,657	2,576	39,592	1,974	585	797	2,133
45-49	32,015	1,499	26,015	992	348	462	2,699
50-54	22,819	1,019	17,715	551	189	249	3,096
55-59	25,498	1,127	18,101	539	185	243	5,303
60-64	20,403	876	12,765	371	147	174	6,070
65-69	16,935	689	8,990	238	105	106	6,807
70+	21,596	907	6,988	207	101	101	13,292

Хүснэгт 4. Байнга оршин суудаг хүн амын тоо, харьяалал, яс үндэс, хүйс, байршлаар, 2000 он

Яс үндэс	Бүгд	үүнээс: хүйсээр	
		Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	2,373,493	1,177,981	1,195,512
Монгол улсын харьяат - Бүгд	2,365,269	1,173,407	1,191,862
Үүнээс: яс үндсээр			
Халх	1,934,674	956,667	978,007
Казак	102,983	51,869	51,114
Дөрвөд	66,706	33,566	33,140
Буриад	40,620	20,217	20,403
Баяд	50,824	25,795	25,029
Дарьганга	31,909	16,240	15,669
Урианхай	25,183	12,620	12,563
Захчин	29,766	14,949	14,817
Дархад	19,019	9,315	9,704
Торгууд	12,628	6,340	6,288
Өөлд	14,634	7,397	7,237
Хотон	9,014	4,537	4,477
Мянгад	6,082	3,019	3,063
Барга	2,506	1,293	1,213
Үзэмчин	2,386	1,221	1,165
Харчин	266	141	125
Цахар	123	66	57
Хотгойд	7,237	3,719	3,518
Элжигэн	151	73	78
Цаатан	303	152	151
Хамниган	565	294	271
Хошууд	183	92	91
Сартуул	1,540	767	773
Тува	4,778	2,373	2,405
Хорчин	150	89	61
Узбек (Чантуу)	380	217	163
Халимаг	5	3	2
Орос	158	75	83
Хятад	173	114	59
Монголын харьяат бусад	323	187	136
Гадаадын харьяат - Бүгд	8,128	4,517	3,611
Харьяалалгүй	96	57	39

Хүснэгт 4. Байнга оршин суудаг хүн амын тоо, харьяалал, яс үндэс, хүйс, байршлаар, 2000 он
Үргэлжлэл

Яс үндэс	Бүгд	үүнээс: хүйсээр	
		Эрэгтэй	Эмэгтэй
Хот-Бүгд	1,344,516	657,081	687,435
Монгол улсын харьяат - Бүгд	1,336,680	652,776	683,904
Үүнээс: яс үндсээр			
Халх	1,155,867	562,281	593,586
Казак	36,294	18,202	18,092
Дөрвөд	35,244	17,593	17,651
Буриад	20,374	9,920	10,454
Баяд	25,170	12,545	12,625
Дарьганга	14,198	7,203	6,995
Урианхай	10,078	5,118	4,960
Захчин	10,959	5,519	5,440
Дархад	3,653	1,851	1,802
Торгууд	5,327	2,704	2,623
Өөлд	7,378	3,647	3,731
Хотон	3,191	1,628	1,563
Мянгад	2,955	1,473	1,482
Барга	946	484	462
Үзэмчин	667	338	329
Харчин	177	94	83
Цахар	85	45	40
Хотгойд	1,644	849	795
Элжигэн	55	26	29
Цаатан	8	4	4
Хамниган	51	25	26
Хошууд	14	8	6
Сартуул	362	181	181
Тува	1,320	658	662
Хорчин	101	65	36
Узбек (Чантуу)	126	67	59
Халимаг	5	3	2
Орос	149	69	80
Хятад	152	97	55
Монголын харьяат бусад	130	79	51
Гадаадын харьяат - Бүгд	7,748	4,255	3,493
Харьяалалгүй	88	50	38

Хүснэгт 4. Байнга оршин суудаг хүн амын тоо, харьяалал, яс үндэс, хүйс, байршлаар, 2000 он
Үргэлжлэл

Яс үндэс	Бүгд	үүнээс: хүйсээр	
		Эрэгтэй	Эмэгтэй
Ходоо-Бүгд	1,028,977	520,900	508,077
Монгол улсын харьяат - Бүгд	1,028,589	520,631	507,958
Үүнээс: яс үндсээр			
Халх	778,807	394,386	384,421
Казак	66,689	33,667	33,022
Дөрвөд	31,462	15,973	15,489
Буриад	20,246	10,297	9,949
Баяд	25,654	13,250	12,404
Дарьганга	17,711	9,037	8,674
Урианхай	15,105	7,502	7,603
Захчин	18,807	9,430	9,377
Дархад	15,366	7,464	7,902
Торгууд	7,301	3,636	3,665
Өөлд	7,256	3,750	3,506
Хотон	5,823	2,909	2,914
Мянгад	3,127	1,546	1,581
Барга	1,560	809	751
Үзэмчин	1,719	883	836
Харчин	89	47	42
Цахар	38	21	17
Хотгойд	5,593	2,870	2,723
Элжигэн	96	47	49
Цаатан	295	148	147
Хамниган	514	269	245
Хошууд	169	84	85
Сартуул	1,178	586	592
Тува	3,458	1,715	1,743
Хорчин	49	24	25
Узбек (Чантуу)	254	150	104
Халимаг	-	-	-
Орос	9	6	3
Хятад	21	17	4
Монголын харьяат бусад	193	108	85
Гадаадын харьяат - Бүгд	380	262	118
Харьяалалгүй	8	7	1

Хүснэгт 5. Хүн амын торсноос хойшхи шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Нийт хүн ам			Торсноос хойш сууж байгаа			Шилжин ирсэн			Шилжин явсан			Цэвэр шилжилт		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	2,373,493	1,177,981	1,195,512	1,762,842	858,673	904,169	491,806	240,041	251,765	491,806	240,041	251,765	0	0	0
Архангай	97,091	48,579	48,512	94,507	47,471	47,036	2,246	941	1,305	39,167	18,972	20,195	-36,921	-18,031	-18,890
Баян-Өлгий	91,068	45,813	45,255	88,862	44,677	44,185	870	449	421	10,198	5,005	5,193	-9,328	-4,556	-4,772
Баянхонгор	84,779	42,037	42,742	84,055	41,694	42,361	609	284	325	23,128	11,546	11,582	-22,519	-11,262	-11,257
Булган	61,776	31,153	30,623	49,951	24,728	25,223	8,708	4,294	4,414	22,624	10,599	12,025	-13,916	-6,305	-7,611
Говь-Алтай	63,673	31,492	32,181	62,743	31,095	31,648	789	325	464	32,714	15,811	16,903	-31,925	-15,486	-16,439
Дорноговь	50,575	25,515	25,060	34,427	16,027	18,400	10,095	5,585	4,510	13,248	6,523	6,725	-3,153	-938	-2,215
Дорнод	75,373	37,639	37,734	63,961	31,147	32,814	7,356	3,790	3,566	13,512	6,304	7,208	-6,156	-2,514	-3,642
Дундговь	51,517	25,719	25,798	50,222	25,085	25,137	1,112	536	576	14,222	7,013	7,209	-13,110	-6,477	-6,633
Завхан	89,999	45,032	44,967	74,288	33,197	41,091	1,990	935	1,055	45,545	22,575	22,970	-43,555	-21,640	-21,915
Өвөрхангай	111,420	55,578	55,842	103,626	51,242	52,384	3,294	1,657	1,637	27,133	13,289	13,844	-23,839	-11,632	-12,207
Өмнөговь	46,858	23,488	23,370	37,801	17,647	20,154	2,326	1,525	801	9,158	4,573	4,585	-6,832	-3,048	-3,784
Сүхбаатар	56,166	28,585	27,581	43,817	20,602	23,215	1,952	1,161	791	16,512	7,730	8,782	-14,560	-6,569	-7,991
Сэлэнгэ	99,950	51,068	48,882	64,119	32,611	31,508	35,067	18,075	16,992	20,153	9,376	10,777	14,914	8,699	6,215
Төв	99,268	51,374	47,894	61,163	29,162	32,001	27,217	14,686	12,531	36,942	17,492	19,450	-9,725	-2,806	-6,919
Увс	90,037	45,512	44,525	69,221	30,818	38,403	1,582	916	666	37,805	18,550	19,255	-36,223	-17,634	-18,589
Ховд	86,831	43,213	43,618	68,772	31,810	36,962	3,578	1,751	1,827	27,753	13,743	14,010	-24,175	-11,992	-12,183
Хөвсгөл	119,063	59,060	60,003	110,294	53,697	56,597	2,880	1,445	1,435	26,498	12,718	13,780	-23,618	-11,273	-12,345
Хэнтий	70,946	35,651	35,295	55,393	26,718	28,675	9,381	4,749	4,632	16,244	7,708	8,536	-6,863	-2,959	-3,904
Дархан-Уул	83,271	40,844	42,427	38,689	19,565	19,124	43,975	20,996	22,979	10,826	5,383	5,443	33,149	15,613	17,536
Улаанбаатар	760,077	369,146	390,931	481,692	237,006	244,686	268,988	127,522	141,466	35,146	18,179	16,967	233,842	109,343	124,499
Орхон	71,525	35,320	36,205	21,094	10,648	10,446	50,031	24,464	25,567	4,150	1,968	2,182	45,881	22,496	23,385
Говьсүмбэр	12,230	6,163	6,067	4,145	2,026	2,119	7,760	3,955	3,805	1,319	639	680	6,441	3,316	3,125
Гадаадад	-	-	-	-	-	-	-	-	-	7,809	4,345	3,464	-7,809	-4,345	-3,464

Хүснэгт 6. Хүн амын тоо, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин суугаа аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Төрсөн аймаг, нийслэл	Бүгд	Тооллогын үед байнга оршин суугаа аймаг, нийслэл									
		Архангай	Баян-Өлгий	Баянхонгор	Булган	Говь-Алтай	Дорноговь	Дорнод	Дундговь	Завхан	Өвөрхангай
Бүгд	2,373,493	97,091	91,068	84,779	61,776	63,673	50,575	75,373	51,517	89,999	111,420
Архангай	134,012	94,845	5	35	827	13	318	181	48	67	528
Баян-Өлгий	100,396	5	90,198	11	64	54	59	51	2	15	9
Баянхонгор	107,298	259	7	84,170	164	57	458	108	26	70	344
Булган	75,692	141	14	13	53,068	7	191	84	22	23	109
Говь-Алтай	95,598	60	14	76	233	62,884	244	148	22	373	161
Дорноговь	53,728	27	8	4	52	4	40,480	165	87	29	82
Дорнод	81,529	22	10	8	86	4	342	68,017	9	34	78
Дундговь	64,627	37	2	11	57	2	692	80	50,405	8	117
Завхан	133,554	507	7	77	771	226	241	152	16	88,009	167
Өвөрхангай	135,259	177		59	1,774	9	536	143	246	16	108,126
Өмнөговь	53,690	14	4	38	56	11	778	85	205	15	159
Сүхбаатар	70,726	11	5	5	45	8	1,021	2,547	18	8	25
Сэлэнгэ	85,036	51	41	13	305	16	323	130	18	52	127
Төв	108,993	55	17	19	320	12	618	243	87	58	225
Увс	126,260	122	163	12	851	60	183	280	16	355	29
Ховд	111,006	47	208	28	127	150	239	244	17	139	70
Хөвсгөл	142,681	174	5	17	1,301	6	248	320	15	225	66
Хэнтий	77,809	29	16	13	54	5	451	935	14	19	55
Дархан-Уул	50,122	57	25	17	177	9	270	91	11	48	94
Улаанбаатар	526,235	384	111	144	1,043	123	2,387	1,064	193	381	802
Орхон	25,644	55	5	3	367	12	112	49		41	35
Говьсүмбэр	5,789				12	1	270	8	25	2	2
Гадаадад	7,809	12	203	6	22		114	248	15	12	10

Хүснэгт 6. Хүн амын тоо, төрсөн болон тооллогын үед байнга оршин суугаа аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Үргэлжлэл

Төрсөн аймаг, нийслэл	Тооллогын үед байнга оршин суугаа аймаг, нийслэл											
	Өмнөговь	Сүхбаатар	Сэлэнгэ	Төв	Увс	Ховд	Хөвсгөл	Хэнтий	Дархан-Уул	Улаанбаатар	Орхон	Говьсүмбэр
Бүгд	46,858	56,166	99,950	99,268	90,037	86,831	119,063	70,946	83,271	760,077	71,525	12,230
Архангай	45	79	2,978	1,994	34	51	203	225	2,960	23,735	4,668	173
Баян-Өлгий	4	5	1,659	720	99	647	20	623	1,587	3,686	851	27
Баянхонгор	337	43	1,620	1,186	17	52	36	126	2,009	14,920	1,085	204
Булган	21	13	1,655	868	13	53	172	105	1,409	9,172	8,490	49
Говь-Алтай	52	23	1,927	2,474	38	411	59	214	2,828	20,921	2,134	302
Дорноговь	136	264	635	576	19	32	44	651	798	6,939	488	2,208
Дорнод	25	412	562	463	35	62	44	959	578	9,217	489	73
Дундговь	394	26	357	964	7	20	31	130	366	9,215	324	1,382
Завхан	23	49	2,681	3,003	131	291	808	170	3,285	25,749	7,073	118
Өвөрхангай	492	26	1,476	2,032	11	20	47	243	1,383	16,605	1,667	171
Өмнөговь	44,532	16	348	337	19	25	20	136	446	5,611	371	464
Сүхбаатар	28	54,214	312	320	12	18	24	2,573	332	8,768	271	161
Сэлэнгэ	42	72	64,883	1,044	56	101	162	124	5,652	10,043	1,669	112
Төв	65	72	1,810	72,051	29	44	80	409	2,083	29,258	1,025	413
Увс	21	40	3,472	1,658	88,455	914	205	205	5,066	20,292	3,419	442
Ховд	34	27	2,402	1,000	535	83,253	65	195	2,765	17,994	1,355	112
Хөвсгөл	28	30	3,171	1,087	52	34	116,183	185	2,286	11,779	5,392	77
Хэнтий	31	210	441	750	4	10	21	61,565	600	11,922	447	217
Дархан-Уул	36	50	1,808	422	67	91	131	67	39,296	6,214	1,051	90
Улаанбаатар	479	443	5,281	5,865	379	571	569	1,396	6,740	491,089	5,843	948
Орхон	5	6	320	122	17	40	115	24	409	2,406	21,494	7
Говьсүмбэр	9	5	47	69	3	2	3	42	74	705	40	4,470
Гадаадад	19	41	105	263	5	89	21	579	319	3,837	1,879	10

Хүснэгт 7. Тав, түүнээс дээш насны хүн амын сүүлийн 5 жилийн шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	5, түүнээс дээш насны хүн ам			1995.01.01-ээс хойш байнга сууж байгаа хүн ам			Шилжин ирсэн			Шилжин явсан			Цэвэр шилжилт		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	2,127,470	1,053,499	1,073,971	1,946,048	961,917	984,131	181,422	91,582	89,840	181,422	91,582	89,840	0	0	0
Архангай	85,203	42,533	42,670	83,764	41,957	41,807	1,439	576	863	9,081	4,516	4,565	-7,642	-3,940	-3,702
Баян-Өлгий	78,052	39,219	38,833	76,680	38,501	38,179	1,372	718	654	2,631	1,269	1,362	-1,259	-551	-708
Баянхонгор	74,409	36,805	37,604	74,000	36,610	37,390	409	195	214	6,127	3,078	3,049	-5,718	-2,883	-2,835
Булган	55,081	27,771	27,310	51,059	25,721	25,338	4,022	2,050	1,972	7,117	3,486	3,631	-3,095	-1,436	-1,659
Говь-Алтай	56,000	27,618	28,382	55,458	27,394	28,064	542	224	318	7,859	3,725	4,134	-7,317	-3,501	-3,816
Дорноговь	45,216	22,921	22,295	40,010	19,708	20,302	5,206	3,213	1,993	4,744	2,550	2,194	462	663	-201
Дорнод	68,045	33,874	34,171	65,572	32,385	33,187	2,473	1,489	984	6,658	3,172	3,486	-4,185	-1,683	-2,502
Дундговь	45,480	22,664	22,816	45,042	22,472	22,570	438	192	246	5,129	2,611	2,518	-4,691	-2,419	-2,272
Завхан	79,687	39,718	39,969	77,907	38,778	39,129	1,780	940	840	13,446	6,699	6,747	-11,666	-5,759	-5,907
Өвөрхангай	98,056	48,792	49,264	95,780	47,594	48,186	2,276	1,198	1,078	7,319	3,719	3,600	-5,043	-2,521	-2,522
Өмнөговь	41,322	20,622	20,700	39,425	19,350	20,075	1,897	1,272	625	2,947	1,495	1,452	-1,050	-223	-827
Сүхбаатар	49,965	25,422	24,543	48,426	24,442	23,984	1,539	980	559	4,624	2,250	2,374	-3,085	-1,270	-1,815
Сэлэнгэ	89,798	45,985	43,813	79,767	40,211	39,556	10,031	5,774	4,257	9,735	4,713	5,022	296	1,061	-765
Төв	89,047	46,172	42,875	77,878	39,539	38,339	11,169	6,633	4,536	15,518	7,721	7,797	-4,349	-1,088	-3,261
Увс	77,690	39,280	38,410	76,034	38,214	37,820	1,656	1,066	590	14,018	7,089	6,929	-12,362	-6,023	-6,339
Ховд	75,020	37,276	37,744	71,901	35,581	36,320	3,119	1,695	1,424	6,726	3,437	3,289	-3,607	-1,742	-1,865
Хөвсгөл	105,587	52,256	53,331	103,531	51,173	52,358	2,056	1,083	973	7,393	3,663	3,730	-5,337	-2,580	-2,757
Хэнтий	62,938	31,536	31,402	59,832	29,891	29,941	3,106	1,645	1,461	7,130	3,523	3,607	-4,024	-1,878	-2,146
Дархан-Уул	75,735	36,992	38,743	62,203	30,509	31,694	13,532	6,483	7,049	8,638	4,333	4,305	4,894	2,150	2,744
Улаанбаатар	699,112	338,445	360,667	603,677	293,400	310,277	95,435	45,045	50,390	20,078	10,974	9,104	75,357	34,071	41,286
Орхон	65,144	32,097	33,047	49,325	24,152	25,173	15,819	7,945	7,874	6,092	2,967	3,125	9,727	4,978	4,749
Говьсүмбэр	10,883	5,501	5,382	8,777	4,335	4,442	2,106	1,166	940	1,589	797	792	517	369	148
Гадаадад	-	-	-	-	-	-	-	-	-	6,822	3,795	3,027	-6,822	-3,795	-3,027
Заагдаагүй	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	-1	0	-1

Хүснэгт 8. Хүн амын сүүлийн нэг жилийн шилжих хөдөлгөөн, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Нийт хүн ам			Сүүлийн нэг жилд шилжих хөдөлгөөнд оролцоогүй			Шилжин ирсэн			Шилжин явсан			Цэвэр шилжилт		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	2,373,493	1,177,981	1,195,512	2,294,540	1,135,118	1,159,422	78,953	42,863	36,090	78,953	42,863	36,090	0	0	0
Архангай	97,091	48,579	48,512	96,514	48,320	48,194	577	259	318	3,700	2,056	1,644	-3,123	-1,797	-1,326
Баян-Өлгий	91,068	45,813	45,255	90,361	45,423	44,938	707	390	317	1,045	572	473	-338	-182	-156
Баянхонгор	84,779	42,037	42,742	84,642	41,965	42,677	137	72	65	2,467	1,385	1,082	-2,330	-1,313	-1,017
Булган	61,776	31,153	30,623	60,152	30,308	29,844	1,624	845	779	3,114	1,658	1,456	-1,490	-813	-677
Говь-Алтай	63,673	31,492	32,181	63,397	31,352	32,045	276	140	136	3,404	1,698	1,706	-3,128	-1,558	-1,570
Дорноговь	50,575	25,515	25,060	47,860	23,510	24,350	2,715	2,005	710	1,889	1,192	697	826	813	13
Дорнод	75,373	37,639	37,734	74,204	36,816	37,388	1,169	823	346	2,821	1,390	1,431	-1,652	-567	-1,085
Дундговь	51,517	25,719	25,798	51,377	25,657	25,720	140	62	78	2,283	1,296	987	-2,143	-1,234	-909
Завхан	89,999	45,032	44,967	89,150	44,512	44,638	849	520	329	5,862	3,152	2,710	-5,013	-2,632	-2,381
Өвөрхангай	111,420	55,578	55,842	110,252	54,892	55,360	1,168	686	482	3,196	1,774	1,422	-2,028	-1,088	-940
Өмнөговь	46,858	23,488	23,370	45,681	22,551	23,130	1,177	937	240	1,351	750	601	-174	187	-361
Сүхбаатар	56,166	28,585	27,581	55,281	27,924	27,357	885	661	224	1,864	978	886	-979	-317	-662
Сэлэнгэ	99,950	51,068	48,882	95,871	48,538	47,333	4,079	2,530	1,549	4,424	2,292	2,132	-345	238	-583
Төв	99,268	51,374	47,894	94,028	47,885	46,143	5,240	3,489	1,751	7,305	3,712	3,593	-2,065	-223	-1,842
Увс	90,037	45,512	44,525	89,000	44,764	44,236	1,037	748	289	5,761	3,062	2,699	-4,724	-2,314	-2,410
Ховд	86,831	43,213	43,618	85,211	42,186	43,025	1,620	1,027	593	3,103	1,740	1,363	-1,483	-713	-770
Хөвсгөл	119,063	59,060	60,003	118,098	58,554	59,544	965	506	459	2,994	1,606	1,388	-2,029	-1,100	-929
Хэнтий	70,946	35,651	35,295	69,752	35,003	34,749	1,194	648	546	3,392	1,813	1,579	-2,198	-1,165	-1,033
Дархан-Уул	83,271	40,844	42,427	77,546	38,163	39,383	5,725	2,681	3,044	3,777	2,016	1,761	1,948	665	1,283
Улаанбаатар	760,077	369,146	390,931	718,092	348,355	369,737	41,985	20,791	21,194	9,307	5,534	3,773	32,678	15,257	17,421
Орхон	71,525	35,320	36,205	66,541	32,689	33,852	4,984	2,631	2,353	2,958	1,509	1,449	2,026	1,122	904
Говьсүмбэр	12,230	6,163	6,067	11,530	5,751	5,779	700	412	288	685	359	326	15	53	-38
Гадаадад	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2,251	1,319	932	-2,251	-1,319	-932

Хүснэгт 9. Долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	7, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловср олгүй	Боловсролтой						
			Бүгд	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техник мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	Дээд
Бүгд	2,027,074	398,631	1,628,443	432,168	463,191	386,253	67,198	139,455	140,178
Архангай	80,599	19,192	61,407	22,213	21,889	9,535	1,954	3,874	1,942
Баян-Өлгий	72,432	16,978	55,454	22,398	15,862	7,852	3,220	3,857	2,265
Баянхонгор	70,443	18,055	52,388	18,111	19,958	7,909	1,678	3,220	1,512
Булган	52,421	11,089	41,332	12,963	14,272	7,464	1,877	3,112	1,644
Говь-Алтай	53,042	12,209	40,833	14,312	13,579	6,457	2,053	3,086	1,346
Дорноговь	43,007	8,857	34,150	9,800	11,752	6,453	1,241	2,976	1,928
Дорнод	64,856	14,892	49,964	13,613	16,741	10,888	2,540	3,800	2,382
Дундговь	43,135	10,875	32,260	12,536	10,948	4,226	1,055	2,303	1,192
Завхан	75,429	16,811	58,618	19,852	20,225	9,981	2,452	4,017	2,091
Өвөрхангай	92,942	24,016	68,926	27,100	22,408	10,418	2,509	4,282	2,209
Өмнөговь	39,245	9,307	29,938	10,844	10,338	4,211	1,132	2,075	1,338
Сүхбаатар	47,428	12,526	34,902	12,039	11,890	5,697	1,682	2,455	1,139
Сэлэнгэ	85,563	16,922	68,641	17,000	22,868	14,929	4,102	6,102	3,640
Төв	84,751	18,122	66,629	20,164	22,957	11,500	4,048	4,892	3,068
Увс	72,618	18,663	53,955	19,297	17,255	8,038	3,431	4,077	1,857
Ховд	70,460	17,136	53,324	17,529	17,005	9,687	2,901	4,018	2,184
Хөвсгөл	99,956	22,364	77,592	29,170	24,633	13,821	2,794	4,924	2,250
Хэнтий	59,522	13,892	45,630	14,626	16,146	7,747	1,878	3,378	1,855
Дархан-Уул	72,414	12,560	59,854	12,019	15,272	16,760	3,672	6,830	5,301
Улаанбаатар	674,203	91,419	582,784	93,184	121,511	196,970	18,693	59,389	93,037
Орхон	62,223	10,652	51,571	11,192	12,992	14,046	1,902	5,954	5,485
Говьсүмбэр	10,385	2,094	8,291	2,206	2,690	1,664	384	834	513

Хүснэгт 10. Долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, насны бүлэг, хүйсэр, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	7, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой						Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	Дээд
			Бүгд	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техник мэргэжлийн			
Бүгд	2,027,074	398,631	1,628,443	432,168	463,191	386,253	67,198	139,455	140,178	
7-9	185,268	185,268	-	-	-	-	-	-	-	
10-14	317,434	130,061	187,373	182,629	4,744	-	-	-	-	
15-19	263,358	20,200	243,158	74,574	98,166	67,889	2,529	-	-	
20-24	235,751	6,334	229,417	28,844	85,113	84,601	5,676	10,367	14,816	
25-29	216,652	4,032	212,620	8,875	69,232	76,029	15,545	22,766	20,173	
30-34	187,872	4,168	183,704	8,302	55,501	59,865	14,723	25,465	19,848	
35-39	172,606	4,588	168,018	12,820	50,188	43,000	12,705	24,321	24,984	
40-44	127,220	2,969	124,251	16,083	39,582	22,657	7,590	19,047	19,292	
45-49	82,888	2,356	80,532	15,482	22,127	12,977	3,817	13,364	12,765	
50-54	57,835	2,160	55,675	13,742	12,766	8,022	1,840	9,054	10,251	
55-59	55,895	4,382	51,513	18,807	10,787	5,367	1,277	6,822	8,453	
60-64	42,292	5,530	36,762	18,215	6,845	2,767	658	3,687	4,590	
65-69	35,415	7,009	28,406	15,835	4,806	1,750	461	2,588	2,966	
70+	46,588	19,574	27,014	17,960	3,334	1,329	377	1,974	2,040	
Эрэгтэй -Бүгд	1,002,621	199,520	803,101	216,650	257,536	173,400	35,274	51,510	68,731	
7-9	93,437	93,437	-	-	-	-	-	-	-	
10-14	159,294	67,981	91,313	89,175	2,138	-	-	-	-	
15-19	133,327	13,251	120,076	42,674	48,698	27,554	1,150	-	-	
20-24	118,023	4,154	113,869	19,752	47,322	35,585	2,891	3,273	5,046	
25-29	107,962	2,380	105,582	5,788	41,364	34,741	8,148	7,522	8,019	
30-34	92,473	2,338	90,135	5,025	32,974	27,486	7,404	8,722	8,524	
35-39	84,846	2,389	82,457	6,822	29,716	20,072	6,371	8,312	11,164	
40-44	62,619	1,470	61,149	7,765	22,393	11,267	4,019	6,386	9,319	
45-49	40,562	974	39,588	6,687	12,011	6,412	2,296	5,032	7,150	
50-54	27,707	786	26,921	5,261	6,579	4,028	1,140	3,693	6,220	
55-59	27,379	1,383	25,996	7,214	5,763	2,835	854	3,499	5,831	
60-64	20,778	1,821	18,957	7,475	3,876	1,565	452	2,133	3,456	
65-69	15,982	2,170	13,812	6,011	2,643	1,004	298	1,561	2,295	
70+	18,232	4,986	13,246	7,001	2,059	851	251	1,377	1,707	
Эмэгтэй-Бүгд	1,024,453	199,111	825,342	215,518	205,655	212,853	31,924	87,945	71,447	
7-9	91,831	91,831	-	-	-	-	-	-	-	
10-14	158,140	62,080	96,060	93,454	2,606	-	-	-	-	
15-19	130,031	6,949	123,082	31,900	49,468	40,335	1,379	-	-	
20-24	117,728	2,180	115,548	9,092	37,791	49,016	2,785	7,094	9,770	
25-29	108,690	1,652	107,038	3,087	27,868	41,288	7,397	15,244	12,154	
30-34	95,399	1,830	93,569	3,277	22,527	32,379	7,319	16,743	11,324	
35-39	87,760	2,199	85,561	5,998	20,472	22,928	6,334	16,009	13,820	
40-44	64,601	1,499	63,102	8,318	17,189	11,390	3,571	12,661	9,973	
45-49	42,326	1,382	40,944	8,795	10,116	6,565	1,521	8,332	5,615	
50-54	30,128	1,374	28,754	8,481	6,187	3,994	700	5,361	4,031	
55-59	28,516	2,999	25,517	11,593	5,024	2,532	423	3,323	2,622	
60-64	21,514	3,709	17,805	10,740	2,969	1,202	206	1,554	1,134	
65-69	19,433	4,839	14,594	9,824	2,163	746	163	1,027	671	
70+	28,356	14,588	13,768	10,959	1,275	478	126	597	333	

Хүснэгт 10А. Долоо, түүнээс дээш насны хүн амын боловсролын түвшин, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он

Насны бүлэг, байршил	7, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой						
			Бүгд	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техник мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	Дээд
Хот - Бүгд	1,180,065	192,185	987,880	188,587	235,537	296,160	39,078	102,437	126,081
7-9	101,415	101,415	-	-	-	-	-	-	-
10-14	179,974	65,538	114,436	110,841	3,595	-	-	-	-
15-19	154,244	4,782	149,462	29,017	60,526	57,951	1,968	-	-
20-24	135,694	1,651	134,043	4,658	36,060	68,055	3,566	8,304	13,400
25-29	125,644	1,145	124,499	1,578	27,268	51,872	8,649	16,498	18,634
30-34	113,537	1,176	112,361	1,608	24,725	41,617	7,983	18,341	18,087
35-39	108,347	1,221	107,126	2,532	25,078	32,395	7,112	17,660	22,349
40-44	79,563	835	78,728	3,276	21,047	18,222	4,484	14,229	17,470
45-49	50,873	715	50,158	3,338	12,760	10,564	2,356	9,788	11,352
50-54	35,016	584	34,432	3,463	7,620	6,449	1,177	6,592	9,131
55-59	30,397	1,220	29,177	5,618	6,548	4,224	769	4,863	7,155
60-64	21,889	1,611	20,278	6,462	4,563	2,256	389	2,653	3,955
65-69	18,480	2,238	16,242	6,670	3,259	1,422	325	1,930	2,636
70+	24,992	8,054	16,938	9,526	2,488	1,133	300	1,579	1,912
Хөдөө - Бүгд	847,009	206,446	640,563	243,581	227,654	90,093	28,120	37,018	14,097
7-9	83,853	83,853	-	-	-	-	-	-	-
10-14	137,460	64,523	72,937	71,788	1,149	-	-	-	-
15-19	109,114	15,418	93,696	45,557	37,640	9,938	561	-	-
20-24	100,057	4,683	95,374	24,186	49,053	16,546	2,110	2,063	1,416
25-29	91,008	2,887	88,121	7,297	41,964	24,157	6,896	6,268	1,539
30-34	74,335	2,992	71,343	6,694	30,776	18,248	6,740	7,124	1,761
35-39	64,259	3,367	60,892	10,288	25,110	10,605	5,593	6,661	2,635
40-44	47,657	2,134	45,523	12,807	18,535	4,435	3,106	4,818	1,822
45-49	32,015	1,641	30,374	12,144	9,367	2,413	1,461	3,576	1,413
50-54	22,819	1,576	21,243	10,279	5,146	1,573	663	2,462	1,120
55-59	25,498	3,162	22,336	13,189	4,239	1,143	508	1,959	1,298
60-64	20,403	3,919	16,484	11,753	2,282	511	269	1,034	635
65-69	16,935	4,771	12,164	9,165	1,547	328	136	658	330
70+	21,596	11,520	10,076	8,434	846	196	77	395	128

Хүснэгт 11. Арав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэг, насны бүлэг, хүйс, байршлаар, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	10, түүнээс дээш насны хүн ам			Бичиг үсэг мэддэг			Бичиг үсэг мэддэггүй		
	Бүгд	Хот	Хөдөө	Бүгд	Хот	Хөдөө	Бүгд	Хот	Хөдөө
Бүгд	1,841,806	1,078,650	763,156	1,796,915	1,065,629	731,286	44,891	13,021	31,870
10-14	317,434	179,974	137,460	306,554	177,210	129,344	10,880	2,764	8,116
15-19	263,358	154,244	109,114	254,950	152,200	102,750	8,408	2,044	6,364
20-24	235,751	135,694	100,057	232,730	134,834	97,896	3,021	860	2,161
25-29	216,652	125,644	91,008	214,399	125,013	89,386	2,253	631	1,622
30-34	187,872	113,537	74,335	185,621	112,922	72,699	2,251	615	1,636
35-39	172,606	108,347	64,259	170,335	107,747	62,588	2,271	600	1,671
40-44	127,220	79,563	47,657	126,005	79,206	46,799	1,215	357	858
45-49	82,888	50,873	32,015	81,940	50,572	31,368	948	301	647
50-54	57,835	35,016	22,819	57,084	34,814	22,270	751	202	549
55-59	55,895	30,397	25,498	54,480	30,025	24,455	1,415	372	1,043
60-64	42,292	21,889	20,403	40,539	21,374	19,165	1,753	515	1,238
65-69	35,415	18,480	16,935	33,498	17,889	15,609	1,917	591	1,326
70+	46,588	24,992	21,596	38,780	21,823	16,957	7,808	3,169	4,639
Эрэгтэй - Бүгд	909,184	523,166	386,018	887,572	517,248	370,324	21,612	5,918	15,694
10-14	159,294	89,670	69,624	152,554	87,924	64,630	6,740	1,746	4,994
15-19	133,327	75,040	58,287	127,689	73,601	54,088	5,638	1,439	4,199
20-24	118,023	66,010	52,013	116,117	65,442	50,675	1,906	568	1,338
25-29	107,962	61,274	46,688	106,679	60,912	45,767	1,283	362	921
30-34	92,473	54,332	38,141	91,243	53,997	37,246	1,230	335	895
35-39	84,846	52,275	32,571	83,703	51,974	31,729	1,143	301	842
40-44	62,619	38,840	23,779	62,027	38,655	23,372	592	185	407
45-49	40,562	25,089	15,473	40,173	24,956	15,217	389	133	256
50-54	27,707	17,094	10,613	27,440	17,012	10,428	267	82	185
55-59	27,379	15,011	12,368	26,968	14,905	12,063	411	106	305
60-64	20,778	10,658	10,120	20,277	10,521	9,756	501	137	364
65-69	15,982	8,145	7,837	15,544	8,037	7,507	438	108	330
70+	18,232	9,728	8,504	17,158	9,312	7,846	1,074	416	658
Эмэгтэй - Бүгд	932,622	555,484	377,138	909,343	548,381	360,962	23,279	7,103	16,176
10-14	158,140	90,304	67,836	154,000	89,286	64,714	4,140	1,018	3,122
15-19	130,031	79,204	50,827	127,261	78,599	48,662	2,770	605	2,165
20-24	117,728	69,684	48,044	116,613	69,392	47,221	1,115	292	823
25-29	108,690	64,370	44,320	107,720	64,101	43,619	970	269	701
30-34	95,399	59,205	36,194	94,378	58,925	35,453	1,021	280	741
35-39	87,760	56,072	31,688	86,632	55,773	30,859	1,128	299	829
40-44	64,601	40,723	23,878	63,978	40,551	23,427	623	172	451
45-49	42,326	25,784	16,542	41,767	25,616	16,151	559	168	391
50-54	30,128	17,922	12,206	29,644	17,802	11,842	484	120	364
55-59	28,516	15,386	13,130	27,512	15,120	12,392	1,004	266	738
60-64	21,514	11,231	10,283	20,262	10,853	9,409	1,252	378	874
65-69	19,433	10,335	9,098	17,954	9,852	8,102	1,479	483	996
70+	28,356	15,264	13,092	21,622	12,511	9,111	6,734	2,753	3,981

Хүснэгт 12. Арав, түүнээс дээш насны хүн амын бичиг үсгийн мэдлэг, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	10, түүнээс дээш насны хүн ам			Бичиг үсэг мэддэг			Бичиг үсэг мэддэггүй		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	1,841,806	909,184	932,622	168,272	84,471	83,801	44,891	21,612	23,279
Архангай	72,289	36,022	36,267	8,078	4,063	4,015	2,804	1,377	1,427
Баян-Өлгий	64,283	32,253	32,030	7,210	3,551	3,659	1,619	690	929
Баянхонгор	62,858	30,922	31,936	8,005	3,945	4,060	2,465	1,195	1,270
Булган	47,413	23,936	23,477	4,708	2,423	2,285	1,373	704	669
Говь-Алтай	48,055	23,622	24,433	5,631	2,856	2,775	1,591	666	925
Дорноговь	39,098	19,888	19,210	3,853	1,960	1,893	1,095	591	504
Дорнод	58,641	29,085	29,556	6,095	3,046	3,049	2,582	1,362	1,220
Дундговь	39,031	19,356	19,675	5,246	2,725	2,521	1,525	784	741
Завхан	68,376	33,919	34,457	7,224	3,561	3,663	2,534	1,169	1,365
Өвөрхангай	83,709	41,556	42,153	11,221	5,663	5,558	3,562	1,718	1,844
Өмнөговь	35,427	17,625	17,802	4,309	2,176	2,133	1,180	583	597
Сүхбаатар	42,651	21,621	21,030	5,244	2,576	2,668	2,505	1,203	1,302
Сэлэнгэ	77,134	39,584	37,550	6,995	3,639	3,356	1,498	823	675
Төв	76,949	40,047	36,902	7,755	4,132	3,623	2,365	1,240	1,125
Увс	64,486	32,525	31,961	8,021	4,099	3,922	2,510	1,166	1,344
Ховд	63,006	31,233	31,773	7,828	4,020	3,808	1,854	857	997
Хөвсгөл	90,003	44,432	45,571	9,084	4,433	4,651	3,327	1,580	1,747
Хэнтий	53,788	26,887	26,901	5,958	3,027	2,931	2,200	1,121	1,079
Дархан-Уул	65,812	31,904	33,908	5,202	2,638	2,564	756	353	403
Улаанбаатар	623,220	300,465	322,755	35,725	17,504	18,221	4,711	2,027	2,684
Орхон	56,202	27,563	28,639	4,018	1,993	2,025	613	285	328
Говьсүмбэр	9,375	4,739	4,636	862	441	421	222	118	104

Хүснэгт 13. 7-29 насны хүн амын сургуульд хамрагдалт, насны бүлэг, байршил, хүйсээр, 2000 он

Нас, насны бүлэг	7-29 насны хүн ам			Сургуульд сурдаг			Сургуульд сурдаггүй		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	1,218,463	612,043	606,420	582,208	272,277	309,931	636,255	339,766	296,489
7	57,741	29,256	28,485	16,994	7,972	9,022	40,747	21,284	19,463
8	61,579	30,884	30,695	52,207	25,714	26,493	9,372	5,170	4,202
9	65,948	33,297	32,651	61,548	30,799	30,749	4,400	2,498	1,902
10	67,527	33,886	33,641	63,088	31,308	31,780	4,439	2,578	1,861
11	64,093	32,191	31,902	58,828	28,952	29,876	5,265	3,239	2,026
12	62,640	31,622	31,018	55,404	26,994	28,410	7,236	4,628	2,608
13	62,894	31,391	31,503	53,322	25,270	28,052	9,572	6,121	3,451
14	60,280	30,204	30,076	48,300	22,496	25,804	11,980	7,708	4,272
15	58,415	29,584	28,831	42,524	19,448	23,076	15,891	10,136	5,755
16-19	204,943	103,743	101,200	82,034	34,461	47,573	122,909	69,282	53,627
20-24	235,751	118,023	117,728	36,879	14,528	22,351	198,872	103,495	95,377
25-29	216,652	107,962	108,690	11,080	4,335	6,745	205,572	103,627	101,945
Хот - Бүгд	696,971	342,885	354,086	394,752	183,904	210,848	302,219	158,981	143,238
7	30,428	15,367	15,061	12,471	5,857	6,614	17,957	9,510	8,447
8	33,829	16,948	16,881	31,019	15,356	15,663	2,810	1,592	1,218
9	37,158	18,576	18,582	35,977	17,912	18,065	1,181	664	517
10	38,456	19,277	19,179	37,391	18,668	18,723	1,065	609	456
11	36,710	18,403	18,307	35,548	17,656	17,892	1,162	747	415
12	35,485	17,822	17,663	33,994	16,850	17,144	1,491	972	519
13	35,407	17,422	17,985	33,447	16,166	17,281	1,960	1,256	704
14	33,916	16,746	17,170	31,229	14,939	16,290	2,687	1,807	880
15	33,053	16,206	16,847	28,944	13,532	15,412	4,109	2,674	1,435
16-19	121,191	58,834	62,357	69,043	29,168	39,875	52,148	29,666	22,482
20-24	135,694	66,010	69,684	35,224	13,770	21,454	100,470	52,240	48,230
25-29	125,644	61,274	64,370	10,465	4,030	6,435	115,179	57,244	57,935
Хөдөө - Бүгд	521,492	269,158	252,334	187,456	88,373	99,083	334,036	180,785	153,251
7	27,313	13,889	13,424	4,523	2,115	2,408	22,790	11,774	11,016
8	27,750	13,936	13,814	21,188	10,358	10,830	6,562	3,578	2,984
9	28,790	14,721	14,069	25,571	12,887	12,684	3,219	1,834	1,385
10	29,071	14,609	14,462	25,697	12,640	13,057	3,374	1,969	1,405
11	27,383	13,788	13,595	23,280	11,296	11,984	4,103	2,492	1,611
12	27,155	13,800	13,355	21,410	10,144	11,266	5,745	3,656	2,089
13	27,487	13,969	13,518	19,875	9,104	10,771	7,612	4,865	2,747
14	26,364	13,458	12,906	17,071	7,557	9,514	9,293	5,901	3,392
15	25,362	13,378	11,984	13,580	5,916	7,664	11,782	7,462	4,320
16-19	83,752	44,909	38,843	12,991	5,293	7,698	70,761	39,616	31,145
20-24	100,057	52,013	48,044	1,655	758	897	98,402	51,255	47,147
25-29	91,008	46,688	44,320	615	305	310	90,393	46,383	44,010

Хүснэгт 14. 7-15 насны хүн амын сургуульд хамрагдалт, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	7-15 насны хүн ам			Сургуульд сурдаг			Сургуульд сурдаггүй		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	561,117	282,315	278,802	452,215	218,953	233,262	108,902	63,362	45,540
Архангай	24,081	12,135	11,946	17,638	8,331	9,307	6,443	3,804	2,639
Баян-Өлгий	23,125	11,693	11,432	16,476	8,155	8,321	6,649	3,538	3,111
Баянхонгор	22,183	11,244	10,939	16,042	7,745	8,297	6,141	3,499	2,642
Булган	14,882	7,459	7,423	11,970	5,676	6,294	2,912	1,783	1,129
Говь-Алтай	15,309	7,819	7,490	11,789	5,735	6,054	3,520	2,084	1,436
Дорноговь	12,039	5,948	6,091	9,728	4,528	5,200	2,311	1,420	891
Дорнод	19,669	9,954	9,715	15,165	7,327	7,838	4,504	2,627	1,877
Дундговь	12,911	6,515	6,396	9,159	4,208	4,951	3,752	2,307	1,445
Завхан	21,237	10,773	10,464	16,062	7,771	8,291	5,175	3,002	2,173
Өвөрхангай	27,623	13,726	13,897	18,467	8,592	9,875	9,156	5,134	4,022
Өмнөговь	11,583	5,881	5,702	8,564	4,069	4,495	3,019	1,812	1,207
Сүхбаатар	14,074	7,171	6,903	10,082	4,834	5,248	3,992	2,337	1,655
Сэлэнгэ	25,712	13,088	12,624	22,060	10,852	11,208	3,652	2,236	1,416
Төв	24,029	12,193	11,836	19,424	9,323	10,101	4,605	2,870	1,735
Увс	22,471	11,441	11,030	15,799	7,555	8,244	6,672	3,886	2,786
Ховд	21,643	10,926	10,717	16,449	8,019	8,430	5,194	2,907	2,287
Хөвсгөл	29,400	14,653	14,747	20,617	9,681	10,936	8,783	4,972	3,811
Хэнтий	17,164	8,671	8,493	13,476	6,426	7,050	3,688	2,245	1,443
Дархан-Уул	19,997	10,160	9,837	17,624	8,727	8,897	2,373	1,433	940
Улаанбаатар	160,233	80,092	80,141	146,264	72,025	74,239	13,969	8,067	5,902
Орхон	18,674	9,239	9,435	16,731	8,115	8,616	1,943	1,124	819
Говьсүмбэр	3,078	1,534	1,544	2,629	1,259	1,370	449	275	174

Хүснэгт 15. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	Бүгд	Эдийн засгийн идэвхитэй хүн ам		Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам					
		Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Сургуульд сурдаг	Тэтгэвэр, нохон олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Бусад
Бүгд	1,524,372	779,151	164,932	90,353	171,003	163,666	36,912	76,307	42,048
15-19	263,358	80,879	27,745	13,804	123,051	-	2,527	8,120	7,232
20-24	235,751	126,054	33,513	15,852	35,062	-	3,671	14,374	7,225
25-29	216,652	133,685	30,266	15,886	9,319	-	4,072	16,010	7,414
30-34	187,872	118,585	26,762	14,819	2,456	-	4,632	13,751	6,867
35-39	172,606	113,436	22,994	13,377	829	-	5,671	10,515	5,784
40-44	127,220	86,175	14,049	8,815	191	2,555	5,356	6,804	3,275
45-49	82,888	52,472	6,196	4,476	45	9,821	4,285	3,712	1,881
50-54	57,835	30,377	2,270	2,049	27	17,513	2,834	1,675	1,090
55-59	55,895	22,292	1,050	1,191	23	27,123	2,370	977	869
60-64	42,292	8,184	51	56	-	33,001	618	203	179
65-69	35,415	4,344	22	20	-	30,452	405	86	86
70+	46,588	2,668	14	8	-	43,201	471	80	146
Эрэгтэй - Бүгд	749,890	420,426	93,770	53,105	71,430	53,937	20,468	10,863	25,891
15-19	133,327	48,353	15,593	7,963	53,047	-	1,449	2,486	4,436
20-24	118,023	69,090	18,883	8,855	13,561	-	2,099	1,378	4,157
25-29	107,962	69,929	17,176	9,284	3,456	-	2,247	1,400	4,470
30-34	92,473	61,036	14,293	8,373	883	-	2,421	1,336	4,131
35-39	84,846	56,712	12,600	7,585	346	-	2,882	1,208	3,513
40-44	62,619	43,146	8,020	5,169	100	481	2,655	987	2,061
45-49	40,562	27,968	4,192	2,977	23	1,317	2,198	645	1,242
50-54	27,707	18,538	1,968	1,694	9	2,146	1,869	626	857
55-59	27,379	15,997	990	1,152	5	5,900	1,890	668	777
60-64	20,778	5,445	42	43	-	14,622	382	94	150
65-69	15,982	2,688	10	8	-	12,990	207	23	56
70+	18,232	1,524	3	2	-	16,481	169	12	41
Эмэгтэй - Бүгд	774,482	358,725	71,162	37,248	99,573	109,729	16,444	65,444	16,157
15-19	130,031	32,526	12,152	5,841	70,004	-	1,078	5,634	2,796
20-24	117,728	56,964	14,630	6,997	21,501	-	1,572	12,996	3,068
25-29	108,690	63,756	13,090	6,602	5,863	-	1,825	14,610	2,944
30-34	95,399	57,549	12,469	6,446	1,573	-	2,211	12,415	2,736
35-39	87,760	56,724	10,394	5,792	483	-	2,789	9,307	2,271
40-44	64,601	43,029	6,029	3,646	91	2,074	2,701	5,817	1,214
45-49	42,326	24,504	2,004	1,499	22	8,504	2,087	3,067	639
50-54	30,128	11,839	302	355	18	15,367	965	1,049	233
55-59	28,516	6,295	60	39	18	21,223	480	309	92
60-64	21,514	2,739	9	13	-	18,379	236	109	29
65-69	19,433	1,656	12	12	-	17,462	198	63	30
70+	28,356	1,144	11	6	-	26,720	302	68	105

Хүснэгт 15А. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	Бүгд	Эдийн засгийн идэвхитэй хүн ам		Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам					
		Ажил эрхэлдэг	Ажилгүй- чүүд	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Сургуульд сурдаг	Тэтгэвэр, нохон олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн груншт	Гэрийн ажилтай	Бусад
Хот - Бүгд	898,676	366,044	117,815	68,104	143,748	94,665	24,151	53,162	30,987
15-19	154,244	18,895	17,907	9,169	97,355	-	1,465	4,893	4,560
20-24	135,694	48,771	23,765	11,741	33,877	-	2,195	10,100	5,245
25-29	125,644	62,171	22,307	12,268	9,048	-	2,589	11,490	5,771
30-34	113,537	62,277	19,524	11,445	2,403	-	2,996	9,602	5,290
35-39	108,347	64,923	16,753	10,296	804	-	3,823	7,309	4,439
40-44	79,563	49,498	10,315	6,964	183	1,469	3,773	4,801	2,560
45-49	50,873	29,314	4,672	3,611	41	6,025	3,059	2,703	1,448
50-54	35,016	16,285	1,691	1,622	23	11,339	1,942	1,292	822
55-59	30,397	9,424	812	930	14	16,432	1,449	718	618
60-64	21,889	2,781	42	39	-	18,424	362	143	98
65-69	18,480	1,197	16	16	-	16,921	228	58	44
70+	24,992	508	11	3	-	24,055	270	53	92
Хөдөө - Бүгд	625,696	413,107	47,117	22,249	27,255	69,001	12,761	23,145	11,061
15-19	109,114	61,984	9,838	4,635	25,696	-	1,062	3,227	2,672
20-24	100,057	77,283	9,748	4,111	1,185	-	1,476	4,274	1,980
25-29	91,008	71,514	7,959	3,618	271	-	1,483	4,520	1,643
30-34	74,335	56,308	7,238	3,374	53	-	1,636	4,149	1,577
35-39	64,259	48,513	6,241	3,081	25	-	1,848	3,206	1,345
40-44	47,657	36,677	3,734	1,851	8	1,086	1,583	2,003	715
45-49	32,015	23,158	1,524	865	4	3,796	1,226	1,009	433
50-54	22,819	14,092	579	427	4	6,174	892	383	268
55-59	25,498	12,868	238	261	9	10,691	921	259	251
60-64	20,403	5,403	9	17	-	14,577	256	60	81
65-69	16,935	3,147	6	4	-	13,531	177	28	42
70+	21,596	2,160	3	5	-	19,146	201	27	54

Хүснэгт 16. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Эдийн засгийн идэвхитэй хүн ам			Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам						
	Бүгд	Ажил эрхэлдэг	Ажилгүй-чүүд	Бүгд	Тохирох ажил олодохгүй байгаа	Сургуульд сурдаг	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Бусад
Бүгд	944,083	779,151	164,932	580,289	90,353	171,003	163,666	36,912	76,307	42,048
Архангай	40,733	36,365	4,368	18,257	2,644	3,886	7,110	1,355	1,968	1,294
Баян-Өлгий	32,906	26,331	6,575	18,689	3,028	4,103	6,295	1,243	3,034	986
Баянхонгор	37,657	33,678	3,979	12,710	1,795	2,362	5,787	1,009	1,280	477
Булган	26,313	21,593	4,720	12,740	2,344	2,379	4,410	908	1,715	984
Говь-Алтай	29,946	26,633	3,313	9,426	1,572	2,661	3,298	651	866	378
Дорноговь	23,038	19,877	3,161	9,217	1,467	2,318	2,897	747	1,192	596
Дорнод	26,620	18,327	8,293	20,682	5,087	3,635	5,602	1,500	3,116	1,742
Дундговь	24,135	22,216	1,919	7,463	626	1,550	3,540	681	559	507
Завхан	39,553	33,443	6,110	17,012	2,822	4,311	6,131	937	1,885	926
Өвөрхангай	51,259	45,613	5,646	16,985	2,200	3,467	6,909	1,198	1,885	1,326
Өмнөговь	22,410	20,739	1,671	6,481	731	1,671	2,535	316	733	495
Сүхбаатар	24,494	20,066	4,428	10,271	1,788	1,646	4,058	1,089	1,088	602
Сэлэнгэ	35,873	25,352	10,521	26,662	5,314	5,127	7,057	1,431	4,479	3,254
Төв	42,575	35,226	7,349	20,758	3,003	4,295	7,533	1,357	2,741	1,829
Увс	35,462	30,239	5,223	16,813	3,830	2,518	5,565	1,198	2,462	1,240
Ховд	33,321	29,449	3,872	17,572	3,022	4,692	5,501	1,058	2,811	488
Хөвсгөл	51,041	44,551	6,490	22,465	3,151	3,720	7,739	2,448	3,945	1,462
Хэнтий	29,114	23,647	5,467	14,949	2,291	2,639	5,169	1,416	2,133	1,301
Дархан-Уул	29,742	21,969	7,773	24,750	4,491	8,000	5,512	1,252	3,918	1,577
Улаанбаатар	275,016	219,454	55,562	256,229	35,341	100,526	56,367	13,786	31,258	18,951
Орхон	28,321	20,705	7,616	17,092	3,206	4,879	3,749	1,129	2,897	1,232
Говьсүмбэр	4,554	3,678	876	3,066	600	618	902	203	342	401

Хүснэгт 16А. Арван тав, түүнээс дээш насны хүн амын эдийн засгийн идэвхи, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Эдийн засгийн идэвхитэй хүн ам			Эдийн засгийн идэвхигүй хүн ам						
	Бүгд	Ажил эрхэлдэг	Ажилгүйчүүд	Бүгд	Тохирох ажил олдохгүй байгаа	Сургуульд сурдаг	Тэтгэвэр, нөхөн олговорт	Өвчтэй, тахир дутуугийн группт	Гэрийн ажилтай	Бусад
Эрэгтэй - Бүгд	514,196	420,426	93,770	235,694	53,105	71,430	53,937	20,468	10,863	25,891
Архангай	22,146	19,679	2,467	7,262	1,574	1,404	2,401	753	312	818
Баян-Өлгий	18,731	15,169	3,562	7,098	1,628	1,795	2,313	661	146	555
Баянхонгор	19,832	17,567	2,265	4,780	1,023	994	1,779	527	158	299
Булган	14,564	11,931	2,633	5,175	1,367	978	1,479	508	262	581
Говь-Алтай	15,751	13,993	1,758	3,404	895	989	887	334	71	228
Дорноговь	13,022	11,382	1,640	3,467	769	845	927	438	157	331
Дорнод	14,829	10,441	4,388	8,544	2,821	1,462	1,645	806	681	1,129
Дундговь	12,749	11,706	1,043	2,887	367	583	1,202	378	80	277
Завхан	21,539	18,169	3,370	6,430	1,594	1,702	1,881	497	201	555
Өвөрхангай	27,296	24,239	3,057	6,627	1,226	1,344	2,249	654	257	897
Өмнөговь	11,923	11,005	918	2,407	409	660	779	152	109	298
Сүхбаатар	13,714	11,456	2,258	3,943	990	717	1,125	593	124	394
Сэлэнгэ	20,745	14,796	5,949	11,411	3,062	2,257	2,334	828	775	2,155
Төв	24,540	20,513	4,027	8,611	1,692	1,884	2,544	759	400	1,332
Увс	19,855	16,920	2,935	6,530	2,235	1,060	1,647	621	218	749
Ховд	18,729	16,376	2,353	6,373	1,854	1,760	1,697	592	129	341
Хөвсгөл	27,523	23,785	3,738	8,692	1,952	1,534	2,356	1,284	655	911
Хэнтий	15,999	13,045	2,954	6,000	1,260	1,123	1,664	801	306	846
Дархан-Уул	16,032	11,673	4,359	10,147	2,574	3,294	1,818	797	709	955
Улаанбаатар	146,858	113,326	33,532	107,609	21,723	42,653	19,642	7,713	4,640	11,238
Орхон	15,309	11,216	4,093	6,927	1,781	2,122	1,246	649	417	712
Говьсүмбэр	2,510	2,039	471	1,370	309	270	322	123	56	290
Эмэгтэй - Бүгд	429,887	358,725	71,162	344,595	37,248	99,573	109,729	16,444	65,444	16,157
Архангай	18,587	16,686	1,901	10,995	1,070	2,482	4,709	602	1,656	476
Баян-Өлгий	14,175	11,162	3,013	11,591	1,400	2,308	3,982	582	2,888	431
Баянхонгор	17,825	16,111	1,714	7,930	772	1,368	4,008	482	1,122	178
Булган	11,749	9,662	2,087	7,565	977	1,401	2,931	400	1,453	403
Говь-Алтай	14,195	12,640	1,555	6,022	677	1,672	2,411	317	795	150
Дорноговь	10,016	8,495	1,521	5,750	698	1,473	1,970	309	1,035	265
Дорнод	11,791	7,886	3,905	12,138	2,266	2,173	3,957	694	2,435	613
Дундговь	11,386	10,510	876	4,576	259	967	2,338	303	479	230
Завхан	18,014	15,274	2,740	10,582	1,228	2,609	4,250	440	1,684	371
Өвөрхангай	23,963	21,374	2,589	10,358	974	2,123	4,660	544	1,628	429
Өмнөговь	10,487	9,734	753	4,074	322	1,011	1,756	164	624	197
Сүхбаатар	10,780	8,610	2,170	6,328	798	929	2,933	496	964	208
Сэлэнгэ	15,128	10,556	4,572	15,251	2,252	2,870	4,723	603	3,704	1,099
Төв	18,035	14,713	3,322	12,147	1,311	2,411	4,989	598	2,341	497
Увс	15,607	13,319	2,288	10,283	1,595	1,458	3,918	577	2,244	491
Ховд	14,592	13,073	1,519	11,199	1,168	2,932	3,804	466	2,682	147
Хөвсгөл	23,518	20,766	2,752	13,773	1,199	2,186	5,383	1,164	3,290	551
Хэнтий	13,115	10,602	2,513	8,949	1,031	1,516	3,505	615	1,827	455
Дархан-Уул	13,710	10,296	3,414	14,603	1,917	4,706	3,694	455	3,209	622
Улаанбаатар	128,158	106,128	22,030	148,620	13,618	57,873	36,725	6,073	26,618	7,713
Орхон	13,012	9,489	3,523	10,165	1,425	2,757	2,503	480	2,480	520
Говьсүмбэр	2,044	1,639	405	1,696	291	348	580	80	286	111

Хүснэгт 17. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, эрхэлдэг ажил, хүйс, байршлаар, 2000 он

Эрхэлдэг ажил	Бүгд			Хот			Хөдөө		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Ажил эрхэлдэг хүн ам - Бүгд	779,151	420,426	358,725	366,044	193,000	173,044	413,107	227,426	185,681
Хууль тогтоогч, төрийн ба төрийн бус байгууллагын албан тушаалын ажилтан, менежер	38,516	26,867	11,649	30,083	20,505	9,498	8,433	6,282	2,151
Мэргэжилтэн	74,977	26,011	48,966	61,663	21,876	39,787	13,314	4,135	9,179
Инженер техникийн ажилтан	35,565	12,078	23,487	28,259	9,908	18,351	7,306	2,170	5,136
Туслах ажилтан (клерк)	16,647	4,331	12,316	13,137	3,101	10,036	3,510	1,230	2,280
Үйлчилгээний ажилтан ба дэлгүүр, зах зээл дээр худалдаа эрхлэгч	69,307	24,758	44,549	56,825	21,085	35,740	12,482	3,673	8,809
Хөдөө аж ахуй ба загасны аж ахуйн мэргэшсэн ажилчин	359,983	198,824	161,159	26,035	15,358	10,677	333,948	183,466	150,482
Үйлдвэрийн ба худалдааны ажилчин	64,438	39,678	24,760	56,934	34,524	22,410	7,504	5,154	2,350
Машин тоног төхөөрөмжийн операторч, угсрагч	51,837	47,400	4,437	38,189	34,308	3,881	13,648	13,092	556
Энгийн ажил мэргэжил	48,874	25,841	23,033	39,867	21,445	18,422	9,007	4,396	4,611
Бусад*	19,007	14,638	4,369	15,052	10,810	4,242	3,955	3,828	127

* Заагдаагүй, бусад ангиллын ажиллагсдыг оруулав.

Хүснэгт 18. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл, хүйс, байршлаар, 2000 он

Эдийн засгийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл	Ажил эрхэлдэг хүн ам			Хот			Ходоо		
	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй	Бүгд	Эрэгтэй	Эмэгтэй
Бүгд	779,151	420,426	358,725	366,044	193,000	173,044	413,107	227,426	185,681
Хөдөө аж ахуй, ан агнуур, ойн аж ахуй	367,617	204,818	162,799	28,000	16,926	11,074	339,617	187,892	151,725
Загас барилт, загас үржүүлэлт	108	103	5	16	14	2	92	89	3
Уул уурхай, олборлох үйлдвэр	18,802	14,109	4,693	15,287	11,381	3,906	3,515	2,728	787
Боловсруулах үйлдвэр	56,587	25,709	30,878	51,014	22,496	28,518	5,573	3,213	2,360
Цахилгаан, хий үйлдвэрлэл, ус хангамж	15,940	12,005	3,935	14,079	10,417	3,662	1,861	1,588	273
Барилга	13,734	10,210	3,524	13,043	9,696	3,347	691	514	177
Бөөний болон жижиглэн худалдаа, гэр ахуйн барааны засвар	68,503	33,290	35,213	58,866	29,399	29,467	9,637	3,891	5,746
Зочид буудал, зоогийн газар	11,079	3,221	7,858	9,845	2,806	7,039	1,234	415	819
Тээвэр, агуулахын аж ахуй, холбоо, хуурай замын тээвэр	42,111	30,260	11,851	34,607	24,237	10,370	7,504	6,023	1,481
Санхүүгийн гүйлгээ хийх үйл ажиллагаа	4,464	1,808	2,656	3,590	1,491	2,099	874	317	557
Үл хөдлөх хөрөнгө, түрээс, бизнесийн үйл ажиллагаа	10,215	5,461	4,754	9,356	5,086	4,270	859	375	484
Төрийн удирдлага, батлан хамгаалах, албан журмын нийгмийн даатгал	59,611	43,061	16,550	43,574	31,058	12,516	16,037	12,003	4,034
Боловсролын салбарын үйл ажиллагаа	51,487	14,817	36,670	36,188	10,237	25,951	15,299	4,580	10,719
Эрүүл мэнд, нийгмийн халамж	30,592	6,117	24,475	22,769	3,978	18,791	7,823	2,139	5,684
Нийгэм, бие хүнд үзүүлэх бусад үйлчилгээ	17,912	9,912	8,000	15,736	8,412	7,324	2,176	1,500	676
Хүн хөлслөн ажиллуулдаг өрхийн аж ахуй	261	82	179	202	62	140	59	20	39
Олон улсын байгууллагын үйл ажиллагаа	627	293	334	622	290	332	5	3	2
Заагдаагүй*	9,501	5,150	4,351	9,250	5,014	4,236	251	136	115

* гадаадад ажиллагчид, тодорхой бус хариулт өгсөн хүн амыг оруулав.

**Хүснэгт 19. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын тоо, ажил эрхлэлтийн байдал,
насны бүлэг, хүйсээр, 2000 он**

Насны бүлэг, хүйс	Ажил эрхэлдэг хүн ам- бүгд	үүнээс: ажил эрхлэлтийн байдлаар					
		Гэрээгээр ажиллагч	Ажил олгогч	Хувиараа ажиллагч	Хоршоол- лын гишүүн	Гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч	Бусад
Бүгд	779,151	321,444	9,964	243,212	3,690	197,441	3,400
15-19	80,879	15,134	83	12,208	216	53,060	178
20-24	126,054	42,150	327	34,432	480	48,008	657
25-29	133,685	52,467	830	47,638	567	31,387	796
30-34	118,585	53,660	1,447	42,739	595	19,474	670
35-39	113,436	58,306	2,289	36,209	684	15,458	490
40-44	86,175	45,642	2,075	25,921	522	11,705	310
45-49	52,472	27,810	1,301	15,727	294	7,194	146
50-54	30,377	15,083	891	9,897	167	4,265	74
55-59	22,292	8,388	514	9,715	105	3,529	41
60-64	8,184	1,950	136	4,355	35	1,686	22
65-69	4,344	614	44	2,626	18	1,034	8
70-74	1,567	141	21	1,048	6	346	5
75-79	758	45	4	511	1	195	2
80+	343	54	2	186	...	100	1
Эрэгтэй - Бүгд	420,426	165,120	7,143	184,553	2,033	58,959	2,618
15-19	48,353	9,932	38	8,815	106	29,351	111
20-24	69,090	23,371	232	27,093	241	17,637	516
25-29	69,929	24,872	642	37,726	316	5,714	659
30-34	61,036	24,974	1,017	31,929	309	2,275	532
35-39	56,712	26,910	1,568	26,036	360	1,475	363
40-44	43,146	21,664	1,397	18,715	283	870	217
45-49	27,968	14,433	918	11,809	172	531	105
50-54	18,538	9,559	712	7,747	121	345	54
55-59	15,997	6,966	443	8,053	87	412	36
60-64	5,445	1,683	114	3,453	20	161	14
65-69	2,688	533	39	1,986	13	112	5
70-74	963	131	17	767	4	40	4
75-79	399	39	4	324	1	29	2
80+	162	53	2	100	...	7	...
Эмэгтэй - Бүгд	358,725	156,324	2,821	58,659	1,657	138,482	782
15-19	32,526	5,202	45	3,393	110	23,709	67
20-24	56,964	18,779	95	7,339	239	30,371	141
25-29	63,756	27,595	188	9,912	251	25,673	137
30-34	57,549	28,686	430	10,810	286	17,199	138
35-39	56,724	31,396	721	10,173	324	13,983	127
40-44	43,029	23,978	678	7,206	239	10,835	93
45-49	24,504	13,377	383	3,918	122	6,663	41
50-54	11,839	5,524	179	2,150	46	3,920	20
55-59	6,295	1,422	71	1,662	18	3,117	5
60-64	2,739	267	22	902	15	1,525	8
65-69	1,656	81	5	640	5	922	3
70-74	604	10	4	281	2	306	1
75-79	359	6	...	187	...	166	...
80+	181	1	...	86	...	93	1

Хүснэгт 19А. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын ажил эрхлэлтийн байдал, насны бүлэг, байршлаар, 2000 он

Насны бүлэг, хүйс	Ажил эрхэлдэг хүн ам- бүгд	үүнээс: ажил эрхлэлтийн байдлаар					
		Гэрээгээр ажиллагч	Ажил олгогч	Хувиараа ажиллагч	Хоршоол- лын гишүүн	Гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч	Бусад
Хот - Бүгд	366,044	257,329	8,344	81,010	2,198	15,002	2,161
15-19	18,895	12,077	53	3,577	128	2,976	84
20-24	48,771	34,423	233	10,256	284	3,141	434
25-29	62,171	42,393	658	15,912	347	2,387	474
30-34	62,277	42,097	1,219	16,312	353	1,867	429
35-39	64,923	46,048	1,976	14,702	421	1,458	318
40-44	49,498	36,438	1,802	9,627	311	1,104	216
45-49	29,314	22,408	1,097	4,790	183	727	109
50-54	16,285	12,360	769	2,533	96	479	48
55-59	9,424	6,684	394	1,851	52	416	27
60-64	2,781	1,655	98	774	16	227	11
65-69	1,197	549	30	459	4	149	6
70-74	325	119	13	144	2	42	5
75-79	116	37	1	57	1	20	
80+	67	41	1	16		9	
Хөдөө - Бүгд	413,107	64,115	1,620	162,202	1,492	182,439	1,239
15-19	61,984	3,057	30	8,631	88	50,084	94
20-24	77,283	7,727	94	24,176	196	44,867	223
25-29	71,514	10,074	172	31,726	220	29,000	322
30-34	56,308	11,563	228	26,427	242	17,607	241
35-39	48,513	12,258	313	21,507	263	14,000	172
40-44	36,677	9,204	273	16,294	211	10,601	94
45-49	23,158	5,402	204	10,937	111	6,467	37
50-54	14,092	2,723	122	7,364	71	3,786	26
55-59	12,868	1,704	120	7,864	53	3,113	14
60-64	5,403	295	38	3,581	19	1,459	11
65-69	3,147	65	14	2,167	14	885	2
70-74	1,242	22	8	904	4	304	
75-79	642	8	3	454		175	2
80+	276	13	1	170		91	1

Хүснэгт 20. Арван тав, түүнээс дээш насны ажил эрхэлдэг хүн амын боловсролын түвшин, аймаг, нийслэлээр,

Аймаг, нийслэл	7, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсролгүй	Боловсролтой						
			Бүгд	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техник мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	Дээд
Бүгд	1,524,372	83,302	1,441,070	249,539	458,447	386,253	67,198	139,455	140,178
Архангай	58,990	5,310	53,680	14,680	21,695	9,535	1,954	3,874	1,942
Баян-Өлгий	51,595	3,307	48,288	15,402	15,692	7,852	3,220	3,857	2,265
Баянхонгор	50,367	4,163	46,204	12,020	19,865	7,909	1,678	3,220	1,512
Булган	39,053	2,751	36,302	8,064	14,141	7,464	1,877	3,112	1,644
Говь-Алтай	39,372	3,247	36,125	9,683	13,500	6,457	2,053	3,086	1,346
Дорноговь	32,255	1,970	30,285	6,021	11,666	6,453	1,241	2,976	1,928
Дорнод	47,302	3,661	43,641	7,393	16,638	10,888	2,540	3,800	2,382
Дундговь	31,598	3,162	28,436	8,761	10,899	4,226	1,055	2,303	1,192
Завхан	56,565	4,961	51,604	13,028	20,035	9,981	2,452	4,017	2,091
Өвөрхангай	68,244	6,695	61,549	19,849	22,282	10,418	2,509	4,282	2,209
Өмнөговь	28,891	2,480	26,411	7,396	10,259	4,211	1,132	2,075	1,338
Сүхбаатар	34,765	3,845	30,920	8,108	11,839	5,697	1,682	2,455	1,139
Сэлэнгэ	62,535	2,610	59,925	8,469	22,683	14,929	4,102	6,102	3,640
Төв	63,333	4,260	59,073	12,695	22,870	11,500	4,048	4,892	3,068
Увс	52,275	4,772	47,503	12,972	17,128	8,038	3,431	4,077	1,857
Ховд	50,893	3,994	46,899	11,204	16,905	9,687	2,901	4,018	2,184
Хөвсгөл	73,506	5,478	68,028	19,855	24,384	13,821	2,794	4,924	2,250
Хэнтий	44,063	3,874	40,189	9,243	16,088	7,747	1,878	3,378	1,855
Дархан-Уул	54,492	1,445	53,047	5,348	15,136	16,760	3,672	6,830	5,301
Улаанбаатар	531,245	9,792	521,453	34,056	119,308	196,970	18,693	59,389	93,037
Орхон	45,413	1,164	44,249	4,093	12,769	14,046	1,902	5,954	5,485
Говьсүмбэр	7,620	361	7,259	1,199	2,665	1,664	384	834	513

Хүснэгт 21. Ажилгүйчүүдийн боловсролын түвшин, аймаг, нийслэлээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	7, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсро лгүй	Боловсролтой						Дээд
			Бүгд	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техник мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	
Бүгд	164,932	3,559	161,373	11,868	62,493	55,408	10,670	12,912	8,022
Архангай	4,368	126	4,242	475	1,812	1,210	278	368	99
Баян-Өлгий	6,575	142	6,433	811	2,199	1,669	801	684	269
Баянхонгор	3,979	145	3,834	345	1,667	1,250	229	253	90
Булган	4,720	134	4,586	479	2,022	1,427	296	285	77
Говь-Алтай	3,313	58	3,255	293	1,278	1,070	257	285	72
Дорноговь	3,161	55	3,106	246	1,406	974	152	244	84
Дорнод	8,293	324	7,969	728	3,434	2,617	593	458	139
Дундговь	1,919	51	1,868	156	734	603	177	158	40
Завхан	6,110	161	5,949	562	2,368	1,843	473	536	167
Өвөрхангай	5,646	215	5,431	657	2,228	1,635	387	392	132
Өмнөговь	1,671	21	1,650	119	721	509	120	135	46
Сүхбаатар	4,428	174	4,254	458	1,753	1,395	318	259	71
Сэлэнгэ	10,521	262	10,259	909	4,661	3,077	800	617	195
Төв	7,349	274	7,075	851	3,142	1,893	627	407	155
Увс	5,223	190	5,033	539	1,918	1,416	622	406	132
Ховд	3,872	95	3,777	342	1,315	1,324	316	332	148
Хөвсгөл	6,490	150	6,340	709	2,401	2,191	421	481	137
Хэнтий	5,467	218	5,249	568	2,452	1,499	335	302	93
Дархан-Уул	7,773	135	7,638	482	3,037	2,577	625	645	272
Улаанбаатар	55,562	501	55,061	1,707	18,775	22,051	2,418	4,917	5,193
Орхон	7,616	110	7,506	366	2,800	2,900	366	684	390
Говьсүмбэр	876	18	858	66	370	278	59	64	21

Хүснэгт 21А. Ажилгүйчүүдийн боловсролын түвшин, аймаг, нийслэл, хүйсээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	7, түүнээс дээш насны хүн ам-бүгд	Боловсро лгүй	Боловсролтой						
			Бүгд	Бага	Бүрэн бус дунд	Бүрэн дунд	Техник мэргэжлийн	Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд	Дээд
Эрэгтэй - Бүгд	93,770	2,357	91,413	8,008	39,968	27,891	6,068	5,405	4,073
Архангай	2,467	82	2,385	310	1,136	577	172	142	48
Баян-Өлгий	3,562	87	3,475	458	1,291	768	497	287	174
Баянхонгор	2,265	88	2,177	223	1,017	651	118	108	60
Булган	2,633	89	2,544	325	1,265	651	156	108	39
Говь-Алтай	1,758	36	1,722	167	782	490	145	97	41
Дорноговь	1,640	33	1,607	177	867	394	69	63	37
Дорнод	4,388	211	4,177	458	2,033	1,126	318	161	81
Дундговь	1,043	39	1,004	108	442	270	107	55	22
Завхан	3,370	105	3,265	378	1,485	881	246	195	80
Өвөрхангай	3,057	137	2,920	422	1,337	719	202	161	79
Өмнөговь	918	13	905	88	455	230	58	52	22
Сүхбаатар	2,258	105	2,153	286	1,025	583	118	101	40
Сэлэнгэ	5,949	181	5,768	632	2,981	1,347	501	210	97
Төв	4,027	182	3,845	596	1,872	805	355	143	74
Увс	2,935	128	2,807	371	1,243	648	327	146	72
Ховд	2,353	70	2,283	236	898	723	186	161	79
Хөвсгөл	3,738	98	3,640	493	1,554	1,076	245	193	79
Хэнтий	2,954	141	2,813	379	1,439	655	168	114	58
Дархан-Уул	4,359	89	4,270	338	1,883	1,311	364	244	130
Улаанбаатар	33,532	354	33,178	1,265	12,962	12,511	1,498	2,386	2,556
Орхон	4,093	75	4,018	252	1,787	1,345	187	254	193
Говьсүмбэр	471	14	457	46	214	130	31	24	12
Эмэгтэй - Бүгд	71,162	1,202	69,960	3,860	22,525	27,517	4,602	7,507	3,949
Архангай	1,901	44	1,857	165	676	633	106	226	51
Баян-Өлгий	3,013	55	2,958	353	908	901	304	397	95
Баянхонгор	1,714	57	1,657	122	650	599	111	145	30
Булган	2,087	45	2,042	154	757	776	140	177	38
Говь-Алтай	1,555	22	1,533	126	496	580	112	188	31
Дорноговь	1,521	22	1,499	69	539	580	83	181	47
Дорнод	3,905	113	3,792	270	1,401	1,491	275	297	58
Дундговь	876	12	864	48	292	333	70	103	18
Завхан	2,740	56	2,684	184	883	962	227	341	87
Өвөрхангай	2,589	78	2,511	235	891	916	185	231	53
Өмнөговь	753	8	745	31	266	279	62	83	24
Сүхбаатар	2,170	69	2,101	172	728	812	200	158	31
Сэлэнгэ	4,572	81	4,491	277	1,680	1,730	299	407	98
Төв	3,322	92	3,230	255	1,270	1,088	272	264	81
Увс	2,288	62	2,226	168	675	768	295	260	60
Ховд	1,519	25	1,494	106	417	601	130	171	69
Хөвсгөл	2,752	52	2,700	216	847	1,115	176	288	58
Хэнтий	2,513	77	2,436	189	1,013	844	167	188	35
Дархан-Уул	3,414	46	3,368	144	1,154	1,266	261	401	142
Улаанбаатар	22,030	147	21,883	442	5,813	9,540	920	2,531	2,637
Орхон	3,523	35	3,488	114	1,013	1,555	179	430	197
Говьсүмбэр	405	4	401	20	156	148	28	40	9

Хүснэгт 22. Өрхийн тоо, ам бүл, байршил, өрхийн хэлбэрээр, 2000 он

Ам бүлийн тоо	Өрх - бүгд	үүнээс: өрхийн хэлбэрээр			
		Гагц бие	Ам бүлээрээ байгаа өрх	Нийлмэл ам бүлтэй өрх	Холимог ам бүлтэй өрх
Бүгд	541,149	35,410	340,590	150,431	14,718
1	35,410	35,410	-	-	-
2	57,409	-	42,320	13,817	1,272
3	96,857	-	76,625	18,511	1,721
4	123,916	-	95,451	26,030	2,435
5	95,644	-	61,856	30,899	2,889
6	65,637	-	37,116	25,773	2,748
7	32,546	-	16,290	14,824	1,432
8	17,502	-	6,987	9,562	953
9	8,317	-	2,575	5,198	544
10	4,295	-	963	2,978	354
11	1,784	-	283	1,351	150
12	945	-	95	756	94
13	415	-	19	343	53
14	220	-	7	190	23
15	129	-	3	105	21
16 +	123	-	...	94	29
Хот - Бүгд	296,398	16,388	167,678	101,418	10,914
1	16,388	16,388	-	-	-
2	28,375	-	20,883	6,568	924
3	51,835	-	39,870	10,748	1,217
4	69,370	-	50,556	17,115	1,699
5	53,993	-	30,200	21,731	2,062
6	37,084	-	16,388	18,649	2,047
7	18,296	-	6,244	10,943	1,109
8	10,206	-	2,389	7,061	756
9	5,155	-	756	3,952	447
10	2,898	-	287	2,296	315
11	1,283	-	77	1,073	133
12	742	-	24	635	83
13	342	-	4	287	51
14	195	-	...	172	23
15	116	-	...	96	20
16 +	120	-	...	92	28
Хөдөө - Бүгд	244,751	19,022	172,912	49,013	3,804
1	19,022	19,022	-	-	-
2	29,034	-	21,437	7,249	348
3	45,022	-	36,755	7,763	504
4	54,546	-	44,895	8,915	736
5	41,651	-	31,656	9,168	827
6	28,553	-	20,728	7,124	701
7	14,250	-	10,046	3,881	323
8	7,296	-	4,598	2,501	197
9	3,162	-	1,819	1,246	97
10	1,397	-	676	682	39
11	501	-	206	278	17
12	203	-	71	121	11
13	73	-	15	56	2
14	25	-	7	18	...
15	13	-	3	9	1
16 +	3	-	...	2	1

Хүснэгт 23. Өрхийн тоо, аймаг, нийслэл, ам бүлээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Өрхийн ам бүлийн тоогоор								Ам бүлийн дундаж тоо
		1	2	3	4	5	6	7	8+	
Өрх - Бүгд	541,149	35,410	57,409	96,857	123,916	95,644	65,637	32,546	33,730	4.3
Архангай	24,396	2,591	2,895	4,455	5,467	4,125	2,831	1,214	818	4.0
Баян-Өлгий	19,270	474	2,101	3,119	3,801	3,413	2,897	1,773	1,692	4.7
Баянхонгор	20,630	2,058	2,377	3,687	4,408	3,456	2,392	1,234	1,018	4.1
Булган	15,427	1,076	1,881	3,166	3,935	2,662	1,544	679	484	4.0
Говь-Алтай	14,796	1,000	1,541	2,621	3,444	2,634	1,882	900	774	4.3
Дорноговь	12,111	1,086	1,436	2,374	2,735	2,021	1,324	569	566	4.0
Дорнод	17,215	1,300	1,956	3,101	3,546	2,933	2,164	1,074	1,141	4.3
Дундговь	12,276	857	1,477	2,283	2,821	2,095	1,477	639	627	4.2
Завхан	21,605	1,546	2,412	3,886	5,240	3,972	2,531	1,127	891	4.1
Өвөрхангай	26,896	2,127	3,075	4,939	6,257	4,873	3,136	1,406	1,083	4.1
Өмнөговь	11,633	1,125	1,569	2,382	2,749	1,871	1,095	450	392	3.9
Сүхбаатар	12,780	784	1,414	2,249	2,835	2,254	1,570	851	823	4.3
Сэлэнгэ	22,814	1,272	2,345	4,341	5,424	4,122	2,673	1,352	1,285	4.3
Төв	23,638	1,709	2,936	4,649	5,459	4,079	2,603	1,215	988	4.1
Увс	20,307	1,170	2,155	3,297	4,468	3,863	2,777	1,441	1,136	4.4
Ховд	18,146	692	1,682	2,654	3,699	3,466	2,730	1,616	1,607	4.7
Хөвсгөл	28,692	2,161	3,285	5,546	6,768	4,951	3,184	1,519	1,278	4.1
Хэнтий	17,469	1,415	2,164	3,590	3,883	2,994	1,835	830	758	4.0
Дархан-Уул	19,489	1,199	1,985	3,790	4,898	3,436	2,229	1,025	927	4.2
Улаанбаатар	161,273	8,326	14,500	26,761	36,871	28,772	20,712	10,668	14,663	4.6
Орхон	17,332	1,170	1,871	3,395	4,565	3,117	1,753	808	653	4.1
Говьсүмбэр	2,954	272	352	572	643	535	298	156	126	4.0

Хүснэгт 24. Өрхийн тоо, аймаг, нийслэл, сууцны төрлөөр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Бүгд	Гэрт суудаг өрх - бүгд	Байшинд суудаг өрх					
			Бүгд	Сууцны тусдаа байшин	Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	Нийтийн байр	Сууцны бус	Бусад
Бүгд	541,149	275,604	265,545	133,941	119,031	8,381	3,382	810
Архангай	24,396	19,650	4,746	3,763	772	113	63	35
Баян-Өлгий	19,270	1,590	17,680	16,886	537	115	58	84
Баянхонгор	20,630	18,531	2,099	1,158	766	111	49	15
Булган	15,427	9,125	6,302	5,442	698	89	61	12
Говь-Алтай	14,796	13,160	1,636	908	489	120	112	7
Дорноговь	12,111	6,034	6,077	3,013	2,643	290	120	11
Дорнод	17,215	6,009	11,206	6,405	4,223	271	228	79
Дундговь	12,276	10,839	1,437	831	463	105	35	3
Завхан	21,605	18,089	3,516	2,610	707	105	87	7
Өвөрхангай	26,896	24,582	2,314	1,396	747	96	62	13
Өмнөговь	11,633	9,499	2,134	1,182	602	265	83	2
Сүхбаатар	12,780	9,605	3,175	1,828	908	243	192	4
Сэлэнгэ	22,814	5,236	17,578	11,945	4,931	537	122	43
Төв	23,638	15,385	8,253	5,818	1,765	423	231	16
Увс	20,307	18,196	2,111	1,326	657	69	54	5
Ховд	18,146	14,442	3,704	2,484	854	268	92	6
Хөвсгөл	28,692	22,798	5,894	4,798	710	234	94	58
Хэнтий	17,469	10,766	6,703	3,991	2,200	288	191	33
Дархан-Уул	19,489	2,453	17,036	4,781	11,874	195	146	40
Улаанбаатар	161,273	35,230	126,043	48,325	72,186	4,107	1,125	300
Орхон	17,332	3,295	14,037	4,172	9,415	272	145	33
Говьсүмбэр	2,954	1,090	1,864	879	884	65	32	4

Хүснэгт 25. Долоо, түүнээс дээш насны орон гэргүй хүн амын тоо, аймаг, нийслэл, насны бүлгээр, 2000 он

Аймаг, нийслэл	7, түүнээс дээш насны орон гэргүй хүн ам - бүгд	үүнээс: насны бүлгээр						
		7-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60+
Бүгд	4,305	273	900	1,208	1,054	527	187	156
Архангай	131	16	36	23	28	17	8	3
Баян-Өлгий	267	24	70	74	38	20	15	26
Баянхонгор	45	6	12	4	13	6	1	3
Булган	43	4	10	8	9	7	2	3
Говь-Алтай	26	4	9	2	2	6	3	...
Дорноговь	30	2	8	4	9	5	...	2
Дорнод	292	32	112	48	50	26	17	7
Дундговь	10	1	3	1	2	2	1	...
Завхан	27	3	10	1	3	7	2	1
Өвөрхангай	47	5	17	6	8	6	2	3
Өмнөговь	6		2	4
Сүхбаатар	13	1	3	3	2	1	3	...
Сэлэнгэ	576	14	51	228	194	74	13	2
Төв	49	6	16	9	5	9	2	2
Увс	27	2	8	7	6	3	...	1
Ховд	15	1	3	4	6	1
Хөвсгөл	199	19	60	37	42	20	10	11
Хэнтий	114	13	41	10	23	16	5	6
Дархан-Уул	148	15	41	35	20	17	10	10
Улаанбаатар	1,914	89	335	576	514	245	86	69
Орхон	132	14	45	22	23	21	2	5
Говьсүмбэр	194	2	8	102	57	18	5	2

Хүснэгт 26. Гэрт суудаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, байршлаар, 2000 он

Ахуйн нөхцөл	Гэрт суудаг өрх		
	Бүгд	Хот	Хөдөө
Бүгд	275,604	83,972	191,632
Усан хангамж			
Гүний худаг	82,588	56,461	26,127
Уурхайн худаг	48,622	5,453	43,169
Гол, мөрөн, булаг, шанд	116,314	12,241	104,073
Нуур, цөөрөм	1,606	223	1,383
Бусад	26,474	9,594	16,880
Хог зайлуулах зориулалтын			
Цэгтэй	200,044	62,799	137,245
Цэггүй	75,560	21,173	54,387
Бие засах зориулалтын			
Цэгтэй	212,790	77,994	134,796
Цэггүй	62,814	5,978	56,836
Бохир усны зориулалтын			
Цооногтой	146,669	64,641	82,028
Цооноггүй	128,935	19,331	109,604
Сууцны өмчлөл			
Төрийн	863	470	393
Хувийн	274,311	83,218	191,093
Холимог	430	284	146
Цахилгаан			
Гэрэлтэй	118,704	71,262	47,442
Гэрэлгүй	156,900	12,710	144,190
Телефон			
Утастай	8,406	6,261	2,145
Утасгүй	267,198	77,711	189,487

Хүснэгт 27. Байшинд суудаг өрхийн тоо, ам бүл, байршил, өрөөний тоогоор, 2000 он

Ам бүлийн тоо	Бүгд	Өрөөний тоогоор						
		1	2	3	4	5-7	8-10	11, +
Бүгд	265,545	114,416	100,210	42,180	7,409	1,093	126	111
1	13,690	8,333	3,862	1,235	214	37	2	7
2	24,278	13,343	7,875	2,607	364	68	10	11
3	46,479	22,568	16,880	6,011	870	104	21	25
4	63,152	26,471	24,787	9,967	1,665	226	14	22
5	49,118	18,939	19,593	8,735	1,564	245	26	16
6	33,528	12,691	13,251	6,162	1,215	175	19	15
7	16,638	5,943	6,626	3,300	637	111	17	4
8	9,174	3,209	3,604	1,905	388	58	8	2
9	4,524	1,477	1,859	956	198	27	3	4
10	2,553	781	972	637	134	24	2	3
11	1,114	329	426	288	63	5	2	1
12	635	159	243	188	39	5		1
13	299	88	108	81	19	1	2	...
14	160	39	64	42	12	3
15	102	26	29	33	13	1
16 +	101	20	31	33	14	3
Хот - Бүгд	212,426	84,581	82,245	37,935	6,535	954	107	69
1	10,968	6,369	3,215	1,149	196	34	1	4
2	19,115	9,854	6,580	2,301	312	55	7	6
3	37,415	17,036	14,062	5,412	771	97	18	19
4	51,076	19,789	20,579	8,992	1,490	199	13	14
5	38,964	13,764	15,787	7,799	1,366	220	22	6
6	26,388	9,034	10,631	5,492	1,056	148	16	11
7	12,989	4,139	5,258	2,924	552	99	14	3
8	7,367	2,307	2,934	1,732	334	52	7	1
9	3,769	1,126	1,556	893	176	14	3	1
10	2,168	605	819	595	126	19	2	2
11	997	266	386	275	62	5	2	1
12	576	135	214	184	38	4		1
13	280	76	104	80	17	1	2	...
14	156	38	62	41	12	3
15	98	24	27	33	13	1
16 +	100	19	31	33	14	3
Хөдөө - Бүгд	53,119	29,835	17,965	4,245	874	139	19	42
1	2,722	1,964	647	86	18	3	1	3
2	5,163	3,489	1,295	306	52	13	3	5
3	9,064	5,532	2,818	599	99	7	3	6
4	12,076	6,682	4,208	975	175	27	1	8
5	10,154	5,175	3,806	936	198	25	4	10
6	7,140	3,657	2,620	670	159	27	3	4
7	3,649	1,804	1,368	376	85	12	3	1
8	1,807	902	670	173	54	6	1	1
9	755	351	303	63	22	13	...	3
10	385	176	153	42	8	5	...	1
11	117	63	40	13	1	
12	59	24	29	4	1	1
13	19	12	4	1	2
14	4	1	2	1
15	4	2	2
16 +	1	1

Хүснэгт 28. Байшинд суудаг орхийн тоо, аймаг, нийслэл, орооний тоогоор, 2000 он

Аймаг, нийслэл	Total	1-2	3-4	5-7	8-10	11+
Бүгд	265,545	214,626	49,589	1,093	126	111
Архангай	4,746	4,390	343	4	5	4
Баян-Өлгий	17,680	13,754	3,615	286	19	6
Баянхонгор	2,099	1,909	184	2	2	2
Булган	6,302	5,808	481	8	-	5
Говь-Алтай	1,636	1,396	231	8	1	-
Дорноговь	6,077	5,116	943	13	2	3
Дорнод	11,206	9,735	1,439	17	7	8
Дундговь	1,437	1,126	308	3	-	-
Завхан	3,516	3,135	375	6	-	-
Өвөрхангай	2,314	1,794	504	11	2	3
Өмнөговь	2,134	1,813	308	13	-	-
Сүхбаатар	3,175	2,893	279	3	-	-
Сэлэнгэ	17,578	14,499	3,017	50	6	6
Төв	8,253	7,515	719	8	4	7
Увс	2,111	1,736	364	8	2	1
Ховд	3,704	3,049	640	14	-	1
Хөвсгөл	5,894	5,185	693	12	2	2
Хэнтий	6,703	5,973	721	6	1	2
Дархан-Уул	17,036	12,813	4,172	36	10	5
Улаанбаатар	126,043	98,487	26,886	558	57	55
Орхон	14,037	10,951	3,062	21	3	-
Говьсүмбэр	1,864	1,549	305	6	3	1

Хүснэгт 29. Байшинд суудаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, сууцны төрөл, байршлаар, 2000 он

Ахуйн нөхцөл	Байшинд суудаг өрх - бүгд	үүнээс: сууцны зориулалтаар					
		Сууцны тусдаа байшин	Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	Нийтийн байр	Сууцны бус	Бусад	
Бүгд	265,545	133,941	119,031	8,381	3,382	810	
Халаалт							
Төвлөрсөн	117,616	7,873	104,826	3,687	1,147	83	
Төвлөрсөн бус	32,622	24,068	6,341	1,605	532	76	
Бусад	115,307	102,000	7,864	3,089	1,703	651	
Усан хангамж							
Халуун, хүйтэн устай	105,576	6,137	96,676	2,226	537	...	
Зөвхөн хүйтэн устай	17,054	2,901	12,325	1,557	247	24	
Зөөврийн	-Гүний худаг	86,473	75,894	6,488	2,700	1,124	267
	-Уурхайн худаг	17,935	16,542	803	330	224	36
	-Бусад	38,507	32,467	2,739	1,568	1,250	483
Хог зайлуулалт							
Хоолойгоор	39,616	1,956	37,081	201	356	22	
Төвлөрсөн цэгт	135,821	51,761	76,348	5,930	1,531	251	
Дангаараа	63,090	58,368	2,507	1,231	737	247	
Тодорхой цэг байхгүй	27,018	21,856	3,095	1,019	758	290	
Бие засах газар							
Сууц дотроо	-Тусдаа	119,469	10,595	106,701	1,731	442	...
	-Нийтийн	5,112	806	1,882	2,124	300	...
Сууцны гадна	140,964	122,540	10,448	4,526	2,640	810	
Гал тогооны өрөө							
Өрөөтэй	209,212	89,927	114,448	4,074	763	...	
Өрөөгүй	54,543	43,137	4,359	3,680	2,557	810	
Нийтийн	1,790	877	224	627	62	...	
Онгоц, шүршүүрийн өрөө							
Өрөөтэй	112,721	9,184	102,264	1,136	137	...	
Өрөөгүй	150,384	124,226	16,146	6,003	3,199	810	
Нийтийн	2,440	531	621	797	46	...	
Сууцны өмчлөл							
Төрийн	44,024	7,075	29,163	6,088	1,562	136	
Хувийн	216,687	125,825	86,781	1,892	1,569	620	
Холимог	4,834	1,041	3,087	401	251	54	
Цахилгаан							
Гэрэлтэй	245,261	116,176	117,720	7,819	2,964	582	
Гэрэлгүй	20,284	17,765	1,311	562	418	228	
Телефон							
Утастай	83,831	18,010	64,474	1,046	301	...	
Утасгүй	181,714	115,931	54,557	7,335	3,081	810	

Хүснэгт 29. Байшинд суудаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, сууцны төрөл, байршлаар, 2000 он

Үргэлжлэл

Ахуйн нөхцөл	Байшинд суудаг өрх - бүгд	үүнээс: сууцны зориулалтаар					
		Сууцны тусдаа байшин	Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	Нийтийн байр	Сууцны бус	Бусад	
Хот - Бүгд	212,426	89,848	112,960	6,610	2,454	554	
Халаалт							
Төвлөрсөн	116,303	7,788	103,610	3,685	1,138	82	
Төвлөрсөн бус	25,696	18,443	5,527	1,245	425	56	
Бусад	70,427	63,617	3,823	1,680	891	416	
Усан хангамж							
Халуун, хүйтэн устай	104,627	6,126	95,741	2,225	535	...	
Зөвхөн хүйтэн устай	15,410	2,552	11,159	1,443	234	22	
Зөөврийн	-Гүний худаг	69,214	61,650	4,600	1,978	763	223
	-Уурхайн худаг	8,304	7,988	149	87	54	26
	-Бусад	14,871	11,532	1,311	877	868	283
Хог зайлуулалт							
Хоолойгоор	39,605	1,952	37,074	201	356	22	
Төвлөрсөн цэгт	117,736	39,510	72,061	4,880	1,082	203	
Дангаараа	37,625	35,189	1,175	732	408	121	
Тодорхой цэг байхгүй	17,460	13,197	2,650	797	608	208	
Бие засах газар							
Сууц дотроо	-Тусдаа	117,982	10,482	105,331	1,730	439	...
	-Нийтийн	5,085	788	1,874	2,124	299	...
Сууцны гадна	89,359	78,578	5,755	2,756	1,716	554	
Гал тогооны өрөө							
Өрөөтэй	177,625	65,273	108,915	2,978	459	...	
Өрөөгүй	33,601	24,129	3,838	3,117	1,963	554	
Нийтийн	1,200	446	207	515	32	...	
Онгоц, шүршүүрийн өрөө							
Өрөөтэй	111,527	9,074	101,181	1,135	137	...	
Өрөөгүй	98,848	80,404	11,212	4,401	2,277	554	
Нийтийн	2,051	370	567	1,074	40	...	
Сууцны өмчлөл							
Төрийн	36,704	4,462	26,268	4,722	1,150	102	
Хувийн	171,370	84,546	83,759	1,554	1,100	411	
Холимог	4,352	840	2,933	334	204	41	
Цахилгаан							
Гэрэлтэй	209,134	87,674	112,360	6,431	2,205	464	
Гэрэлгүй	3,292	2,174	600	179	249	90	
Телефон							
Утастай	80,730	15,892	63,662	914	262	...	
Утастгүй	131,696	73,956	49,298	5,696	2,192	554	

Хүснэгт 29. Байшинд суудаг өрхийн тоо, ахуйн нөхцөл, сууцны төрөл, байршлаар, 2000 он

Үргэлжлэл

Ахуйн нөхцөл	Байшинд суудаг өрх - бүгд	үүнээс: сууцны зориулалтаар					
		Сууцны тусдаа байшин	Нийтийн сууцны байшин доторх сууц	Нийтийн байр	Сууцны бус	Бусад	
Хөдөө - Бүгд	53,119	44,093	6,071	1,771	928	256	
Халаалт							
Төвлөрсөн	1,313	85	1,216	2	9	1	
Төвлөрсөн бус	6,926	5,625	814	360	107	20	
Бусад	44,880	38,383	4,041	1,409	812	235	
Усан хангамж							
Халуун, хүйтэн устай	949	11	935	1	2	...	
Зөвхөн хүйтэн устай	1,644	349	1,166	114	13	2	
Зөөврийн	-Гүний худаг	17,259	14,244	1,888	722	361	44
	-Уурхайн худаг	9,631	8,554	654	243	170	10
	-Бусад	23,636	20,935	1,428	691	382	200
Хог зайлуулалт							
Хоолойгоор	11	4	7	
Төвлөрсөн цэгт	18,085	12,251	4,287	1,050	449	48	
Дангаараа	25,465	23,179	1,332	499	329	126	
Тодорхой цэг байхгүй	9,558	8,659	445	222	150	82	
Бие засах газар							
Сууц дотроо	-Тусдаа	1,487	113	1,370	1	3	...
	-Нийтийн	27	18	8		1	...
Сууцны гадна	51,605	43,962	4,693	1,770	924	256	
Гал тогооны өрөө							
Өрөөтэй	31,587	24,654	5,533	1,096	304	...	
Өрөөгүй	20,942	19,008	521	563	594	256	
Нийтийн	590	431	17	112	30	...	
Онгоц, шүршүүрийн өрөө							
Өрөөтэй	1,194	110	1,083	1	
Өрөөгүй	51,536	43,822	4,934	1,602	922	256	
Нийтийн	389	161	54	168	6	...	
Сууцны өмчлөл							
Төрийн	7,320	2,613	2,895	1,366	412	34	
Хувийн	45,317	41,279	3,022	338	469	209	
Холимог	482	201	154	67	47	13	
Цахилгаан							
Гэрэлтэй	36,127	28,502	5,360	1,388	759	118	
Гэрэлгүй	16,992	15,591	711	383	169	138	
Телефон							
Утастай	3,101	2,118	812	132	39	...	
Утасгүй	50,018	41,975	5,259	1,639	889	256	

**ТООЛЛОГЫН ҮР ДҮНГЭЭР ХЭВЛЭГДЭН ГАРСАН БОЛОН ЦААШИД ХЭВЛЭГДЭХ
МАТЕРИАЛЫН ЖАГСААЛТ**

Гарах бүтээгдэхүүн	Хугацаа	Тайлбар
1. Тооллогын урьдчилсан дүнгийн танилцуулга Хүн ам, орон сууцны 2000 оны	2000 оны 4-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдсэн
2. тооллогыг зохион явуулсан тухай тайлан	2001 оны 3-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдсэн
3. Хүн ам, орон сууцны 2000 оны тооллогын үндсэн үр дүн	2001 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдсэн
4. Аймаг бүрийн хүн ам, орон сууцны тооллогын дүн	2001 оны 9-р сар	монгол хэлээр хэвлэгдэнэ.
5. Тооллогын үр дүнгээр улс, аймаг, нийслэлийн эмхтгэл хэвлүүлэх -Улсын дүн -Улаанбаатар хот -21 аймаг -Орон сууцны нөхцөл	2001 оны 7-р сар	монгол, англи хэлээр
6. Тооллогын үр дүнгийн сэдэвчилсэн товхимолууд Монгол Улсын эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүд Орон сууц, түүний нөхцөл Шилжих хөдөлгөөн, хотжилт Эдийн засгийн идэвхи Гэрлэлт Боловсрол Өндөр настан Ястан үндэстэн Хүүхэд залуучууд	2001 оны 7-р сар 2001 оны 7-р сар 2001 оны 9-р сар 2001 оны 12-р сар 2002 оны 4-р сар 2002 оны 5-р сар 2002 оны 6-р сар 2002 оны 7-р сар 2002 оны 10-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ. монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
7. Хүн амын хэтийн тооцоо	2001 оны 9-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
8. "Монгол Улсын хүн ам ХХ зуунд" эмхтгэл	2001 оны 10-р сар	монгол, англи хэлээр
9. Тооллогын ойлголт, тодорхойлолт, нэр томъёоны лавлах Монгол Улсын хүн ам, нийгэм, эдийн	2001 оны 11-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
10. засгийн гол үзүүлэлтийн атлас (GIS) Улаанбаатар хотын хүн ам, нийгэм,	2002 оны 10-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.
11. эдийн засгийн гол үзүүлэлтийн атлас (GIS)	2003 оны 2-р сар	монгол, англи хэлээр тусдаа хэвлэгдэнэ.

Монгол Улсын Үндэсний статистикийн
газар батлав. 1999 он. № 125

Маягт. ХАОСТ-1

МОНГОЛ УЛС

ХҮН АМ, ОРОН СУУЦНЫ 2000 ОНЫ УЛСЫН ТООЛЛОГО

Тооллогын хуудсанд бичигдсэн хариултыг "Хувь хүний нууцын тухай" Монгол Улсын хууль болон "Статистикийн тухай" Монгол Улсын хуулийн 22 дугаар зүйлийн 3 дугаар заалтын дагуу тооллогын бүх шатны ажилтнууд нууцлан хадгална.

Тооллогын комиссын дугаар

Аймаг, нийслэлийн нэр

(НЭРИЙГ БИЧИХ)

Сум, дүүргийн нэр

(НЭРИЙГ БИЧИХ)

Тосгоны нэр

(НЭРИЙГ БИЧИХ)

Баг, хорооны нэр

(НЭРИЙГ БИЧИХ)

Байршил (Нийслэл-1. Аймгийн төв-2. Тосгон-3. Сумын төв-4. Хөдөө-5.)

Тоологчийн дугаар

Тооллогын хуудасны дугаар

Гудамжны нэр

(НЭРИЙГ БИЧИХ)

Байшингийн дугаар

Сууц /хашаа/-ны дугаар

Сууц эзэмшигч өрх

1

Тухайн сууцанд хамт суудаг өрх

2

Нийтийн болон бусад байр

3

Тоологдсон хүний тоо

Тооллогын хуудасны тоо

Асуултууд		Эцгийн(эхийн) нэр			Өөрийн нэр			
		0 1	0 2	0 1	0 2	0 1	0 2	
Бүх хүн хариулна.	1. Өрхийн тэргүүлэгчтэй ямар хамааралтай болох	01	05	09	01	05	09	
	Тэргүүлэгч өөрөө-01 Эгч/ах / дүү -05 Ач, зээ -09	02	06	10	02	06	10	
	Эхнэр/ нөхөр -02 Хадам эх/ эцэг -06 Бусад төрөл	03	07	11	03	07	11	
	Охин/ хүү -03 Бэри/ хүргэн -07 төрөгсөд -10	04	08		04	08		
	Эх/ эцэг -04 Эмэг эх/ өвөг эцэг -08 Хамааралгүй -11							
	2. Хүйс	1	2		1	2		
	Эрэгтэй -1 Эмэгтэй -2							
	3. Төрсөн	Он			Он			
	Сар				Сар			
	4. Нас (бүтэн жилээр)							
7 ба түүнээс дээш настай хүн хариулна	5. Аль улсын харъяат	Монгол Улс	0 1		Монгол Улс	0 1		
	Харъяалалгүй	8 8			Харъяалалгүй	8 8		
	Гадаадын (улсын нэрийг бичих)				Гадаадын (улсын нэрийг бичих)			
	6. Яс үндэс	Халх	0 1		Халх	0 1		
	Бусад (нэрийг бичих)				Бусад (нэрийг бичих)			
	7. Суурьшил	Байнга -1 Түр эзгүй -2 Түр суугаа -3	1	2	3	1	2	3
	Түр эзгүй хүний түр сууж байгаа, түр суугаа хүний байнга суудаг	Аймаг, нийслэл /улс /-ийн нэр				Аймаг, нийслэл /улс /-ийн нэр		
	Сум, дүүрэг /хот/-ийн нэр				Сум, дүүрэг /хот/-ийн нэр			
	8. Та байнга суудаг /нийслэлдээ/ хэдийнээс сууж байна вэ?	Төрснөөс хойш -1 Шилжиж ирсэн -2 Шилжин ирсэн аймаг, нийслэл /улс / Шилжин ирсэн он		1	2		1	2
	9. Төрсөн	Аймаг, нийслэл /улс /-ийн нэр	1 9			1 9		
15 ба түүнээс дээш настай хүн хариулна.	10. 1995 оны 01.01 нд байнга суужбайсан аймаг, нийслэл /улс/ (5 ба түүнээс дээш насны бүх хүн хариулна.)							
	11. Боловсрол	Боловсролгүй -1 Бага -2 Бүрэн дунд -3 Бүрэн бус дунд -3 мэргэжлийн -5 Дээд -7	1	4	6	1	4	6
	Тусгай мэргэжлийн дунд, бүрэн бус дээд-6	2	5	7	2	5	7	
	12. Бичиг үсгийн мэдлэг	Бичиг үсэг мэддэг -1 Бичиг үсэг мэддэггүй-2			1			1
	13. Та одоо сургуульд сурдаг уу? (7-29 насны хүн хариулна.)	Тийм -1 Үгүй -2	1	2		1	2	
	14. Гэрлэлтийн байдал	Огт гэр бүл болоогүй -1 Батлуулсан гэр бүлтэй -2 Батлуулаагүй гэр бүлтэй -3		1	4		1	4
	Тусгаарласан -4 Цуцалсан -5 Бэлбэсэн -6	2	5		2	5		
	15. Та сүүлийн 7 хоног ажил эрхэлсэн үү?	Тийм -1 Үгүй -2	1	2		1	2	
	16. Эрхэлдэг ажил							
	17. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл							
15 ба түүнээс дээш настай хүн хариулна.	18. Ажил эрхлэлтийн байдал	Гэрээгээр ажиллагч -1 Ажил олгогч -2 Хувиараа ажиллагч -3		1	4		1	4
	Хоршооллын гишүүн -4 Гэр бүлийн бизнест цалин авалгүй оролцогч -5 Бусад -6	2	5		2	5		
	19. Та яагаад ажил эрхлэхгүй байна вэ?	Сургуульд сурдаг -1 Тэтгэвэр, нөхөн олговорт -2 Өвчтэй, тахир дутуугийн групп -3 Гэрийн ажилтай		1	5		1	5
	Тохирох ажил олдохгүй байгаа -5 Ажил хайж байгаа -6 Бусад -7	2	6		2	6		
		3	7		3	7		
		4			4			

ҮРГЭЛЖЛЭЛТЭЙ ЮУ?

ТИЙМ -1 ҮГҮЙ -2

03			04			05			06		
01	05	09	01	05	09	01	05	09	01	05	09
02	06	10	02	06	10	02	06	10	02	06	10
03	07	11	03	07	11	03	07	11	03	07	11
04	08		04	08		04	08		04	08	
1		2	1		2	1		2	1		2
0 1 8 8			0 1 8 8			0 1 8 8			0 1 8 8		
0 1			0 1			0 1			0 1		
1	2	3	1	2	3	1	2	3	1	2	3
1 9			1 9			1 9			1 9		
1 2			1 2			1 2			1 2		
1	4	6	1	4	6	1	4	6	1	4	6
2	5	7	2	5	7	2	5	7	2	5	7
3			3			3			3		
1			1			1			1		
2			2			2			2		
1		2	1		2	1		2	1		2
1 4			1 4			1 4			1 4		
2 5			2 5			2 5			2 5		
3 6			3 6			3 6			3 6		
1		2	1		2	1		2	1		2
1 4			1 4			1 4			1 4		
2 5			2 5			2 5			2 5		
3 6			3 6			3 6			3 6		
1		5	1		5	1		5	1		5
2		6	2		6	2		6	2		6
3		7	3		7	3		7	3		7
4			4			4			4		

БАЙР, ОРОН СУУЦНЫ ТӨРӨЛ, НӨХЦӨЛ

№	Асуултууд	Шилжилт
01	Сууцны төрөл	Байшин 1 Гэр 2 → Асуулт 11
БАЙШИН		
02	Зориулалт	Сууцны тусдаа байшин 1 Нийтийн сууцны байшин доторх сууц 2 Оюутан, сурагчдын нийтийн байр 3 Ажиллагчдын нийтийн байр 4 Нийтийн эзэмшлийн бусад байр 5 Сууцны бус 6 Бусад 7
03	Өрөөний тоо
04	Сууцны талбай	Квадрат метр
05	Халаалт	Төвлөрсөн 1 Төвлөрсөн бус 2 Бусад 3
06	Усан хангамж	Халуун, хүйтэн устай 1 Зөвхөн хүйтэн устай 2 Зөөврийн: Гүний худаг 3 Уурхайн худаг 4 Бусад 5
07	Хог зайлуулалт	Хоолойгоор 1 Төвлөрсөн цэгт 2 Дангаараа 3 Тодорхой цэг байхгүй 4
08	Бие засах газар	Сууц дотроо Тусдаа 1 Нийтийн 2 Сууцны гадна 3
09	Гал тогооны өрөө	Өрөөтэй 1 Өрөөгүй 2 Нийтийн 3
10	Онгоц, шүршүүрийн өрөө	Өрөөтэй 1 Өрөөгүй 2 Нийтийн 3 → Асуулт 17
ГЭР		
11	Гэрийн тоо
12	Ханын тоо	Үндсэн гэр
13	Усан хангамж	Гүний худаг 1 Уурхайн худаг 2 Гол, мөрөн, булаг, шанд 3 Нуур, цөөрөм 4 Бусад 5
14	Хог зайлуулах зориулалтын цэгтэй эсэх	Тийм 1 Үгүй 2
15	Бие засах зориулалтын цэгтэй эсэх	Тийм 1 Үгүй 2
16	Бохир усны зориулалтын цооногтой эсэх	Тийм 1 Үгүй 2
БҮХ ӨРХ НӨХӨХ АСУУЛТ		
17	Сууцны өмчлөл	Төрийн 1 Хувийн 2 Холимог 3
18	Цахилгаан гэрэлтэй эсэх	Тийм 1 Үгүй 2
19	Телефон утастай эсэх	Тийм 1 Үгүй 2

Тоологч _____
2000 оны 01-р сарын өдөр

Шалгагч _____
2000 оны 01-р сарын өдөр